ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІ Всеукраїнського круглого столу

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ, ОБОРОНИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

27 березня 2025 року

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

«ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ, ОБОРОНИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ»

27 березня 2025 року

м. Кропивницький

УДК 351.74:343.98:342.78 (477)(082)

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ, протокол № 10 від 30.04.2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова: ПЕКАРСЬКИЙ Сергій – доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Заступник голови: ВОЛОБОЄВ Артур – завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

Члени редакційної колегії:

ГАБОРЕЦЬ Ольга – доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії, доцент

ЛУНГОЛ Ольга – доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій – доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник

В31 **Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням:** *збірник матеріалів II Всеукраїнського круглого столу (м. Кропивницький, 27 березня 2025 р.)*. Кропивницький: ДонДУВС, 2025. 344 с.

Збірник містить доповіді учасників та учасниць II Всеукраїнського круглого столу «Взаємодії органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням», що відбувся 27 березня 2025 року на базі Донецького державного університету внутрішніх справ.

Видання розраховане на здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) освітніх рівнів вищої освіти, аспірантів (ад'юнктів), співробітників Національної поліції України, представників правоохоронних органів, а також всіх, хто цікавиться актуальними питаннями протидії кримінальним правопорушенням.

Упорядники збірника не несуть відповідальності за практику використання мовних норм та поданих фактів в авторських матеріалах.

УДК 351.74:343.98:342.78 (477)(082)

ЗМІСТ

ВСТУПНІ СЛОВА 10

НАПРЯМ 1.
СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ботнаренко І. Правова оцінка булінгу 15
Бурак М. Допит підозрюваного у кримінальних провадженнях щодо вчинення сексуального насильства, пов'язаного із збройним конфліктом 18
Глушкова Д. Вплив воєнного стану на трансформацію криміногенної ситуації. Нові виклики 21
Груздь О., Абусова К. Захист прав людини у місцях несвободи: виклики воєнного стану 24
Добровольський А. Сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні 26
Ємельянов Р., Горбунов П. Щодо стану злочинності проти довкілля на території України під час воєнного стану 29
Ємельянов Р., Михайленко С. Деякі питання стану злочинності на території України 32
Зборщик А. Особливості пеналізації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості 35
Лунгова Г. Права людини в секторі безпеки та оборони 37
Лунгол О., Бойко Д. Дослідження впливу цифрових технологій на трансформацію злочинності 40
Пупинін О. Аналіз результатів боротьби з організованою злочинністю в умовах збройної агресії російської федерації проти України 42
Кравчук Д., Семенишина-Фіголь Б. Значення Римського статуту Міжнародного кримінального суду для розслідування та кримінально-правової кваліфікації воєнних злочинів в Україні 46
Сметюхова А. Важливі зміни в законодавстві, щодо здійснення досудового розслідування військових кримінальних правопорушень 49
Трофименко Р. Щодо інституалізації кримінальної розвідки 52
Удод А. Протидія злочинам проти власності в умовах воєнного стану 64
Юсупов В. Актуальні питання взаємодії під час розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби 68
Байбарза Д. Кримінальна відповідальність за вчинення шахрайства в умовах воєнного стану 72
Береза Ю. Сучасні форми експлуатації людини 74
Гайчук А. Стан і тенденції злочинності в умовах правового режиму воєнного стану: виклики та механізми протидії 76

Кузьмич В. Кримінологічна протидія злочинності в умовах війни: стратегії та тенденції 79
Кульчицька К. Державна зрада в умовах війни: кримінально-правова кваліфікація 82
Сендік І. Рівень злочинності в Україні під час воєнного стану: порівняння з мирним часом 85
Тимчишин П. Відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги: міжнародний досвід та українська практика 88
Треняк С. Тенденції військової злочинності в Україні 91
Хізамов О. Кіберзлочинність у період воєнного стану: нові виклики та кримінально-правові механізми протидії 94
Шишкіна А. Особливості кримінальної відповідальності за колаборацію діяльність в умовах воєнного стану 97
Ящур П. Кримінальна відповідальність за колаборацію діяльність: проблеми кваліфікації та доказування 99

НАПРЯМ 2.
МЕХАНІЗМИ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ СИЛОВИХ СТРУКТУР І КОМУНІКАЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У ЗАПОБІГАННІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Варава В. Проблемні аспекти міжвідомчої взаємодії правоохоронних та митних органів України у сфері боротьби з наркозлочинністю в умовах воєнного стану 102
Волобоєв А., Бредіхіна М. Співпраця Національної поліції України та медіа: баланс між відкритістю та збереженням таємниці слідства 107
Габорець О. Classification and methods of detection of phishing attacks 109
Гнатенко В., Сорочишин М. Права, обов'язки та захист неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні 110
Данилевський А. Взаємодія Національної гвардії України та Національної поліції України у запобіганні кримінальним правопорушенням під час проведення масових заходів 113
Денисюк С. Актуальні питання діяльності підрозділів стратегічних розслідувань: правовий аспект 116
Дерев'янченко Ю. Тактичні особливості розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин 120
Джантіміров М. Культура спілкування в службовій діяльності поліцейського 124
Клочко О. Особливості взаємодії Державного бюро розслідувань зі Збройними силами України під час правового режиму воєнного стану 127
Лук'янчук Ю. Міжнародне співробітництво з виявлення, розшуку та конфіскації злочинних активів 129

Лунгу Д. Організація фізичної підготовки та популяризація здорового способу життя серед громадян 132
Мамонова О. Взаємодія територіального органу поліції з громадою 134
Миронов Ю. Тренінгові технології в превентивній діяльності поліцейського 137
Міщенко В. Організація та основні напрями діяльності служби освітньої безпеки 139
Пекарський С. Взаємодія підрозділів поліції з громадськістю як основа формування оборонної свідомості у громадян 142
Снісаренко І. Правові засади діяльності підрозділів міграційної поліції 145
Суюсанов Л. Україна у міжнародному правовому просторі: виконання рішень Європейського суду з прав людини 148
Тулінов В., Волобоєв А. Щодо взаємодії підрозділів Національної поліції України при виконанні спеціальних службових завдань 150
Хитровський Д. Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості 153
Черних В. Тактичні особливості затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину 156
Шуміло О. Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням щодо хімічного забруднення земель України в умовах військового стану 160
Карпенко А. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів підрозділами Національної поліції України в партнерстві з громадськістю 163
Питомець А. Морально-етичні засади діяльності адвоката у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом колабораційної діяльності в умовах воєнного стану 167
Соловйова О., Драний В. Актуальні напрями підвищення спроможностей сил сектору безпеки і оборони України: правові та організаційні аспекти 170
Ширган В. Особливості взаємодії державних органів та населення у протидії кримінальним правопорушенням з використанням системи 112 173
Глущенко В. Співпраця Національної поліції України з громадськими формуваннями у сфері охорони правопорядку 175
Дорошенко Р. Розвиток комунікації у відкритому інформаційному просторі 177
Кривко О. Комунікація та її роль у суспільстві 180
Ломака О. Система Національної поліції України 182
Петриченко І. Оптимізація взаємодії громадян з оперативними підрозділами у протидії злочинності 184

Решетняк В., Редька В. Організаційно-правові основи взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органами досудового розслідування в умовах воєнного стану 187

НАПРЯМ 3.
ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ПАРТНЕРСТВІ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Волобоєв А. Принцип наступальності в оперативно-розшуковій діяльності: майбутнє чи фантом? 190
Габорець О., Абзалов Д. Застосування чат-ботів у діяльності правоохоронних органів 193
Галай М. Актуальні питання здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби 195
Ємельянов Р., Нургалієв Е. Щодо питання державної зради в умовах воєнного стану 199
Коваленко В. Деякі особливості призначення судово-медичної експертизи живих осіб під час розслідування розбоїв 202
Мальований М. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану 205
Мамонов О. Діяльність підрозділів карного розшуку в умовах правового режиму воєнного стану 210
Маржан Є. Повноваження поліції щодо розшуку зниклих безвісти дітей 213
Одерій О. Організована злочинність в умовах війни (проблеми протидії) 215
Пономарьова Т. Форми реалізації об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 359 Кримінального кодексу України 218
Тарасенко І. Використання кримінального аналізу під час розслідування шахрайств 220
Татаренко С., Проценко О. Співпраця Національної поліції та громадськості в боротьби із злочинністю 222
Тулінов В. Арешт, огляд та виїмка кореспонденції у кримінальному провадженні: процесуальні аспекти та практичне значення 225
Удод А., Чернецька І. Протидія кримінальним правопорушенням громадою у сфері збуту і вживання наркотичних засобів 228
Федорченко І. Актуальні проблеми здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактом порушення правил водіння або експлуатації машин та авіаційних подій із військовими повітряними суднами в умовах воєнного стану 231
Клименко В., Драгоненко А. Наркозлочинність та методи протидії їй в умовах воєнного стану 233

Шамкий Н., Удод А. Організація розслідування стосовно організованих злочинних груп в умовах воєнного стану 236
Баланенко А. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні торгівлі людьми 238
Бредіхіна М. Дотримання прав людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій 241
Віннічeнко І. Національна поліція в системі сил безпеки та оборони України 243
Гайванюк І. Оперативно-розшукові заходи у протидії злочинності під час воєнного стану: проблеми та перспективи 246
Горбунов Р. Застосування принцип «Community Policing» для запобігання злочинності в Україні 248
Клюєва О. Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту 250
Пальова Я. Протидія організованій злочинності в інформаційному просторі України 253
Попович Є. Особливості проведення допиту особи, яка не досягла неповноліття 255
Сніжко С. Партнерство поліції та громади як ефективний інструмент протидії злочинності 258
Талмазан А. Розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми 261
Шкода А. Механізм комунікації оперативних підрозділів правоохоронних органів з громадськістю 264

НАПРЯМ 4.
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛОВИХ СТРУКТУР У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Воронятніков О. Сучасні підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної системи 267
Габорець О., Рибальченко Л. Цифрова інформація та цифрові докази: ознаки, поняття та відмінності 269
Зеленський С. Поліграф, як інструмент забезпечення інформаційної безпеки: можливості, ризики, перспективи використання 271
Коваленко А. Засоби попереднього дослідження трупів людей у кримінальному провадженні 274
Костантинов Н., Гошуляк Ю. Перспективи використання штучного інтелекту в діяльності органів БЕБ 277
Котилевський О. Використання інформаційних технологій та сучасних методів інформаційно-аналітичного забезпечення силових структур у протидії кримінальним правопорушенням 280

Кравець В. Особливості аналітичної роботи кримінальної поліції в умовах правового режиму воєнного стану 282
Лунгол О. Методи предиктивного прогнозування злочинності на основі Big Data 284
Лунгол О., Шевченко А. Інтелектуальні технології предиктивного аналізу у боротьбі зі злочинністю 287
Петриляк С. Використання сучасних методів інформаційно-аналітичного забезпечення та інформаційних технологій працівниками кримінального аналізу 289
Пчеліна О. Використання відкритих джерел під час документування та розслідування воєнних злочинів 292
Рибальченко Л., Сумовський О. Кіберзлочинність у сучасному світі 295
Биднюк К. Використання штучного інтелекту на різних стадіях кримінального провадження 298
Вергун Д. Використання цифрових технологій для документування воєнних злочинів 302
Дацько А. Program-based approach in criminal police activities under martial law 304
Журавльова Т., Хорольська Т. Впровадження та застосування безпілотних авіаційних технологій у діяльності Національної поліції України 306
Карлшталь М. Застосування біометричної ідентифікації в інформаційно-аналітичній роботі кримінальної поліції 309
Крицька І. Поліграф як невід'ємна частина кримінального процесу 312
Лузан В. Використання даних з відкритих джерел (OSINT) для протидії злочинності в Україні 314
Пекарська Є. Кримінальний аналіз в умовах воєнного стану: окремий аспект 316
Піліпенко І. Роль штучного інтелекту в прогнозуванні кримінальних правопорушень 319
Сніжко С. Вплив інформаційних технологій та аналітичних систем на ефективність боротьби з організованою злочинністю 321
Спицин А., Помаза-Пономаренко А. Особливості організаційно-правового забезпечення органами державної влади систем безпеки критичної інфраструктури 323
Супронюк В. Актуальні проблеми використання інформаційних технологій оперативними працівниками Національної поліції України 326
Іжик Я., Сурміло І. Особливості використання кримінального аналізу у протидії незаконному обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин у сучасних умовах 329
Ткачук В. Цифрова розвідка як інструмент боротьби з організованою злочинністю 332

Третяк С. Роль геоінформаційних систем у запобіганні кримінальним правопорушенням 334
Тяжкун В. Інформаційна комунікація оперативних підрозділів правоохоронних органів з громадськістю щодо протидії злочинності 337

РЕЗОЛЮЦІЯ 340

ВСТУПНЕ СЛОВО
ректора Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України,
полковника поліції
Сергія ВІТВІЦЬКОГО

Шановні гості, колеги та учасники!

Від імені Донецького державного університету внутрішніх справ вітаю Вас на ІІ Всеукраїнському круглому столі «Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням».

Цей науковий захід є продовженням нашої з вами послідовної та спільної роботи над розв'язанням актуальних проблем правоохоронної діяльності. Адже перші здобутки минулорічного заходу стали основою для якісного виконання науково-педагогічним складом нашого університету науково-дослідних робіт, замовлених практичними підрозділами Національної поліції України, а отримані результати вже успішно впроваджено в їхню практичну діяльність.

Окремі практичні пропозиції знайшли свій подальший розвиток на сторінках науково-практичного журналу «Бюлетень з обміну досвідом роботи», започаткованого Донецьким державним університетом внутрішніх справ у 2024 році.

Проте досі залишаються актуальними для теоретичного осмислення питання налагодження взаємодії між державними інституціями та громадським сектором, а також узагальнення практичних результатів роботи правоохоронних органів у складі сектору безпеки та оборони.

У такому контексті невипадково пріоритетним напрямом діяльності Національної поліції України на 2025 рік визначено «зміцнення суспільної довіри та створення безпечного середовища розвитку суспільства з урахуванням викликів воєнного стану». Ця концепція безпосередньо пов'язана з темою нашого сьогоднішнього обговорення та відображає ключові стратегічні пріоритети правоохоронної системи.

Варто підкреслити, що розвиток конструктивного партнерства між державними органами та громадськістю є переконливим свідченням зрілості демократичних засад українського суспільства. Показовими прикладами такої взаємодії є спільна робота органів місцевого самоврядування, громадських організацій та правоохоронних структур у розвитку безпекового середовища та впровадженні ефективних механізмів запобігання злочинності.

Для нашого університету надзвичайно цінним є розширення кола однодумців, зокрема участь в обговоренні окреслених актуальних питань керівників та провідних працівників Департаменту стратегічних розслідувань, Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини, представників Служби безпеки України, органів прокуратури, територіальних управлінь Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Головних управлінь Національної поліції в Кіровоградській, Донецькій, Черкаській, Вінницькій, Волинській, Луганській,

Львівській, Запорізькій та інших областях, громадських об’єднань та органів місцевого самоврядування, а також професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти.

Переконаний, що наші спільні професійні зусилля дозволять удосконалити модель взаємодії між органами сектору безпеки, оборони та громадськістю у сфері протидії кримінальним правопорушенням, яка буде ефективно впроваджена в практичну діяльність.

Бажаю всім учасникам плідної роботи, конструктивних дискусій та корисного обміну професійним досвідом задля зміцнення безпекового потенціалу нашої держави!

Слава Україні!

ВСТУПНЕ СЛОВО
начальника Головного управління Національної поліції
в Кіровоградській області, кандидата юридичних наук,
полковника поліції
Романа КОЗЬЯКОВА

Добрий день, шановні колеги, шановні науковці!

Раді вітати всіх, хто сьогодні зібрався для обговорення такої важливої та актуальної теми, як взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням. Це питання має особливе значення для безпеки суспільства у такий складний для нашої країни час. Вже котрий рік поспіль незмінними пріоритетами роботи поліції є відсіч та стримування збройної агресії рф проти України, розслідування воєнних злочинів, розшук осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, протидія найбільш актуальним для воєнного стану кримінальних правопорушень, таких як протидія шахрайствам, незаконному обігу наркотичних засобів та зброї.

І тому я впевнений, що сьогоднішня дискусія дасть нам можливість поділитися досвідом, висловити конструктивні пропозиції та виробити ефективні механізми запобігання та протидії правопорушенням.

Переконаний, що відкрите спілкування, та матеріали доповідей поліцейських Головного управління, які беруть участь у сьогоднішньому заході дозволить нам знайти ефективні рішення що сприятиме створенню безпечного середовища для всіх громадян.

Бажаю всім плідної роботи, конструктивного діалогу та успішного обговорення!

Дякую за увагу!

ВСТУПНЕ СЛОВО
начальника Управління стратегічних розслідувань
в Кіровоградській області Департаменту стратегічних розслідувань
Національної поліції України,
полковника поліції
Дмитра ЯНДОВИЧА

Шановні учасники та гості!

Від імені Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України радий вітати вас на цьому науковому заході.

В умовах безпрецедентних викликів, що постали перед нашою державою, діяльність правоохоронних органів набуває критичного значення. Департамент стратегічних розслідувань модернізує свої підходи відповідно до нових реалій, впроваджуючи інноваційні методики виявлення та документування кримінальних правопорушень.

Наші оперативні співробітники цілеспрямовано працюють над розкриттям злочинних схем, які використовують кризові явища в суспільстві. Пріоритетними напрямками залишаються запобігання розкраданню бюджетних коштів, протидія диверсіям та захист критичної інфраструктури від злочинних посягань.

З огляду на це, співпраця з іншими правоохоронними структурами, у тому числі й міжнародними, забезпечує впровадження передових практик розслідування складних кримінальних проваджень та вдосконалення системи обміну оперативною інформацією на державному та міждержавному рівнях.

Переконаний, що фахова дискусія під час нашого круглого столу допоможе окреслити найгостріші проблеми та розробити дієві механізми їх вирішення з урахуванням особливостей сучасної безпекової ситуації.

Запрошую всіх до конструктивного діалогу та пошуку прогресивних рішень у нашій спільній справі захисту законності та правопорядку в Україні.

Слава Україні!

ВСТУПНЕ СЛОВО
представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
в Кіровоградській області
Галини ЛУГОВОЇ

Шановні друзі!

Від імені Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини вітаю вас на ІІ Всеукраїнському круглому столі «Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням».

В умовах воєнного стану наша інституція виконує важливу функцію забезпечення комунікації між громадянами та силовими структурами. Офіс здійснює постійний моніторинг дотримання прав військовозобов'язаних, військовослужбовців та їхніх родин, приділяючи особливу увагу сім'ям полонених, зниклих безвісти та загиблих.

Пріоритетним напрямком роботи залишається вдосконалення співпраці з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки для гарантування законних прав громадян на звільнення або відстрочку від призову.

Представник Уповноваженого в системі органів сектору безпеки й оборони повинен систематично аналізувати ситуацію та сприяти розбудові ефективної взаємодії між суспільством і державними структурами.

Тому переконана, що наш круглий стіл стане дієвим майданчиком для розробки конкретних механізмів координації зусиль між Офісом Уповноваженого, органами сектору безпеки й оборони та громадськістю в умовах воєнного стану.

Бажаю всім продуктивної дискусії на шляху утвердження верховенства права та захисту прав людини в Україні.

Слава Україні!

ДОПОВІДІ УЧАСНИКІВ ТА УЧАСНИЦЬ

НАПРЯМ 1.
СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ірина Ботнаренко,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВА ОЦІНКА БУЛІНГУ

В наш час насильство в освітньому закладі стало розповсюдженим явищем. Практично в кожному місті, в кожній школі є учні, які стають об'єктами кепкувань, насмішок чи, навіть, знущань, а також агресори, які ініціюють зазначені дії. Надзвичайно важливо, щоб такі ситуації не залишались без уваги батьків та педагогічного персоналу. Адже кожна дитина має право на безпечне і комфортне середовище для навчання та особистісного розвитку.

«Булінг набирає обертів і стає жорстокішим. Ця проблема, – зауважують П.М. Бойчук, М.А. Козігора та А.М. Романюк, – є актуальною не тільки в теоретичному, а й у практичному аспекті. Важливим завданням сучасних закладів освіти є визнання існування проблеми булінгу та створення безпечного освітнього середовища для профілактики та боротьби з негативними соціальними та педагогічними наслідками цього явища» [1, с.11].

Булінг (цькування) – це свідомі дії, що мають характер насильства і вчиняються однією дитиною, групою дітей або дорослою людиною стосовно іншої дитини або дорослого, пов'язаних освітнім процесом. Такі дії мають систематичний характер, супроводжуються психологічним тиском та можуть завдати шкоди психологічному та/або фізичному здоров'ю [2, с. 34].

До булінгу (цькування) в закладах освіти належать випадки, які відбуваються безпосередньо в приміщенні закладу освіти та на прилеглих територіях (включно з навчальними приміщеннями, приміщеннями для занять спортом, проведення заходів, коридорами, роздягальнями, вбиральнями, душовими кімнатами, їдальнею тощо) та (або) за межами закладу освіти під час заходів, передбачених освітньою програмою, планом роботи закладу освіти, та інших освітніх заходів, що організовуються за згодою керівника закладу освіти, в тому числі дорогою до (із) закладу освіти [3].

За даними дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), близько 67 % дітей стикаються з проблемами булінгу, серед яких 24 % були його жертвами (в свою чергу, половина із них нікому не повідомляли про випадки вчинення стосовно

них булінгу) [4].

До 2018 року в Україні не було встановлено відповідальності за вчинення булінгу. В кримінальному законодавстві [5] було передбачено відповідальність за: умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК України), яка для громадян України наступає з 16 років; умисне нанесення тяжких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень з 14 років, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді обмеження чи позбавлення волі (ст.ст. 121, 122 КК України). 18 грудня 2018 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» [6] Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу». Положеннями указаної статті визначено, що адміністративна відповідальність встановлюється за булінг (цькування) учасника освітнього процесу, який представляє собою діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [7]. Зазначеною статтею передбачено такі види стягнень для правопорушника: штрафи від п'ятдесяти двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; громадські роботи від 20 до 60 год.; виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку. Суб'єктами адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-4 КУпАП, є учасники освітнього процесу. До них, згідно зі ст. 52 ЗУ від 5 вересня 2017 р. «Про освіту», належать здобувачі освіти, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, батьки здобувачів освіти, фізичні особи, які провадять освітню діяльність, інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти [8].

У випадку, якщо булінг (цькування) набуває фізичного характеру, а також стає причиною завдання шкоди здоров'ю людини, окрім адміністративної відповідальності, кривдник (булер), відповідно до кримінального законодавства України, підлягає кримінальній відповідальності (зазначені вище статті КК України). Також, відповідно до КК України, кривдника можна притягти до кримінальної відповідальності за такі види протиправних діянь: грабіж (ст. 186 КК України); розбій (ст. 187 КК України); вимагання (ст. 189 КК України); хуліганство (ст. 296 КК України); побої і мордування (ст. 126 КК України); катування (ст. 127 КК України); погроза вбивством (ст. 129 КК України).

Також, якщо результатом булінгу стало самогубство особи або замах на таке діяння, тоді особа, яка його вчинила, підлягає кримінальній відповідальності за ст. 120 КК України «Доведення до самогубства».

До відповідальності за невиконання обов'язків щодо виховання дітей можуть бути притягнуті батьки неповнолітніх кривдників (ч. 4 ст. 184 КУпАП). Адміністративне стягнення за вчинення зазначених дій – попередження або накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів

громадян, якщо діяння вчинене перший раз, і накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо дії вчинено повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення.

Отже, чинним законодавством України за вчинення булінгу (цькування) безпосередньо передбачено адміністративну відповідальність. Окрім того, якщо в діях кривдника (булера) містяться ознаки діянь, що передбачені в КК України, йому загрожує кримінальна відповідальність. До адміністративної відповідальності притягуються особи з 16 років, за вчинення ряду кримінальних правопорушень у передбачених законом випадках кримінальна відповідальність настає з 14 років.

Насамкінець, зауважимо: підвищенню правового захисту для кожної особи від булінгу може сприяти розробка комплексного нормативно-правового акту (закону), в якому б було чітко окреслено межі цього та суміжних понять, змістовні ознаки та форми відповідних булінгових діянь, а також особливості відповідальності за його вчинення, як-то її види, послідовність застосування каральних заходів за відповідні порушення тощо. Наше суспільство повинне розуміти, що булінг – небезпечна проблема, яка може мати трагічні наслідки, а тому підходи до її розуміння потребують якісного переосмислення та оновлення.

Список використаних джерел

1. Бойчук П. М., Козігора М.А., Романюк А. М. Булінг як соціально-психологічне явище у сучасному освітньому просторі. *Академічні студії.* Серія «Педагогіка». 2021. Вип. 3. Ч. 2. С. 10–16.
2. Журавель Т., Іванюк І., Лехолетова М., Лютий В., Лях Т., Пашко Н., Соловйова В., Сорокіна О., Спіріна Т., Суліцький В., Удовенко Ю., Чепенко О., Чуйко О., Швед О. & Янковець В. Профілактика деструктивної поведінки підлітків. Вид-цтво ФО-П Буря О.Д. Київ, 2022. 144 с.
3. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 р. № 1646. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text.
4. UNICEF in Ukraine. URL: https://www.unicef.org/ukraine/.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001 № 25-26 Ст.131.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2019. № 5. Ст.33.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 01.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 5. Ст. 33.
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017 № 38-39. Ст. 380.

Марія Бурак,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДОПИТ ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВЧИНЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО ІЗ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ

Чинне українське законодавство передбачає, що справу може бути розглянуто за відсутності підозрюваного, а оголошення повідомлення про підозру здійснюється шляхом опублікування такого документа на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора. Так, навіть за умов, якщо військовослужбовець збройних сил російської федерації (далі – зс рф), який вчинив сексуальне насильство, пов'язане із збройним конфліктом (далі – СНПК), повернувся в рф чи перебуває на тимчасово окупованій території України або іншим способом переховується від правоохоронних органів України, проте є достатні підстави вважати, що саме він вчинив або надав наказ вчинити СНПК, факт здійснення повідомлення про підозру є надзвичайно важливим для притягнення його до відповідальності. Це пов'язано з тим, що в українському законодавстві передбачена спеціальна процедура — проведення спеціального досудового розслідування *(in absentia)*. Процедура *«in absentia»* – це спеціальна процедура кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності підозрюваного або обвинуваченого в Україні. Кримінальне провадження *in absentia* існує у таких країнах: Франції, Німеччині, Нідерландах, Австрії, Данії, Болгарії, Молдові, Естонії та ін. Вона була запроваджена Законом України від 7 жовтня 2014 року № 1689-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини». Тобто існує шлях до притягнення винних до відповідальності за вчинення СНПК навіть за умов їхньої тимчасової фізичної відсутності в Україні [1].

Проте у разі наявності достатніх відомостей про перебування військовослужбовців зс рф, учасників незаконних збройних формувань «ДНР», «ЛНР», найманців терористичної організації ПВК «Вагнер» (приватна військова компанія Вагнера), бойовиків угруповань «Шторм-Z» (штрафні російські військові підрозділи) чи кадировського спецзагону «Ахмат» тощо в полоні на території України, слідчий/прокурор зобов'язані провести допит підозрюваного.

Отже, пропонуємо орієнтовний перелік запитань / питань для проведення допиту підозрюваного у кримінальному провадженні за фактом вчинення СНПК:

1. Перш за все, перед початком допиту потрібно відрекомендуватися, поясніти, де ви знаходитесь, з якою метою та які слідчі дії проводите, роз'яснити особі ваш статус у кримінальному провадженні, пояснити підозрюваному суть допиту. Роз'яснити підозрюваному його права та обов'язки. Повідомити, що його

свідчення будуть записані на відео. Запропонувати послуги перекладача.

2. Встановити загальну інформацію про підозрюваного (прізвище, ім'я по-батькові, позивний, національність, громадянство, освіта, місце роботи/служби, номер військової частини, сімейний стан, відомості про судимість тощо).

3. Встановити загальний контекст ситуації. Запитання ставляться з метою доказування, що вчинено воєнний злочин, а військовослужбовці зс рф, учасники незаконних збройних формувань «ДНР», «ЛНР», найманці приватної військової компанії Вагнера ПВК «Вагнер», бойовики угруповань «Шторм-Z» чи кадировського спецзагону «Ахмат» тощо, усвідомлювали і розуміли, що здійснювали дії, які порушували закони та звичаї ведення війни, що закріплені в Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатку до неї: Положенні про закони і звичаї війни на суходолі, Конвенції про захист цивільного населення під час війни, а також в інших міжнародних договорах, що визначають права і обов'язки військовослужбовців, а також цивільного населення. - Чи усвідомлюєте Ви фактичні обставини, які встановлюють існування міжнародного збройного конфлікту, викликаного збройною агресією росії проти України? Чи усвідомлюєте Ви, що вчинений вами злочин відбувся в контексті міжнародного збройного конфлікту та був пов'язаний з ним? [2, с. 66-67].

4. Наступним потрібно встановити передумови, причини та обставини вчинення СНПК. - Яким чином та коли (зазначити дату) Ви вступили на службу до збройних сил рф, незаконного збройного формування тощо (за призовом мобілізований, за контрактом)? Приналежність до роду військ збройних сил рф або до окупаційної влади рф (піхота, артилеристи, десантники, авіація тощо), військове звання, посада (за військовим квитком, фактично)? Розкажіть у хронологічному порядку як, і з якими підрозділами Ви перетнули державний кордон України, а також маршрут по території України, населені пункти, які були? Вкажіть дату, час, та за яких умов Ви окупували населений пункт «А», які підрозділи зс рф були разом з Вами та, які підрозділи були окремо на території населеного пункту «А», кількість військової техніки, розташування блокпостів військових рф? Момент встановлення та характер контролю над населеним пунктом, і момент закінчення контролю над населеним пунктом збройними формуваннями під командуванням рф (звільнення Силами оборони)? У яких приміщеннях (зазначити відому адресу чи інші ознаки) базувалися армійські підрозділи рф або незаконні збройні формування у населеному пункті, період, час, ціль знаходження там? Чи здійснювали Ви перевірку домоволодінь на території населеного пункту, як часто, і з якою метою? Чи забезпечило керівництво частин дотримання норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями рф (зазначити, які накази надавало командування про ставлення до цивільного населення тощо)? Чи усвідомлювали Ви, що на території населеного пункту проживає цивільне населення, яке не бере участі у збройному конфлікті та не може чинити будь-якого супротиву волі військовослужбовців рф чи Вашій? Чи усвідомлювали Ви, що потерпіла не бере участі у збройному конфлікті, не виконувала та не сприяла виконанню будь-яких бойових задач, була одягнена у цивільний одяг та не може чинити будь-якого супротиву вашій волі? Де, і при яких обставинах ви познайомилися з потерпілою

(зазначити дату, час, місце)? Де ви були і що робили у час вчинення сексуального насильства? Яким чином Ви опинилися у домоволодінні потерпілої та з якою метою? Хто окрім Вас та потерпілої був присутній у домоволодінні (зазначити військовослужбовців рф, позивний, військові звання, номер військової частини, які були разом з підозрюваним, а також осіб, які мешкають з потерпілою, чи були на той момент у домоволодінні)? Яка зброя на той момент була при Вас? Чи демонстрували Ви відкрито зброю до потерпілої? Чи застосовували Ви до потерпілої примус? У якій формі виражався примус? В який спосіб було вчинено злочин (детальний опис акту сексуального насильства над жертвою, тобто як було вчинено сексуальне насильство, чи було завдано фізичної шкоди, механізм або місце заподіяння фізичної шкоди чи погрози її заподіяння, які предмети використовував підозрюваний, зброю або інструменти тощо)? Чи могли залишитись сліди Вашого примусу на місці події та в якій формі? У що ви були одягнені, коли вчиняли сексуальне насильство? Де зараз цей одяг? Чи був він випраний або хімічно оброблений? [2, с. 67].

Водночас, численні випадки зґвалтувань, вчинені російськими окупантами в Україні (починаючи з лютого 2022 року станом на грудень 2024 року, Управління Верховного комісара ООН з прав людини задокументувало 370 випадків СНПК (щодо 252 чоловіків, 106 жінок, 10 дівчат та 2 хлопчиків)) [3], дії статевого характеру, які пов’язані з новонародженими, немовлятами, малолітніми, а також дії статевого характеру з особливою жорстокістю по відношенню до літніх осіб, чоловічої і жіночої статі після 65-70 років тощо, не можуть вважатись адекватними, а тому потребують експертних знань у сфері психіатрії та додаткових висновків щодо психічного стану таких осіб .

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : Закон України від 7 жовт. 2014 р. № 1689-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text

2. Розслідування сексуального насильства, пов’язаного із збройним конфліктом : методичні рекомендації / Ю.А. Комісарчук, М.В. Бурак, Н.Ю. Нєбитова, Ю.М. Чорноус, І.М. Калантай та ін.; за заг. Ред. М.С. Цуцкірідзе. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 152 с.

3. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 1 вересня – 30 листопада 2024 року. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-01/2024-12-31%20OHCHR%2041st%20periodic%20report%20on%20Ukraine_UKR.pdf.

Дар'я Глушкова,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ. НОВІ ВИКЛИКИ

У зв'язку з російським вторгненням в Україну та введенням воєнного стану на території країни, криміногенна ситуація зазнала суттєвих змін. Воєнний стан впливає на всі сфери життя, в тому числі на рівень злочинності. У цей період особливо актуальними є питання безпеки громадян, діяльності правоохоронних органів і судової системи, а також боротьби з новими формами злочинів, що виникають у воєнний час. Воєнний стан має безпосередній вплив на структуру злочинності. Збільшення кількості певних видів злочинів є характерним для війни.

Однією з найбільш відчутних змін є зростання кількості воєнних злочинів, таких як тероризм, диверсії, підривна діяльність. Після початку російської агресії в Україні були зафіксовані численні випадки диверсійних актів, як на сході країни, так і в тилу. Проблема національної безпеки стала однією з найбільш гострих, що спричинило додаткове навантаження на правоохоронні органи [1]. Наприклад, вибухи в Києві та інших містах, що стали результатом ракетних атак і диверсій, значно посилили рівень страху серед цивільного населення. Також на початку 2024 року СБУ повідомило про викриття диверсійної мережі, яка планувала серію атак на об'єкти енергетичної інфраструктури в різних областях України. За даними слідства, група мала намір пошкодити трансформаторні підстанції та лінії електропередачі у період сильних морозів [2].

Іншим характерним аспектом стало зростання мародерства, особливо в районах, де відбувалися бойові дії. Після звільнення населених пунктів від окупантів відзначено численні випадки мародерства, коли люди грабували залишені будівлі та магазини. Так, у Бучі та Ірпені (міста Київської області, які постраждали від російської окупації) після звільнення було виявлено багато фактів мародерства та грабежів. У січні 2024 року в населених пунктах поблизу лінії зіткнення було затримано групу з 5 осіб, які проникали в покинуті домівки евакуйованих жителів та викрадали побутову техніку, електроніку та цінні речі. За даними слідства, злочинці вивозили майно на автомобілях з фальшивими документами волонтерських організацій [3]. Диверсії та контрабанда зброї стали ще однією серйозною проблемою. Оскільки країна перебуває в умовах воєнного стану, багато людей намагаються ухилятися від мобілізації, а також відбувається незаконний обіг зброї та вибухівки, зокрема через порушення кордону з окупованими територіями. Згідно з даними правоохоронців, було виявлено численні канали постачання зброї на нелегальному ринку.

Воєнний стан також змінює роль організованих злочинних груп в країні. У зв'язку з кризовою ситуацією, вони адаптуються до нових умов. Після початку

війни збільшилася активність організованих злочинних угруповань, які займаються контрабандою зброї, боєприпасів і продовольства. В Україні в умовах війни налагоджена діяльність каналів постачання нелегальної зброї з-за кордону, що підвищує рівень небезпеки в країні. Наприклад, після того, як з'явилась потреба в зброї для добровольчих формувань, значна частина зброї потрапила до рук нелегальних осіб [4].

Оскільки воєнний стан супроводжується великим потоком гуманітарної допомоги та фінансуванням з боку міжнародних організацій, організовані злочинні угруповання використовують ці можливості для фінансування терористичних груп. В Україні спостерігається зростання злочинів, пов'язаних із фінансуванням тероризму та підтримкою незаконних воєнізованих угруповань. Війна має серйозний вплив на соціально-економічні умови, що безпосередньо позначається на рівні злочинності. Масове переселення людей із зони бойових дій призводить до збільшення кримінальних проявів. Це в тому числі стосується квартирних крадіжок, шахрайства та інших злочинів. Велику частину цих злочинів здійснюють саме ті, хто був змушений залишити свої домівки через бойові дії. У містах, де спостерігається велика кількість переселенців, зростає рівень безробіття, що може спричинити сплеск кримінальної активності.

Зростання безробіття і соціальної незахищеності в умовах війни також сприяє збільшенню рівня злочинності. Люди, що втратили роботу або залишились без засобів до існування, частіше вдаються до злочинних дій. Декілька відомих випадків шахрайства в Україні, зокрема під час поширення гуманітарної допомоги, засвідчили зростання злочинності серед тих, хто не зміг знайти роботу в умовах війни.

В умовах воєнного стану правоохоронні органи змушені адаптуватися до нових викликів, зокрема через обмежені ресурси. Оскільки частина правоохоронців перебуває на фронті, залишки сил поліції зосереджуються на захисті громадського порядку в тилу. Спостерігається також активне використання нових технологій, зокрема дронів для патрулювання та кібербезпеки для захисту інформаційної інфраструктури.

У період воєнного стану правоохоронні органи активно використовують технології для боротьби з кримінальними проявами. Наприклад, система відеоспостереження допомагає швидко реагувати на правопорушення, а також виявляти злочинців за допомогою камер, що встановлені в багатьох містах. В умовах війни активно впроваджуються нові технології, що допомагають правоохоронцям справлятися з новими викликами.

Використання інтернет-ресурсів та відкритих баз даних для виявлення злочинної діяльності, в тому числі для виявлення замаскованих терористичних груп та контрабандистів. В умовах війни багато злочинів здійснюється через інтернет. Фінансові шахрайства, зокрема збір коштів на «потреби армії» без відповідальних дозволів або з наміром привласнення. За даними правоохоронних органів, обсяги таких шахрайств сягають мільйони гривень щомісяця. Тому важливим є посилення заходів кібербезпеки для захисту від кіберзлочинів та зловживань. [5]

Міжнародна співпраця стала важливою складовою боротьби зі

злочинністю в умовах війни. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями для боротьби з тероризмом та організованою злочинністю. Спільна слідча група (JIT) з розслідування воєнних злочинів в Україні, створена за підтримки Євроюсту, до якої увійшли представники Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Румунії, Словаччини та України. Група забезпечує систематичний обмін інформацією та доказами, що стосуються військових злочинів проти людяності та геноциду.

Отже, воєнний стан в Україні значно змінив структуру злочинності, що вимагає нових підходів у боротьбі з кримінальними проявами. Виникнення нових злочинів, безпосередньо пов'язаних з військовими діями – від колабораціонізму та державної зради до мародерства та військових злочинів. Особливо гостро ця проблема проявляється в прифронтових районах та на деокупованих територіях. Ефективна протидія трансформованій злочинності в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який включає не лише посилення кримінальної відповідальності та вдосконалення оперативно–розшукової діяльності, але й створення дієвих механізмів соціальної реінтеграції постраждалих від війни громадян, що є важливою передумовою для нормалізації криміногенної ситуації в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Організація Об'єднаних Націй Україна URL: https://ukraine.un.org/uk/223552-воєнні-злочини-невибіркові-напади-на-інфраструктуру-та-систематичне-і-повсюдне-застосування

2. Служба безпеки України. Оперативні повідомлення про запобігання диверсіям та терактам. URL: https://ssu.gov.ua

3. Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 14 квітня 2023 року). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. 446 с. https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/12/zbirnyk_materialiv_konferencziyi_ord_ta_ib_14_04_2023-1.pdf

4. Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні. Матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу 14-15 березня 2024 року, м. Київ. Київ : Алерта, 2024. 344 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20022/1/ZAPONZU.pdf

5. Генеральна прокуратура України. Єдиний реєстр досудових розслідувань. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/erdr.html

Олександр Груздь,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Крістіна Абусова,
слідчий СВ ВП № 2 Криворізького РУП в Дніпропетровській області,
лейтенант поліції

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Охорона прав людини у всіх її аспектах є фундаментальною цінністю для кожної демократичної держави. Це положення стосується всіх осіб незалежно від їхнього етнічного, національного, гендерного чи іншого статусу, а також незалежно від того, перебувають вони на свободі чи відбувають покарання.

Особливого значення цей аспект набуває в умовах воєнного стану, коли захист прав людини стає ще складнішим завданням, а правовий механізм його забезпечення потребує додаткових заходів. В Україні під час воєнного стану особливих змін зазнали права осіб, які відбувають покарання. Важливо, щоб навіть у такі складні часи права засуджених залишалися під належним захистом і не порушувалися. Це є невід'ємною складовою справедливості та дотримання прав людини за будь-яких обставин.

Засуджені, хоча й несуть кримінальне покарання, залишаються суб'єктами правовідносин, а тому держава зобов'язана гарантувати їм належний рівень захисту, відповідно до міжнародних стандартів прав людини. Особливої уваги потребує правовий статус осіб, які відбувають покарання, оскільки їхні права обмежені законом [1]. Проте навіть у місцях позбавлення волі особа повинна мати можливість реалізовувати свої права, зокрема на безпеку, правову допомогу та людяне ставлення.

Забезпечення прав засуджених у місцях відбування покарань є важливим елементом загальної системи захисту прав людини. Це не лише вимога міжнародних конвенцій, а й показник рівня правової культури держави та її спроможності забезпечити гідне поводження із засудженими особами. Щоб краще зрозуміти суть захисту прав засуджених, слід усвідомити, що він є важливим елементом загального механізму забезпечення прав людини.

Механізми гарантування прав утворюють широкий спектр заходів, спрямованих на їхню підтримку та реалізацію. Вони включають правові, адміністративні та соціальні інструменти, що створюють умови для фактичного здійснення прав засуджених.

Одним із ключових елементів цього механізму є правовий статус засудженого, який визначає його права, обов'язки та гарантії. Правове становище засуджених визначається на основі загального статусу громадян країни та закріплюється у правових нормах різних галузей права. Воно включає

сукупність їхніх прав, обов'язків, свобод і законних інтересів, які залежать від призначеного покарання та поведінки особи під час його відбування. Захист цих прав реалізується через відповідні механізми, що спрямовані на запобігання їх порушенню, усунення негативних наслідків та відновлення порушених правовідносин.

Як зазначає З.В. Зарадюк, правовий статус засудженого є соціальною категорією, яка змінюється з плином часу. Його зміст визначається рівнем розвитку суспільства, правовою системою, а також рівнем злочинності та методами боротьби з нею. Таким чином, особливий правовий статус засудженого базується на загальному правовому статусі людини, що гарантує певні невід'ємні права, встановлені Конституцією та міжнародними договорами [2, с.7].

Відповідно до положень ст. 8 Кримінально-виконавчого кодексу України, основні права засуджених включають: право на охорону здоров'я, отримання інформації про свої права та обов'язки, правову допомогу, соціальне забезпечення, звернення та листування рідною мовою, гуманне ставлення та повагу до гідності [3].

В умовах воєнного стану особливо важливим є право засуджених на особисту безпеку. Дотримання цього права є відповідальністю держави, яка повинна забезпечити його реалізацію навіть в умовах збройного конфлікту. Разом з тим, під час воєнного стану установи виконання покарань, ізолятори тимчасового тримання та слідчі ізолятори, що знаходяться на окупованих територіях або поблизу зон активних бойових дій, стають особливо вразливими. Це створює серйозні ризики для забезпечення належних умов утримання засуджених, їхнього захисту від насильства та гарантування основних потреб.

М. Романов підкреслює, що пенітенціарні установи мають статус режимних об'єктів, що ускладнює їх оперативну евакуацію або переміщення засуджених у разі виникнення загроз. Це потребує значних матеріальних, людських та часових ресурсів, а також спеціальних рішень на державному рівні. Однак неможливість швидкого вирішення таких питань не повинна ставати підставою для порушення прав засуджених або нехтування їхньою безпекою [4].

Крім того, в умовах війни кримінальне законодавство зазнало певних змін, спрямованих на гуманізацію покарань. Зокрема, відповідно до Закону України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України" запроваджено новий вид основного покарання – пробаційний нагляд, який став альтернативою ув'язненню. Це свідчить про прагнення держави знаходити баланс між покаранням та реабілітацією правопорушників, що є важливим кроком до впровадження більш ефективної системи виконання покарань.

Таким чином, можна зробити висновок, що навіть у воєнний час права засуджених повинні залишатися під захистом держави та відповідних органів. Це не лише правовий, а й моральний обов'язок демократичної держави, яка прагне дотримуватися міжнародних стандартів прав людини. Умови утримання засуджених, їхня особиста безпека та можливість реалізовувати базові права є важливими показниками рівня правової системи держави. Тому забезпечення належного правового статусу засуджених, навіть в умовах війни, є необхідним

кроком на шляху до справедливості та правопорядку.

Список використаних джерел

1. Івчук Ю. Ю. Забезпечення правового статусу засуджених до позбавлення волі в установах виконання покарань під час воєнного стану: проблемні акспекти. *Актуальні проблеми права: теорія і практика №1 (45)*. URL: https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0342de40-ca1b-4180-8bc2-f361a9fdcc69/content (дата звернення: 19.02.2025).

2. Зарадюк З.В. Правовий статус засуджених: навчально-методичні рекомендації. Волинський національний університет імені Лесі Українки, юридичний факультет, кафедра кримінального права і процесу. Луцьк, 2022. С. 32.

3. Кримінально-виконавчий кодекс України : Кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV : станом на 1 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text (дата звернення: 19.02.2025).

4. Романов М. Установи виконання покарань під час війни. *Права людини в Україні*. URL: https://khpg.org/1608811011 (дата звернення: 19.02.2025).

Андрій Добровольський,
начальник управління боротьби з наркозлочиннісю
ГУНП в Кіровоградській області,
полковник поліції

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема наркозлочинності залишається гострою загрозою національній безпеці України та здоров'ю її громадян. Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів спричиняє значні негативні соціальні, економічні та медичні наслідки, бо як передбачено правовою конструкцією статті 49 Конституції України [1], держава гарантує право кожного на охорону здоров'я, а протидія наркозлочинності є одним із елементів забезпечення цього права в сучасних умовах.

Дослідженням проблем протидії наркозлочинності займалися такі вчені, як: О. М. Бандурка, В. І. Василинчук, О. Ф. Долженков, А. М. Волощук, О. М. Джужа, О. О. Юхно, В. В. Коваленко, М. В. Корнієнко та інші. Суттєвий внесок у розробку цього питання зробили Є. О. Гладкова, С. С. Чернявський, О. М. Стрільців та О. С. Тарасенко.

Попри наявні дослідження, питання комплексної протидії наркозлочинності потребує подальшого вивчення з огляду на трансформацію соціально-економічних відносин, введення воєнного стану та євроінтеграційні процеси України.

Так, за статистичними даними Офісу Генерального прокурора України, впродовж 2023-2024 років реєструвалося понад 35 тисяч кримінальних

правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків щороку [2]. Найпоширенішими є злочини, передбачені ст. 309 КК України (незаконні дії з наркотиками без мети збуту), які становлять майже 60% від загальної кількості.

Викликає занепокоєння збільшення кількості тяжких злочинів, пов'язаних зі збутом наркотиків (ст. 307 КК України). Адже системний аналіз правозастосовної практики свідчить про активізацію організованих злочинних груп, що використовують сучасні технології для налагодження міжнародних каналів постачання наркотиків, а також про зростання кількості інтернет-магазинів і телеграм-каналів для збуту наркотиків із застосуванням криптовалют.

Зауважимо, що нормативно-правову основу протидії наркозлочинності становлять Закони України, як «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [3], так і «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [4], Розділ XIII Кримінального кодексу України [5] та інші акти. У 2023 році затверджено Стратегію державної політики щодо наркотиків до 2030 року [6].

В інституційній системі протидії наркозлочинності ключове місце посідають підрозділи Національної поліції України, зокрема Департамент боротьби з наркозлочинністю, а також підрозділи Служби безпеки України, Держприкордонслужби та Держмитслужби. Координацію здійснює Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками.

До основних напрямів протидії наркозлочинності слід віднести:

1) виявлення та документування злочинної діяльності шляхом проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій, як-то: контрольована поставка, оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент;

2) блокування каналів постачання наркотиків шляхом посилення прикордонного контролю та міжнародної співпраці з Інтерполом та Європолом;

3) виявлення та ліквідація нарколабораторій, притонів, припинення діяльності інтернет-платформ для збуту наркотиків;

4) профілактика поширення наркоманії через інформаційно-просвітницькі кампанії та роботу з групами ризику;

5) медична та соціальна реабілітація наркозалежних.

Серед актуальних проблем у сфері протидії наркозлочинності можна виділити:

1) використання злочинцями новітніх технологій: даркнету, шифрованих месенджерів, криптовалют;

2) поява нових психоактивних речовин, не включених до офіційного Переліку;

3) недостатнє технічне забезпечення правоохоронних органів;

4) проблеми міжвідомчої координації;

5) недостатня ефективність профілактичних програм через обмежене фінансування;

6) вплив збройного конфлікту на наркоситуацію в державі.

З урахуванням правозастосовної практики вважаємо, що для вдосконалення системи протидії наркозлочинності доцільно:

– адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів;

– розробити механізми своєчасного включення нових психоактивних речовин до офіційного Переліку;

– підвищити рівень міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту та освіти;

– впровадити сучасні інформаційно-аналітичні системи моніторингу;

– розвивати міжнародне співробітництво у виявленні каналів наркотрафіку;

– удосконалити систему підготовки фахівців правоохоронних органів;

– реалізувати програми профілактики наркоманії з урахуванням міжнародного досвіду;

– створити систему протидії використанню інтернету для незаконного обігу наркотиків.

Отже, сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні характеризується комплексним підходом, який поєднує правові, організаційні та оперативно-розшукові заходи. Водночас зміни форм і методів наркозлочинності, поява нових психоактивних речовин та використання сучасних технологій свідчать про доцільність постійного та своєчасного вдосконалення системи протидії.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіційний вебпортал Офісу Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.

3. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори. Закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text.

4. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними. Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text.

5. Кримінальний кодекс України. Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

6. Про схвалення Державної стратегії наркополітики на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2023-2025 роки. *Офіційний вебпортал Міністерства охорони здоров'я України.* URL: https://moz.gov.ua/uk/povidomlennja-pro-opriljudnennja-proektu-rozporjadzhennja-kabinetu-ministriv-ukraini-pro-shvalennja-derzhavnoi-strategii-narkopolitiki-na-

period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennja-operacijnogo-planu-z-ii-realizacii-na-2023-%E2%80%93-2025-roki.

Роман Ємельянов,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної безпеки
факультету № 3 Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»

Павло Горбунов,
курсант 1 курсу факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ, рядовий поліції

ЩОДО СТАНУ ЗЛОЧИННОСТІ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, розв’язана Російською Федерацією, завдає не лише величезних людських і економічних втрат, а й серйозно шкодить довкіллю. Лише за перший місяць бойових дій зафіксовано понад 200 екологічних злочинів, і це лише ті випадки, які вдалося задокументувати. Реальні масштаби екологічної катастрофи, спричиненої агресором, важко навіть уявити. Наслідки цієї війни Україна відчуватиме ще багато років, адже злочини проти довкілля мають довготривалі наслідки, які впливають не лише на екосистеми, але й на здоров'я та добробут населення.

Згідно з Женевською конвенцією, заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або завдадуть широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу [1], проте російська федерація, нехтуючи зазначеними заборонами вчиняє дії, які знищують наше довкілля.

Так, під час воєнного стану в Україні спостерігається зростання кількості злочинів проти довкілля, у 2022 році було зафіксовано 4018 кримінальних правопорушень проти довкілля, з яких 742 – кримінальні проступки та 3276 – злочини. [2, с. 284-285].

Станом на 6 листопада 2023 року внаслідок російської збройної агресії: уражено 812 об’єктів природно-заповідного фонду загальною площею 0,9 мільйона гектарів; під загрозою знищення опинилися 2,9 мільйона гектарів територій Смарагдової мережі – 160 територій, що є частиною природоохоронної мережі Європи та охороняються у межах законодавства ЄС та Ради Європи; у зоні ризику перебувають 17 водно-болотних угідь міжнародного значення (під охороною Рамсарської конвенції), які мають статус завдяки їх унікальному біорізноманіттю; окупованими лишаються 514 об’єктів природно-заповідного фонду площею 0,80 мільйона гектарів; практично знищені два водно-болотних

угіддя міжнародного значення: «Архіпелаг Великі та Малі Кучугури» та «Заплава Сім Маяків»; знищено всю заповідну зону (1588 га), найцінніша степова ділянка Джарилгацького національного природного парку; пошкоджено місця існування видів флори та фауни, занесених до Червоної книги України, Європейського червоного списку видів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі [3]. Як бачимо, війна провокує широкомасштабну екологічну кризу, яка вимагає не лише фіксації екологічних злочинів, але й подальших компенсаційних заходів, міжнародного контролю та відновлення природоохоронних об'єктів після закінчення бойових дій.

Найбільшого впливу на навколишнє середовище під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну спричинило руйнування греблі Каховської ГЕС у червні 2023 року. Це призвело до викиду 18 кубічних кілометрів води упродовж трьох-чотирьох діб, унаслідок чого було затоплено щонайменше 80 населених пунктів, розташованих нижче за течією на берегах Дніпра [4]. Це один із найбільших злочинів проти довкілля в історії України, який спричинив масштабну екологічну катастрофу, зокрема затоплення населених пунктів, знищення водних екосистем, отруєння ґрунтів і річок, загибель тисяч тварин і рослин.

Окрім цього, було зафіксовано численні випадки забруднення водних ресурсів, накопичення військових відходів, промислових аварій, пошкодження радіаційно небезпечних об'єктів та знищення зелених насаджень. Проте, до сих пір залишається складним визначення шкоди, яка завдається внаслідок воєнних дій. Саме тому законодавцем було прийнято постанову «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ», яким визначено певні види шкоди та наслідки, за якими ця шкода оцінюється. Зокрема у зазначеному нормативно-правовому акті вказується такі види шкоди, як шкода яка завдається земельним ресурсам, надрам, водним ресурсам, атмосферному повітрю, лісовому фонду, природно-заповідному фонду[5].

Отже, війна Російської Федерації проти України спричинила масштабні екологічні злочини, наслідки яких будуть відчутними протягом десятиліть. Зафіксовані злочини проти довкілля – лише частина реальних порушень, адже через активні бойові дії неможливо провести повний облік шкоди. Зруйновані природоохоронні території, забруднення водних ресурсів, підрив інфраструктури та пожежі створюють екологічну загрозу не лише для України, а й для всього регіону.

Згідно з Женевською конвенцією, такі дії є порушенням міжнародного права, адже вони завдають довготривалої шкоди природному середовищу. Українська держава вже здійснює кроки для обліку та оцінки завданих збитків, ухвалюючи відповідні постанови, а також привертаючи увагу міжнародної спільноти. Повне оцінювання збитків та їхнє відшкодування стане можливим лише після завершення війни.

Саме тому вкрай важливим є правильна фіксація кримінальних правопорушень такого виду та співпраця з екологами та судовими експертами для оцінки масштабів збитків, спричинених такими діями, що в подальшому

може допомогти притягнути винних до кримінальної відповідальності.

Документування та розслідування воєних злочинів проти довкілля має включати в себе збір доказів (фото, відео фіксація вирубки лісів, забруднення річок, знищення заповідників, техногенних катастроф (як підрив Каховської ГЕС) супутникові знімки, екологічні експертизи); встановлення конкретних винних осіб та структур, які організовують чи виконують ці злочини; ведення єдиної бази екологічних злочинів російської федерації на основі кримінальних проваджень в Україні, яку зможуть використовувати як міжнародні суди, так і екологічні організації.

Отже, злочини проти довкілля, скоєні РФ в Україні, потребують комплексної протидії на національному, міжнародному та юридичному рівнях. Основні механізми включають документування злочинів, правове переслідування, екологічний моніторинг та відновлення постраждалих територій. Тільки за допомогою системної роботи Україна зможе притягнути Росію до відповідальності та відновити свою природу після війни.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
2. Орлов Ю.В., Ступник Я.В. Кримінологічний аналіз екологічної злочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. №2 (29). С.277-288
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Війною уражено понад 20% природоохоронних територій України. 06.11.2023, 9:00. URL: https://mepr.gov.ua/vijnoyu-urazheno-ponad-20-pryrodoohoronnyh-terytorij-ukrayiny/
4. Кацімон О. Підрив Каховської ГЕС призвів до затоплення понад 80 населених пунктів — ООН. *Суспільне: новини.* 23 лютого 2024. URL: https://suspilne.media/690770-pidriv-kahovskoi-ges-prizviv-do-zatoplenna-ponad-80-naselenih-punktiv-oon/https://suspilne.media/690770-pidriv-kahovskoi-ges-prizviv-do-zatoplenna-ponad-80-naselenih-punktiv-oon/
5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постанова кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. URL: ttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text

Роман Ємельянов,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної безпеки
факультету № 3 Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»

Світлана Михайленко,
курсантка 3 курсу факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТАНУ ЗЛОЧИННОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Україна, як і будь-яка інша країна, стикається з проблемами злочинності, і центральні регіони не є винятком. Стан злочинності в цих регіонах є об'єктом постійного аналізу та спостережень. За останні роки спостерігається певний спад злочинності в центральних регіонах України. Проте, не слід занадто оптимістично оцінювати ці тенденції, оскільки вони можуть бути результатом різних чинників, включаючи зміни в поліцейській діяльності, соціально-економічні трансформації та інші фактори.

На думку Ю.В. Орлова, війна російської федерації проти України у 2014 році породила низку складних викликів для нашої країни, як у сфері гарантування основних прав і свобод громадян, так і в збереженні державності. В такій ситуації стає актуальним питання формування та реалізації стратегії захисту від системних загроз воєнного та пов'язаного з ним характеру. Ключове значення в цій стратегії має кримінально-правова політика, яка повинна встановлювати морально-правові орієнтири та забезпечувати правопорядок та захист життя, власності та свобод громадян, інтересів суспільства і держави від суспільно небезпечних посягань [1, с. 8].

У своїх працях А.М. Бабенко влучно відзначає, що забезпечення високого рівня правопорядку в усіх регіонах країни є критично важливою умовою для її соціально-економічної та політичної стабільності. Це досягається завдяки ефективній системі запобігання злочинності, яка є ключем до сталого розвитку суспільства. Надання правоохоронним органам науково-обґрунтованої інформації про регіональну злочинність є запорукою успішної роботи цієї системи, включаючи аналіз стану, динаміки та тенденцій у різних регіонах, а також розуміння регіональних відмінностей та схожостей в структурі та розподілі злочинності [2, с. 55].

Як зазначає О. Л. Тимчук, соціальна дійсність сучасного українського суспільства також генерує злочинність. Йдеться як про бідність, так і – передусім – про несправедливість у розподілі доходів серед різних верств населення. За даними останніх соціологічних досліджень 47,5% жителів України відносять себе до категорії бідних, хоча за офіційними даними таких людей значно менше [3].

Важливо відзначити, що, незважаючи на загальний спад, деякі види злочинності залишаються високими або навіть зростають. Наприклад, кількість економічних злочинів, зокрема шахрайства та корупційних діянь, може залишатися на стабільно високому рівні, що свідчить про необхідність подальших заходів з боротьби з цими явищами. Також наявність військових конфліктів у деяких частинах країни може вплинути на злочинність через нелегку економічну та соціальну ситуацію.

Відзначимо, що за період 2024 року у Дніпропетровській області було зареєстровано злочинів, у 2023 році –

	2023 рік [4]	**2024 рік [5]**
Всього зареєстровано злочинів	35004	37085
збут наркотиків	1 483	2 919
інші наркозлочини	3 057	4 601
крадіжок	9 745	8 483
шахрайства	9 926	7 578
злочини проти дітей	708	547
злочинів з використанням вогнепальної зброї та вибухівки	189	1 814

Як бачимо із зазначених у таблиці даних рівень кримінальних правопорушень, пов’язаних із незаконним обігом наркотичних засобів значно виріс, що, на нашу думку обумовлено погіршенням економічної ситуації та зростанням безробіття, що може спонукати деяких осіб до участі в незаконній діяльності, включаючи наркоторгівлю. При цьому, умови воєнного стану можуть призводити до послаблення контролю за незаконним обігом наркотиків, що створює можливості для злочинних угруповань. Також, варто відмітити і про зміни в правоохоронній діяльності**,** а саме скорочення штату поліцейських у відділах поліції та їх направлення для несення служби у зведених загонах, що фізично не дає достатньо ефективної можливості попереджувати та документувати зазначений вид злочинів.

Проаналізувавши звітність щодо майнових злочинів, варто відмітити позитивну тенденцію до зменшення рівня злочинності.

Однак, суттєво виріс рівень злочинів, пов’язаних із незаконним використанням вогнепальної зброї та вибухівки. Війна призвела до значного збільшення кількості вогнепальної зброї, вибухівки та боєприпасів як у легальному, так і в нелегальному обігу, саме це, на жаль, сприяє зростанню злочинів із їх використанням. В умовах війни контроль за обігом зброї ускладнюється, що призводить до збільшення випадків її незаконного використання.

Проте, злочинність в умовах війни зберігає основні довоєнні форми масової протиправної поведінки, спрямовані на незаконне заволодіння чужим майном, заподіяння шкоди життю та здоров’ю особи, незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин та ін., при цьому доповнюється новими видами протиправної діяльності, пов’язаними з незаконним використанням гуманітарної допомоги, колабораційною діяльністю, ухиленням від мобілізації, корупційними посяганнями у сфері оборони та інше.

В умовах збройного конфлікту рф проти України, насамперед змінився характер злочинності. Ключовою загрозою для правопорядку стало вчинення на території України міжнародних злочинів, частина з яких некриміналізовані Кримінальним кодексом України, а тому не враховуються кримінальною статистикою [6, с. 11], що є вкрай негативним, оскільки унеможливлює можливість притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Злочинність в Україні породжується цілою низкою криміногенних детермінант у ключових сферах суспільного життя. В соціально-економічній сфері ними є: відносна бідність населення, безробіття, включаючи приховане, соціальна нерівність, несформованість інститутів ринкової економіки, негативний вплив урбанізації; в політико-правовій сфері: величезна корупція, відверте нехтування законами з боку чиновників різного рівня (включаючи вище політичне керівництво), відчуження населення від влади, недоліки в законодавстві, низька ефективність діяльності суду та правоохоронних органів; в соціокультурній сфері: аномія, низький рівень політичної та правової культури населення і правлячої верхівки, правовий нігілізм, негативний вплив масової культури, поширення різних форм соціальної патології [3].

Так, відповідно до звіту підрозділів національної поліції України у Дніпропетровській області, з початку запровадження воєнного стану відпрацьовано понад 65 тисяч підозрілих осіб на причетність до диверсійно-розвідувальної діяльності [4].

З метою ефективного контролю над злочинністю, зокрема в центральних регіонах України необхідно вдосконалювати правоохоронну систему, в тому числі поліцейські органи, забезпечуючи їхню адекватну кількість, професійну підготовку та технічне забезпечення. Також важливо звертати увагу на попередження злочинності шляхом соціальної реабілітації та інтеграції осіб, які мають схильність до правопорушень. Лише за умови спільних зусиль влади, суспільства та правоохоронних органів можна досягти значного зменшення рівня злочинності та забезпечити високий рівень безпеки для громадян.

Список використаних джерел

1. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.
2. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. …докт. юр. 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.
3. Тимчук О.Л. Злочинність в Україні: сучасний стан, тенденції, детермінація. *Вісник ЗНУ. Юридичні науки*. 2012. № 2. Частина 1. С. 223-231.
4. Головне управління Національної поліції в Дніпропетровській області. Діяльність. Звітність. Звіт начальника ГУНП в Дніпропетровській області за 2023 рік. URL: https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/24/uploaded-files/zvit%20gunp%202023.pdf
5. Головне управління Національної поліції в Дніпропетровській області. Діяльність. Звітність. Звіт начальника ГУНП в Дніпропетровській області за 2024 рік. URL: https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/24/zvitnist2024/zvit2024-11.pdf
6. Бесчасний В. Кримінальні виклики і загрози під час війни. *Актуальні*

проблеми протидії злочинності і корупції: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 22 грудня 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023. 202 с. С.11-14.

Аліна Зборщик,
аспірантка Донецького державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕНАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Національне кримінальне законодавство щодо кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості у 2017 році зазнало значних змін, внесених відповідно до Закону України від 06.12.2017 № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [1]. Більшість таких змін полягало у диференціації форм реалізації об'єктивної сторони насильницьких дій сексуального характеру, пов'язаних із проникненням до тіла іншої особи – зґвалтування та тих, що не пов'язані із таким проникненням – сексуального насильства. Водночас не можна залишити поза увагою те, що, не дивлячись на абсолютно новий підхід до визначення ознак складів таких протиправних діянь, види та розміри покарань, передбачених у санкція ст.ст. 152-153 КК України не зазнали принципових змін.

Проте в останні декілька років межі кримінальної відповідальності та покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості було посилено шляхом внесення змін до окремих норм національного кримінального законодавства, якими визначено підстави для застосування альтернативних покаранню заходів кримінально-правового характеру, а також заходів, які застосовуються до юридичних осіб. Необхідно відзначити, що вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 152-156-1 КК України [2] є: 1) підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; 2) підставою для незастосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби.

Поряд із цим не можна залишити поза увагою визначення можливості застосовувати до таких осіб загальні норми, якими передбачено підстави для звільнення від покарання та його відбування. Так, наприклад, відповідно до вироку Дзержинського районного суду м. Харкова від 23 жовтня 2024 року (справа № 638/15787/24) особу обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 152 КК України за таких обставин: *23.07.2024 у денний час потерпіла знайшла оголошення в соціальній мережі «Інтернет» про те, що раніше невідомий їй чоловік робить масаж.*

Зателефонувавши за вказаним у оголошенні телефоном потерпіла домовилась про проведення масажу. 23.07.2024 о 17 год. 30 хв. потерпіла прибула до масажного кабінету. Прийшовши у вказаний час обвинувачений розпочав масаж. Під час проведення масажу у нього виник умисел, спрямований на вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним проникненням у тіло потерпілої з використанням великого пальця лівої руки, без добровільної згоди останньої. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним проникненням в тіло іншої особи з використанням великого пальця лівої руки, без добровільної згоди потерпілої, використовуючи надання послуг масажу як привід до вчинення цих дій, обвинувачений приспустив з останньої штани разом із нижньою білизною та проводячи масаж декілька разів торкнувся ануса. Після чого, потерпіла відчула, що останній намагається проникнути пальцями рук до вагіни. У відповідь на його протиправні дії потерпіла повідомила про заборону вчиняти зазначені дії та намагаючись захистити свою статеву свободу почала вчиняти супротив його злочинним діям, а саме, стискати ноги, тим самим унеможливлюючи подальше проникнення до її статевого органу, але обвинувачений у відповідь на її активний опір, бажаючи досягти своєї злочинної цілі, діючи з метою подолання супротиву, проникнув великим пальцем правої руки всередину її вагіни, протримавши його там близько 3-4 секунд. Після чого, потерпіла встала, одягнулась та вибігла з приміщення [3].

Необхідно відзначити, що особу, яка вчинила таке кримінальне правопорушення було звільнено від покарання з випробуванням із урахуванням його позитивної посткримінальної поведінки, яка виявилась у щирому каятті та сприянні розкриттю суспільно небезпечної події [3]. Вказаний підхід суду до реалізації принципу співрозмірності та невідворотності покарання може бути оцінений негативно, оскільки, не дивлячись на всі позитивні посткримінальні фактори, особа вчинила умисний злочин. Отже, це дозволяє констатувати, що реалізація на практиці видів та розмірів покарань, передбачених за вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, яка є елементом пеналізації має бути оцінена як неефективна.

Аналіз судових вироків також дає підставу стверджувати, що суди часто застосовують до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості положення ст. 69 КК України, призначаючи покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті, особливо у випадках, коли протиправне діяння було вчинено неповнолітньою особою.

Таким чином, проведене дослідження надає підставу для констатації, що принципи та правила пеналізації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості за сучасних умов розвитку держави та суспільства потребують перегляду та внесення змін. Зокрема це також актуалізується із урахуванням тенденцій розвитку кримінально-правової політики в частині протидії домашньому насильству та кримінальним правопорушенням, що із ним пов'язані.

Першочерговими кроками на шляху до вирішення вказаної проблеми мають стати: 1) унеможливлення застосування положень ст. 69 КК України та

норм, в яких визначено підстави для звільнення особи від покарання за вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 2) відмова від додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, закріпленого у ч. 2 ст. 156 КК України, що із огляду на суб'єктів такого діяння, зумовлено відсутністю логічної потреби у його застосуванні; 3) посилення меж кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 154 КК України шляхом визначення більш суворих видів та розмірів покарань.

Список використаних джерел

1. Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n63

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20250201#Text

3. Вирок Дзержинського районного суду м. Харкова від 23 жовтня 2024 року (справа № 638/15787/24). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122626642

Галина Лугова,
представник Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини
в Кіровоградській області

ПРАВА ЛЮДИНИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

В умовах воєнного стану в Україні одним з важливих напрямів діяльності Уповноваженого залишаються питання дотримання прав військовозобов'язаних, резервістів, військовослужбовців і членів сімей військовослужбовців, які захоплені в полон, зникли безвісти, загинули на полі бою чи померли від отриманих поранень.

2024 року діяльність Уповноваженого у секторі безпеки й оборони була спрямована на забезпечення дотримання конституційних прав і свобод громадян України під час призову та проходження військової служби, належне грошове та матеріальне забезпечення, потрібну медичну допомогу та реабілітацію військовослужбовців; забезпечення дотримання прав членів родин військовослужбовців, які зникли безвісти, потрапили до полону або загинули, та інші питання.

Представник Уповноваженого з прав людини в системі органів сектору безпеки й оборони – Юрій Ковбаса.

За 2024 рік до офісу Уповноваженого надійшло близько 30 тисяч звернень. Майже 4000 - від чинних військовослужбовців. Кожне право, звернення –

не абстракція. Це те, на що ми реагували, поновлювали права, здійснювали моніторингові візити, зокрема до військових частин, ініціювали зміни до законодавства.

Переважно громадяни зверталися до Уповноваженого щодо порушення прав під час звільнення з військової служби; щодо виплати належного військовослужбовцям і членам їхніх родин грошового забезпечення; щодо порушень під час проходження ВЛК та отримання медичних послуг, зокрема у зв'язку з призовом на військову службу; щодо порушень порядку проходження служби, а також під час призову на військову службу під час мобілізації.

Наявні непоодинокі порушення права громадян на звільнення або відстрочку від призову під час мобілізації, визначеного статтею 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Ця проблематика поглибилася після внесення урядом змін до Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, згідно з яким призов громадян на військову службу під час мобілізації може здійснюватися незалежно від місця перебування на військовому обліку.

Порушення прав громадян зумовлені прийняттям посадовими особами рішень щодо призову без урахування документів, які дають право на звільнення або відстрочку від призову за станом здоров'я або сімейними обставинами (медичної історії, свідоцтва про народження дітей, інвалідність, довідки з місця роботи чи відомості про наявність загиблих близьких родичів та ін.).

Право військовослужбовців на своєчасний розгляд поданих ними рапортів.

Вимоги до звернення військовослужбовця, яким є також поданий ним рапорт, порядок розгляду пропозицій, заяв і скарг, терміни розгляду, права військовослужбовця під час розгляду заяви чи скарги, обов'язки командирів, органів військового управління щодо розгляду звернень військовослужбовців регулюються законом України «Про звернення громадян», нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України. Отже, поданий військовослужбовцем рапорт за загальним правилом має бути розглянутий у місячний термін, і заявник має отримати відповідь на порушені ним питання.

У низці випадків командування військових частин не дотримується вимог закону, зокрема перешкоджаючи реєстрації поданих рапортів або порушуючи терміни розгляду, що призводить до численних скарг до Уповноваженого. Водночас чинні положення КУпАП не дозволяють притягти порушників-командирів, які є військовослужбовцями, до адміністративної відповідальності.

Суттєвою проблемою залишається відсутність у загальному доступі поштових адрес військових частин, що у поєднанні з наявними перешкодами у реєстрації рапортів не дає змоги військовослужбовцям, їхнім представникам або членам сімей звернутися до командування з письмовою заявою через засоби поштового зв'язку та реалізувати своє право на звернення.

Реалізація прав військовослужбовців і членів їхніх родин на належне грошове забезпечення.

Під час аналізування звернень громадян встановлено низку системних порушень прав і свобод військовослужбовців та членів їхніх родин, пов'язаних з

належним грошовим забезпеченням. Цього питання стосується кожне п’яте звернення від діючих військовослужбовців, правоохоронців та їхніх близьких.

Непоодинокими є звернення щодо неправомірних обмежень у грошовому забезпеченні осіб, виведених у розпорядження після визнанням їх ВЛК обмежено придатними до військової служби за станом здоров’я або після повернення з лікувального закладу. Зокрема командири ігнорують терміни переміщення обмежено придатних до служби підлеглих на посади, на яких вони можуть виконувати обов’язки військової служби. Водночас вибірково застосовують норму порядку, згідно з якою після перебування військовослужбовця у розпорядженні більш як два місяці питання про виплату йому грошового забезпечення у повному розмірі має вирішувати старший начальник. Внаслідок цього обмежено придатні до служби особи пів року і більше перебували у розпорядженні, отримуючи недостатні для проживання та утримання родин кошти (до 1000 грн на місяць).

Уповноважений не раз звертав увагу Міністерства оборони України на цю проблему, і питання було частково вирішено з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань, пов’язаних із проходженням військової служби під час дії воєнного стану». Схвалений закон передбачає виплату 20 100 грн. визнаним обмежено придатними або непридатними до військової служби військовослужбовцям, які перебувають у розпорядженні після лікування у зв’язку з пораненням більш як два місяці. Водночас залишається невирішеним питання грошового забезпечення категорій військовослужбовців, виведених у розпорядження командування з інших підстав (зокрема після лікування у зв’язку із захворюванням або нетяжким пораненням та ін.).

Дотримання права військовослужбовців на звільнення з військової служби.

Упродовж 2024 року до Уповноваженого надійшло багато скарг від військовослужбовців і членів їхніх сімей на порушення командирами (начальниками) підрозділів гарантованого законом права на звільнення з військової служби під час дії воєнного стану. Найчастіше звернення стосувалися звільнення через сімейні обставини, зокрема обумовлені наявністю близьких родичів з-поміж осіб з інвалідністю I чи II групи та/або потребою постійного догляду за хворими близькими родичами, які за висновком МСЕК чи ЛКК закладу охорони здоров’я потребують постійного догляду.

До Уповноваженого звернулася дружина військовослужбовця ЗСУ щодо порушення командуванням військової частини права її чоловіка на звільнення з військової служби за сімейними обставинами. За словами заявниці, мати її чоловіка має інвалідність II групи, що було підтверджено відповідними документами. Проте звернення військовослужбовця до командира військової частини з проханням звільнити його зі служби залишилося без належного реагування. Офіс Омбудсмана направив запит до органів військового управління з вимогою виправити ситуацію, за результатами якого військовослужбовець був звільнений з військової служби за сімейними обставинами.

Водночас потребує врегулювання питання щодо чіткої регламентації переліку документів, якими підтверджується «необхідність догляду

військовослужбовця за особою (зокрема батьками), яка за висновком МСЕК або ЛКК закладу охорони здоров'я потребує постійного догляду». Через відсутність чіткого переліку документів, що засвідчують наявність цієї підстави для звільнення, існують передумови для порушення прав військовослужбовців командирами через перешкоджання звільненню.

Це питання потребує врегулювання на рівні відомчих нормативних актів Міністерства оборони України.

В січні 2025 року Омбудсман України Дмитро Лубінець зустрівся з міністром оборони України Рустемом Умєровим.

Одна з головних тем – це захист прав військових і членів їхніх сімей.

Омбудсман зазначив, що обговорили питання мобілізації, бусифікації: «Спільно з Міністерством оборони будемо працювати, щоб питання бусифікації» залишилося в минулому».

Ще одна важлива тема – це додатковий захист для родин, чиї рідні в полоні чи зниклі безвісти.

За підсумками зустрічі сторони домовилися:

1. Терміново підготувати зміни у постанову Уряду щодо додаткового захисту родин, чиї рідні зникли безвісти або потрапили у полон.

2. Міністр оборони ініціював пропозиції посилення системи рекрутингу, яку Омбудсман повністю підтримав.

3. Рустем Умєров запевнив, що при кожному випадку порушення прав військових, військова служба правопорядку буде належно реагувати.

Ольга Лунгол,
доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидатка педагогічних наук, доцент

Дмитро Бойко,
курсант факультету № 3
Донецького державного університету
внутрішніх справ, рядовий поліції

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ЗЛОЧИННОСТІ

Цифрові технології стрімко розвиваються, впливаючи на всі сфери нашого життя. Проте цифровізація радикально змінює не лише соціально-економічні процеси, але й відкриває нові можливості для вчинення злочинів, змінюючи їхні форми та методи, а також створюючи нові виклики для правоохоронної системи.

Цифрові технології суттєво трансформують традиційні види злочинності та сприяють появі нових форм правопорушень. Злочинність набуває нових форм завдяки інтеграції штучного інтелекту (ШІ), криптографії, технологій Big Data та

блокчейн-платформ, що ускладнює традиційні методи боротьби з кримінальними правопорушеннями. Зокрема, розвиток Інтернет-технологій призвів до зростання кіберзлочинності, серед яких особливого розповсюдження набули фішинг, шкідливе програмне забезпечення та атаки на інформаційні системи. Ці злочини характеризуються високою анонімністю та глобальним охопленням, що ускладнює їх розслідування та попередження.

Використання можливостей ШІ та машинного навчання дозволяє злочинцям автоматизувати процеси, створювати реалістичні підробки фото, відеоматеріалів, документів, сайтів тощо та проводити все більш складні атаки. За даними Європолу [1], організовані злочинні групи активно використовують ШІ для масштабування своїх операцій, що робить їх більш дієвими та менш вразливими до виявлення. Крім того, алгоритми ШІ дозволяють злочинцям значно підвищити ефективність фішингових атак, аналізуючи поведінку користувачів у реальному часі та генеруючи персоналізовані шахрайські повідомлення. Злочинці також використовують генеративні моделі для створення deepfake-контенту, що дає змогу маніпулювати громадською думкою, шантажувати жертв, підробляти відеодокази в судових справах тощо. ШІ-технології широко застосовуються у сфері фінансових махінацій, зокрема для обходу систем виявлення шахрайства в банках та криптовалютних платформах. Кіберзлочинці використовують машинне навчання для автоматизації операцій з відмивання грошей, приховування слідів транзакцій у блокчейн-мережах та здійснення складних атак на фінансові установи. Значну загрозу також становлять автономні шкідливі програми, керовані алгоритмами ШІ. Такі програми можуть адаптувати свої методи атак відповідно до виявлених вразливостей системи, автоматично змінювати сигнатури, ускладнюючи їхнє виявлення антивірусним програмним забезпеченням. Крім того, використання чат-ботів на базі нейронних мереж дозволяє кіберзлочинцям автоматизувати шахрайські схеми, поширювати дезінформацію або навіть здійснювати соціальні атаки, маніпулюючи жертвами для отримання конфіденційних даних.

Розвиток цифрової економіки також сприяє й розвитку організованої злочинності, надаючи нові можливості для відмивання грошей, шахрайства та незаконної торгівлі. Злочинні угруповання використовують криптовалюти для приховування фінансових потоків, а також застосовують технології блокчейн для координації своїх дій.

Адаптація до цифрових змін вимагає від правоохоронних органів впровадження новітніх технологій у свою діяльність через використання цифрової криміналістики, аналіз Big Data, цифрову розвідку, впровадження систем штучного інтелекту для прогнозування й попередження злочинів тощо. В той же час швидкий розвиток технологій створює нові виклики, такі як необхідність постійного підвищення кваліфікації правоохоронців, коригування освітніх програм закладів освіти системи МВС, удосконалення технічних та програмних засобів, а також вирішення етичних та правових питань, пов’язаних із використанням новітніх технологій [2].

Отже, цифрові технології не лише змінюють характер злочинності, але й відкривають нові можливості для її попередження та розслідування. Протидія

сучасним загрозам потребує комплексного підходу, що включає впровадження інноваційних аналітичних систем, міжвідомчу та міжнародну співпрацю, розвиток нормативно-правової бази та підготовку фахівців, здатних ефективно працювати в умовах стрімко змінного цифрового середовища.

Список використаних джерел

1. Europol warns of AI-driven crime threats. Reuters. URL: https://www.reuters.com/world/europe/europol-warns-ai-driven-crime-threats-2025-03-18/ (Дата звернення: 18.03.2025).

2. Гора І.В., Колесник В.А., Попович І.І. До питання про цифрову криміналістику в системі криміналістичних знань. Науковий вісник - Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2024, № 68. С. 86 – 91. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc68/20.pdf

3. Lysenko O.V., Lunhol O.M., Haborets O.A. Law enforcement information and analytical support. Current issues in modern science. Issue № 3(9) 2023. Pp. 281 – 291.

Олександр Пупинін,
аспірант Донецького державного
університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

У Стратегії боротьби з організованою злочинністю, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р, зазначається, що організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки в умовах збройної агресії російської федерації проти України [1].

Аналіз статистичних даних щодо результатів боротьби з організованими групами та злочинними організаціями в умовах збройної агресії російської федерації проти України за 2022-2024 роки свідчить про значне збільшення задокументованих правоохоронними органами організованих груп та злочинних організацій. Наведемо приклади.

Так, протягом 2022 року правоохоронними органами було задокументовано протиправну діяльність 395 організованих груп та злочинних організації, з яких 40 – злочинних організацій, з них Національною поліцією задокументовано – 360, у тому числі 36 – злочинних організацій; Службою безпеки України задокументовано – 11, з яких 1 – злочинна організація; Державним бюро розслідувань задокументовано – 20; Національним антикорупційним бюро задокументовано – 4, з яких 3 – злочинних організацій.

Упродовж 2023 року було задокументовано протиправну діяльність 494 організованих груп та злочинних організацій, з яких 51 – злочинна організація, з

них Національної поліцією задокументовано – 419, з яких 42 – злочинних організацій; Службою безпеки України задокументовано – 24, з яких 2 – злочинні організації; Бюро економічної безпеки задокументовано – 11; Державним бюро розслідувань задокументовано – 39, з яких 7 – злочинні організації; Національним антикорупційним бюро задокументовано – 1.

Упродовж 2024 року було задокументовано протиправну діяльність 663 організованих груп та злочинних організації, з яких 72 – злочинна організація, з них Національної поліцією задокументовано – 532, з яких 54 – злочинних організацій; Службою безпеки України задокументовано – 32, з яких 3 – злочинні організації; Бюро економічної безпеки задокументовано – 33; Державним бюро розслідувань – 63, з яких 14 – злочинні організації; Національним антикорупційним бюро – 3, з яких 1 – злочинна організація.

Наведені статистичні наді засвідчують суттєве збільшення кількості задокументованих правоохоронними органами у 2024 році порівняно з 2022 роком організованих груп та злочинних організацій. Показники зросли на 268 пунктів, що складає + 67,85 %, а злочинних організацій на 32, що складає + 80 %.

Також збільшилась і кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованої групи та злочинної організації, щодо яких досудове розслідування закінчено. Якщо у 2022 році цей показник складав – 1637, з яких – 276 у складі злочинних організацій, то вже у 2023 році – 2103, з яких – 368 у складі злочинних організацій, а у 2024 році – 3035, з яких – 714 у складі злочинних організацій.

Окремо проаналізовано статистичні дані щодо викриття організованих злочинних груп і злочинних організацій по різних сферах діяльності.

Так у *полікримінальній діяльності*: у 2022 році – 161, з яких 38 – злочинні організації, у 2023 році – 223, з яких 51 – злочинні організації, у 2024 році – 291, з яких 71 – злочинні організації; *в інших видах економічної діяльності*: у 2022 році – 36, з яких 5 – злочинні організації, у 2023 році – 43, з яких 8 – злочинні організації, у 2024 році – 75, з яких 5 – злочинні організації; *у бюджетній сфері*: у 2022 році – 32, з яких 2 – злочинні організації, у 2023 році – 37, з яких 4 – злочинні організації, у 2024 році – 58, з яких 2 злочинні організації; *у банківській системі*: у 2022 році –1, у 2023 році – 3, у 2024 році – 3; *у фінансово-кредитній системі (без банків)*: у 2022 році – 7, з яких 1 – злочинна організація, у 2023 році – 1, у 2024 році – 7, з яких 2 злочинні організації; *у сфері приватизації*: у 2022 році – 0, у 2023 році – 3, у 2024 році – 1; *у сфері земельних правовідносин*: у 2022 році – 9, у 2023 році – 11, у 2024 році – 16, з яких 2 злочинні організації; *у паливно-енергетичному комплексі*: у 2022 році – 1, у 2023 році – 1, у 2024 році – 6; *у сільському господарстві*: у 2022 році – 0, у 2023 році – 4, з яких 1 – злочинна організація, у 2024 році – 4, з яких 1 – злочинна організація; *у лісовому господарстві*: у 2022 році – 12, у 2023 році – 13, у 2024 році – 17; *у добувній промисловості і розробленні кар'єрів*: у 2022 році – 0, у 2023 році – 7, у 2024 році – 7, з яких 2 злочинні організації; *у переробній промисловості*: у 2022 році – 3, з яких 1 – злочинна організація, у 2023 році – 9, з яких 1 – злочинна організація, у 2024 році – 11, з яких 3 злочинні організації; *у будівництві*: у 2022 році – 0, у 2023 році – 0, у 2024 році – 2.

Збільшилась кількість виявлених організованих груп та злочинних організацій *з корумпованими зв'язками* у 2024 році: з 36 у 2022 році, з яких 23 в органах влади та управління та 35 у 2023 році, з яких 20 в органах влади та управління, до 46 у 2024 році, з яких 24 в органах влади та управління; *з міжрегіональними зв'язками*: з 40 – у 2022 році та 48 – 2023 році до 62 у 2024 році. Відповідно збільшилась і кількість виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованої групи та злочинної організації: *з корумпованими зв'язками* з 149 (з яких 23 у складі злочинної організації) у 2022 році та 130 (з яких 33 у складі злочинної організації) у 2023 році до 220 (з яких 69 у складі злочинної організації) у 2024 році; *з міжрегіональними зв'язками* з 196 (з яких 93 у складі злочинної організації) у 2022 році та 215 (з яких 58 у складі злочинної організації) у 2023 році до 314 (з яких 99 у складі злочинної організації) у 2024 році; *з транснаціональними зв'язками* з 51 (з яких 18 у складі злочинної організації) у 2022 році та 41 (з яких 17 у складі злочинної організації) у 2023 році до 87 (з яких 53 у складі злочинної організації) у 2024 році.

Значно збільшилась кількість закінчених кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, вчинені організованими групами і злочинними організаціями. Так у 2022 році було закінчено 3142 таких проваджень, з яких 409 у складі злочинної організації, у 2023 році – 5197, з яких 788 у складі злочинної організації, в 2024 році – 7881, з яких 1262 у складі злочинної організації.

Аналізуючи кількість закінчених кримінальних проваджень стосовно організованих груп і злочинних організацій, можна звернути увагу на значне збільшення таких кримінальних проваджень пов'язаних з незаконним обігом зброї (ст. ст. 262, 263, 263-1 КК України) з 8 у 2022 році, до 40 у 2023 році, з яких 4 у складі злочинної організації та 44 у 2024 році, з яких 4 у складі злочинної організації. Отже кількість таких злочинів збільшилась понад у 5 разів. Це може бути пов'язано, перш за все, з наслідками військової агресії російської федерації, веденням активних бойових дій, із втратами зброї та боєприпасів на полі бою і подальшим їх потраплянням до категорії трофейної зброї, що у підсумку призводить до збільшення фактів незаконного обігу зброї, та, як наслідок, збільшення ринку незаконного збуту зброї.

Крім того, значно збільшилась кількість закінчених кримінальних проваджень стосовно організованих груп і злочинних організацій за незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України), а саме: з 54 у 2022 році, до 298, з яких 1 у складі злочинної організації у 2023 році та 403, з яких 209 у складі злочинної організації у 2024 році. Це пов'язано з появою значної кількості організованих злочинних груп, які спеціалізуються на нелегальній міграції, а саме сприяють незаконному переправленню через державний кордон України військовозобов'язаних громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, що перш за все, безпосередньо впливає на обороноздатність та стабільність країни.

Підсумовуючи викладене, можемо дійти висновку, що військова агресія російської федерації не тільки внесла зміни до життя всіх без виключення українців, але і також змінила структуру організованої злочинності.

Правоохоронним органам потрібно зважати на зміни у структурі

злочинності і спрямовувати свої зусилля на:

– документування протиправної діяльності організованих злочинних груп, що займаються нелегальною міграцією та сприяють ухиленню військовозобов'язаних від виконання конституційного обов'язку щодо захисту держави;

– перекриття каналів витоку вогнепальної стрілецької зброї та боєприпасів з зони ведення бойових дій;

– документування організованих злочинних груп, що займаються збутом трофейної та іншої зброї та боєприпасів.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text (дата звернення – 23.03.2025).

2. Звітність про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями за січень – грудень 2022 року: Офіс Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizaciyami-2 (дата звернення – 23.03.2025).

3. Звітність про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями за січень – грудень 2023 року: Офіс Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizaciyami-2 (дата звернення – 23.03.2025).

4. Звітність про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями за січень – грудень 2024 року: Офіс Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizaciyami-2 (дата звернення – 23.03.2025).

Дмитро Кравчук,
курсант 2 курсу факультету № 3
Донецького державного університету
внутрішніх справ, рядовий поліції

Богдана Семенишина–Фіголь,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Кримінально-правова кваліфікація та розслідування воєнних злочинів в Україні є надзвичайно актуальною темою в сучасних умовах, коли країна стикається з широкомасштабною військовою агресією. Військові конфлікти завжди супроводжуються серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права, що вимагає відповідного реагування як на національному, так і на міжнародному рівнях. Використання міжнародних практик та створення ефективних національних механізмів розслідування допомагає забезпечити справедливість і притягнути винних до відповідальності. Аналіз цього питання дозволяє оцінити сучасні підходи до документування злочинів, збору доказів і правосуддя, а також зрозуміти перспективи розвитку правової системи України у цьому контексті.

Відповідно до міжнародного гуманітарного права держави-учасниці Римського статуту зобов’язані запроваджувати ефективні засоби правового захисту потерпілих від воєнних злочинів та забезпечувати ефективне кримінальне покарання осіб, які їх вчинили. Україна, хоча й підписала, проте до 2024 року не ратифіковувала Римський статут. Але відповідно до п. 3 ст. 12 цього документа подала відповідні заяви до МКС та визнала його юрисдикцію ad hoc (зокрема «щодо злочинів проти людяності та воєнних злочинів, вчинених вищими посадовими особами рф та керівниками терористичних організацій ДНР і ЛНР, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» [1]) [2, с. 23]. На Україну стали розповсюджуватись положення п. 3 ст. 12 Римського статуту МКС, відповідно до якого «держава, яка визнає юрисдикцію, співпрацює із Судом без будь-яких затримок або винятків відповідно до Частини 9» [3]. З визнанням юрисдикції МКС на території України станом вже на 05 червня 2023 року було розпочато близько 70 000 кримінальних проваджень, за фактами вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил російської федерації та їхніми пособниками, з яких 60 000 – за ст. 438 КК України [4].

У 2024 році Україна ратифікувала Римський статут Міжнародного

кримінального суду (далі – МКС) та поправки до нього [5]. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [6] було внесено зміни до ст. 438 КК України: сама стаття одержала назву «воєнні злочини»; було змінено редакцію диспозиції ч. 2 ст. 438 КК України. Крім того, було доповнено Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) розділом IX-2 «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом». Розділ IX-2 КПК України присвячений співпраці з МКС, відкриває нові механізми розслідування воєнних злочинів із залученням міжнародних представників та на аналізі міжнародних практик. Цей розділ, передбачає обсяг і порядок такого співробітництва: консультації з МКС, виконання прохання про надання допомоги, забезпечення збереження доказів, виконання МКС функцій на території України, тимчасова передача особи МКС для проведення процесуальних дій, запити (прохання) до МКС, застосування тимчасового арешту на прохання МКС про тимчасовий арешт (тимчасового арешту) тощо [7].

Значення ратифікації Україною Римського статуту МКС важко переоцінити для кримінально-правової кваліфікації та розслідування воєнних злочинів і тому, що такі конструктивні ознаки складів воєнних злочинів як потерпілі, діяння, так званий контекстуальний елемент, причиновий зв'язок та суспільно небезпечні наслідки, а також суб'єкти злочинів мають визначатись із врахуванням положень міжнародного гуманітарного права.

До ратифікації Україною Римського статуту МКС на статті Римського статуту як на основне нормативне джерело посилатись було не можна, тобто у процесі підготовки матеріалів кримінального провадження Римський статут та постатейні матеріали до нього були довідковими джерелами. У літературі методичного характеру рекомендувалось зберігати структуру та підходи до кваліфікації воєнних злочинів, які використовуються у практиці МКС, але у процесуальних документах посилатись на відповідні статті Гаагських, Женевських конвенцій та додаткових протоколів до них [8, с. 17]. Тепер же ст. 8 Римського статуту, що містить перелік воєнних злочинів, «стала повноправною» [3].

На основі вищезазначеного можемо зробити висновок, що співпраця з МКС на основі Римського статуту відкрила для правової системи України нові механізми для розслідування воєнних злочинів. Розвиток правової системи України у сфері розслідування воєнних злочинів демонструє поступову інтеграцію міжнародних стандартів і практик та відкриває перспективи для притягнення винних до відповідальності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Про заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів, вчинених вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій ДНР і ЛНР, які

призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян: Постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 № 145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text. (дата звернення: 17.02.2025)

2. Удосконалення механізму проведення першочергових слідчих дій на територіях, де ведуться активні бойові дії, та деокупованих територіях з особами, які є учасниками кримінального правопорушення, з метою дотримання їх прав і свобод, та забезпечення права на захист : науково-практичні рекомендації / Агаркова О.І. та ін. Київ : РВВ ДонДУВС, 2024. 178 с.

3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду : статут. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_588 (дата звернення: 22.02.2025)

4. Злочини, вчинені військовими під час повномасштабного вторгнення в Україну (станом на 05.06.2023) : портал МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/news/zlocini-vcineni-viiskovimi-rf-pid-cas-povnomasstabnogo-vtorgnennia-v-ukrayinu-stanom-na-05062023 (дата звернення 22.02.2025)

5. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX. *Відомості Верховної Ради.* 2025. №№ 1-2. Ст.1.

6. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 09.10.2024 № 4012-IX. *Голос України.* 2024. 23 жовт. № 151.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради.* 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

8. Гриненко С.О., Членов М.В., Тимофеєв А.О., Когут А.А. Кваліфікація воєнних злочинів учасників збройної агресії рф проти України під час досудового розслідування: практичний порадник. Харків: ІПЮК для СБУ, 2022. 25 с.

Анна Сметюхова,
Слідчий Першого слідчого відділу
(з дислокацією у м. Краматорську)
Територіального управління
Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Краматорську

ВАЖЛИВІ ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТІ, ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Кримінальна юстиція у період дії правового режиму воєнного стану зазнала досить змістовних змін та трансформацій. Напевно, найсуттєвішою сферою змін стали військові кримінальні правопорушення. Враховуючи, що відповідно до пункту 1 частини 4 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України відносяться до підслідності слідчих органів Державного бюро розслідувань, доцільним було б проаналізувати наявні зміни та їх вплив на ефективність у розслідування правопорушень даної категорії [1, ст. 216].

Однією з провідних змін у сфері військових кримінальних правопорушень, стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану» № 3902-IX [2]. Відповідно до вказаного закону, статтю 401 Кримінального кодексу України доповнено пунктом 5, що передбачає можливість особи, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 цього Кодексу, бути звільненою від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби [3, ст.401]. Чому ці зміни є дійсно важливими? Найбільший відсоток кримінальних правопорушень, проти встановленого порядку несення військової служби становлять правопорушення передбачені статтями 407, 408 Кримінального кодексу України, тобто самовільне залишення військової частини або місця служби та дезертирство. Аналізуючи причини вчинення даних кримінальних правопорушень, слід зазначити, що найбільш розповсюдженими є погіршення морально-психологічного стану у зв’язку з безпосередньою постійною участю в бойових діях, відсутності можливості бачитися із сім’єю, виникнення соціально-побутових труднощів та погіршення стану здоров’я.

Основними причинами подальшого не повернення із самовільного залишення військової частини є побоювання нести відповідальність за вчинене діяння та не бажання повертатися той самий підрозділ чи саме в ту частину, яку військовослужбовець самовільно залишив.

Дані зміни до законодавства вирішують одразу всі ці проблеми. Військовослужбовці можуть повернутися як до своєї частини так і до однієї з 17 військових частин, визначених Міноборони або до однієї з 14 рот резерву НГУ. У разі якщо особа вчинила СЗЧ вперше, починається процес звільнення від кримінальної відповідальності. Відповідно до Звіту про діяльність Державного бюро розслідувань у 2024 році, у результаті комплексних заходів до військових частин для продовження військової служби повернулося 11 тис. 972 військовослужбовці. Така динаміка позитивно впливає на доукомплектування Збройних Сил України та збільшення обороноздатності країни.

У свою чергу, значна кількість бажаючих повернутися на військову службу та отримати остаточне рішення в кримінальному провадженні створює велике навантаження на орган досудового розслідування. Доцільним для вирішення цього питання було б створити орган, який би здійснював досудове розслідування в кримінальних правопорушеннях даної категорії, або наділити даною функцією Військову службу правопорядку у Збройних Силах України.

Також важливим питанням є розшук осіб, які не виявляють бажання повернутися на службу, їх затримання та прийняття остаточного процесуального рішення. У даній ситуації слідчі Державного бюро розслідувань заочно повідомляють особу про підозру, з дотриманням всіх вимог законодавства, оголошують у розшук та звертаються до суду з клопотанням про затримання особи з метою приводу для розгляду клопотання про тримання під вартою. Отримуючи ухвали, оперативні працівники Державного бюро розслідувань у взаємодії з іншими правоохоронними органами здійснюють розшук та затримання особи на підставі ухвали слідчого судді. Відповідно до вимог діючого законодавства, а саме ст. 190 Кримінального процесуального кодексу, протягом 36 годин з моменту затримання, особу мають доставити до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу. Слід зазначити, що дане положення має певні недоліки та потребує додаткового регламентування, оскільки не роз’яснено, що саме мається на увазі під поняттям «доставити до слідчого судді чи суду» і коли фактично припиняється відрахунок наданих 36 годин. Це вдосконалення норми являється надзвичайно важливим, оскільки не рідко затримання осіб здійснюється в досить віддалених від органу досудового розслідування населених пунктах. Питання розшуку військовослужбовців, які ухиляються від проходження служби, та повернення їх до військових частин і надалі є одним з пріоритетних завдань Державного бюро розслідувань.

Кількість військових кримінальний правопорушень з початком повномасштабного вторгнення збільшилася в декілька разів. Категорія даних протиправних діянь становить особливу небезпеку для обороноздатності країни. Враховуючи це, деякі зміни в законодавстві сприяли посилення відповідальності суб’єктів військових кримінальних правопорушень. Однією з основних змін

являється Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану» № 2531-IX [4]. Відповідно до цих змін Кримінальний процесуальний кодекс доповнений положення, яке передбачає, що під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402-405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України, застосовується виключно запобіжний захід, у вигляді тримання під вартою. Однак, у свою чергу слід зазначити, що відповідно до рішення у справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року Європейський суд з прав людини зазначив, що при розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою повинна бути розглянута можливість застосування інших (альтернативних) запобіжних заходів [5]. Аналогічне питання порушено і в справі «Хайредінов проти України», де Суд зазначив, що не було розглянуто можливості застосування менш суворих запобіжних заходів, які могли б забезпечити доступність заявника для розслідування та судового розгляду. Отже, доцільно зауважити, що зміни, внесені до Кримінального процесуального кодексу стосовно обрання запобіжного відносно військовослужбовців у період воєнного стану, потребують перевірки на конституційність та відповідність нормам міжнародного законодавства.

З огляду на наведе, варто зазначити, що правовий режим воєнного стану та безпекова ситуація, яка склалася з початком повномасштабного вторгнення потребувала негайних змін в усіх сферах законодавства. Більшість внесених змін наразі сприяють покращенню ефективності здійснення досудового розслідування, створенню сприятливих умов для функціонування кримінальної юстиції. Однак, певні положення потребують додатково вдосконалення та трансформації, враховуючи потреби сьогодення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 20.03.2025).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану : Закон України від 20.08.2024 № 3902-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text (дата звернення: 20.03.2025)
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 20.03.2025)
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану : Закон України від 16.08.2022

№ 2531-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-20#Text (дата звернення: 20.03.2025).

5. Справа "Харченко проти України" (Заява N 40107/02) : Рішення Європ. суду з прав людини від 10.02.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_662#Text (дата звернення: 20.03.2025).

6. Справа "Хайредінов проти України" (Заява N 38717/04) : Рішення Європ. суду з прав людини від 14.10.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_665#Text (дата звернення: 20.03.2025).

Роман Трофименко,
співробітник Центрального управління
Служби безпеки України, полковник

ЩОДО ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

Реалізація завдання 1.7. (із модернізації правових засад оперативно-розшукової діяльності) Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р, полягає у виконанні заходу 1.7.1 цього Плану, до якого залучено широке коло державних органів, насамперед правоохоронних інституцій. Зміст заходу полягає у напрацюванні законопроекту про кримінальну розвідку (Criminal Intelligence) як систему гласних і негласних пошукових, розшукових заходів і засобів, що ґрунтуються на аналітиці. Передбачається, що виконання заходу забезпечить, з урахуванням мети поступової адаптації законодавства України до права (acquis) ЄС, поетапну трансформацію оперативно-розшукової діяльності до кримінальної розвідки, установлення чітких критеріїв її відмежування від кримінальної процесуальної, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності.

Аналізом матеріалів з результатами наукових досліджень актуальних проблем оперативно-розшукової діяльності, перспектив інституту кримінальної розвідки в Україні та міжнародного досвіду його використання, а також запропонованого до розгляду (в контексті виконання заходу 1.7.1) Міністерством внутрішніх справ України Закону Литовської Республіки “Про кримінальну розвідку” від 2 жовтня у 2012 року № XI-2234 (далі – Закон про КР Литви) [1] сформовано пропозиції за визначеним завданням (надано для врахування виконавцями заходу 1.7.1), що наразі пропонуються для розгляду ширшому колу експертів, науковців та керівників в цій публікації.

Щодо завдань та підстав для здійснення кримінальної розвідки.

Закон про КР Литви передбачав втрату чинності Законом Литовської Республіки «Про оперативну діяльність» [2] та прийшов йому на заміну.

Стаття 4 Закону про КР Литви завданнями кримінальної розвідки визначає: «1) попередження злочинних діянь; 2) виявлення злочинних діянь, а також встановлення осіб, які готують, вчинюють або вчинили злочинні діяння;

3) захист особи від злочинного впливу; 4) розшук осіб, які переховуються від органів досудового слідства чи суду, засуджених, а також осіб, зниклих безвісти; 5) розшук речей, грошей, цінних паперів, іншого майна, пов'язаних із вчиненням злочинних дій; 6) забезпечення внутрішньої безпеки суб'єктів кримінально-розшукової діяльності».

Для порівняння: чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – ЗУ про ОРД) [3] має схожий зміст завдань із запобігання і протидії кримінальним правопорушенням, водночас охоплює своїми завданнями й сферу контррозвідувальної діяльності (стаття 1 ЗУ про ОРД: «Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про … розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою…, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави»).

Підстави для проведення кримінальної розвідки у формі кримінально-розшукового провадження визначені у частині 1 статті 8 Закону про КР Литви: «1) наявність відомостей про підготовлюваний, вчинюваний або вчинений особливо тяжкий або тяжкий злочин [в законі міститься перелік таких злочинів] …. або про осіб, які готували, вчинюють або вчинили ці дії; 2) підозрюваний, обвинувачений чи засуджений переховується; 3) людина пропала безвісти; 4) здійснюється захист особи від злочинних впливів». При цьому частина 4 статті 8 Закону про КР Литви передбачає ведення відповідних справ, категорії яких визначаються головними органами кримінального розшуку за погодженням з Генеральним прокурором.

Чинний ЗУ про ОРД містить схожі підстави для здійснення ОРД в інтересах запобігання і протидії кримінальним правопорушенням (стаття 6). Водночас формулювання двох базових підстав для здійснення ОРД (а саме: «… наявність достатньої інформації, …, про: - кримінальні правопорушення, що готуються; - осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення;») в ЗУ про ОРД є обмеженими (передбачають ОРД тільки у разі виявлення протиправних дій або особи, що їх вчинила, виключно на стадії готування).

При цьому ЗУ про ОРД включає ширший перелік підстав, зокрема такі (не передбачені Законом про КР Литви) специфічні, притаманні для контррозвідувальної та дотичної до неї діяльності із захисту державної таємниці й критичної інфраструктури, підстави, як: «…наявність достатньої інформації … про … - розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;…. перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів;…необхідність перевірки осіб у зв'язку з призначенням на посади в розвідувальних органах України або залученням до конфіденційного співробітництва з такими органами, доступом осіб до розвідувальної таємниці;».

З урахуванням наведеного вище порівняння, якщо законодавцю буде запропонована, як базова, литовська модель кримінальної розвідки, то в

перспективному законі України завдання кримінальної розвідки можуть бути визначені за аналогією із зазначеними вище положеннями статті 4 Закону про КР Литви. Підстави для проведення кримінальної розвідки, визначені у частині 1 статті 8 Закону про КР Литви, можуть бути взяті за основу при формулюванні відповідних положень українського законодавства. Разом з тим, потребуватиме додаткового опрацювання питання щодо їх узгодження з чинними нормами кримінального процесуального законодавства України про початок досудового розслідування (стаття 214 Кримінального процесуального кодексу України) в частині визначення, крім джерел, змісту та обсягу даних, достатніх для здійснення кримінальної розвідки, на відміну від вже визначених законом необхідних умов для початку досудового розслідування.

Довідково: Стаття 214 України передбачає, що «Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування …».

При цьому вбачається доцільним віднесення до переліку підстав для здійснення кримінально-розвідувального провадження підстави, що наразі вже міститься у чинному Законі про ОРД: «наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку».

В той же час, існуючі на сьогодні в ЗУ про ОРД специфічні, притаманні для контррозвідувальної та діяльності із захисту державної таємниці й критичної інфраструктури, підстави (перераховані вище) пропонується віднести виключно до підстав здійснення контррозвідувальної діяльності, для чого уточнити, за потреби, відповідні норми Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» (далі – ЗУ про КРД) [4].

Довідково: Стаття ЗУ про КРД серед інших вже містить такі підстави для проведення КРД, як: «наявність достатньої інформації, …, про: здійснення розвідувальної діяльності проти України спеціальними службами іноземних держав, а також організаціями, окремими групами і особами;… вивчення і перевірки осіб, які оформлюються для допуску до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках чи залучених до конфіденційного співробітництва».

Інституційний аспект (суб'єктний склад) кримінальної розвідки.

Детальний аналіз Закону про КР Литви та його застосування, зокрема щодо функцій та повноважень суб'єктів кримінальної розвідки, здійснювався українським дослідником Албулом С. В. (зокрема, у статті «Досвід країн Балтії у становленні кримінальної розвідки (на прикладі Литовської Республіки)») [5]. Разом з тим, є доцільним акцентувати увагу на інституційному аспекті кримінальної розвідки (суб'єктному складі) в Литовській Республіці.

До «основних органів кримінальної розвідки» Закон про КР Литви

відносить (частина 11 статті 2) широке коло правоохоронних інституцій: «Служба розслідування фінансових злочинів при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки, Митний департамент при Міністерстві фінансів Литовської Республіки, Департамент поліції при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки, Спеціальна служба розслідувань, Департамент охорони управління при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки, Служба охорони державного кордону при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки.

Права та обов'язки основних органів кримінальної розвідки також мають Другий відділ оперативних служб при Міністерстві національної оборони Литовської Республіки та Департамент державної безпеки, коли їхні підрозділи проводять кримінальну розвідку на підставі та порядку, встановленому цим Законом».

Довідково: ДДБ Литви виконує одночасно функції розвідки та контррозвідки та не має поліцейських функцій, права на досудове слідство [6].

При цьому частина 12 статті 2 Закону про КР Литви, передбачає, що конкретними суб'єктами кримінальної розвідки є уповноважені підрозділи, перелік і сфера діяльності яких визначається Урядом Литовської Республіки.

Таким чином функція кримінальної розвідки за Законом про КР Литви реалізується уповноваженими підрозділами практично всіх відомств правоохоронного блоку та спецслужбами.

Відповідно до частини 2 статті 8 Закону про КР Литви «Кримінально-розвідувальні дії також можуть проводитися підрозділами Другого оперативно-розшукового управління Міноборони та Департаменту державної безпеки, коли надходять дані про кримінальні правопорушення, передбачені статтями 114, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 296 і 297 Кримінального кодексу Литовської Республіки або про особу, яка їх готувала, вчинює або вчинила».

Довідково: стаття 114. Державний переворот; стаття 118. Допомога іншій державі проти Литовської Республіки; стаття 119. Шпигунство; стаття 121. Антиконституційні групи та організації; стаття 122. Публічні заклики до насильницького порушення суверенітету Литовської Республіки; стаття 124. Незаконне розпорядження відомостями, що становлять державну таємницю; стаття 125. Розголошення державної таємниці; стаття 126. Втрата державної таємниці; стаття 296. Крадіжка або інше незаконне заволодіння комерційною таємницею; стаття 297. Розголошення службової таємниці.

Що стосується останніх досліджень інституційного аспекту кримінальної розвідки іноземних держав, слід відмітити, що Дослідницькою службою Верховної Ради України, із урахуванням цілей реалізації основних стратегічних пріоритетів реформування органів правопорядку [7], підготовлена та у грудні 2024 року презентована «Наукова концепція законодавчого забезпечення діяльності органів правопорядку України» [8]. В контексті питання, що розглядається, зазначена Наукова концепція містить такі положення про спеціалізовані інституції Австралії та Фінляндії, основним змістом діяльності яких є кримінальна розвідка:

«Австралійська кримінально-розвідувальна комісія (або Комісія з

кримінальної розвідки) (Australian Criminal Intelligence Commission) (ACIC) – це спеціалізована національна інституція, яка здійснює кримінальну розвідку, проводить або бере участь у спільних розслідуваннях і розвідувальних операціях, зосереджуючись на виявленні, запобіганні та протидії організованій злочинності в Австралії та за її межами. …. основні повноваження ACIC: розслідування справ, пов'язаних із федеральною організованою злочинністю; збір, аналіз та поширення відкритої інформації та розвідувальних даних, ведення національної бази інформаційних ресурсів і розвідувальних даних; аналіз та обмін кримінальною інформацією і розвідданими між усіма органами правопорядку; проведення спеціальних операцій і спеціальних розслідувань...».

«До органів правопорядку Фінляндії належать органи поліції, прикордонної служби, митної служби [далі – органи ПМП]. … Правовою основою координації та взаємодії цих органів у Фінляндії є Закон «Про співпрацю між поліцією, митною та прикордонною службами» № 687 ….§ 5 Закону № 687 передбачає створення підрозділів кримінальної розвідки ПМП, завданням яких є отримання, аналіз і надання актуальної та всебічної кримінально-розвідувальної інформації для цілей органів ПМП на національному, регіональному і місцевому рівнях. … до органів поліції належать Управління національної поліції, Національне бюро розслідувань, місцеві відділи поліції і Поліцейська академія. Управління національної поліції (далі – Управління) здійснює координацію діяльності органів поліції. … Під керівництвом Управління перебувають Національне бюро розслідувань (далі – НБР), Поліцейська академія, а також місцева поліція. НБР здійснює розслідування міжнародної та організованої злочинної діяльності, тяжких злочинів тощо; відповідає за співпрацю між поліцією, митною та прикордонною службами у сфері кримінальної розвідки. … У межах НБР діють криміналістична лабораторія, Центр боротьби з кіберзлочинністю, Підрозділ фінансової розвідки і Національний центр кримінальної розвідки та аналізу фінських поліції, митної та прикордонної служб».

Тобто згадана Наукова концепція містить приклади створення як спеціалізованого органу, так і спеціалізованого структурного підрозділу кримінальної розвідки, який діє в інтересах кількох правоохоронних відомств, що можуть бути враховані під час визначення суб'єктного складу в національному законодавстві про кримінальну розвідку.

З урахуванням зазначеного вище, вбачається можливим використання при підготовці правового матеріалу про кримінальну розвідку в Україні положення Закону про КР Литви щодо:

- суб'єктного складу кримінальної розвідки (частини 11, 12 статті 2): з урахуванням особливостей національної системи правоохоронних органів доцільним є закріплення такої функції за відповідними підрозділами Національної поліції; Державної прикордонної служби України; Державного бюро розслідувань; Державної кримінально-виконавчої служби України; Національного антикорупційного бюро України; Бюро економічної безпеки України, інших правоохоронних відомств – за визначенням законодавця, зокрема у випадку утворення нових відомств, наприклад військової юстиції; а також за

спецслужбою - Службою безпеки України;

- повноважень суб'єктів кримінальної розвідки (статті 6, 7, 9, 15 Закону про КР Литви), їх взаємодії, зокрема під час використання здобутої в рамках кримінально-розвідувальних заходів інформації (стаття 19 Закону про КР Литви).

Довідково: Відповідно до частини 1 статті 19 Закону про КР Литви «Кримінально-розвідувальна інформація може бути використана в таких випадках: 1) для виконання кримінально-розшукових завдань; 2) у взаємодії з органами кримінального розвідки; 3) надання інформації про особу в порядку, встановленому Законом Литовської Республіки про запобігання корупції; 4) при обміні кримінально-розвідувальною інформацією з правоохоронними органами іноземних держав…; 5) у випадках, передбачених частинами третьою [використання при розслідуванні дисциплінарних та/або службових проступків] і четвертою [ознайомлення з інформацією кримінальної розвідки Президентом, Головою Сейму, Прем'єр-міністром, установами, які здійснюють контроль за кримінальною розвідкою] цієї статті, та в інших випадках, передбачених законом». Використання кримінально-розвідувальної інформації у кримінальному провадженні передбачено частиною 2 статті 19 Закону про КР Литви, якою встановлено вимогу щодо «нерозголошення відомостей про застосовані технічні засоби та/або детальних відомостей про застосування методів і засобів збору кримінально-розвідувальної інформації».

Також потребує додаткового опрацювання питання щодо доцільності визначення (створення) базового або координаційного органу кримінальної розвідки для правоохоронного блоку (можливо лише для системи Національної поліції або відомств, що координуються через МВС України – у випадку кримінальної розвідки це стосується Національної поліції та Держприкордонслужби), з урахуванням наведених вище прикладів (Австралія, Фінляндія).

Щодо розмежування кримінальної розвідки від розвідувальної, контррозвідувальної діяльності та кримінального процесу.

Служба безпеки України для реалізації своєї компетенції вже має в своєму розпорядженні ефективний інститут - контррозвідувальну діяльність, що водночас потребує вдосконалення законодавчого і організаційного забезпечення. Вважається доцільним врахування для цього вже напрацьованого досвіду удосконалення законодавчого забезпечення розвідувальної діяльності в Україні.

Так, розвідувальна діяльність, що регламентується Законом України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-IX, наразі є самостійним інститутом, оскільки цей новітній закон передбачає незалежний від інститутів ОРД та кримінального процесу порядок здійснення розвідувальних заходів.

В той же час, контррозвідувальна діяльність наразі напряму пов'язана із реалізацією ЗУ про ОРД та безпосередньо використовує його інструменти.

Довідково: Стаття 7 ЗУ про КРД передбачає, що «в ході контррозвідувальної діяльності органи, підрозділи та співробітники … мають право: 1) здійснювати … оперативно-розшукові заходи … ;… здійснювати заходи, визначені частиною третьою статті 8 Закону України «Про оперативно-

розшукову діяльність»».

Тож розмежування контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності (кримінальної розвідки – в подальшому) можна забезпечити позбавивши ЗУ про КРД відсилок до законодавства про ОРД та посиливши самостійність інституту контррозвідувальних заходів шляхом регламентування порядку їх застосування за аналогією із Законом України «Про розвідку» (пункт 14 частини 1 статті 1, статті 14-16). Для поглиблення самостійного статусу контррозвідувальної діяльності доцільним є й запровадження інституту контррозвідувальної таємниці також за прикладом згаданого закону, яким запроваджено «розвідувальну таємницю».

Вбачається, що посилення самостійності інституту контррозвідувальних заходів забезпечить розмежування контррозвідувальної діяльності від кримінальної розвідки, водночас це не позбавить спецслужбу можливості їх використання в необхідних випадках в разі прийняття спеціалізованого закону про кримінальну розвідку.

Слід також відмітити, що законодавче забезпечення контррозвідувальної діяльності може бути удосконалене за рахунок інституалізації в ньому оперативного аналізу (в інтересах контррозвідки), зміст якого полягає у здійснені прикладного інформаційного пошуку та аналітичної обробки здобутих та наявних даних (передбачає у тому числі роботу з відкритими джерелами (використання методик OSINT) та інформацією з обмеженим доступом, забезпечує поточну діяльність оперативних підрозділів та надає пошукову суб'єктність для оперативних аналітиків та інформаційно-аналітичних підрозділів).

Що стосується відмежування кримінальної розвідки від кримінального процесу, вбачається, що внаслідок запровадження законодавства про кримінальну розвідку за литовською моделлю та скасування ЗУ про ОРД оперативні підрозділи правоохоронних органів (органів, з правоохоронними функціями), що наразі застосовують інститут ОРД, будуть здійснювати кримінальну розвідку безвідносно до органів досудового розслідування до моменту використання кримінально-розвідувальної інформації для початку досудового розслідування. Окремо, вже в рамках кримінального процесу, ними будуть виконуватися доручення у кримінальних провадженнях.

Проблеми ОРД, що можуть бути вирішенні внаслідок запровадження законодавства про кримінальну розвідку.

«Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України», підготовлена науковцями Користіним О.Є. та Албулом С.В. [9], містить такі тези: «з набранням чинності новим КПК України оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ утратила наступальний характер. Оперативні підрозділи ОВС, відповідно до ст. 41 КПК України, у межах кримінального провадження позбавлені права ініціативно проводити заходи щодо виявлення та документування злочинної діяльності. Фактично, оперативно-розшукова діяльність "завершується" після початку кримінального провадження слідчими підрозділами. Такий стан призводить до втрати оперативних позицій і превентивного характеру ОРД ОВС».

Правоохоронні органи також неодноразово порушували, зокрема перед законодавцем, вказану проблему ЗУ про ОРД, у тому числі в контексті заходів з протидії організованій злочинності: «Згідно з частиною 3 статті 28 КК України злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні брали участь три і більше особи, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів. Відтак, кількаразове вчинення злочину слід визнавати ознакою групи, а доказування наявності цієї ознаки потребує фіксації також злочинів, які вже вчинені. Однак, відповідно до статті 6 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", оперативно-розшукова діяльність проводиться за наявності достатньої інформації про готування до злочину, або осіб, що його готують. Водночас, відповідно до статті 7 названого Закону, у випадку виявлення ознак вчиненого злочину оперативний підрозділ зобов'язаний невідкладно направити матеріали до органу досудового розслідування та припинити оперативно-розшукові заходи».

Тож перспективний до видання закон про кримінальну розвідку має вирішити, зокрема й цю проблему, що потребуватиме згаданого у розділі І цього матеріалу додаткового опрацювання питання узгодження норм про підстави для здійснення кримінально-розвідувального провадження з чинними нормами кримінального процесуального законодавства України про початок досудового розслідування (стаття 214 КПК України) в частині визначення, крім джерел, змісту та обсягу даних, достатніх для здійснення кримінальної розвідки, на відміну від вже визначених законом необхідних умов для початку досудового розслідування.

В цьому контексті також слід звернути увагу на таке положення частини 3 статті 8 Закону про КР Литви: «Якщо під час проведення або закінчення розслідування кримінального провадження виявляються ознаки злочинного діяння, невідкладно розпочинається досудове розслідування». Схожу норму (згадано вище) містить закон ЗУ про ОРД (частина 2 статті 7): «У разі виявлення ознак кримінального правопорушення оперативний підрозділ… зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали… до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування …». Однак Закон про КР Литви (частини 3 статті 8) мітить спеціальну норму про можливість не розпочинати досудове розслідування (з конкретизацією відповідних обставин): «Досудове розслідування може бути не розпочато у виняткових випадках, коли може бути загроза безпеці негласних учасників кримінального розшуку та/або законним інтересам суб'єкта кримінального розшуку…». Тож є доцільнім опрацювати питання щодо вдосконалення, з урахуванням зазначеного положення, чинної норми - частини 3 статті 7 ЗУ про ОРД (регламентує порядок дій у разу, коли «ознаки кримінального правопорушення виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження») / формулювання відповідної норми в новому законі про кримінальну розвідку.

Щодо здійснення спецслужбою кримінальної розвідки.

У публікації Т.І. Блистіва «Внутрішня (кримінальна, правоохоронна) розвідка в системі національної безпеки: зарубіжний досвід» [10] відмічається:

«Загальновизнаним є визначення, запропоноване Д. Харрісом, згідно з яким кримінальна розвідка — це процес, який передбачає збір, оцінку, форматування, аналіз, поширення та переоцінку інформації про підозрюваних злочинців та/або організації. Кримінальна розвідка, як справедливо зазначав В. Бомонд, забезпечує інформацію, що дозволяє правоохоронним органам у запобіжний спосіб реагувати на злочинність. Вона надає правоохоронним установам можливість виявляти та розуміти діяльність кримінальних угруповань, що діють на їхній території. Після виявлення кримінальних угруповань та встановлення їхніх звичок правоохоронні органи можуть розпочинати оцінку поточних тенденцій у сфері злочинності та прогнозувати, і можливо попереджати, майбутні злочини. Розвідка надає інформацію, з урахуванням якої мають ухвалюватися рішення та визначатися відповідні / об'єкти (окремі особи, кримінальні угруповання чи комерційні підприємства) розслідувань».

При цьому у свої висновках Т.І. Блистів та інші дослідники, визначаючи основні форми та сфери кримінальної діяльності/активності (зокрема, організовану злочинність, корупцію, тероризм), на які має фокусуватися увага кримінальної розвідки, не обмежують ними потенціал її застосування.

Аналіз норм Закону про КР Литви вказує, що цей правовий матеріал, хоча і містить положення про спеціальні інструменти для боротьби з організованою злочинністю (стаття 12 регламентує виконання завдання із збору відомостей про діяльність об'єднання чи організованої групи), також покликаний на протидію широкому спектру найбільш небезпечних кримінальних правопорушень, зокрема притаманних компетенції спецслужби.

Так, спецслужби (ДДБ Литовської Республіки - державна установа, підзвітна Сейму і Президенту Республіки; Друге управління оперативних служб Міністерства національної оборони) наділяються повноваженням кримінальної розвідки за наявності даних про кримінальні правопорушення, викриття яких відносяться до їх компетенції.

Відповідно до статті 17 Закону Литовської Республіки «Про розвідку» [11] (цей закон регламентує розвідувальну та контррозвідувальну діяльність) спецслужби Литви можуть розпочати кримінально-розвідувальне провадження на підставі оперативної інформації, якщо отримають дані про злочини, передбачені (згаданими вище) статтями 114, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 296 і 297 Кримінального кодексу Литовської Республіки, і цих даних недостатньо для початку досудового розслідування.

З урахуванням зазначених вище висновків - результатів узагальнення міжнародної практики кримінальної розвідки, а також оцінки норм законодавства Литви, вбачається, що в разі, якщо законодавцю буде запропонована, як базова, литовська модель законодавчого забезпечення кримінальної розвідки, відповідну функцію в Службі безпеки України можуть виконувати оперативні підрозділи Центрального управління, регіональних органів та органів військової контррозвідки, у тих випадках, коли ними будуть отримані дані про злочини, які відносяться до підслідності/компетенції спецслужби, і цих даних недостатньо для початку досудового розслідування (за умови вирішення згаданого у розділі І цього матеріалу питання щодо узгодження

норм про підстави для здійснення кримінально-розвідувального провадження з чинними нормами про початок досудового розслідування).

Наприклад, ця функція може бути притаманна оперативним підрозділам, що протидіють загрозам тероризму, сепаратизму, антиконституційної діяльності, зокрема пов'язаним з використанням організованої злочинності [12], міжнародному наркобізнесу та контрабанді, викривають пособників держави-агресору, протидіють спробам іноспецслужб отримати доступ до відомостей, що становлять державну таємницю, чутливу для Сил оборони України інформацію.

Щодо аналітичної складової кримінальної розвідки.

Слід констатувати кристалізацію/виокремлення в інформаційно-аналітичній діяльності правоохоронних органів України прикладної функції – кримінального аналізу, як базової складової (в перспективі) кримінальної розвідки. Ця функція, зокрема передбачає збір (у т.ч. безпосередньо інформаційно-аналітичними підрозділами), накопичення та аналіз інформації (як з відкритих джерел (OSINT), так з обмеженим доступом). Мета такого аналізу - виявлення правопорушень та загроз; інформаційно-аналітичне забезпечення пошукової та правозастосовної діяльності правоохоронних органів (про основні тенденції розвитку ІАД правоохоронних органах див. в матеріалах «Щодо стану та перспектив розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення протидії кримінальним правопорушенням та загрозам національній безпеці» [13]).

Наразі ця функція реалізується, зокрема: Департаментом кримінального аналізу – Національна поліція; Управлінням кримінального аналізу та фінансових розслідувань – НАБУ (здійснює серед іншого збір інформації (даних), направлений на виявлення кримінальних корупційних правопорушень, обробку та аналіз інформації на предмет виявлення ознак таких правопорушень, доходів, одержаних злочинним шляхом, майна та коштів тощо); Департаментом аналізу інформації та управління ризиками – БЕБ (здійснює аналізу інформації, підготовку за його результатами висновків, на підставі яких до ЄРДР можуть вноситися відомості про кримінальне правопорушення; викриття схем з ухилення від сплати податків за результатами ІАД; оцінювання ризиків/загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення, аналіз тендерних закупівель, підготовка інформаційно-аналітичних документів щодо правопорушень, направлення рекомендацій для державних органів).

Окремо зупинимося на діяльності Департаменту кримінального аналізу (далі - ДКА) Національної поліції. ДКА здійснює проведення, організацію та координацію інформаційно-аналітичної роботи, спрямованої на збір, оцінку інформації (з відкритих джерел (OSINT) та з обмеженим доступом), її реалізацію шляхом надання уповноваженим органам/підрозділам для вжиття заходів відповідно до їх компетенції, оцінювання ризиків, а також використання її для забезпечення виконання функцій, покладених на поліцію. Діє відповідно до наказу Національної поліції України від 29.12.2019 № 1354 «Про затвердження Положення про ДКА Національної поліції України». Серед основних завдань ДКА є також формування та підтримка функціонування автоматизованих інформаційних систем, що утворюються в процесі здійснення оперативно-розшукової та аналітичної діяльності (Положення про автоматизовану

інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС (далі - АІС ОП), затверджене наказом МВС України 20.10.2017 № 870).

Слід відмітити, що згаданим Положенням про АІС ОП також надано визначення кримінального аналізу – «специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності в оперативно-розшуковій діяльності, що спрямований на встановлення та припущення взаємозв'язків між інформацією (відомостями, даними) про злочинну діяльність та потенційно з нею пов'язаною інформацією, отриманою з інших джерел, її оцінювання, інтерпретацію та прогнозування розвитку досліджуваних подій, ситуацій і фактів з метою їх використання під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, розроблення тактичних і стратегічних заходів з протидії злочинності».

Тобто на даний час ДКА та регіональні підрозділи кримінального аналізу здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення оперативних підрозділів поліції для вирішення їх поточних завдань, а також забезпечують тактичний та стратегічний рівень планування заходів з протидії злочинності. Минулого року ДКА організовано та спільними зусиллями правоохоронних відомств було підготовлено за методологією Європейського поліцейського офісу Оцінку загроз серйозної та організованої злочинності SOCTA Україна (за період 2019-2022 роки). Її висновки та рекомендовані пріоритети у протидії оргзлочинності мають забезпечувати концентрацію правоохоронців на найбільших загрозах. Наразі в ДКА на основі методології SOCTA вже виокремився напрямок стратегічного аналізу, що у подальшому має слугувати основою планування для кримінальної розвідки.

З урахуванням зазначеного, перспективним є використання потенціалу ДКА для розбудови інституту кримінальної розвідки, зокрема в якості базового інформаційно-аналітичного підрозділу в системі підрозділів кримінальної розвідки.

Отже, в разі використання для модернізації правових засад оперативно-розшукової діяльності литовської моделі кримінальної розвідки, перспективний закон про кримінальну розвідку має передбачати втрату чинності Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Завдання кримінальної розвідки в перспективному законі можуть бути визначені за аналогією із зазначеними вище положеннями статті 4 Закону про КР Литви, підстави для проведення кримінальної розвідки, визначені у частині 1 статті 8 Закону про КР Литви, можуть бути взяті за основу при формулюванні відповідних положень українського законодавства про кримінальну розвідку, з урахуванням необхідності їх узгодження з чинними нормами кримінального процесуального законодавства України про початок досудового розслідування.

Вбачається, що внаслідок запровадження законодавства про кримінальну розвідку за литовською моделлю оперативні підрозділи, що наразі застосовують інститут ОРД, будуть здійснювати кримінальну розвідку безвідносно до органів досудового розслідування до моменту використання кримінально-розвідувальної інформації для початку досудового розслідування, із подальшим захистом (не розголошення) кримінально-розвідувальної інформації та відомостей про методи кримінальної розвідки. Посилення самостійності

інституту контррозвідувальних заходів за аналогією з оновленим законодавством України про розвідувальну діяльність забезпечить розмежування контррозвідувальної діяльності від кримінальної розвідки.

Доцільним є й використання при підготовці правового матеріалу про кримінальну розвідку в Україні положення Закону про КР Литви щодо суб'єктного складу кримінальної розвідки, у т.ч. в частині її здійснення спецслужбою; повноважень суб'єктів кримінальної розвідки, їх взаємодії, зокрема під час використання здобутої в рамках кримінально-розвідувальних заходів інформації. При цьому для обговорення пропонується питання щодо доцільності визначення головного або координаційного органу кримінальної розвідки для правоохоронного блоку / його поліцейської складової.

Підрозділи кримінального аналізу, зокрема системи Національної поліції, здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення оперативних підрозділів для вирішення їх поточних завдань, а також забезпечують тактичний та стратегічний рівень планування заходів з протидії злочинності. Прикладна функція – кримінальний аналіз, наразі виокремилася у інформаційно-аналітичній діяльності правоохоронних органів України, як базова складова (в перспективі) кримінальної розвідки.

Список використаних джерел

1. Про кримінальну розвідку: Закон Литовської Республіки від 2 жовтня 2012 року № XI-2234. URL: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3B8E4F16C815
2. Про оперативну діяльність: Закон Литовської Республіки від 20 червня 2002 року № IX-965. URL: hhttps://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AAC3F61596EE
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text
4. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text
5. Албул С. В. «Досвід країн Балтії у становленні кримінальної розвідки (на прикладі Литовської Республіки)». URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2016/1/5.pdf
6. ГО «Український мілітарний центр». Спецслужби Литви: Департамент державної безпеки. URL: https://mil.in.ua/uk/blogs/speczsluzhby-lytvy-departament-derzhavnoyi-bezpeky/
7. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки: схвалений Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733
8. «Наукова концепція законодавчого забезпечення діяльності органів правопорядку України» URL: https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33251.pdf

9. Користін О.Є., Албул С.В. «Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України». URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2015/1/49.pdf

10. Блистів Т.І. «Внутрішня (кримінальна, правоохоронна) розвідка в системі національної безпеки: зарубіжний досвід». URL: https://naukaipravoohorona.com/journal/ukr/2017_4/25.pdf

11. Про розвідку: Закон Литовської Республіки від 17 липня 2000 року № VIII-1861. URL:: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1881C195D0E2/asr

12. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text

13. Трофименко Р.В. «Щодо стану та перспектив розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення протидії кримінальним правопорушенням та загрозам національній безпеці». Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 04 жовтня 2024 року). Кропивницький: ДонДУВС, 2024. стор. 210-230. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/11/zbirnyk-04-zhovtnya-2024-roku.pdf

Андрій Удод,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року відбулись суттєві зміни в криміногенній обстановці держави. Це стосується як загального рівня злочинності, так і структури окремих видів кримінальних правопорушень. За даними Офісу Генерального прокурора України, хоча загальний рівень злочинності в 2022 році знизився приблизно на 25% порівняно з довоєнним періодом, спостерігаються суттєві зміни в динаміці та характері злочинів проти власності [1].

Злочини проти власності в умовах воєнного стану набувають особливої суспільної небезпеки та характеризуються специфічними причинами і умовами. Метою нашого дослідження є аналіз проблеми та причин вчинення злочинів проти власності в умовах воєнного стану, характеристика наявних механізмів протидії таким злочинам та визначення найефективніших методів запобігання цьому явищу.

Аналіз статистичних даних та наукових досліджень дозволяє виокремити специфічні фактори, що обумовлюють зростання кількості злочинів проти

власності в період дії правового режиму воєнного стану. Послаблення системи правоохоронного контролю стає однією з ключових причин. Значна частина правоохоронних ресурсів переорієнтовується на забезпечення національної безпеки та оборони, що знижує ефективність контролю за майновими злочинами. Масове внутрішнє переміщення населення також суттєво впливає на зростання злочинності. Як зазначає О.М. Бандурка, вимушена евакуація населення призводить до залишення житла та майна без належного нагляду, що створює сприятливі умови для крадіжок, грабежів та розбоїв [2, с. 87].

Економічна дестабілізація, падіння доходів громадян, втрата роботи, інфляція та інші економічні негаразди спонукають частину населення до протиправних способів отримання матеріальних благ. Руйнування інфраструктури безпеки виражається у пошкодженні систем відеоспостереження, охоронної сигналізації, фізичних бар'єрів захисту через бойові дії, що спрощує доступ до об'єктів власності.

Психологічна дезорієнтація суспільства в умовах стресу та невизначеності призводить до зниження рівня соціального контролю, що підвищує схильність до протиправної поведінки. Дефіцит товарів першої необхідності, такий як нестача продуктів харчування, ліків, пального та інших критично важливих товарів створює передумови для їх незаконного привласнення. Дослідження також вказують на підвищену віктимність окремих категорій населення. Особливої уразливості набувають літні люди, які залишилися в зоні бойових дій, родини військовослужбовців, внутрішньо переміщені особи [3, с. 201].

Згідно з даними Національної поліції України, в структурі злочинів проти власності в умовах воєнного стану переважають крадіжки (56%), грабежі (18%), вимагання (9%), шахрайство (12%) та розбійні напади (5%) [1]. Характерною особливістю є зростання частки тяжких форм майнових злочинів – розбійних нападів, грабежів з проникненням, організованих форм розкрадань. Особливу небезпеку становлять злочини, вчинені з використанням вогнепальної зброї, доступ до якої значно спрощується в умовах воєнного стану.

Ефективна протидія злочинам проти власності в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, що включає правові, організаційні, технічні та соціальні заходи. Серед правових механізмів варто виділити криміналізацію нових форм протиправних посягань на власність, характерних для умов воєнного стану; посилення кримінальної відповідальності за майнові злочини в період дії особливого правового режиму; удосконалення процедур розслідування злочинів проти власності з урахуванням обмежень воєнного часу.

Організаційні механізми включають створення спеціалізованих підрозділів у правоохоронних органах для протидії майновим злочинам у період воєнного стану; впровадження системи єдиного обліку залишеного майна та його власників; організацію регулярного патрулювання територій з підвищеним ризиком майнових злочинів; налагодження ефективної координації між правоохоронними органами, військовою адміністрацією та органами місцевого самоврядування.

Технічні методи передбачають розширення мережі систем відеоспостереження в населених пунктах та на об'єктах критичної

інфраструктури; впровадження автономних систем охорони майна з резервним живленням; використання дронів для патрулювання малонаселених територій та об'єктів підвищеного ризику; створення мобільних додатків для швидкого оповіщення про спроби незаконного заволодіння майном. Орлов Ю.В. наголошує на важливості технологічних рішень для ефективного виявлення та запобігання злочинам проти власності [4, с. 156].

Соціальні методи охоплюють інформаційні кампанії щодо способів захисту власності в умовах воєнного стану; підтримку формування добровільних громадських формувань з охорони громадського порядку; організацію систем взаємодопомоги для контролю за майном евакуйованих громадян; програми соціальної підтримки вразливих категорій населення для зниження економічної мотивації майнових злочинів.

Превентивні заходи включають картографування "гарячих точок" майнової злочинності для цільового розподілу правоохоронних ресурсів; проведення кримінологічної експертизи рішень військової адміністрації щодо їх впливу на стан майнової злочинності; розробку рекомендацій для населення щодо мінімізації ризиків стати жертвою майнових злочинів.

Аналіз ефективності різних механізмів протидії злочинам проти власності в умовах воєнного стану дозволяє виділити найбільш дієві методи. Інтеграція традиційних та інноваційних підходів, тобто поєднання класичних методів правоохоронної діяльності з новітніми технологічними рішеннями демонструє найвищу результативність. Зокрема, використання систем штучного інтелекту для аналізу даних відеоспостереження та прогнозування ймовірних місць і часу вчинення злочинів дозволяє оптимізувати розподіл обмежених правоохоронних ресурсів.

Залучення громадськості до охорони правопорядку в умовах обмежених можливостей правоохоронних органів особливої ваги набуває організація добровільних дружин, сусідського патрулювання та інших форм громадського контролю. Практика показує, що такі формування здатні знизити рівень майнової злочинності на 30-40% на підконтрольних територіях.

Створення багаторівневої системи захисту об'єктів власності через комбінування фізичних бар'єрів, технічних засобів охорони та оперативного реагування значно підвищує захищеність майна. Особливо ефективними є системи з автономним живленням та резервними каналами зв'язку, що зберігають працездатність при пошкодженні інфраструктури.

Цільове правове регулювання найбільш поширених форм майнових злочинів, а саме розробка спеціальних правових механізмів протидії мародерству, розкраданням гуманітарної допомоги, привласненню залишеного майна дозволяє більш ефективно протидіяти цим специфічним для воєнного стану злочинам.

Впровадження електронних реєстрів майна та його власників, тобто створення єдиної інформаційної системи обліку залишеного майна з можливістю дистанційного контролю власниками суттєво спрощує ідентифікацію викраденого та підвищує шанси на його повернення.

Диференційований підхід до різних територій та категорій об'єктів, а саме

застосування різних стратегій охорони залежно від близькості до зони бойових дій, рівня заселеності, концентрації цінних об'єктів дозволяє раціонально використовувати наявні ресурси.

Як зазначає Б.М. Головкін, інтенсифікація інформаційно-просвітницької роботи через широке інформування населення про способи захисту власності, типові схеми злочинців та алгоритми дій у разі виявлення порушень сприяє формуванню культури безпеки та підвищує пильність громадян [5, с. 68].

Забезпечення невідворотності покарання, тобто швидке розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини проти власності, має потужний превентивний ефект. Особливо важливо забезпечити публічність таких справ для формування у потенційних злочинців усвідомлення неминучості відповідальності.

Протидія злочинам проти власності в умовах воєнного стану вимагає системного підходу, що враховує специфіку сучасних викликів безпеці. Найбільш ефективними є комплексні рішення, що поєднують правові, організаційні, технічні та соціальні механізми. Ключову роль відіграє співпраця правоохоронних органів, військової адміністрації, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства.

Перспективними напрямами розвитку системи протидії майновим злочинам в умовах воєнного стану є впровадження інноваційних технологій, зокрема систем штучного інтелекту, безпілотних літальних апаратів для моніторингу територій та децентралізованих систем оповіщення про загрози.

В умовах обмеженості ресурсів особливого значення набуває превентивна діяльність, спрямована на усунення причин та умов вчинення злочинів проти власності, підвищення захищеності потенційних об'єктів злочинних посягань та зниження віктимності найбільш уразливих категорій населення.

Список використаних джерел:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2022 рік. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2

2. Бандурка О.М. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри. Харків: ХНУВС, 2023. 180 с.

3. Казначеєва Д.В. Сучасні тенденції злочинності в Україні. Злочинність і протидія їй в умовах війни: зб. доп. наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2023. С. 198-205.

4. Орлов Ю.В. Використання сучасних технологій у протидії злочинності в умовах війни. Право і суспільство. 2023. № 2. С. 152-160.

5. Головкін Б.М. Віктимологічна профілактика майнових злочинів в умовах воєнного стану. Питання боротьби зі злочинністю. 2023. № 45. С. 63-71.

Володимир Юсупов,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення та
судової експертології навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ

Останнім часом увага суспільства «прикута» до низки законодавчих новел щодо мобілізаційних процесів, кримінальної відповідальності військовозобов'язаних, військовослужбовців, посилення «військових» податків. Одним з важливих напрямів законотворчого процесу є послаблення негативних наслідків у виді кримінального покарання за вчинення окремих військових кримінальних правопорушень. Насамперед, це стосується відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) [1]. Цей злочин є тяжким. Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора, у 2024 році обліковано 66 240 випадків самовільного залишення військової частини або місця служби [2].

Актуальні зміни до законодавства дозволяють звільнювати від кримінальної відповідальності осіб, які під час дії воєнного стану вперше вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407, 408 КК, в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вони добровільно звернулися із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до своєї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такими особами військової служби [3].

Водночас, розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК України, має певні особливості. Відповідно до ст. 216 КПК України розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби відноситься до підслідності слідчих органів державного бюро розслідувань. Водночас під час виявлення, затримання і притягнення до кримінальної відповідальності військовослужбовця, який самовільно залишив місце служби, постійно відбувається взаємодія з органами Національної поліції, а також адвокатурою України.

Перед внесенням відомостей в ЄРДР обов'язково має бути проведено службове розслідування у військовій частині, де ніс службу військовослужбовець. Призначені відповідальні особи проводять опитування побратимів особи, телефонують її та близьким особам, яким може бути відомо відомості де перебуває особа, яка самовільно залишила частину.

Відповідальними особами обов'язково здійснюється виїзд за місцем фактичного проживання військовослужбовця, який залишив місце служби, де перевіряється чи знаходиться він у даному місці. Слід звернути увагу, що уповноважені на проведення службового розслідування не мають права проникати у житло та інше володіння особи, тому вони обмежуються лише спілкуванням з рідними військовослужбовця, якого розшукують, та особами, що мешкають по сусідству (за умови їх добровільної згоди).

У нагоді при розшуку військовослужбовця, який залишив місце несення служби, стануть документи, що містяться в його особовій справі. Зокрема, це медична характеристика (зазначено всі поранення, діагнози, лікування – ці дані впливають на опис зовнішності та функціональні характеристики особи), службова характеристика (дозволяє сформувати «психологічний портрет» особи), соціально-демографічна карта (заповнюється особисто солдатом, наявна фотографія, а також містить дані про особливі прикмети – шрами, татуювання, пірсинг тощо). До матеріалів службового розслідування, які надсилаються уповноваженій особі для реєстрації вчиненого кримінального правопорушення, включаються копії військового квитка, паспорта, довідки платника податків, посвідчення водія та ін.

Кримінальне провадження про самовільне залишення військової частини або місця служби здійснюють слідчі органів Державного бюро розслідувань (ДБР). Таке розслідування здійснюється у тісній співпраці і взаємодії з органами Національної поліції України (НПУ), які мають потужний арсенал криміналістичних засобів і методів розшуку осіб і відповідний досвід.

Вже на початковому етапі розслідування, відповідно до запиту слідчого ДБР, відомості про солдата, який самовільно залишив частину, вносяться НПУ у інформаційну підсистему «Блокпост» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал НПУ». При переміщенні втікача через будь-який блокпост в державі, його особа буде встановлена і він буде затриманий.

Слідчі ДБР широко використовують можливості давання доручень оперативним та іншим підрозділам НПУ, використовуючи ст. 40, 41 КПК України, для проведення різних слідчих (розшукових) або процесуальних дій. Серед типових завдань, викладених у дорученнях: виїхати за місцем проживання військовослужбовця, який розшукується, відібрати пояснення у його рідних за місцем проживання, здійснити заходи із встановлення місця перебування особи; допитати свідків, які проживають за цією адресою щодо питань: де зараз солдат, який його контактний номер телефону, чи відомі причини залишення ним частини, можливий психологічний або фізичний тиск на солдата; з ким солдат підтримує спілкування, якими засобами комунікації тощо. Результати таких допитів оперативні працівники НПУ оформлюють у протоколах допиту свідків.

Органи розслідування ДБР роблять запити до Державної міграційної служби, звідки отримують дані втікача: відомості паспорта громадянина України та паспорта для виїзду за кордон. У подальшому виконуються запити до Державної прикордонної служби – чи перетинав військовослужбовець державний кордон України, в Міністерство юстиції – чи наявне свідоцтво про смерть розшукуваного, а також в МВС – щодо наявності судимості в особи, яка

розшукується.

Типовими слідчими (розшуковими) діями є допити солдатів взводу, де служив утікач, його безпосереднього командира. Водночас такі допити та інші слідчі (розшукові) дії можуть ускладнюватися переміщенням військової частини у зону ведення бойових дій.

При невстановленні місця перебування військовослужбовця, який самовільно залишив місце несення служби, слідчий ДБР вручає повідомлення про підозру у вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК України, заочно – за місцем його реєстрації, а також другий примірник підозри надсилає у військову частину – як останнє місце його служби. Далі підозрюваного оголошують в розшук, а досудове розслідування зупиняють на підставі п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України. Також слідчий ДБР може ініціювати клопотання до слідчого судді про застосування до підозрюваного військовослужбовця запобіжного заходу у виді затримання, адже місцеперебування особи невідомо, вона не з'являється до слідчого, переховується від слідства.

Якщо військовослужбовець, що розшукується, затримується правоохоронними органами, досудове розслідування відновлюється. З моменту затримання особи йому надається право користуватися послугами захисника.

Участь захисника у кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 407 КК України, починається з моменту затримання військовослужбовця, який самовільно залишив частину, або з моменту укладання договору з ним про надання правничої допомоги, або іншими особами в його інтересах. Якщо стороною обвинувачення було ініційовано клопотання до слідчого судді про застосування до підозрюваного військовослужбовця, який перебував у розшуку, запобіжного заходу у виді тримання під вартою, слідчим суддею видається ухвала на затримання з метою доставлення до суду. У розгляді даного клопотання обов'язковою є участь адвоката.

Відповідно до змін у кримінальне процесуальне законодавство [4], під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених ст. 402-405, 407, 408, 429 КК України, застосовується виключно запобіжний захід, визначений п. 5 ч. 1 ст. 176, тобто тримання під вартою.

Як правило у кримінальних провадженнях, розпочатих за ст. 407 КК України, захисник готує клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності підозрюваного військовослужбовця за певних обставин. На практиці частими є випадки, коли такий військовослужбовець виявляє бажання продовжити службу в своїй військовій частині або іншій. При позитивному рішення командира частини, він має підготувати письмову згоду про продовження служби у своєму підрозділі такої особи. Захисник готує клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. У клопотанні зазначається фактичні обставини вчинення злочину, наявність обставин, які свідчать, що особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, та відповідна правова підстава тощо. До клопотання обов'язково додається письмова згода командира.

Розглядаючи клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК України, суддя у разі задоволення цього клопотання, при винесенні ухвали, негайно звільняє особу з-під варти, кримінальне провадження закриває на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК України. Звільненого військовослужбовця суд зобов'язує протягом 72 годин прибути до відповідної військової частини. Таке судове рішення військовослужбовець виконує самостійно.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за січень–грудень 2024 р. : статистика Офісу Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану : Закон України від 20 серп. 2024 р. № 3902-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#n6

4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексів України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану : Закон України від 16 серп. 2022 р. № 2531-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-20#Text

Дар'я Байбарза,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

науковий керівник: Василь Березняк,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На початку повномасштабного вторгнення рф в Україну спостерігалася активна дія громадського населення, що виражалася в самоорганізації громадян, створенні волонтерських ініціатив та зборів коштів для підтримки Збройних Сил України. Однак, паралельно з цим, виявлено випадки девіантної поведінки, зокрема, заволодіння майном шляхом шахрайства та зловживання довірою. Також внаслідок воєнних дій значна кількість українців була змушена покинути власні домівки і тут шахраї також часу не гаяли. Вони публікують оголошення про здачу житла в оренду у відносно безпечних регіонах країни та просять зацікавлених вислати передоплату на картку.

Відповідно до офіційної звітності Офісу Генерального прокурора [2], у 2019 році було нараховано 257608 кримінальних правопорушень проти власності, із них 12,5% складають діяння, передбачені ст. 190 КК України; у 2020 році всього обліковано 190258 суспільно небезпечних діянь проти власності, із них 14,1% – шахрайства; у 2021 році всього обліковано 158729 діянь проти власності, із них 15% – шахрайства; у 2022 році всього обліковано 113137 кримінальних правопорушень проти власності, із них 28,3% – шахрайства; у 2023 році – 178902 суспільно небезпечних діянь проти власності, із них 46,1% – шахрайства; станом на серпень 2024 року всього обліковано 109170 суспільно небезпечних діянь проти власності, із них 47,6% – шахрайства [2]. Наведені статистичні дані демонструють чітку тенденцію до зростання, яка, згідно з останніми спостереженнями, лише посилюється.

Так наприклад, 25 січня 2025 року до Миколаївського районного управління поліції звернулася 25-річна мешканка обласного центру із заявою про вчинення шахрайських дій. Вона натрапила на оголошення, щодо оренди квартири і перевівши 6 000 грн., орендодавцю, втратила з ним зв'язок [1].

Таким чином, щоб посилити кримінальну відповідальність в умовах війни до Кримінального кодексу було внесено деякі зміни. Закон України від 13.07.2023 № 3233-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності

кримінальних правопорушень», відповідно до якого ст. 190 КК України ч. 3 було викладено в такій редакції: «Шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому» [3].

Внесення змін до Кримінального кодексу України, що посилюють відповідальність за шахрайство в умовах воєнного стану, є важливим кроком у боротьбі з цим явищем. Однак, для досягнення ефективних результатів необхідний комплексний підхід, що включає як правові, так і соціальні заходи.

Варто зазначити, що війна, на жаль, є дуже сприятливим фактором для шахрайських дій, тому що велика кількість людей знаходиться в стані стресу, та з підвищеним рівнем довіри.

Список використаних джерел

1. Оренда житла: як не стати жертвою шахраїв поради від правоохоронців, публікація поліції Миколаївської області. 2025 року URL: https://www.facebook.com/UA.National.Police.Nikolaev/posts (дата звернення 16.02.2025)

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення 16.02.2025)

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень: Закон України від 13.07.2023 р. № 3233-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3233-20#Text (дата звернення 16.02.2025)

Юлія Береза,
курсантка третього курсу факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СУЧАСНІ ФОРМИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛЮДИНИ

Норми статті 149 КК України під експлуатацією людини визначають всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо [1, ст. 149].

Кримінальний кодекс України під уразливим станом особи визначає зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин [1, ст. 149].

На тепер у рамках спільного проєкту програми підтримки ОБСЄ для України та Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України з розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми визначаються теоретичні та практичні аспекти даної діяльності [2, ст. 149]. Відповідно поняття «торгівля людьми» має три основні групи елементів:

1. Дія – вербовка, перевезення, передача, приховування, одержання людини;
2. Спосіб – примус, викрадання, обман, шантаж, використання матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкуп третьої особи, яка контролює потерпілого;
3. Мета – експлуатація.

При цьому слід вказати те, що відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або підкупу третьої особи, яка контролює

потерпілого, для отримання її згоди на експлуатацію людини [1, ст. 149].

Отже, аналіз ст. 149 КК України дозволяє визначити форми експлуатації:

- всі форми сексуальної експлуатації;
- використання в порнобізнесі;
- примусова праця або примусове надання послуг;
- рабство або звичаї, подібні до рабства;
- підневільний стан;
- залучення в боргову кабалу;
- вилучення органів;
- проведення дослідів над людиною без її згоди;
- усиновлення (удочеріння) з метою наживи;
- примусову вагітність або примусове переривання вагітності;
- примусове одруження;
- примусове втягнення у зайняття жебрацтвом;
- втягнення у злочинну діяльність;
- використання у збройних конфліктах тощо [3].

Практичний досвід протидії злочинам, пов’язаним з експлуатацією людини (торгівля людьми) дозволяє визначити також і її сучасні форми:

- втягнення у злочинну діяльність, пов'язану нелегальною міграцією в країни Євросоюзу;
- втягнення у злочинну діяльність, пов’язану з незаконним обігом наркотиків та контрабандою наркотиків;
- втягнення у злочинну діяльність, пов'язану з шахрайством у міграційній сфері Європейських країни;
- втягнення у злочинну діяльність, пов'язану з шахрайством у банківській сфері;
- примусова праця у реабілітаційних центрах, будинках-інтернатах, медичних заклад для осіб з обмеженими можливостями;
- торгівля людьми з метою вилучення органів;
- торгівля дітьми під прикриттям сурогатного материнства;
- торгівля новонародженими дітьми [3].

Зазначені вданому дослідженні форми експлуатації людини були зафіксовані правоохоронцями України у ході досудових розслідувань кримінальних проваджень за фактами торгівлі людьми.

Отже, проведений нами аналіз сучасних форм експлуатації людини дозволяє нам зазначити висновок про те, що торгівля людьми є одним з найбільш латентних і складних для виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 1 лютого 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Викладачі та курсантки ДонДУВС пройшли навчання у «Зимовій школі з розслідування злочинів, пов’язаних із торгівлею людьми». URL: https://dnuvs.ukr.education/novyny/vykladachi-ta-kursantky-donduvs.

3. Особливості розслідування торгівлі людьми. *Тренінговий центр прокурорів України*. 2024. 47 с.

Анастасія Гайчук,
курсантка 2 курсу факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: Діна Дробенко,
викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Донецького державного університету внутрішніх справ,
підполковник поліції

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ

В умовах воєнного стану спостерігається зростання певних типів злочинів, зокрема, воєнних злочинів, мародерства, а також правопорушень, пов'язаних із порушенням громадського порядку. Водночас зменшується рівень деяких традиційних злочинів, таких як майнові правопорушення.

Зміни у структурі злочинності в період воєнного стану виникають внаслідок соціально-політичної нестабільності. Зростає кількість злочинів, пов'язаних з військовими діями, як-от порушення законів ведення війни та незаконний обіг зброї [1, с.45-47]. Одночасно збільшується економічна злочинність, включаючи шахрайство, корупцію та крадіжки гуманітарної допомоги [2, с.56-58]. Також часто трапляються грабежі, мародерство, викрадення людей та випадки насильства через напруженість у суспільстві [3, с. 32-34]. В умовах війни активізуються терористичні акти та диверсії, націлені на послаблення противника [4, с. 102-104].

Психологічний стрес може призвести до зростання насильства у сім'ях та проблем з алкоголем і наркотиками [5, с.23-25]. До того ж, через переміщення людей та масову міграцію збільшується рівень контрабанди та нелегальної міграції [6, с.77-79]. Значним є також збільшення кіберзлочинності через атаки на критичну інфраструктуру [7, с. 66-69].

В умовах воєнного стану правоохоронні органи можуть бути перевантажені, що створює додаткові складнощі у боротьбі зі злочинністю.

Насамперед, однією з ключових проблем є значне збільшення навантаження на правоохоронні органи через необхідність боротьби не лише зі звичними злочинами, але й з воєнними злочинами, диверсіями та тероризмом. Через це, велика кількість сил і ресурсів правоохоронців можуть бути відтягнуті на гарантування безпеки в умовах бойових дій, залишаючи менше уваги на щоденних правопорушеннях [1, с. 90-92].

По-друге, існує загроза від збільшення корупції та зловживань, адже в умовах війни можуть посилитися спокуси для незаконного використання ресурсів, таких як гуманітарна допомога або державні закупівлі [2, с. 45-47]. Так само важливою проблемою стає організація ефективного контролю та боротьби з корупцією в умовах обмежених ресурсів і посилення соціальної нестабільності [5, с. 78-80].

Крім того, правоохоронні органи можуть зіштовхуватися з проблемами у координації з іншими державними структурами та міжнародними партнерами. Під час війни часто збільшується кількість внутрішньо переміщених осіб, а це може ускладнити роботу з кримінальними групами або організованими злочинцями, які використовують кризу для своїх цілей [3, с. 150-153].

Ще однією серйозною проблемою є обмеження прав і свобод громадян, адже введення воєнного стану часто супроводжується введенням надзвичайних заходів, що можуть обмежувати доступ до правосуддя. Це може створити ризики для зловживань та порушень прав людини. У таких умовах правоохоронці повинні знайти баланс між гарантуванням безпеки та дотриманням законних прав громадян [4, с. 109-112].

Під час воєнного стану також можливе зловживання правовими нормами через введення надзвичайних заходів, що обмежують права і свободи громадян. Це може призвести до порушень прав людини, таких як незаконні затримання, обшуки без належних підстав, а також використання військових та правоохоронних органів для політичних або економічних цілей [6, с. 115-117]. У таких умовах часто з'являються спокуси для корупції, зловживання ресурсами або маніпулювання законодавчими актами, що дозволяє деяким особам отримувати вигоду на фоні загальної кризи. Важливо, щоб при введенні воєнного стану була збережена правова певність і контроль за діями влади для уникнення надмірного обмеження прав громадян [7, с. 90-92].

Механізми протидії злочинності під час воєнного стану містять сукупність дій, націлених на забезпечення правопорядку, збереження національної безпеки й захист людей від злочинних діянь. Один із ключових механізмів - посилення роботи правоохоронців, включно з військовою поліцією та спецпідрозділами, які мають підвищену мобільність та здатність оперативно реагувати на події. Для ефективної боротьби з організованими злочинними угрупованнями важливе покращення координації між різними правоохоронними структурами, розвідкою та органами безпеки [1, с. 120-123].

Також є важливим посилення контролю за обігом зброї та боєприпасів, запобігання незаконним операціям на чорному ринку, що часто стають активнішими в умовах війни [3, с. 134-137]. Введення надзвичайних заходів, як-от комендантська година, дозволяє зменшувати рівень вуличної злочинності, але важливо ретельно слідкувати за дотриманням прав громадян, щоб уникнути зловживань [5, с. 100-102].

Міжнародна співпраця з іншими країнами та правоохоронними органами також є важливою складовою протидії злочинності, зокрема у боротьбі з кіберзлочинністю та тероризмом [4 с. 140-142]. Щоб зменшити корупційні ризики, необхідно впроваджувати прозорі механізми контролю за витратами та

допомогою в умовах війни [6, с. 142-145]. Окрім того, важливу роль у протидії злочинності відіграють заходи з профілактики злочинів, у тому числі інформаційні кампанії для громадян та активізація роботи з місцевими громадами для моніторингу ситуації на місцях [7, с. 135-138].

Стан і тенденції злочинності в умовах воєнного стану демонструють нам суттєві зміни у видах та масштабах правопорушень, зокрема збільшення воєнних злочинів, економічних злочинів, а також посилення насильства та тероризму, через воєнний стан може бути значно зменшена ефективність розслідувань та судових процедур. На нашу думумк, виклики для правоохоронців включають в себе - зростання навантаження, ризики корупції, порушення прав людини та труднощі в координації з іншими органами. Механізми боротьби зі злочинністю в таких умовах вимагають комплексного підходу, який охоплює зміцнення правоохоронних органів, контроль за обігом зброї, співпрацю з міжнародними партнерами та забезпечення правопорядку без надмірних обмежень прав громадян. Ми вважажємо, що необхідним є також створення ефективних превентивних заходів, спрямованих на попередження злочинів і забезпечення безпеки. Ресурси правоохоронців часто обмежені, а значна частина їхніх сил спрямована на боротьбу з надзвичайними ситуаціями, що ускладнює виконання їхніх основних функцій.

Список використаних джерел

1. Іванов І. В. (2022). Злочинність в умовах воєнного стану: Аналіз та тенденції. Київ: Юридичний факультет.
2. Коваленко О. П. (2023). Правоохоронні органи та виклики воєнного часу. Харків: Національний університет.
3. Мельник С. М. (2022). Безпека та правопорушення під час війни. Львів: Правова думка.
4. Петренко А. В. (2022). Корупція та правопорушення під час воєнного стану. Одеса: Видавництво "Юридична наука".
5. Сидоренко П. О. (2021). Соціально-економічні наслідки воєнного стану для кримінальної ситуації. Чернівці: Знання.
6. Бондаренко В. І. (2023). Кримінальні злочини в умовах воєнного стану: нові виклики для держави. Київ: Логос.
7. Литвин Ю. В. (2022). Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах війни. Дніпро: Видавництво "Право".

Вікторія Кузьмич,
здобувач вищої освіти ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: Ірина Шило,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТРАТЕГІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

На сьогодні воєнний стан спричиняє загострення криміногенної ситуації, породжуючи нові виклики для правоохоронної системи. Ослаблення державного контролю на тимчасово окупованих територіях, зростання незаконного обігу зброї та соціально-економічні труднощі формують сприятливі умови для злочинної діяльності. Ефективна кримінологічна протидія вимагає комплексного підходу, що включає посилення законодавчих механізмів, розвиток оперативно-розшукових заходів, міжнародну співпрацю та впровадження сучасних цифрових технологій у сфері правопорядку. Водночас важливим є відновлення довіри громадян до правоохоронних органів та реалізація превентивних заходів, спрямованих на зменшення ризиків криміналізації суспільства в умовах війни.

Протидія злочинності ґрунтується на нормативно-правовій базі, що формує внутрішню та зовнішню політику держави, важливою складовою якої виступає кримінологічна політика. Вона встановлює теоретичні засади, основні напрямки, цілі та методи запобігання злочинності. Особлива роль у цьому процесі належить правоохоронним органам, які, поряд з іншими суб'єктами, здійснюють превентивну діяльність. Запобігання злочинам, зокрема спеціально-кримінологічне, є одним із ключових завдань їхньої професійної діяльності, що вимагає не лише ініціативності, принциповості та творчого підходу, але й ґрунтовних знань у галузі кримінології.

Політика превенції (від лат. *praeventio* – запобігання) фактично є складовою кримінальної політики, яка спрямована на запобігання злочинності. Деякі дослідники визначають кримінологічну політику як науково обґрунтовану стратегію та тактику протидії злочинності, що включає систему спеціально-кримінологічних заходів, спрямованих на попередження та припинення злочинних діянь. На відміну від кримінальної політики, кримінологічна не передбачає безпосереднього створення чи застосування кримінальних законів, але сприяє підвищенню їхньої превентивної ефективності. Запобіжні заходи завжди носять проактивний характер і спрямовані не на репресії, а на зменшення необхідності застосування примусових методів. Реалізація політики запобігання злочинності ґрунтується на кримінологічному прогнозуванні та стратегічному плануванні з урахуванням динамічних соціально-економічних змін. Інші дослідники розглядають кримінологічну політику як систему, що розриває зв'язки між: а) виникненням і розвитком криміногенних процесів у суспільстві; б) цими процесами та формуванням особистості правопорушника;

в) особистістю злочинця і конкретною ситуацією вчинення правопорушення [1].

Слід розуміти, що протидія злочинності є результатом складної взаємодії державного механізму та кримінального середовища, яке проявляється у різних формах деструктивної діяльності. Існує точка зору, що лише незначна частина правопорушень є злочинами за своєю суттю, адже більшість кримінально караних діянь мають історичне підґрунтя та залишаються незмінними ще з біблійних часів. Однак значна частина дій набуває статусу злочинних у процесі їх тривалого правового оцінювання. Держава та влада зобов'язані контролювати рівень злочинності, оскільки її поширення може загрожувати їхньому існуванню. Водночас злочинність часто використовується як інструмент для мобілізації ресурсів, виправдання політичних або економічних прорахунків, а також обґрунтування збільшення фінансування правоохоронних органів, хоча ефективність їхньої боротьби зі злочинністю не завжди є виправданою. Саме злочинність має глибокі соціальні корені, оскільки значна частина правопорушень обумовлена неповагою до суспільства, схильністю до девіантної поведінки та деструктивних проявів. Для кримінального середовища держава та влада відіграють роль своєрідного ворога, що формує особливу субкультуру, яка протиставляє себе легітимному суспільству та вибудовує альтернативні ідейні принципи. При цьому злочинність не є статичним явищем – вона постійно адаптується під впливом державних механізмів і правоохоронної діяльності, змінюючи свої форми та методи відповідно до соціальних і правових реалій [2].

З урахуванням сучасних реалій необхідно звернути особливу увагу на міжнародний аспект протидії злочинності і розробку адекватних заходів боротьби з нею. Загальновідомим фактом стало те, що глобалізація економічних і соціокультурних зв'язків спричинила інтернаціоналізацію злочинності. Основна мета боротьби зі злочинністю полягає в тому, щоб компенсувати надійний захист захищених цінностей та вигод за допомогою злочинних втручань конституційних прав та свободи громадян, політичних, економічних та соціальних інститутів громадянського суспільства, матеріальної та духовної спадщини українського народу, цілісності українського народу, конституційних прав та свободи незалежності. Завдання протидії зі злочинністю включають: обмеження кримінальних чинників та чинників щодо самовизначення злочинності, щоб забезпечити поступове перетворення соціальної системи на сучасні соціально-економічні реалії; досягнення необхідних намірів та складнощів боротьби зі злочинністю; забезпечити однаковість дій на всі теми бойових злочинів; велика участь у протидії зі злочинністю та громадянським суспільством державних інститутів; забезпечення пріоритетного характеру застосування засобів, не пов'язаних з примусом, карою або іншими обмеженнями, що ґрунтуються на переконанні та громадянській свідомості [3].

Варто, звернути увагу на формування та реалізацію кримінологічних стратегій, які є важливими для теорії та практики боротьби зі злочинністю. Це пов'язано з тим, що фундаментальні засади організації та реалізації втілені та виражені у формі політичної волі суспільства у формі політичних та юридичних ідей, які є пріоритетами його гуманітарних та експертів. Сучасний підхід до оптимізації та підвищення ефективності системи як на національному, так і на

регіональному рівнях. Основні ідеї, включені до наукового розуміння кримінологічних стратегій – це той компас, який допоможе вам знайти єдиний правильний спосіб розробки науково обґрунтованих та розумних рішень.

Кримінологічну стратегію слід поділити на чотири основні аспекти, до першого віднесемо її кінцеву мету у формі світоглядної позиції з питань призначення, ролі, місця і методів протидії злочинності. Другий аспект відноситься до визначення схеми політичного процесу держави у галузі боротьби зі злочинністю на цій спеціальній історичній стадії соціального розвитку. Третій аспект пов'язаний із цільовими керівними принципами на четвертому етапі протягом певного періоду, який є конкретною стадією.

Кримінологічні стратегії забезпечують функцію стабільності злочинності, систематики, напряму та безпосередності та послідовності розвитку, а також борються з його диференціацією відповідно до рівня та поля. Він виступає як свого роду платформа для довгострокових і перспективних планів діяльності для окремих компаній , поглинаючи фундаментальну спадщину науки і останні організації в організації практичних аспектів справи [4].

У результаті аналізу сучасної кримінологічної ситуації в умовах воєнного стану, можна зробити висновок, що ефективна протидія злочинності потребує комплексного підходу, що включає розвиток нормативно-правової бази, посилення міжнародної співпраці, вдосконалення оперативно-розшукових заходів, а також впровадження інноваційних технологій для боротьби з кримінальними правопорушеннями. Особливу увагу слід приділити превентивним заходам, які дозволяють знизити ризики криміналізації суспільства в умовах війни, та відновленню довіри громадян до правоохоронних органів. Кримінологічна політика, орієнтуючись на запобігання злочинності, повинна враховувати соціально-економічні та політичні зміни, сприяючи адаптації правоохоронної системи до нових викликів. Протидія злочинності є важливим інструментом не тільки для підтримки правопорядку, а й для стабільності та розвитку держави, що потребує скоординованих дій усіх учасників процесу, включаючи державні інститути, громадянське суспільство та міжнародні організації.

Список використаних джерел

1. Кожушко С.О. Протидія злочинності в оборонно-промисловому комплексі України : монографія / за заг. ред. д-ра юрид .наук, проф. О.М. Литвинова ; Кримінологічна асоціація України. Харків : Факт, 2022.185 с.

2. Кримінологія : підручник [Текст] / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Чернєй, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернєя ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 612 с.

3. Бандурка О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. Х. : Золота миля, 2012. 318 с.

4. Зменшення можливостей вчинення злочинів: стратегічний підхід : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни. – Харків : Право, 2020. – 287

Катерина Кульчицька,
студентка 3-го курсу спеціальності 081 «Право»,
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

науковий керівник: Василь Грудницький,
завідувач кафедри історії та права
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
к.ю.н., доцент

ДЕРЖАВНА ЗРАДА В УМОВАХ ВІЙНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ

З 2014 року Україна веде щоденну боротьбу проти військової агресії Російської Федерації. Цей період став епохою важких випробувань, які створюють серйозні виклики для національної безпеки. Серед загроз, що виникли в умовах війни, одним із найбільш небезпечних явищ є державна зрада.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, повномасштабна війна призвела до значного загострення цієї проблеми. Державна зрада, яка посилюється в умовах збройного конфлікту, стала не лише кримінальним правопорушенням, але й фактором, що підриває довіру до державних інституцій, зменшує обороноздатність країни та власне ставить під загрозу існування незалежної України. Аналіз правового аспекту юридичної відповідальності за дане правопорушення є важливим для ефективного реагування держави на виклики, що загрожують її суверенітету та національній безпеці.

Державна зрада, як кримінальне правопорушення, регулюється статтею 111 Кримінального кодексу України (КК України). Згідно з частиною 1 цієї статті, державною зрадою вважається діяння, вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності, недоторканності, обороноздатності, державній, економічній або інформаційній безпеці країни. Це може включати перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, або надання іноземній державі, організації чи їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України. Відповідно до статті 12 КК України, зазначене правопорушення класифікується як особливо тяжкий злочин, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 12 до 15 років [1].

Склад злочину охоплює чотири основні елементи: об’єкт, суб’єкт, об’єктивну та суб’єктивну сторони. Об’єктом злочину, яким є державна зрада, виступають суверенітет держави, її територіальна цілісність і недоторканість, обороноздатність, а також державна, економічна та інформаційна безпека. Ці цінності мають ключове значення для існування і функціонування держави, а будь-яке посягання на них становить суспільну небезпеку [5].

З об’єктивної сторони державна зрада може проявлятися в трьох формах. По-перше, це перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або у період збройного конфлікту. По-друге, шпигунство, тобто збір або передача інформації, що становить державну таємницю, на користь іншої держави. І, по-третє,

надання допомоги іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України. Кожна з цих форм характеризується активними діями, спрямованими на завдання шкоди державі [5].

Суб'єктом злочину може бути лише громадянин України, оскільки державна зрада передбачає порушення обов'язків, які особа має перед своєю країною відповідно до Конституції України. Іншими словами, тільки громадянин держави може бути зобов'язаним не вчиняти дій, що суперечать інтересам національної безпеки [5].

Суб'єктивна сторона цього злочину визначається наявністю прямого умислу. Це означає, що особа повністю усвідомлює протиправний характер своїх дій, розуміє, що вони завдають шкоди зовнішній або внутрішній безпеці України, і при цьому бажає досягнення таких наслідків. Таким чином, мотиви та свідомий намір особи грають головну роль у кваліфікації діяння як державної зради [5].

24 лютого 2022 року, з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації та введенням Президентом України воєнного стану, стали підґрунтям для внесення змін до Кримінального кодексу України. Законом України від 03.03.2022 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» стаття 111 КК України була викладена у новій редакції [2, с. 265].

Важливою зміною стало те, що ч. 2 ст. 111, яка раніше передбачала можливість звільнення від кримінальної відповідальності, тепер встановлює суворе покарання за державну зраду в умовах воєнного стану. Це карається позбавленням волі на строк 15 років або довічним ув'язненням із конфіскацією майна [1].

Відповідно до річного звіту Державного бюро розслідувань (ДБР) за 2022 рік, було відкрито 1181 кримінальне провадження щодо злочинів проти національної безпеки, з яких 953 стосувалися державної зради за ст. 111 КК України [3, с. 17].

За підсумками звіту ДБР за 2023 рік, упродовж цього року було розслідувано 1957 кримінальних проваджень щодо злочинів проти основ національної безпеки, з них розпочато досудове розслідування у 657 провадженнях. Серед них 395 стосувалися державної зради, зокрема злочинів, учинених після початку широкомасштабної агресії Російської Федерації [4, с. 15]. Статистика свідчить, що з початком 2022 року кількість кримінальних проваджень за фактами державної зради суттєво зросла. Проте у 2023 році цей показник зменшився майже вдвічі, що безпосередньо є гарним показником для нашої країни та її безпеки.

Отже, державна зрада є одним із найбільш небезпечних злочинів проти національної безпеки, значення якого суттєво зросло в умовах війни. Військова агресія РФ проти України, яка розпочалася у 2014 році та досягла свого піку у лютому 2022 року, суттєво вплинула на збільшення кількості відкритих кримінальних проваджень за фактами державної зради. Ця ситуація стала передумовою для внесення змін до статті 111 Кримінального кодексу України,

що посилили відповідальність за цей злочин.

В результаті оновлення законодавства, із частини 1 слова «в умовах воєнного стану або» виключені; водночас сформульована нова частина 2, в якій визначено склад злочину з кваліфікуючою ознакою «Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану, та містить сильнішу відповідальність у вигляді позбавлення на строк від 10 років позбавлення волі до довічного.

Державну зраду можна розглядати з різних точок зору та наукових підходів, таких як психологія, філософія чи соціологія. Однак, у першу чергу слід враховувати, що покарання за цей злочин ґрунтується на свідомому виборі людини, яка завдає шкоди своїй країні та її громадянам, особливо в умовах воєнного стану. Саме тому державна зрада повинна перебувати під суворим контролем держави, а особи, винні у її вчиненні, мають нести справедливу відповідальність за свій вибір і протиправні дії.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. №2341-III. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 10. 03.2025)

2. Коломієць Ю. Ю. Державна зрада, вчинена в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали міжнар.наук.-практ. конф., м. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 265-268.

3. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2022 рік. URL: https://dbr.gov.ua/reports/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2022-rik (дата звернення: 10.03.2025)

4. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2023 рік. URL: https://dbr.gov.ua/reports/kopiya-zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro rozsliduvan-za-2023-rik (дата звернення: 10.03.2025)

5. Науково-практичний коментар до статті 111 Кримінального кодексу України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KK004614 (дата звернення: 10.03.2025)

Ігор Сендік,
курсант Донецького державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Діна Дробенко,
викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Донецького державного університету внутрішніх справ,
підполковник поліції

РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПОРІВНЯННЯ З МИРНИМ ЧАСОМ

Введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року значно змінило соціально-економічну та правову ситуацію в країні, зокрема вплинуло на рівень і структуру злочинності. Військова агресія росії призвела до масштабних гуманітарних наслідків, включаючи масову міграцію населення, руйнування інфраструктури та економічну нестабільність. У таких умовах криміногенна ситуація в Україні змінилася: спостерігався ріст майнових злочинів, корупційних правопорушень, а також нові форми злочинної діяльності, пов'язані з війною. Це поставило перед правоохоронними органами нові виклики щодо забезпечення правопорядку та безпеки громадян. У січні 2024 року, за словами очільника Національної поліції України – Івана Виговського, рівень злочинності за два роки повномасштабної війни не зріс, але змінився характер злочинів, які стали більш тяжкими/особливо тяжкими, проте вулична злочинність стала меншою [1].

Звернувшись до офіційної статистики Офісу Генерального прокурора України (далі Офіс ГП) можемо побачити, що за 2021 рік усього було зареєстровано 321 443 злочини, у 2022 році вже зареєстрували 362 636 злочини, що на 12.82% більше за попередній рік, проте у 2023 році зареєстрували 475 595 злочини, що вже на 31.15% більше за попередній рік. У 2024 році було зареєстровано 492 479, що у свою чергу на 3.55% більше за попередній рік. За період січень-лютий 2025 року вже було зареєстровано 114 029 злочини [2]. Згідно статистики ми можемо побачити, що злочинність в Україні з 2021 року поступово, але стабільно зростає, що зумовлено повномасштабною війною та складними соціально-економічним становищем в країни в умовах війни. Загалом, зростання рівня злочинності вимагає посилених заходів для зміцнення правопорядку та боротьби з кримінальними проявами в умовах воєнного стану.

За для більш детального огляду проблеми зростання кримінальних злочинів в Україні ми викормимо три основні сфери: Злочини проти основ Національної безпеки України (Державна зрада. Ст. 111 ККУ), Кримінальні правопорушення проти життя та здоров’я особи (Домашнє насильство. Ст. 126^1 ККУ), Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Воєнні злочини. Ст. 438 ККУ).

Звернувшись до офіційної статистики Офісу ГП можна побачити, що за 2021 рік було зареєстровано 208 кримінальних провадження за ст. 111 ККУ (Державна зрада), у 2022 році вже було зареєстровано 1 957 злочини, що на

841.83% більше за попередній рік. Такий різкий зріст зумовлений повномасштабною війною в України. У 2023 році зареєстрували 1 169 злочини, що у свою чергу на 40,3% менше за попередній рік. У 2024 році було зареєстровано 1 109 злочини, що ще на 5,13% менше за попередній рік, коли за період січень-лютий 2025 року вже було зареєстровано 267 злочинів. Ці зміни можуть свідчити про зменшення кількості випадків державної зради або про зниження активності в реєстрації таких злочинів, що може бути пов'язано з адаптацією правоохоронних органів до нових умов, або проблемою кваліфікації та розслідування такої категорії кримінальних проваджень. Вибір цієї сфери зумовлений тим, що Національна безпеки України є надважливою складовою під час повномасштабної війни і ця статистика надає можливість зрозуміти реальне положення справ через призму ст. 111 ККУ.

Знову звертаємось до офіційної статистики Офісу ГП, за 2021 рік було зареєстровано 2431 кримінальних провадження, за фактом вчинення домашнього насильства, (ч. 1 ст. 126^1 КК України). У 2022 році кількість зареєстрованих випадків зменшилася до 1 496. Однак у 2023 році кількість випадків знову зросла до 2702, а за 2024 рік було зареєстровано 2810 випадки. У період січень-лютий 2025 року вже було зареєстровано 515 кримінальні провадження. Це може свідчити про посилення уваги правоохоронних органів до таких випадків або про реальне зростання числа інцидентів домашнього насильства. За перші два місяці 2025 року спостерігається вже 515 нових випадків, що вказує на продовження цього тренду. Проте важливо зауважити, що не всі жертви домашнього насильства звертаються до правоохоронних органів, що суттєво ускладнює розуміння реальної ситуації збоку поліції. На нашу думку, обрана сфера показує те, що соціальні проблеми суспільства стають ще гострішими під час воєнного стану, що не можна ігнорувати через суспільну небезпечність та вимагає належного та компетентного реагування збоку правоохоронних органів задля забезпечення безпеки суспільства в умовах війни.

За офіційною статистикою Офісу ГП, у 2021 році було зареєстровано 172 злочини за ст. 438 ККУ (Воєнні злочини). У 2022 році вже зареєстрували 60 387 кримінальні провадження, що більше на неймовірні 35037,21%, звісно таке різке та велике збільшення зумовлене початком повномасштабної війни. Вже у 2023 зареєстрували 60 944 злочини, що більше всього на 0.92%, але виказує невтішний факт – воєнних злочинів стало стабільно багато, це також може вказувати на складність та тривалість самого конфлікту, де масштаби воєнних злочинів не зменшуються навіть через рік після початку війни. У 2024 році нарешті почалося зниження, лише 28 788 кримінальні провадження, що у свою чергу менше трохи більше ніж на половину – 52.7%. Зниження кількості воєнних злочинів у 2024 році можна пояснити змінами в ситуації на фронті, коли деякі райони стали менш активними з військової точки зору, що призвело до зменшення кількості злочинів. Також важливо зазначити, що реєстрація та розслідування такої категорії справ є надскладною через те, що більшість злочинів вчиняється на територіях, які знаходяться у зоні проведення активних бойових дій, або на тимчасово окупованих територіях України, а з серпня 2024 року навіть на території країни-окупанта, що зайвий раз ускладнює роботу слідчим. У період

січень-лютий 2025 року вже зафіксовано 5 833 злочини.

Отже, з огляду на наведені статистичні дані ми можемо побачити, що загалом злочинність в Україні в умовах повномасштабної війни поступово, але зростає, що можливо пояснити складною соціально-економічною ситуацією в країні масовими міграційними процесами та загальним дестабілізуючим процесом впливом війни в країні.

Нами було обрано три основні сфери, злочини в яких, на нашу думку, показують реальний стан речей у криміногенній ситуації в країні. Зростання кількості випадків Державної зради (ст. 111 ККУ) у 2022 році є логічними наслідками початком повномасштабної війни росії проти України, однак потрібно зазначити, що після різкого та початкового зростання у 2022 році кількість таких злочинів почала зменшуватися, що може бути пов'язано з адаптацією правоохоронних органів до нових умов або складністю кваліфікації та розслідування такої категорії кримінальних проваджень.

Збільшення випадків домашнього насильства сьогодні може здатись не значним, у порівнянні з іншими видами злочинів у сфері кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людини, але у перспективі це може негативно відобразитись на суспільній безпеці. Соціальний аспект не можна ігнорувати, навіть в умовах війни. Психологічна травматизація населення набуває критичного значення, що ще більше ускладнює сьогоднішню ситуацію. В умовах накопичування стресу та порушення психоемоційного стану населення, зростає ризик того, що домашнє насильство стане своєрідним «інструментом» для розв'язання внутрішніх проблем кривдника. З огляду на це, важливим є не тільки законодавчі зміни, але й системна реформа підготовки правоохоронців у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, створення ефективного механізму нагляду за виконанням заходів захисту та впровадження програм підтримки для жертв і свідків насильства.

Щодо воєнних злочинів, їх кількість зросла до величезних масштабів та набула сталої кількості протягом декількох років, але вже у 2024 році спостерігаємо зниження майже в половину, що може бути зумовлено змінами на фронті та загальне зниження активних бойових дій з огляду на попередні роки війни. Водночас, складність реєстрації та розслідування таких злочинів залишаються складними через географічну та безпекову складову.

Отже, загальна тенденція свідчить про необхідність зміцнення правопорядку в умовах війни, оптимізації роботи правоохоронних органів, а також потребу у їх адаптації до нових реалій та викликів в умовах воєнного стану, зокрема у боротьби з новими формами злочинності та зміни їх характеру на більш жорстокий, що пов'язано з війною. Суттєвим також є необхідність соціальної підтримки населення, зокрема, жертв домашнього насильства, та забезпечення ефективного розслідування таких злочинів, зокрема й воєнних злочинів.

Список використаних джерел

1. Акимова Ю., Гурковська Н. В Україні рівень злочинності не виріс, але з'явилися цікаві нюанси. *РБК-Україна*. URL:

https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayini-riven-zlochinnosti-viris-ale-z-yavilisya-1705908276.html (дата звернення: 19.03.2025).

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 19.03.2025).

Павло Тимчишин,
здобувач вищої освіти 2 курсу
навчально-науковий інститут поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ

науковий керівник: Вікторія Зарубей,
професор кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, професор,
полковник поліції

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Гуманітарна допомога відіграє критично важливу роль у підтримці населення під час кризових ситуацій, зокрема збройних конфліктів, природних катастроф, економічних криз та пандемій. У зв’язку з військовими діями в Україні, питання законного використання гуманітарної допомоги набуло особливої актуальності, оскільки значні обсяги ресурсів залучаються для підтримки постраждалих громадян, переселенців та військових. Однак, одночасно з цим зростає кількість випадків незаконного використання гуманітарної допомоги, що виражається у її привласненні, перепродажу, використанні не за призначенням або корупційних схемах. Такі злочини не лише завдають матеріальних збитків, але й підривають довіру суспільства до державних інституцій та міжнародних партнерів, що в перспективі може призвести до скорочення обсягів наданої допомоги. Враховуючи актуальність проблеми, важливо проаналізувати міжнародний досвід кримінально-правового переслідування за незаконне використання гуманітарної допомоги, а також оцінити ефективність українського законодавства та правозастосовної практики у цій сфері.

Одним із ключових аспектів боротьби з незаконним використанням гуманітарної допомоги є чітке законодавче визначення складу цього злочину та передбачення ефективних механізмів відповідальності. У міжнародній практиці такі діяння часто класифікуються як корупційні злочини, зловживання службовим становищем або шахрайство. Наприклад, у США діє Закон про шахрайство з гуманітарною допомогою (False Claims Act), який передбачає жорсткі санкції за будь-які спроби незаконного отримання або використання

міжнародної допомоги. У країнах Європейського Союзу контроль за розподілом гуманітарної допомоги здійснюється через суворі аудиторські механізми, а незаконне її використання може каратися як фінансовими штрафами, так і кримінальними санкціями, включаючи позбавлення волі. Особливо жорстко такі злочини переслідуються у Німеччині та Франції, де законодавство передбачає максимальну прозорість процедур отримання та розподілу гуманітарної допомоги.

Українське законодавство щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги зазнало суттєвих змін після початку повномасштабної війни. До Кримінального кодексу України були внесені поправки, які посилюють відповідальність за такі дії. Зокрема, стаття 201-2 КК України передбачає кримінальну відповідальність за продаж або інше неправомірне використання гуманітарної допомоги, що передбачає значні штрафи, а в окремих випадках — позбавлення волі. Водночас практика застосування цієї норми демонструє певні труднощі, зокрема у доведенні умислу злочинця та встановленні факту саме незаконного використання допомоги, оскільки частина гуманітарних вантажів надходить без відповідного документального супроводу, що ускладнює їхній облік.

Однією з основних проблем у боротьбі з незаконним використанням гуманітарної допомоги є корупційна складова, що проявляється у змові посадових осіб з бізнес-структурами або кримінальними угрупованнями. Незважаючи на те, що механізми державного контролю поступово посилюються, реальні випадки переслідування винних осіб залишаються поодинокими. Проблеми виникають не лише на етапі розслідування таких злочинів, але й на рівні судового розгляду, коли обвинувачені уникають реального покарання через прогалини у законодавстві або процесуальні помилки.

Міжнародний досвід свідчить про необхідність розробки комплексних механізмів запобігання таким злочинам. Наприклад, у Великій Британії впроваджено електронну систему моніторингу всіх гуманітарних поставок, яка дозволяє у режимі реального часу відстежувати рух та кінцеве використання кожного гуманітарного вантажу. Подібні механізми вже частково запроваджуються і в Україні, наприклад, через систему «Прозорро», однак їхнє застосування ще не є достатньо ефективним через недосконалість нормативно-правового регулювання та недостатню технічну оснащеність контролюючих органів.

Важливим напрямом удосконалення української системи контролю за гуманітарною допомогою є створення незалежних наглядових органів та громадських ініціатив, які зможуть моніторити процес її розподілу. В країнах Скандинавії широко застосовується практика створення незалежних фондів контролю, які діють на основі громадських ініціатив та журналістських розслідувань, що суттєво знижує рівень корупції у цій сфері. В Україні такі ініціативи також набирають популярності, проте їхній вплив поки що обмежений недостатньою законодавчою підтримкою та низьким рівнем довіри до правоохоронних органів.

Перспективи вдосконалення відповідальності за незаконне використання

гуманітарної допомоги в Україні включають посилення кримінальної відповідальності за такі злочини, розширення інструментів цифрового моніторингу, запровадження європейських стандартів аудиту гуманітарної допомоги та активізацію міжнародної співпраці. Зокрема, варто звернути увагу на можливість підключення України до європейських механізмів контролю за гуманітарною допомогою, що дозволить забезпечити прозорість процесів та зменшити корупційні ризики.

Отже, незаконне використання гуманітарної допомоги є серйозною проблемою, яка потребує ефективних механізмів протидії як на національному, так і на міжнародному рівнях. Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що найефективніші методи боротьби із цим явищем включають запровадження жорсткого контролю за розподілом допомоги, посилення кримінальної відповідальності та впровадження цифрових технологій моніторингу. В Україні ця проблема залишається актуальною, особливо у контексті військових дій, і потребує подальшого вдосконалення як законодавчої бази, так і практичних механізмів запобігання та виявлення правопорушень у цій сфері. Ефективна боротьба з незаконним використанням гуманітарної допомоги стане не лише запорукою справедливого розподілу ресурсів, але й важливим кроком у зміцненні довіри громадян до державних інституцій та міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Дудоров О., Мовчан Р., Каменський Д. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ, (1), 21–37. URL: https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-21-37 (дата звернення: 13.03.2025);

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 р. № 2155-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text (дата звернення: 13.03.2025);

3. Шевчук А. В. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги/ А. В. Шевчук, О. М. Боднарук // Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2022. –Т. 2. Вип. 72. – С. 184-191. – Бібліогр.: с. 190-191.

Софія Третяк,
курсант 2 курсу факультету №1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Андрій Удод,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕНДЕНЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЗЛОЧИННОСТ В УКРАЇНІ

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, наше суспільство зазнало глибоких змін у всіх сферах життя: соціальній, економічній, культурній та історичній. Ця війна, як потужна руйнівна сила, вплинула на кожну українську родину та кожну людину. Тисячі загиблих, зруйновані міста та інфраструктура, мільйони біженців – ось трагічні наслідки агресії. Війна також спричинила гуманітарну катастрофу в багатьох регіонах, обмеживши доступ до медичної допомоги, їжі та води.

Очевидно, що війна вплинула на злочинність в Україні. За даними Національної поліції, у 2022 році загальний рівень злочинності знизився на 25% порівняно з попереднім роком, і це стосується майже всіх видів злочинів.

На цьому фоні особливий інтерес викликає аналіз військових злочинів. Адже саме військові формування та правоохоронні органи відповідають за безпеку держави. Збройні Сили України, як важливий державний інститут, виконують ключові функції у внутрішній та зовнішній політиці. Вони є відображенням українського суспільства, але мають свої специфічні особливості: демографічні, організаційні, соціальні, психологічні та правові[1, с. 102].

Відповідно до «Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2024 року» Офісу Генерального прокурора, нами було з’ясовано, що за звітній період учасниками АТО, ООС та бойових дій, пов’язаних з агресією рф проти України обліковано 4520 кримінальних правопорушень. Серед кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) ми маємо наступні підрахунки - 93900 облікованих кримінальних правопорушень:

1. Самовільне залишення військової частини або місця служби, ст. 407– 66240 кримінальних правопорушень;

2. Дезертирство (ст. 408) – 23209 кримінальних правопорушень;

3. Непокора, ст. 402– 1849 кримінальне правопорушення;

4. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, ст. 426-1– 599 кримінальних правопорушень;

5. Недбале ставлення до військової служби, ст. 425– 389 кримінальних правопорушень;

6. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, ст. 409– 256 кримінальних правопорушень.

7. Інші – 1358 кримінальних правопорушень.

Проте за період 2021 року, до введення в дію правового режиму воєнного стану показники були значно менші. Відповідно до звіту, учасниками АТО, ООС та бойових дій, пов’язаних з агресією рф проти України обліковано 4520 кримінальних правопорушень. Усього військових кримінальних правопорушень, які було обліковано – 3037, з яких значення :

1. Самовільне залишення військової частини або місця служби, ст. 407 – 2028;

2. Дезертирство (ст. 408) – 117;

3. Непокора, ст. 402– 19 кримінальних правопорушень;

4. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, ст. 426-1– 139 кримінальних правопорушень;

5. Недбале ставлення до військової служби, ст. 425– 192 кримінальних правопорушень;

6. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, ст. 409– 33 кримінальних правопорушень.

7. Інші – 1358 кримінальних правопорушень[2].

Аналіз офіційної статистики за 2022 рік свідчить, що частка загальнокримінальних правопорушень, що вчиняються військовослужбовцями складає 35%, а частка військових кримінальних правопорушень - 65%. До найбільш розповсюджених загальнокримінальних правопорушень, що вчиняються військовослужбовцями належать:

– кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (27%);

– кримінальні правопорушення проти життя та здоров’я особи (17,3%);

– кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (12,5%);

– кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (13,5%);

– кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян та злочини проти журналістів (13%);

– кримінальні правопорушення проти власності (7,8%)[1, с. 102].

Військова служба в Україні регулюється чітким набором правил, встановлених Конституцією України, військовими статутами, законами та підзаконними актами. Цей порядок включає в себе виконання наказів командирів усіх рівнів. Кожен військовослужбовець, складаючи військову присягу, бере на себе зобов'язання неухильно дотримуватися цих правил.

Ключова відмінність між військовими та цивільними злочинами полягає в рівні відповідальності. Військовослужбовці, на відміну від цивільних осіб, несуть значно суворіше покарання за схожі правопорушення. Наприклад, самовільне залишення військової частини або місця служби, чи непокора наказам для військових - тягне за собою кримінальну або адміністративну відповідальність, тоді як для не військовослужбовців це може не мати жодних наслідків або обмежуватися дисциплінарними заходами [3, с. 327].

Злочинність у Збройних Силах України тісно пов’язана з особистими характеристиками та рисами військовослужбовців. Серед них можна виділити такі фактори: замкнута одностатева соціальна група в міжособистісному спілкуванні; жорстка регламентація повсякденного побуту; необхідність за певних умов ризикувати життям; ієрархічна побудова взаємин між начальником і підлеглим при безумовному дотриманні принципу єдиноначальності; обмеження вільного часу і, як правило, обмежений вибір культурнодозвільних заходів; значні щоденні фізичні і психологічні навантаження; тимчасовий "кочовий" спосіб життя та ін. [4, с.231].

Проведене нами дослідження тенденцій військової злочинності в Україні в умовах воєнного стану дозволяє зробити висновок про зростання військової злочинності. Правовий режим воєнного стану, безумовно, спричинив зростання кількості військових злочинів, що пов'язано з активними бойовими діями, наявністю зброї та загальною дестабілізацією суспільства. Агресія з боку рф є ключовим фактором, що визначає тенденції військової злочинності в Україні. Важливим є посилення контролю за дотриманням законності у військових формуваннях, а також забезпечення ефективного розслідування та судового розгляду військових злочинів.

Список використаних джерел

1. Казначеєва, Д. В. Сучасні тенденції військової злочинності в Україні. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри: зб. доп. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 12 квіт. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України, Наук. парк «Наука та безпека». – Харків: ХНУВС, 2023. – С. 101-105. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fbea0c27-2d34-49ba-a90d-cacc47b5e9f9/content
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2
3. Є. М. Пащенко. Злочинність військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань України в умовах агресії росії проти України. Кримінологічний аспект // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. – 2024. – Том 2 №81. – С. 324 – 329. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/301492/293654
4. Мартиненко Я. В. Сучасний стан та тенденції злочинності в Збройних Силах України // Злочинність у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр. кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Харків, 12 груд.

2017 р.). – Харків, 2017. – С. 230–231. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13658/1/Martunenko_230-231.pdf

Олексій Хізамов,
здобувач вищої освіти 2 курсу
навчально-науковий інститут поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ

науковий керівник: Вікторія Зарубей,
професор кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, професор,
полковник поліції

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ

Кіберзлочинність у період збройного конфлікту є однією з найактуальніших та найскладніших проблем сучасного суспільства, що безпосередньо впливає на національну безпеку та стабільність держави. Зростання цифрової трансформації економіки, комунікаційної інфраструктури та використання інформаційних технологій створює нові можливості для здійснення злочинних дій, зокрема атак на критичну інфраструктуру, шахрайства, зломи державних інформаційних систем та поширення дезінформації. У сучасних умовах кіберзлочинність набуває особливої актуальності, адже з одного боку, зростання кількості кібератак загрожує стабільності електронних систем, з іншого – ці злочини стають потужним інструментом впливу на громадську думку та економіку. Проблематика полягає в тому, що традиційні методи розслідування злочинів не завжди здатні виявити та нейтралізувати кіберзлочинні схеми через їхню швидкість, складність технологічної бази та транснаціональний характер, що створює потребу у впровадженні інноваційних підходів та кримінально-правових механізмах протидії [1, с.89–91].

Однією з основних проблем є недостатня адаптація національного законодавства до нових викликів, які породжує кіберзлочинність. Законодавча база часто відстає від стрімкого технологічного розвитку, що призводить до того, що поняття та категорії злочинів, пов’язаних із зломами, хакерськими атаками або кібершахрайствами, не завжди мають достатньо чіткі межі та критерії кваліфікації. Це створює правову невизначеність, яка може бути використана як захисним аргументом для винних осіб, а також ускладнює роботу слідчих та судових органів. Важливо, щоб у процесі удосконалення кримінального законодавства враховувалися міжнародні стандарти та досвід інших країн, що вже впровадили ефективні механізми боротьби з кіберзлочинністю [2, с.1–10]. Гармонізація національного законодавства з положеннями, що містяться у міжнародних договорах та конвенціях, дозволить підвищити ефективність

кримінального переслідування та створити передумови для однозначного застосування норм права.

Не менш значущою проблемою є технологічний аспект розслідування кіберзлочинів. Сучасні методи цифрової криміналістики, такі як аналіз великих даних, машинне навчання та штучний інтелект, відкривають нові можливості для збору, обробки та аналізу доказів. Однак їхнє впровадження в практику потребує значних інвестицій у цифрову інфраструктуру, а також спеціалізованої підготовки кадрів. Часто недосконаліть національної системи цифрової криміналістики обмежує можливості для виявлення цифрових слідів, відновлення хронології подій та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між діїми кіберзлочинців. Також виникає проблема забезпечення кібербезпеки систем, які використовуються для розслідування злочинів, що є надзвичайно важливим в умовах постійних кібератак та загроз з боку організованих злочинних груп.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії кіберзлочинності має вирішальне значення для ефективного реагування на загрози, які мають транснаціональний характер. Сучасна практика свідчить про те, що для успішного розслідування кіберзлочинів необхідно забезпечити обмін інформацією між державами, участь у спільних операціях, а також використання передових технологій та методик, розроблених у країнах з високим рівнем цифрової безпеки. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол, Європейський Союз та НАТО, проте існує потреба в розширенні та поглибленні цієї співпраці для оперативного реагування на кіберзагрози та впровадження новітніх рішень [3, с.75–81]. Обмін досвідом та участь у спільних навчаннях і тренінгах дозволяють українським правоохоронним органам підвищувати свою кваліфікацію та адаптувати міжнародні практики до національних реалій.

Перспективи удосконалення кримінально-правових механізмів протидії кіберзлочинності в умовах збройного конфлікту в Україні пов'язані з розробкою спеціалізованих законодавчих актів, що враховують специфіку цифрових злочинів. Такі акти повинні включати чіткі визначення понять, встановлювати межі кримінальної відповідальності за кіберзлочинні дії та передбачати посилені санкції для винних осіб. Необхідно також створити ефективну систему цифрової криміналістики, яка дозволить оперативно збирати, зберігати та аналізувати докази, що мають електронну природу [1, с.89–91]. Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, для аналізу великих обсягів даних, а також використання блокчейн-технологій для забезпечення автентичності електронних доказів, є ключовими напрямками для покращення ефективності розслідування кіберзлочинів.

Ключовим фактором, що сприяє успішному застосуванню кримінально-правових механізмів протидії кіберзлочинності, є професійна підготовка кадрів. Забезпечення високої кваліфікації слідчих, суддів та експертів у сфері цифрової криміналістики вимагає розробки спеціалізованих навчальних програм та постійного професійного розвитку. Підвищення рівня цифрової грамотності серед фахівців, що працюють у правоохоронних органах, дозволить більш

ефективно використовувати сучасні технології для виявлення та аналізу доказів, а також сприятиме формуванню сучасного підходу до розслідування кіберзлочинів.

Таким чином, проблема кіберзлочинності в умовах збройного конфлікту залишається однією з найважливіших викликів сучасного суспільства, що вимагає комплексного підходу до її вирішення. Вдосконалення кримінально-правових механізмів протидії кіберзлочинності потребує гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами, активізації міжнародного співробітництва та впровадження передових технологій цифрової криміналістики. Подальший розвиток професійної підготовки кадрів і створення ефективної системи розслідування дозволять забезпечити оперативну реакцію на кіберзагрози та сприятимуть притягненню до відповідальності винних осіб. Розширення інвестицій у цифрову інфраструктуру та посилення нормативно-правового регулювання є ключовими чинниками, що дозволять Україні адаптуватися до нових викликів у сфері кібербезпеки та забезпечити національну стабільність у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Томас Д., Чорна А. Основні аспекти кримінально-правової політики в умовах воєнного стану. *V Міжнародна студентська наукова конференція «МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ І СВІТОВІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ»*, 23 лютого 2024 р., м. Полтава, 2024. С. 89–91. URL: https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/791 (дата звернення: 13.03.2025);

2. Сийплокі, М. В., Мудролюбова, Н. О., Лівак, А. П. (2024). Кримінальна відповідальність у цифровому просторі: співпраця між Україною та Польщею щодо протидії кіберзлочинності. Академічні візії, (32). С. 1-12 URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1214 (дата звернення: 13.03.2025);

3. Худолєй, Я., Загребельна, Н. (2023). Захист персональних даних у період дії в України правового режиму воєнного стану: загальнотеоретичні аспекти. Legal Bulletin, 75–82. https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-08-75-82 (дата звернення: 13.03.2025).

Ангеліна Шишкіна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Василь Березняк,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
д.ю.н., с.н.с.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Колабораційна діяльність є одним із найбільш небезпечних злочинів проти основ національної безпеки держави, оскільки вона підриває суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність та конституційний лад країни. У період збройної агресії та воєнного стану такі дії набувають особливої суспільної небезпеки, оскільки сприяють окупаційному режиму, легітимізують незаконні органи влади, завдають шкоди обороноздатності України, деморалізують населення та можуть посилювати ворожу пропаганду.

Актуальність кримінально-правової боротьби з колабораційною діяльністю значно зросла після початку широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України у 2022 році. У відповідь на виклики, пов'язані з масовими фактами співпраці громадян України з окупаційною адміністрацією та військовими формуваннями агресора, на законодавчому рівні було запроваджено кримінальну відповідальність за такі дії.

В Україні питання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність регулюється розділом І Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України), який містить норми щодо злочинів проти основ національної безпеки. Зокрема, стаття 111-1 КК України, яка була введена Законом України № 2108-IX від 03.03.2022, визначає відповідальність за співпрацю з державою-агресором у різних формах, починаючи від публічної підтримки окупаційної влади та до добровільного зайняття посад в незаконних органах влади [2].

Колабораційна діяльність являє собою заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного

суверенітету України на тимчасово окуповані території України [1].

З огляду на вищезазначене, колабораційна діяльність є злочином, що безпосередньо загрожує національній безпеці, оскільки створює умови для закріплення влади окупанта та підриває правопорядок у державі. З урахуванням ступеня суспільної небезпеки та тяжкості вчинених діянь, особи, причетні до колабораційної діяльності, можуть нести відповідальність не лише за ст. 111-1 КК України, а й за сукупністю статей, таких як ст. 111 КК України (державна зрада), ст. 436-2 КК України (виправдовування, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, тощо) а в окремих випадках – і ст. 258-3 КК України (участь у терористичній групі чи терористичній організації), якщо така діяльність здійснювалася у співпраці з незаконними збройними формуваннями [3].

З точки зору судової практики, розгляд справ про колаборайну діяльність вимагає всебічного дослідження доказової бази, зокрема аналізу аудіо- та відеоматеріалів, свідчень очевидців, електронного листування та інших документальних доказів. Судді при винесенні вироків керуються не лише змістом конкретної статті КК України, а й нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевськими конвенціями 1949 року, які регулюють захист цивільного населення під час війни [4].

Таким чином, кримінальна відповідальність за колаборайну діяльність в умовах воєнного стану є важливим інструментом захисту національної безпеки та суверенітету України. Аналіз законодавства свідчить про те, що криміналізація таких дій обґрунтована необхідністю протидії загрозам, спричиненим співпрацею з державою-агресором.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text(дата звернення: 30.01.2025).

2. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. Центр політико-правових реформ. 2022. URL: https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/ (дата звернення: 31.01.2025)

3. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII : станом на 21 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text (дата звернення: 01.02.2025).

4. Гуманітарний аспект колабораціонізму: де проходить межа між злочинною співпрацею і виживанням в окупації? Just talk. 2024. URL: https://justtalk.com.ua/post/-gumanitarnij-aspekt-kolaboratsionizmu-de-prohodit-mezha-mizh-zlochinnoyu-spivpratseyu-i-vizhivannyam-v-okupatsii (дата звернення: 01.02.2025).

Павло Ящур,
здобувач вищої освіти 2 курсу,
навчально-науковий інститут поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ

науковий керівник: Вікторія Зарубей,
професор кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, професор,
полковник поліції

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ДОКАЗУВАННЯ

Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність виступає однією з найбільш складних категорій кримінального права, адже вона охоплює не лише економічні та політичні аспекти злочинної діяльності, але й має глибокі морально-етичні підґрунтя. У сучасних умовах, коли держави стикаються з викликами зовнішньої агресії, питання кваліфікації колабораційної діяльності набуває особливого значення. Проблематика полягає в тому, що розмежування між легітимною політичною або службовою діяльністю та злочинною колаборацією є надзвичайно тонким, а встановлення кримінальної відповідальності вимагає не тільки ретельного аналізу обставин справи, але й врахування суб'єктивного аспекту наміру осіб, що вчиняють такі дії.

Проблеми кваліфікації колабораційної діяльності визначаються низкою факторів, серед яких основне місце займає складність визначення юридичного поняття колаборації. З одного боку, колаборація може розумітися як співпраця з ворожою силою за будь-яких обставин, а з іншого — як певна форма компромісу або тимчасових заходів у зв'язку з екстремальними обставинами, що не завжди може бути кваліфікована як злочинна діяльність [1]. Часто виникають суперечності щодо того, чи має бути колабораційна діяльність кваліфікована як злочин за нормами, що регламентують злочини проти держави або злочини проти безпеки суспільства, чи вона повинна розглядатися в окремому контексті як вчинення дій, що порушують встановлені правові та моральні норми. У цьому сенсі питання суб'єктивного елементу є ключовим, оскільки важливо визначити, чи дія колаборатора була спрямована на підтримку ворожої політики з розумінням наслідків, чи вона мала інший характер, який не вимагає кримінального переслідування.

Доказування колабораційної діяльності є ще однією складовою, яка створює значні труднощі для слідчих органів. Оскільки ці злочини зазвичай відбуваються у закритих колах і часто супроводжуються відсутністю прямої документальної бази, слідство змушене покладатися на свідчення учасників, аналіз електронних даних, зокрема комунікацій та транзакцій, а також на експертні висновки [2,с.56-58]. Проблематика доказування полягає в тому, що багато інформації має бути отримано шляхом складного аналізу, а свідчення можуть бути спотвореними через страх або зовнішній тиск на осіб, які бажають

надати правдиву інформацію. Використання сучасних технологій, таких як аналіз великих даних та цифрова криміналістика, стає необхідним для того, щоб відновити ланцюг подій і встановити зв'язок між діями осіб, що колабораціонізували, та фактичними наслідками для держави.

Одним із перспективних напрямів удосконалення процесу кваліфікації та доказування колабораційної діяльності є розробка спеціалізованих методик, що враховують специфіку таких злочинів. Сучасні дослідження в галузі криміналістики та цифрової експертизи дозволяють застосовувати інноваційні підходи для аналізу електронної інформації, відновлення цифрових ланцюгів зв'язку та реконструкції подій. Ці методики повинні бути інтегровані до національного законодавства, що стосується кримінальної відповідальності за злочини проти державної безпеки, з метою створення єдиних стандартів розслідування [3,с.336-340]. Важливим елементом є також підвищення кваліфікації слідчих і суддів з питань цифрової експертизи та аналізу даних, що сприятиме більш об'єктивному та ефективному розгляду таких справ.

Крім того, необхідно посилити міжвідомчу співпрацю у сфері розслідування воєнних злочинів, включаючи колабораційну діяльність, за участю міжнародних організацій та експертів. Створення спільних розслідувальних груп, обмін інформацією та досвідом з міжнародними партнерами дозволять підвищити якість доказової бази та забезпечити узгодженість практики кваліфікації таких злочинів із міжнародними стандартами. Сучасний досвід Міжнародного кримінального суду, а також досвід трибуналів для колишньої Югославії та Руанди свідчать про важливість координації дій між державами та об'єднання зусиль у сфері розслідування воєнних злочинів [3,с.336-340].

Перспективи вирішення проблематики кваліфікації колабораційної діяльності також пов'язані з подальшим реформуванням національного законодавства. Необхідно чітко окреслити межі кримінальної відповідальності за колаборацію, розмежувати її від інших злочинних діянь, таких як державна зрада чи злочини проти безпеки суспільства, та встановити об'єктивні критерії для визначення елементів складу злочину. Це дозволить зменшити суб’єктивізм у застосуванні закону та забезпечити справедливе правосуддя. Водночас важливо враховувати специфіку сучасних умов ведення війни, коли обставини можуть бути надзвичайно складними та вимагати застосування інноваційних методів аналізу та доказування.

Ключовою умовою ефективного розслідування колабораційної діяльності є також гарантування захисту прав свідків і потерпілих. У разі розслідування злочинів такого типу свідки часто перебувають під загрозою репресій, що ускладнює процес збору доказів і може призводити до неповної або спотвореної доказової бази. Створення системи захисту свідків, яка базується на міжнародних стандартах, має стати пріоритетом для державних органів України, що займаються розслідуванням воєнних злочинів [2,с.57-59]. Такі заходи повинні забезпечувати конфіденційність інформації, гарантувати безпеку свідків і дозволяти їм вільно надавати свідчення без страху перед репресіями.

Важливу роль у вирішенні проблематики розслідування колабораційної діяльності відіграє розвиток технологій цифрової криміналістики. Сучасні інструменти, такі як аналіз метаданих, системи розпізнавання образів і текстів, використання штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних, сприяють більш ефективному збору доказів і реконструкції подій. Інтеграція цих технологій у систему розслідування дозволить підвищити точність встановлення фактів та зменшити вплив людського фактору, що особливо важливо у випадках складних воєнних злочинів [1]. Однак для повноцінного використання таких технологій необхідно забезпечити їхню інтеграцію в правову систему та провести спеціалізоване навчання фахівців, що займаються розслідуванням воєнних злочинів.

Таким чином, специфіка розслідування воєнних злочинів за нормами міжнародного та національного кримінального права визначається високою складністю як самої природи злочинів, так і методів їхнього розслідування. Ефективне розслідування вимагає гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, впровадження інноваційних технологій цифрової криміналістики, а також створення ефективних механізмів захисту свідків і потерпілих. Подальша інтеграція міжнародного досвіду, активізація співпраці з міжнародними організаціями та удосконалення професійної підготовки слідчих є ключовими чинниками, що сприятимуть підвищенню ефективності розслідування воєнних злочинів в Україні. Це, в свою чергу, забезпечить не лише притягнення до відповідальності винних, а й створить правову основу для запобігання подібним злочинам у майбутньому, що є важливим елементом встановлення справедливості та верховенства права в державі.

Список використаних джерел

1. Гончарук, О. В., Карпунець, В. Д., & Скічко, І. А. (2024). Кримінальна відповідальність за колабораціонізм: міжнародний досвід та його застосування в Україні. *Академічні візії*, (32). URL: https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1245;

2. Кіщак, Б. І. (2023). FEATURES OF PROVING CRIMES RELATED TO COLLABORATIVE ACTIVITIES. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law, (37), 56-61. Retrieved from https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/779;

3. Письменський Є.О. Суб'єкт колабораційної діяльності як елемент складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. 336-343. URL: DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.51.

НАПРЯМ 2.
МЕХАНІЗМИ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ СИЛОВИХ СТРУКТУР І КОМУНІКАЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У ЗАПОБІГАННІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Володимир Варава,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ТА МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблеми удосконалення взаємодії між правоохоронними та митними органами, які здійснюють правоохоронні функції, в умовах воєнного стану в Україні набули особливої актуальності. Питання забезпечення національної безпеки держави сьогодні пов’язані не лише з відбиттям російській збройній агресії, але і з протидією протиправній діяльності окремих осіб та груп, запобіганням вчиненню ними кримінальних правопорушень як корисливо-насильницької направленості, так і у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Зазначена проблематика перебувала у фокусі постійної уваги українських науковців ще до початку повномасштабної війни. Більшість дослідників цих питань відзначала особливу важливість поєднання зусиль правоохоронних та інших державних органів у протидії злочинності.

Взаємодія на рівні теоретичних, правових і практичних аспектів висвітлювалась у роботах Л. Аркуші, О. Бандурки, І. Бережнюка, М. Вербенського, А. Вознюка, О. Джужі, О. Долженкова, Л. Дорофеєвої, А. Коваленка, М. Корнієнка, О. Кулика, О. Литвинова, С. Мірошниченка, Е. Молдавана, А. Савченка, В. Шамрая та інших.

Водночас, наразі відсутні предметні наукові дослідження питань забезпечення міжвідомчої взаємодії правоохоронних та митних органів у сфері боротьби з наркозлочинністю в умовах воєнного стану.

Аналіз статистичної інформації показує, що незважаючи на перетворення російсько-українського кордону після 24 лютого 2022 року на лінію зіткнення та активних бойових дій, в Україні щороку спостерігається значне зростання кількості викритих кримінальних правопорушень, пов’язаних з незаконним обігом наркотиків, зокрема їх контрабанди на кордонах з суміжними державами.

У 2024 році митні органи України виявили 1140 фактів незаконного переміщення через державний кордон України наркотичних засобів,

психотропних речовин і прекурсорів. Це на 40% більше, ніж у 2023 році, коли було задокументовано 829 таких кримінальних правопорушень.

При цьому 899 випадків затримань наркотичних засобів відбулося під час їх ввезення до України, а 241 - при вивезенні поза межі держави.

За умов відсутності міжнародного авіаційного сполучення, 599 фактів контрабанди вчинено з використанням автомобільного транспорту, а також 495 - каналами міжнародних поштових відправлень. При цьому, найбільш криміногенними виявилися кордони з Польщею і Молдовою, на яких задокументовані відповідно 278 і 293 таких факти.

Основними процедурами, під час яких митними органами виявлені факти кримінальних правопорушень, традиційно були митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів у пунктах пропуску через митний кордон України, у тому числі з використанням Автоматизованої системи аналізу і управління ризиками (АСАУР) Державної митної служби України (далі – Держмитслужби). В результаті цих процедур посадовими особами митних органів щодо правопорушників складено 487 адміністративних протоколів про порушення митних правил. До правоохоронних органів передано 809 повідомлень про виявлені кримінальні правопорушення, що в 1,6 рази перевищило показники 2023 року.

Відповідно до ст.456 Митного кодексу України (далі- МКУ) у взаємодії з правоохоронцями було проведено 19 контрольованих поставок наркотичних засобів, психотропів і прекурсорів.

Всього у 2024 році митними органами вилучено 74,95 кг наркотичних засобів, у тому числі 73,68 кг канабісу, близько 27 тисяч таблеток, велику кількість психотропних речовин і прекурсорів. Більшість із зазначених предметів і речовин правопорушники намагалися перевезти шляхом приховування від митного контролю у транспортних засобах, а також каналами міжнародних поштових відправлень [1].

Виявлення, запобігання та припинення кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у тому числі вчинених організованими групами та злочинними організаціями, протидія корупційним правопорушенням у цій сфері, установлення причин і умов, які сприяють їх учиненню та вжиття заходів щодо їх усунення станом на початок 2025 року належить до кола основних завдань підрозділів боротьби з наркозлочинністю та підрозділів стратегічних розслідувань Національної поліції України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, а також підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Держмитслужби та підпорядкованих їй митниць.

Під час здійснення пошукових заходів, зазначені підрозділи в установленому законом порядку повинні взаємодіяти між собою та зобов’язані сприяти один одному у виконанні покладених завдань, відповідно до власної компетенції.

Порядок взаємодії правоохоронних органів та митниць, умови обміну інформацією, використання банків даних, а також проведення скоординованих

заходів врегульовані у законодавстві України.

Насамперед слід зазначити норми МКУ, який містить ст.558 «Взаємодія митних органів з правоохоронними органами». Відповідно до цієї статті, при виконанні покладених на них завдань, митні органи взаємодіють з правоохоронними органами, у тому числі шляхом обміну інформацією, в порядку, встановленому законодавством.

Митні органи зобов'язані письмово повідомляти відповідні правоохоронні органи про ознаки кримінальних правопорушень, виявлених ними під час здійснення митного контролю або інших заходів, якщо їх розслідування не належить до повноважень митних органів.

Водночас, при виявлені правоохоронними органами порушень митних правил або контрабанди, вони зобов'язані письмово повідомляти про них митні органи [2].

Найпроблемнішими, на сьогодні залишаються питання спільного проведення правоохоронними та митними органами контролю за вчиненням злочину, зокрема контрольованих поставок наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (ст. 456 МКУ). Головною перешкодою є відсутність у підрозділів митних органів з правоохоронними функціями права на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Ця проблема тривалий час знаходиться у центрі уваги багатьох вітчизняних науковців. Так, Л. Дорофеєва зазначала на необхідності «надати повноваження на здійснення оперативно-розшукових заходів оперативними підрозділами Департаменту Держмитслужби та управлінь митниць, які забезпечують організацію протидії митним правопорушеннями» [3].

На відміну від законів, правове регулювання питань взаємодії правоохоронних та митних органів у сфері боротьби з наркозлочинністю на підзаконному рівні сьогодні, на нашу думку, не відповідає вимогам часу.

Серед небагатьох прикладів, можемо назвати спільний наказ Державної митної служби України та Адміністрації Державної прикордонної служби України від 13.10.2010 р. № 1466/958 «Про затвердження Порядку обміну відкритою статистичною та аналітичною інформацією між Державною митною службою України і Адміністрацією Державної прикордонної служби України з питань протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, зброї, боєприпасів та вибухових речовин через державний кордон України».

Відповідно до Порядку, затвердженому цим наказом, «обмін інформацією здійснюється на міжвідомчому рівні через віртуальний контактний аналітичний центр. Основними формами діяльності аналітичного центру є: щомісячний обмін відкритою статистичною інформацією; проведення спільних аналітичних досліджень. Контактними підрозділами, які входять до складу аналітичного центру, є: від Держмитслужби - відділ організації боротьби з незаконним переміщенням наркотиків та зброї Департаменту боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил від Адміністрації Державної прикордонної служби України - управління аналізу, оцінки ризиків та статистики Департаменту охорони державного кордону» [4].

Втім, незважаючи на недостатній рівень правового регулювання взаємодії митних органів з органами Національної поліції, можемо навести окремі приклади їх успішної спільної роботи щодо протидії наркозлочиності.

Так, у березні 2025 року, «спільними зусиллями силовиків та контролюючих органів викрито злочинну групу, що займалася незаконним ввезенням з Польщі до України екстракту канабісу, що містить тетрагідроканабінол (ТГК).

У ході спецоперації, проведеної за участі Держмислужби, а також Держприкордонслужби та Національної поліції (ДБН) за процесуального керівництва Офісу Генерального прокурора, задокументовано діяльність 13 осіб, причетних до контрабанди, виготовлення та збуту заборонених речовин.

Масштабні обшуки в Києві, Київській, Івано-Франківській, Дніпропетровській та Житомирській областях дозволили вилучити спеціальне обладнання та понад 11,3 тис. одиниць небезпечної продукції вартістю 20 млн грн.

В подальшому незаконна продукція мала розповсюджуватися через торговельні мережі, АЗС, магазини та онлайн-платформи» [5].

Однак, змушені констатувати, що у зв'язку з відсутністю у підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил органів Держмитслужби права самостійно здійснювати оперативно-розшукову діяльність, взаємодія з оперативними підрозділами правоохоронних органів у сфері боротьби з наркозлочинністю обмежується наступними заходами: обмін відкритою інформацією; письмові повідомлення про виявлені ознаки кримінальних правопорушень; використання методу контрольованої поставки разом з органами, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність; непроцесуальна консультативна допомога оперативним працівникам та слідчим; допит працівників митниць як свідків у кримінальному провадженні; залучення працівників митниць до участі у проведенні інших слідчих (розшукових) дій.

У 2024 році, з метою розбудови правоохоронної функції митних органів, Держмитслужбою розроблено проекти Законів України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення роботи Державної митної служби України» та «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо удосконалення роботи Державної митної служби України», направлені до Міністерства фінансів України. Ними пропонується внести Держмитслужбу до переліку органів, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності та проведення досудового розслідування злочинів про контрабанду. Також, з урахуванням відповідних змін у оперативно-розшуковому та кримінальному процесуальному законодавстві, передбачено внесення змін до ст. 456 МКУ «Контрольовані поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» [6].

Таким чином вважаємо, що вирішення проблем підвищення ефективності взаємодії між правоохоронними та митними органами у сфері боротьби з наркозлочинністю в умовах воєнного стану, знаходиться у безпосередній залежності від питань щодо надання підрозділам боротьби з контрабандою та

порушеннями митних правил Держмитслужби повноважень на здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також досудового розслідування контрабанди.

Список використаних джерел

1. Контрабанда наркотиків: кількість виявлених митниками випадків у 2024 році зросла на 40% [Електронний ресурс] . – Режим доступу: https://weukraine.tv/novyny/kontrabanda-narkotikiv-kilkist-vijavlenikh-mitnikami-vipadkiv-u-2024-rotsi-zrosla-na-40/
2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2012. - № 44-45. - № 46-47. - № 48. - Ст. 552. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text
3. Л. Дорофеєва Здійснення ОРД митними органами: правові можливості та організаційна неспроможність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20200619/article/view/dorofeieva/pdf
4. Про затвердження Порядку обміну відкритою статистичною та аналітичною інформацією між Державною митною службою України і Адміністрацією Державної прикордонної служб України з питань протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин,їх аналогів, прекурсорів, зброї, боєприпасів та вибухових речовин через державний кордон України . Наказ Державної митної служби України та Адміністрації державної прикордонної служби України від 13.12.2010 N 1466/958 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0001-11#Text
5. Тіньовий ринок під ударом: викрито масштабну схему контрабанди і виготовлення наркотичних речовин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/UkraineCustoms/posts/pfbid02SEBZZrNkyfWHr7kpoLQCUdXx9PY4EKD168aLC6TytSS66MGed5pHFTeBbDrXogvDl
6. Звіт про виконання плану роботи Державної митної служби України за 2024 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://customs.gov.ua/en/plani-ta-zviti-roboti

Артур Волобоєв,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії

Марія Бредіхіна,
слухач магістратури ДонДУВС,
старший лейтенант поліції

СПІВПРАЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА МЕДІА: БАЛАНС МІЖ ВІДКРИТІСТЮ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯМ ТАЄМНИЦІ СЛІДСТВА

Співпраця Національної поліції України та медіа є невід'ємним елементом сучасної правоохоронної діяльності, спрямованої на забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності органів влади перед суспільством. Ефективна взаємодія між правоохоронними органами та медіа сприяє формуванню довіри громадян до поліції, адже забезпечує доступ до своєчасної, достовірної та об'єктивної інформації щодо діяльності правоохоронної системи.

У демократичному суспільстві відкритість влади є ключовим принципом, що гарантує суспільний контроль над її діяльністю. Саме тому роль медіа як комунікаційного посередника між поліцією та громадянами набуває особливої важливості, оскільки забезпечує оперативне поширення інформації про правопорушення, заходи реагування та загальний стан правопорядку.

Окрім інформування населення, співпраця поліції з представниками медіа сприяє профілактиці злочинності, адже завдяки публікаціям громадяни можуть бути попереджені про потенційні загрози. Наприклад, публічні звернення поліції через інформаційний простір щодо розшуку осіб або зниклих дітей суттєво підвищують ефективність оперативно-розшукових заходів. Крім того, завдяки взаємодії з медіа поліція може донести до суспільства необхідність дотримання правопорядку та впливати на формування правової культури громадян. Соціальні кампанії, що проводяться за підтримки медіа, сприяють підвищенню рівня правосвідомості населення та активному залученню громадян до підтримки безпеки у своєму середовищі.

Разом з тим, ефективна комунікація між поліцією та медіа має не лише переваги, а й виклики, пов’язані з необхідністю дотримання законодавчих обмежень щодо поширення певних відомостей. Однією з ключових проблем є питання конфіденційності інформації, що стосується досудового розслідування. Надмірна публічність деяких матеріалів кримінальних проваджень може негативно вплинути на хід розслідування, спричиняючи порушення таємниці слідства, компрометацію доказової бази або вплив на потенційних свідків. Яскравим прикладом таких ризиків є розголошення інформації щодо резонансних кримінальних проваджень, що неодноразово мало місце в Україні та впливало на об’єктивність результатів проведених слідчих (розшукових) дій. Дослідження у сфері кримінології та медіазнавства свідчать про те, що

передчасне розголошення слідчих даних через інформаційний простір може спровокувати тиск на судову систему та впливати на громадську думку, що ставить під сумнів неупередженість розслідування.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», одним із ключових обов'язків правоохоронців є інформування громадськості про свою діяльність. Однак це повинно відбуватися в межах чинного законодавства, зокрема, з урахуванням норм Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), що регулюють порядок розголошення інформації про хід досудового розслідування. Стаття 221 КПК України встановлює обмеження щодо розголошення матеріалів слідства, наголошуючи на необхідності збереження балансу між правом громадськості на інформацію та інтересами правосуддя. Попри ці вимоги, на практиці трапляються випадки, коли журналісти, прагнучи першими опублікувати сенсаційну новину, порушують принципи конфіденційності, що може спричинити серйозні юридичні наслідки.

Наукові дослідження у сфері кримінального права вказують на те, що суворе дотримання конфіденційності досудового розслідування є важливим для забезпечення справедливого судового процесу. Водночас у країнах Європейського Союзу активно розробляються механізми, що дозволяють забезпечувати баланс між потребою громадськості в інформації та збереженням таємниці слідства. Наприклад, у Великобританії впроваджено практику офіційних прес-релізів поліції, у яких надається обмежена інформація щодо кримінальних проваджень без порушення принципів слідчої таємниці. Такі практики можуть бути корисними і для України в контексті реформування підходів до медіа-комунікації в правоохоронній сфері.

Законодавство України передбачає відповідальність за незаконне розголошення відомостей, що становлять таємницю досудового розслідування. Відповідно до статті 387 Кримінального кодексу України, умисне поширення конфіденційної інформації без законних підстав карається штрафом або навіть позбавленням волі на строк до трьох років. Ці норми покликані запобігти випадкам розповсюдження недозволених відомостей та забезпечити дотримання правопорядку. Водночас журналістам слід дотримуватися принципів професійної етики та перевіряти правові підстави для публікації інформації, пов'язаної з кримінальними провадженнями.

Таким чином, співпраця між Національною поліцією України та медіа відіграє важливу роль у процесі формування довіри до правоохоронної системи, забезпечення інформованості громадян та реалізації принципів демократичного суспільства. Проте вона також вимагає зваженого підходу до питань публічності кримінальних проваджень, оскільки надмірне розголошення інформації може негативно впливати на процес правосуддя. З метою забезпечення оптимального балансу між прозорістю та захистом таємниці слідства необхідно вдосконалювати механізми співпраці між поліцією та медіа, проводити навчальні заходи щодо медіаграмотності для журналістів, а також забезпечувати дотримання правових норм усіма сторонами інформаційного процесу. Тільки в такий спосіб можливо досягти ефективної комунікації, що відповідатиме як інтересам суспільства, так і вимогам правосуддя.

Ольга Габорець,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії, доцент

CLASSIFICATION AND METHODS OF DETECTION OF PHISHING ATTACKS

Phishing remains one of the most widespread and dangerous cyber threats in the digital age, as it targets users through fake websites or messages to steal confidential data such as logins, passwords, and financial information. The steady expansion of digital infrastructure and the growing dependence of individuals, societies, and states on information and communication technologies have contributed to the increasing relevance of this threat. The very nature of the Internet, which allows anonymity and mass reach, makes it a favorable environment for cybercriminals. Phishing is often used not only to commit fraud but also as a component of more complex schemes that can impact national security and global stability. The term "phishing" can be interpreted in different ways, yet its primary goal is consistent – unauthorized acquisition of information.

Cybercriminals use numerous techniques to carry out phishing attacks, which can be broadly categorized based on whether the attack is targeted at a specific individual (spear phishing) or sent to a wide audience (non-targeted phishing). Additionally, methods vary by delivery channel, including email, social media, phone calls, SMS messages, and malicious advertisements. The sophistication of these attacks continues to grow, with criminals often studying their victims to make fraudulent messages appear highly convincing. Modern phishing tactics include clone phishing, fake websites with nearly identical URLs, hidden links, fake login pages, image-based attacks, and pharming, which redirects web traffic from legitimate to malicious sites.

Recognizing phishing attacks has become increasingly difficult for ordinary users, particularly due to evolving tactics and a general lack of cybersecurity awareness. Research shows that people often judge the legitimacy of websites by appearance alone, fail to understand security indicators in browsers, and underestimate the real consequences of data breaches. Because of this, many phishing attacks go undetected until damage has already been done.

To counter these threats, two main approaches to phishing detection are employed. The first is educating users so they can recognize suspicious behavior and fraudulent content. While this strategy is effective in raising awareness, it is not always scalable. The second approach involves technical solutions, such as automated classification systems and protective software tools. Blacklists and whitelists offer one method of recognizing phishing URLs based on known data, but these approaches suffer from delays in updates and limited scope. Heuristic methods analyze characteristics of websites, such as structure and content, to determine legitimacy. Visual similarity techniques compare suspicious sites with known legitimate ones by examining layout and graphical elements.

A promising area of development is the application of machine learning to detect

phishing. These algorithms can adapt to new forms of attacks and are capable of classifying sites based on patterns identified in large datasets. Hybrid models that combine multiple detection techniques can offer higher accuracy and faster response times. A well-optimized set of features used by classifiers can significantly improve the speed and precision of phishing detection. Practical implementation of these technologies may include browser plugins, automated filters, and integrated antivirus modules.

Ultimately, phishing presents a significant challenge to online security, demanding continuous improvements in both human awareness and technical defense tools. The development of reliable classification systems and detection algorithms plays a crucial role in protecting users from ever-evolving threats. The findings of this research can be applied in the creation of effective anti-phishing solutions, contributing to a safer digital environment.

Валерія Гнатенко,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
ННІ № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1714-664

Микола Сорочишин,
курсант групи 201 ННІ №2,
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
рядовий поліції,
ORCID https://orcid.org/0009-0007-1296-1879

ПРАВА, ОБОВ'ЯЗКИ ТА ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Права, обов'язки та захист неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні звичайно є надзвичайно важливими, оскільки неповнолітні є особливо вразливою категорією.

Першу чергу звертаю увагу що з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою, участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення, а саме у віці яким ще нема 18 років.

Крім цього, допомога захисника відповідно до ст. 120 КПК України надається за рахунок коштів Державного бюджету України і є безоплатною для підозрюваного, обвинуваченого. Тому право на правову допомогу можна визначити як гарантовану Конституцією України можливість фізичної особи

одержати юридичні (правові) послуги. [1].

Звертаю увагу на основні аспекти: це право на захист, обов'язкова участь захисника з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення сумнівів у цьому, а також право на конфіденційне спілкування із захисником, які слід враховувати обов’язково.

Також аспектом вважається: це право на інформацію, право знати, у чому його підозрюють, право на отримання роз'яснень щодо його прав та обов'язків, право на справедливий судовий розгляд. Розгляд справи судом, спеціалізованим саме на справах неповнолітніх, врахування вікових та психологічних особливостей неповнолітньої особи.

Окрім того, також обов’язковим аспектом підозрюваного рахується та є право на повагу до гідності, заборона жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, забезпечення належних умов утримання під вартою; право на участь батьків, право на участь законного представника, опікунів або інших законних представників у кримінальному провадженні і також право на участь педагога та психолога. Обов’язкова є право та обов’язок на залучення педагога та психолога для забезпечення психологічного комфорту неповнолітньої особи під час слідчих дій.

Також звертаю увагу на обов'язки неповнолітнього підозрюваного: з'являтися за викликом, обов'язок з'являтися до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду; обов'язок надавати правдиві свідчення, відповідальність за надання завідомо неправдивих свідчень; обов'язок дотримуватися законних вимог слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

Відповідно до ст.3 Закону України «Про охорону дитинства» всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров’я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи, визначені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Держава гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правничої допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом, який регулює надання безоплатної правової допомоги.

Таким чином, права, інтереси дітей повинні першочергово забезпечуватися, також підчас притягнення неповнолітньої особи до відповідальності їй обов’язково має забезпечено право на найголовніші гарантії, а також право на будь-яку допомогу під час захисту [2].

Основним обов’язком також вважається захист неповнолітнього підозрюваного це обов’язкова участь захисника, який забезпечує захист прав та законних інтересів неповнолітнього; захисник надає юридичну допомогу також участь законного представника; особливості досудового розслідування, врахування вікових та психологічних особливостей неповнолітнього та обмеження тривалості слідчих дій і проведення слідчих дій у спеціально обладнаних приміщеннях.

Крім цього, особливості судового розгляду, розгляд справи судом,

спеціалізованим на справах неповнолітніх є також обов’язком та правом, врахування вікових та психологічних особливостей неповнолітнього та можливість застосування виховних заходів замість кримінального покарання та особливості судового контролю слідчим суддею на стадії досудового розслідування та судового провадження щодо неповнолітніх в суді першої інстанції [3].

Ключові аспекти: неповнолітні особи мають право на особливий захист у кримінальному провадженні і важлива роль захисника та законного представника, також необхідність врахування вікових та психологічних особливостей та можливість застосування виховних заходів. Ці аспекти підкреслюють важливість забезпечення прав та законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні.

Отже, права, обов'язки та захист неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні є одним найголовнішим з фундаментальних прав неповнолітніх підозрюваних та обвинувачених, оскільки його недотримання може призвести до визнання отриманих доказів недопустимими у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, ст.120 Назва розділу IX[-1] ЗУ № 1422-IX від 27.04.2021; URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text .

2. Ст.3 Закону України «Про охорону дитинства» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text.

3. Щепоткіна В. В., Слуцька Т.І. Особливості здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх: навчально-методичний посібник. Київ: Рекомендовано Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ, 2017, с.59.

Андрій Данилевський,
начальник кафедри розвідки – начальник розвідки
Київського інституту Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації та введенням на території України воєнного стану основним завданням Національної гвардії України стала відсіч збройній агресії у складі Сил оборони. Проте й інші функції, покладені законодавством на Національну гвардію України, продовжують виконуватися в повному обсязі, в тому числі участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадської безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян, та припинення масових заворушень. Не зважаючи на те, що на період воєнного стану введено обмеження щодо проведення масових заходів, у зв'язку з перемовинами щодо можливого припинення вогню та ймовірним проведенням виборів на території України, ці питання можуть найближчим часом набути особливої актуальності.

Питання взаємодії Національної гвардії України з Національною поліцією під час проведення масових заходів розглядали у своїх роботах О.В. Джафарова, І.В. Євтушенко, О.В. Кузьменко, С.О. Островський, О.Л. Підлубний, І.Г. Радванський, В.Л. Федоренко, С.О. Шатрава та інші. Проте у цих роботах недостатньо уваги приділялося питанню запобігання кримінальним правопорушенням у процесі такої взаємодії.

Метою роботи є аналіз взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України у запобіганні кримінальним правопорушенням під час проведення масових заходів.

Підлубний О.Л. зазначає, що взаємодія – це заздалегідь погоджені дії взаємодіючих органів, частин та підрозділів Національної гвардії України, що ведуться з метою виконання службово-бойового завдання при витраті власних ресурсів для виконання завдань взаємодіючою стороною.

Метою взаємодії є підвищення ефективності службово-бойових дій всіх учасників. Організація і здійснення взаємодії при виконанні завдань із забезпечення публічної безпеки та порядку доцільна, якщо при цьому гарантується збільшення ефективності виконання ними своїх завдань. Таким чином, ефективність взаємодії двох об'єктів є дуальною. Вона характеризує приріст ефективності обох суб'єктів за рахунок їх взаємодії [1, с. 164].

Кузьменко О.В. та Островський С.О. зазначають, що до організаційних заходів, що застосовуються під час взаємодії Національної гвардії України з правоохоронними органами слід віднести: спільний аналіз оперативної ситуації; прийняття спільних рішень щодо взаємодії; формування та визначення взаємодії; спільне планування взаємодії; надання взаємної допомоги наявними силами та

засобами; узагальнення і поширення передового досвіду щодо спільної діяльності [2, с. 18]

Правовою основою взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час проведення масових заходів є Порядок організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку, затверджений Наказом МВС № 773 від 10.08.2016 (далі – Порядок). Відповідно до порядку формами такої взаємодії є:

- спільне патрулювання нарядами вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських та річкових портів, інших публічних (громадських) місць;
- забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових та спортивних заходів, а також під час заходів у публічних (громадських) місцях за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;
- проведення спільних заходів з метою стабілізації оперативної обстановки в разі її загострення в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць [3].

При цьому головну роль у взаємодії відіграє Національна поліція України, адже саме керівник органу поліції приймає рішення про необхідність залучення військовослужбовців Національної гвардії України, а останні перебувають у його оперативному підпорядкуванні. На наш погляд, таке положення обумовлене тим, що Національна поліція України має більше повноважень у цій сфері, в тому числі є суб'єктом оперативно-розшукової діяльності, має підготовлених фахівців, які пройшли відповідну підготовку та мають необхідні знання щодо виявлення ознак кримінальних правопорушень та запобігання їх вчиненню. У той же час рядові військовослужбовці Національної гвардії України такого навчання можуть і не проходити. Військовослужбовці Національної гвардії України за відсутності можливості самостійно збирати інформацію щодо оперативної обстановки змушені спиратися на інформацію, отриману від Національної поліції України. При цьому в Порядку чітко не визначений порядок обміну оперативною інформацією.

На важливість обміну інформацією в процесі взаємодії вказують Радванський І.Г. та Євтушенко І.В., які зазначають, одним з найбільш важливих завдань взаємодіючих сторін є забезпечення систематичності взаємного обміну інформацією між командирами Національної гвардії України та іншими органами правопорядку та безперервного, стійкого та надійного зв'язку між пунктами управління взаємодіючих сторін [4, с. 55].

Таким чином, не маючи відповідних повноважень та можливості отримання інформації щодо оперативної обстановки, підрозділи Національної гвардії України позбавлені можливості діяти самостійно, вони виступають лише як допоміжний інструмент в руках Національної поліції України. На нашу думку таке положення не сприяє ефективності застосування підрозділів Національної гвардії України, наражає на небезпеку особовий склад та зменшує можливості запобігання вчиненню кримінальних правопорушень під час проведення

масових заходів.

Так, у літературі зазначається, що основою підготовки до забезпечення правопорядку та громадської безпеки є прогнозування (моделювання) командиром підрозділу Національної гвардії України обстановки, яка може скластися під час проведення масового заходу.

Прогнозування обстановки враховує: вивчення командиром спільно з керівником органу поліції повідомлень організаторів про місце, час і масштаб (чисельність) масового заходу, поведінку і настрій його учасників, ставлення до проведення заходу окремих верств населення, можливі зміни в масштабах та порядку проведення заходу, результатів забезпечення правопорядку під час попередніх аналогічних заходів, інформації про стан криміногенної обстановки тощо [5, с. 21]. Однак таке прогнозування неможливе без отримання достовірної розвідувальної інформації. Розвідувальні підрозділи Національної гвардії України могли б забезпечити командира такою інформацією, проте відповідно до Закону України «Про розвідку» Національна гвардія України не відноситься до числа суб'єктів розвідувальної діяльності, а отже не має права здійснювати розвідувальні заходи, в тому числі, оперативно-розшукові заходи. Для отримання необхідної інформації вони можуть користуватися хіба що відкритими джерелами інформації. Те саме стосується виявлення й запобігання кримінальним правопорушенням: військовослужбовці Національної гвардії України можуть лише безпосередньо виявляти кримінальні правопорушення, у ході патрулювання або пасивного спостереження під час охорони громадської безпеки і порядку, проте не мають права здійснювати активні заходи щодо виявлення кримінальних правопорушень. Хоча доцільніше своєчасно виявляти та запобігати вчиненню кримінальних правопорушень, ніж припиняти їх.

Таким чином, під час проведення масових заходів в процесі взаємодії з Національною поліцією України щодо запобігання вчиненню кримінальних правопорушень підрозділи Національної гвардії України підпорядковуються керівнику відповідного органу Національної поліції України і є залежними в питаннях отримання оперативної інформації. Для покращення стану взаємодії та ефективності запобігання вчиненню кримінальних правопорушень видається доцільним внесення змін до законодавства щодо розширення повноважень Національної гвардії України щодо збирання оперативної інформації, виявлення та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Підлубний О. Л. Порядок організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення публічної безпеки та порядку. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 163-167.

2. Кузьменко О. В., Островський С. О. Особливості організації взаємодії Національної гвардії України з правоохоронними органами. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: Серія Юриспруденція. 2017. № 27. С. 18-21.

3. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони)

публічної (громадської) безпеки і порядку : Наказ МВС № 773 від 10.08.2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 77. Ст. 2582.

4. Радванський І. Г., Євтушенко І. В. Особливості організації взаємодії частин і підрозділів Національної гвардії України, Національної поліції України та інших правоохоронних органів у сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки. Честь і закон. 2021. № 2. С. 52-57.

5. Лавніченко О. В., Годлевський С. О. Організація застосування військових частин НГУ в охороні громадського порядку при ускладненні обстановки та у кризових ситуаціях. Харків : Національна акад. НГУ, 2017. 125 с.

Сергій Денисюк,
головний оперуповноважений 1-го відділу
(боротьби з організованою злочинністю)
1-го управління (боротьби з організованими
групами та злочинними організаціями)
Департаменту стратегічних розслідувань
Національної поліції України,
полковник поліції

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Правове регулювання протидії організованій злочинності підрозділами Департаменту стратегічного розслідування базується на конституційних положеннях про державний суверенітет та верховенство права і здійснюється через систему законодавчих та нормативно-правих актів. Відповідно підрозділи ДСР спрямовують свої зусилля на виявлення, припинення і запобігання різних проявів організованій злочинності в України.

Департамент стратегічних розслідувань відноситься до міжрегіональних (територіальних) підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України. На думку О. О. Волобуєвої та С. С. Баргана протидія організованій злочинності відокремленими від іншого кримінального блоку підрозділами створює низку додаткових умов і переваг у виконанні цього завдання [1, с. 4]. Такими умовами і перевагами науковці визнають:

- відсутність залежності від керівників територіальних правоохоронних органів через вертикальну підпорядкованість;
- зменшення загрози витоку інформації про наявні розробки через корупційні зв'язки в правоохоронних органах, притаманні організованій злочинності;
- комплектування підрозділів найбільш кваліфікованими та досвідченими співробітниками, що сприяє підвищенню якості оперативно-розшукової діяльності на найбільш важкому напрямі;

- вузька спеціалізація, що звільняє від проведення оперативно-розшукової діяльності в інших напрямах, а отже, призводить до підвищення активності та цілеспрямованості [1, с. 4].

Однак, це не заперечує необхідність розвитку як відомчої так і позавідомчої взаємодії підрозділів стратегічних розслідувань з іншими підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України, слідчими, а також з іншими правоохоронними органами, які відповідно до положень Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність та спрямовують зусилля на пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [2, ст. 1].

При цьому об'єктами для взаємодії може виступати здобута за результатами здійснення оперативно-розшукової діяльності фактична інформація та докази, які були отримані та проаналізовані в ході досудового розслідування кримінального провадження. Документальне підтвердження організованої злочинної діяльності, показання, речові докази, фінансові документи, записи інформації, знятої з електронних засобів комунікації, інформація про рух майна та коштів по банківських рахунках, пов'язані зі злочинною діяльністю повинні відповідати загальним вимогам, які визначені Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI, для належності та допустимості доказів [3, ст. 85, 86]. І тому загальною дефініцією діяльності підрозділів стратегічних розслідувань є необхідність забезпечення гарантій законності, які визначені чинним законодавством [2, ст. 9] при здійсненні оперативно-розшукової діяльності з метою документування організованої злочинної діяльності.

Забезпечення даного принципи сприятиме координації діяльності органів (підрозділів) поліції у сфері боротьби з різними формами організованої злочинності, встановленню контролю над організованою злочинністю, її локалізації, нейтралізації та ліквідації, а також усуненню причин і умов існування організованої злочинності [4, ст. 2].

Окрім того, враховуючи завдання підрозділів стратегічних розслідувань зазначаємо важливість своєчасного вжиття заходів з метою виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією [5]. Вчинення корупційних кримінальних правопорушень посадовими особами, які зловживають своїми службовими обов'язками, безпосередньо впливає на функціонування державного механізму та розвиток приватного сектору економіки. І тому, наприклад, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розкрадання посадовцями коштів державного бюджету в умовах правового режиму воєнного стану потребують ефективної протидії та документування підрозділами стратегічних розслідувань.

Окрім вищезазначеного, вважаємо доцільним зазначити те, що

реформування кримінального судочинства України визначило доцільність посилення заходів щодо протидії поширенню злочинного впливу. Стаття 255 КК України передбачає підстави кримінальної відповідальності за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Кваліфікуючою ознакою вважаються зазначені дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища [6]. Під злочинною спільнотою слід розуміти об'єднання двох чи більше злочинних організацій (ч. 4 ст. 255 КК України). Кваліфікуючою ознакою вважається вчинення дій особою, яка здійснює злочинний вплив або є особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (ч. 5 ст. 255 КК України) [6].

Під злочинним впливом у статтях 255, 255-1, 255-3 КК України слід розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності. Під особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», у статті 255 та статтях 255-1, 255-3 КК України слід розуміти особу, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям здійснює злочинний вплив і координує злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив [6].

Окрім того, стаття 255-1 КК України передбачає підстави кримінальної відповідальності за встановлення або поширення злочинного впливу. Статтею 255-2 КК України передбачені підстави кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні злочинного зібрання (сходки) представників злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, для планування вчинення одного або більше злочинів, матеріального забезпечення чи координації злочинної діяльності, у тому числі розподілу доходів, одержаних злочинним шляхом, або сфер злочинного впливу, а також участь у такому зібранні (сходці), у тому числі з використанням засобів зв'язку [6].

На підставі аналізу стану розслідування правопорушень, вчинених за участю осіб, які мають підвищений злочинний вплив сучасні українські науковці А. М. Кислий, О. С. Саінчин, М. Л. Грібов, О. І. Козаченко визначили характерні риси, зазначеної протиправної діяльності. Такими рисами є:

– стабільно негативна тенденція до зростання кількості правопорушень, вчинених за участю осіб, які мають підвищений злочинний вплив;

– збереження значної питомої ваги цих правопорушень у структурі корисливої злочинності;

– груповий характер злочинних проявів, серед яких більшу половину становлять правопорушення, які вчиняються на організованій і професійній основі, що пов'язані з убивствами, замахом на вбивство та тяжкими тілесними ушкодженнями;

– використання вогнепальної, холодної зброї, вибухових пристроїв;

– вчинення вбивств представників адміністрацій місць позбавлення волі,

збуту наркотичних речовин, шахрайств та інших правопорушень [7].

Наведене вище дозволяє нам висновувати про те, що сучасні прояви організованої злочинності вимагають від підрозділів стратегічних розслідувань ефективного та своєчасного реагування на них. Чинне законодавство регламентує особливості та порядок здійснення оперативно-розшукової діяльності та надає інструментарій для збору, фіксації та використання фактичних даних та доказів в кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Волобуєва, О. О., Барган, С. С. Повноваження Департаменту стратегічних розслідувань національної поліції України в кримінальних провадженнях. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 3-4. С. 3-7.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Дата оновлення: 09.08.2024. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення: 26.12.2024. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII. Дата оновлення: 30.06.2024. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Дата оновлення: 01.01.2025. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 01.02.2025. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.
7. Розкриття та розслідування правопорушень, що вчиняються особами, які мають підвищений злочинний вплив, і «ворами в законі» : монографія) А. М. Кислий, О. С. Саінчин, М. Л. Грібов, О. І. Козаченко; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. С. Саінчина. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 740 с.

Юрій Дерев'янченко,
начальник УКР ГУНП в Кіровоградській області,
полковник поліції

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗШУКУ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН

В умовах трансформації правоохоронної системи України Національна поліція відповідно до законодавчо закріплених повноважень забезпечує розшук осіб, які зникли безвісти. Проблематика розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, набула особливої актуальності внаслідок збройної агресії російської федерації проти нашої держави. Відтак, виявлення та систематизація тактичних особливостей розшуку таких осіб становить вагоме методологічне підґрунтя для оптимізації цього напряму правоохоронної діяльності.

Теоретичним фундаментом дослідження розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, слугують наукові праці таких вітчизняних вчених, як: І. В. Басиста, Б. І. Бараненко, О. В. Бочковий, В. І. Галаган, В. Г. Дрозд, М. І. Єрофеєв, О. С. Закальський, О. М. Калачова, Л. О. Кожура, С. А. Комісаров, М. В. Кривонос, Л. М. Максимів, С. П. Пекарський, М. М. Перепелиця, С. В. Терешонок та ін. Разом з тим, незважаючи на наявний науковий доробок провідних вчених, у теорії оперативно-розшукової діяльності спостерігається дефіцит комплексних досліджень, присвячених тактичним особливостям розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Це актуалізує необхідність наукової розробки зазначеної проблематики з метою удосконалення правозастосовної практики та оптимізації нормативного регулювання цієї сфери.

Загально відомо, що відповідно до пп. 2 п. 4 XI розділу наказу МВС України від 7 липня 2017 року № 575, у разі подання заяви про безвісне зникнення особи за обставин, що вказують на можливість вчинення щодо неї злочину, протягом 24 годин до ЄРДР обов'язково вносяться відомості про вчинення кримінального правопорушення з попередньою кваліфікацією умисного вбивства та вживаються всі передбачені КПК України заходи для всебічного, повного й неупередженого дослідження обставин кримінального провадження [1].

У науковому дискурсі дефініція «тактика» розкривається через кілька взаємопов'язаних аспектів:

- як складова частина військового мистецтва, що інтегрує теорію і практику підготовки, організації та ведення бою;
- як сукупність прийомів і методів ведення суспільно-політичної боротьби;
- як система способів і прийомів досягнення визначеної мети; алгоритм поведінки суб'єкта діяльності [2].

Професор В. П. Бахін обґрунтовує дефініцію «тактика» як уміння визначити напрям і характер дій у конкретній ситуації та раціонально реалізувати їх з урахуванням її специфіки та поставлених завдань [3, с. 8].

Щодо криміналістичної тактики, то науково обґрунтованою є концепція професора В. Ю. Шепітька, який визначає її як відносно автономний розділ криміналістики, що містить систему наукових положень і рекомендацій з організації та планування досудового і судового слідства, розроблених на основі визначення оптимальної лінії поведінки уповноважених суб'єктів, прийомів проведення слідчих і судових дій, спрямованих на збирання та дослідження доказів і встановлення обставин, що сприяли вчиненню злочинів [4, с. 130].

Заслуговує на увагу і позиція професора О. М. Джужі щодо оперативно-розшукової тактики як системи наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо проведення комплексу заходів (дій, операцій, комбінацій тощо) суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, що здійснюються на нормативних засадах з урахуванням особливостей криміногенної ситуації та спрямовані на вирішення завдань оперативних підрозділів [4, с. 196].

Загалом у структурному вимірі тактика включає такі елементи:

- вивчення й аналіз конкретної оперативної ситуації;
- прийняття відповідного тактичного рішення;
- реалізація тактичного рішення та контроль за виконанням тактичних заходів з метою оцінки їх результативності [5, с. 199].

Специфіка розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, полягає насамперед у тому, що поняття «особливі обставини» охоплює надзвичайні умови, за яких відбулося зникнення, зокрема: зникнення в районі ведення бойових дій, на тимчасово окупованих територіях, під час масових заворушень, техногенних катастроф, стихійних лих, а також випадки, коли наявні підстави вважати, що зникнення пов'язане із вчиненням злочину.

Тактичний аспект розшуку осіб за таких обставин характеризується специфічними підходами, які відрізняються від стандартних алгоритмів. Варто наголосити на таких характерних тактичних особливостях, як-то:

1) невідкладне реагування на повідомлення про зникнення особи, що передбачає оперативне розгортання пошукових заходів через високу ймовірність загрози життю та здоров'ю зниклої особи;

2) інтенсифікований підхід до збору первинної інформації, який охоплює:

- розширене коло джерел отримання відомостей (опитування свідків, рідних, близьких, співробітників, медичного персоналу);
- аналіз електронних слідів (телефонні з'єднання, листування у месенджерах, активність у соціальних мережах);
- перевірку записів із систем відеоспостереження;
- ретельне обстеження останнього місця перебування зниклої особи із застосуванням спеціальних технічних засобів;

3) створення спеціалізованих оперативно-пошукових груп із врахуванням територіальних особливостей та характеру обставин зникнення, зокрема залучення фахівців з інших відомств (рятувальники, військові, медики);

4) застосування спеціальних методів розшуку:

- використання кінологічних підрозділів для встановлення маршруту пересування;
- застосування БПЛА для обстеження важкодоступних ділянок;

– залучення спеціальної техніки (тепловізорів, металошукачів, георадарів) для пошуку в лісових масивах, зруйнованих спорудах, підземних комунікаціях;

– опрацювання даних геолокації мобільних пристроїв та транспортних засобів.

5) міжвідомча взаємодія з органами державної влади, міжнародними організаціями та волонтерськими формуваннями, що набуває особливого значення при проведенні розшуку в районах ведення бойових дій або на тимчасово окупованих територіях.

Зауважимо, що суттєвим кроком у напрямі удосконалення тактичних аспектів розшукової роботи стало запровадження наказу МВС від 05.07.2023 № 553 «Про затвердження Положення про інформаційну підсистему «Електронна розшукова справа» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України». Цей відомчий акт визначає мету, структуру та функціональні можливості інформаційної підсистеми «Електронна розшукова справа» (далі – ІП «ЕРС») інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – система «ІПНП»), а також порядок її застосування підрозділами поліції в розшуковій діяльності [6].

Запровадження ІП «ЕРС» істотно розширює тактичний потенціал оперативних підрозділів у розшуку зниклих безвісти за особливих обставин шляхом:

– централізації інформаційних масивів про зниклих осіб;

– автоматизації аналітичної роботи та співставлення даних;

– забезпечення оперативного інформаційного обміну між підрозділами;

– використання аналітичних алгоритмів для визначення вірогідних місць перебування зниклих осіб.

Вагомою тактичною особливістю є диференційований підхід до планування розшукових заходів залежно від категорії зниклої особи (військовослужбовець, цивільна особа, дитина, особа похилого віку) та характеру обставин зникнення. Така диференціація дає змогу раціонально розподілити наявні сили та засоби, що сприяє підвищенню ефективності розшукових заходів. Наприклад, розшук осіб, які зникли безвісти біля зони бойових дій, характеризується специфічними тактичними підходами, зокрема:

– налагодженням взаємодії з військовими формуваннями та спеціальними службами;

– опрацюванням відомостей із військових обліків та реєстрів;

– застосуванням специфічних методів розшуку;

– врахуванням безпекових ризиків для пошукових груп;

– розробкою альтернативних каналів комунікації та верифікації інформації.

Загальний алгоритм організації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, деталізовано у відомчому наказі МВС України, що містить відомості з обмеженим доступом і використовується виключно уповноваженими працівниками, які мають відповідний допуск. На нашу думку, з урахування

реалій сьогодення, цей наказ потребує кодифікації у новій форми або редакції.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що запровадження нових нормативних актів МВС України та Національної поліції, впровадження у практичну діяльність підрозділів сучасних технологій є необхідною умовою формування дієвої системи розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Водночас ці нормативні новації зумовлюють потребу в оновленні теоретико-методологічних засад організаційно-тактичного забезпечення розшуку безвісно зниклих осіб.

Перспективними напрямами удосконалення тактичного інструментарію розшуку є:

- розробка диференційованих алгоритмів дій для різних типів особливих обставин;
- впровадження новітніх технологій ідентифікації та локалізації зниклих осіб;
- розвиток механізмів міжнародної співпраці у розшуку осіб, зниклих на тимчасово окупованих територіях;
- формування системи спеціалізованої підготовки працівників оперативних підрозділів з питань тактики розшуку за особливих обставин;
- вдосконалення нормативно-правових засад взаємодії з громадськими організаціями та волонтерськими об'єднаннями.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17/page.
2. Словник української мови. *«Словник UA». Портал української мови та культури.* URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%82%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.
3. Бахін В. П. Тактика – професіоналізм та майстерність у спілкуванні : навчальний посібник. Київ : Семененко С., 2006. 108 с.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. 2-ге вид., перероб. та дод. Харків : Одіссей, 2005. 352 с.
5. Оперативно-розшукова діяльність : навчальний посібник / за ред. О. М. Джужі. Київ : Правова єдність, 2009. 309 с.
6. Про затвердження Положення про інформаційну підсистему «Електронна розшукова справа» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 05.07.2023 № 553. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1504-23#Text.

Марк Джантіміров,
оперуповноважений управління карного розшуку
ГУНП в Донецькій області,
старший лейтенант поліції

науковий керівник: Артур Волобоєв,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ В СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Культура спілкування в службовій діяльності поліцейського є невід'ємною компонентою професійної компетенції, що безпосередньо впливає на характер взаємин із громадянами та ефективність виконання службових обов'язків.

Слід пам’ятати, що культура спілкування працівника поліції має низку специфічних рис, які вирізняють її серед інших професійних комунікацій. Вона поєднує нормативно-правову регламентованість із потребою гнучко застосовувати комунікативні навички у різноманітних ситуаціях.

Так, комунікативна діяльність поліцейського реалізується в умовах підвищеного емоційного напруження та конфліктогенності. Працівник правоохоронних органів взаємодіє з особами у стресовому стані, потерпілими, свідками травматичних подій, правопорушниками. Це вимагає розвиненого емоційного інтелекту, вміння контролювати власні емоції та керувати спілкуванням за несприятливих обставин.

Характерною особливістю є потреба швидкого переключення комунікативних стратегій залежно від співрозмовника. Поліцейський має застосовувати різні підходи до спілкування з представниками різних соціальних груп – від маргінальних верств до високопосадовців, що потребує розвиненої соціальної перцепції.

Для забезпечення належного рівня комунікативної культури поліцейські мають дотримуватися таких фундаментальних принципів:

1) ввічливість та повага до громадян. Поліцейський, незалежно від складності ситуацій, має демонструвати взірцеву ввічливість та шанобливе ставлення. Цей аспект поведінки визначає формування суспільної довіри та співпраці. Важливо наголосити, що саме рівень довіри громадян є ключовим критерієм оцінювання ефективності діяльності правоохоронців [1].

2) професійність як особлива риса культури спілкування поліцейського, що полягає не лише у володінні правовою термінологією, але й у здатності транслювати складну юридичну інформацію доступно для пересічного громадянина.

3) об'єктивність як критерій самостійності у процесі прийняття рішень та виконанні службових дій, що вимагає мінімізації впливу особистих переконань

чи ставлення до громадян. Особливо важливо зберігати неупередженість при спілкуванні з представниками різних соціальних, етнічних, релігійних груп.

4) комунікабельність передбачає відкритість у взаємодії. Здатність до ефективного обміну інформацією з населенням є позитивним чинником службової діяльності. Для поліцейського важливо розвивати активне слухання та фасилітаційні навички, що сприяють встановленню довірчих стосунків із громадянами.

5) конфіденційність. Працівник поліції має дотримуватися принципу нерозголошення у відносинах із громадянами та забезпечувати захист їхніх особистих даних, окрім випадків, передбачених законодавством України. Порушення цього принципу тягне за собою відповідальність, особливо при взаємодії зі свідками та особами, залученими на конфіденційній основі. Особливість полягає у необхідності балансувати між відкритістю та збереженням службової таємниці.

6) емпатія та розуміння потреб громадян становлять критерій координації дій у професійній діяльності. Правильна ідентифікація проблем забезпечує доцільність і результативність правоохоронних заходів, зокрема при розкритті правопорушень. Специфіка емпатії у правоохоронній діяльності полягає у її поєднанні з професійною дистанцією, що дозволяє зберігати об'єктивність при ухваленні рішень.

7) вміння ефективно спілкуватися та розв'язувати конфліктні ситуації становить основу повсякденної діяльності поліцейського. Особливістю цього аспекту є превентивний характер комунікації, спрямованої на запобігання загостренню конфліктів та зниження напруги у вже наявних.

8) готовність до взаємодії з різними категоріями населення, зокрема з особами різного освітнього рівня, культурними особливостями, мовною специфікою, а також із особами в уразливому психоемоційному стані. Специфічною рисою є потреба розвивати культурну компетентність та інклюзивний підхід до спілкування.

9) уміння аналітично сприймати відомості та виокремлювати з розмови з громадянами необхідну інформацію для розслідування правопорушень. Особливість полягає у необхідності поєднувати критичне мислення з психологічною спостережливістю для перевірки отриманих даних.

Крім того, культура взаємодії з колегами є визначальним критерієм координації між підрозділами та органами Національної поліції України. Нормативне регулювання цієї сфери здійснюється відповідно до Наказу МВС України від 07.07.2017 № 575. Специфічною рисою є поєднання субординації з професійною солідарністю та взаємопідтримкою.

10) етичність передбачає дотримання морально-етичних норм та принципів у професійній діяльності та спілкуванні з громадянами. Особливість етичної складової полягає у необхідності дотримуватися високих моральних стандартів навіть при спілкуванні з особами, які демонструють антисоціальну поведінку.

11) відповідальність. Поліцейський має усвідомлювати юридичні та моральні наслідки своїх рішень та дій під час виконання службових обов'язків

[2]. Особливість полягає у публічному характері відповідальності, коли комунікативні дії правоохоронця можуть стати предметом суспільного обговорення.

Слід зауважити, що значну роль у формуванні комунікативної культури правоохоронця відіграє також мовна компетенція. Згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», поліцейський зобов'язаний вільно володіти державною мовою. Грамотне використання української мови сприяє формуванню позитивного іміджу правоохоронця та викликає довіру громадян [3]. Специфіка мовної культури поліцейського полягає у необхідності поєднувати нормативність мовлення з доступністю для різних верств населення.

Отже, дотримання зазначених принципів сприяє забезпеченню належної культури спілкування поліцейського та зміцненню довіри громадян до правоохоронних органів, формуванню їхнього авторитету. Високий рівень комунікативної майстерності дозволяє ефективніше виконувати посадові функції у сфері забезпечення громадської безпеки, оперативного реагування на події та залучення громадян до співпраці щодо протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію. Закон України. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

2. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських. Наказ МВС України. *Офіційний веб-портал Верховної ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text.

3. Про забезпечення функціонування української мови як державної. Закон України. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text.

Олександр Клочко,
старший слідчий
Територіального управління
Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Мелітополі,
доктор філософії,
майор Державного бюро розслідувань

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЗІ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Враховуючи останні зміни в правоохоронній системі держави, Державне бюро розслідувань України (далі – ДБР) – це новий державний правоохоронний орган, на який покладено завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Мета створення даного правоохоронного органу – встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої Законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси [1, с. 221-222]. Зважаючи на це, маємо зазначити, що ключовою місією ДБР є здійснення повного, незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси [2, с. 57].

Державне бюро розслідувань (ДБР) відіграє значну роль у розслідуванні злочинів, що пов'язані з військовою службою, особливо під час дії правового режиму воєнного стану. У цей період зростає потреба у тісній взаємодії між ДБР та Збройними Силами України (ЗСУ) під час розслідувань воєнних злочинів. Так, у відповідності до ст. 16 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» «… за рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію в установленому порядку указом Президента України, утворені відповідно до законів України військові формування залучаються разом із правоохоронними органами до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності» [3].

Діяльність ДБР по взаємодії з ЗСУ регламентується Законом України «Про Державне бюро розслідувань» [4], а також Кримінальним кодексом України [5], зокрема статтями 402–421, що стосуються військових злочинів. Крім того, Дисциплінарний статут Збройних Сил України [6], затверджений Законом України № 551-XIV, визначає основні принципи військової дисципліни та відповідальності військовослужбовців. ДБР займається розслідуванням таких правопорушень, як невиконання наказів, дезертирство, зловживання владою, порушення правил поводження зі зброєю, воєнні злочини та інші порушення, що відбуваються у військовій сфері.

Взаємодія ДБР із ЗСУ здійснюється через кілька основних механізмів.

Перший з них — оперативний обмін інформацією між військовими структурами та слідчими ДБР. Відповідно до Наказу Офіс Генерального прокурора, Державне бюро розслідувань, Міноборони України від 09.02.2024 р. № 25/60/99 [7], між правоохоронними органами налагоджено систему обміну даними для оперативного реагування на порушення закону в зоні бойових дій та у військових частинах.

Другим механізмом є проведення спільних слідчих дій. ДБР співпрацює з Військовою службою правопорядку (ВСП) [8]. ДБР у співпраці з іншими правоохоронними органами та військовою службою правопорядку забезпечило чітку процедуру повернення військових.

Третій механізм взаємодії ДБР із ЗСУ стосується контролю за військовою дисципліною. Згідно з Дисциплінарним статутом ЗСУ [6], командування військових частин зобов'язане сприяти розслідуванням, які проводять правоохоронні органи. В окремих випадках за рішенням Президента України або Головнокомандувача ЗСУ можуть створюватися спеціальні слідчі комісії для розгляду справ, що мають значний суспільний резонанс.

Окрім того, ДБР проводить правову оцінку дій військовослужбовців у зонах бойових дій, співпрацюючи з військовими прокурорами. Такі розслідування можуть стосуватися не лише дисциплінарних порушень, але й випадків, коли військові дії можуть кваліфікуватися як порушення міжнародного гуманітарного права. У цьому контексті ДБР також взаємодіє з Генеральною прокуратурою України, яка координує роботу правоохоронних органів у сфері воєнних злочинів.

Таким чином, взаємодія ДБР із ЗСУ під час правового режиму воєнного стану включає оперативний обмін інформацією, проведення спільних слідчих дій та контроль за військовою дисципліною. Взаємодія цих органів має на меті забезпечення правопорядку у військовій сфері та дотримання міжнародних норм ведення війни.

Список використаних джерел

1. Ковальчук І. С. Особливості правового статусу державного бюро розслідувань. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2020. № 4(70). С. 221-225. DOI https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4.36.

2. Бордун О. В. Місце Державного бюро розслідувань у системі правоохоронних органів України. *Державне бюро розслідувань: досвід становлення* : матер. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 черв. 2019 р.) / редкол. : Г. О. Ульянова (голова), Н. М. Бакаянова. Одеса : Юридична література, 2019. С. 56–57.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 07.03.2025).

4. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text (дата звернення: 07.03.2025).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top (дата звернення: 07.03.2025).
6. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 р. № 551-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text (дата звернення: 07.03.2025).
7. Про обмін інформацією між органами прокуратури, Державного бюро розслідувань та Військової служби правопорядку у Збройних Силах України щодо правопорушень, вчинених військовослужбовцями, працівниками Міністерства оборони України, Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також проведення відповідних звірок : Наказ від 09.02.2024 р. № 25/60/99. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0025905-24#Text (дата звернення: 07.03.2025).
8. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text (дата звернення: 07.03.2025).

Юрій Лук'янчук,
Старший детектив
Національне антикорупційне бюро України

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА КОНФІСКАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ АКТИВІВ

В Україні функціонують три основні спеціально уповноважені агенції у сфері протидії корупції, які активно залучені до міжнародного співробітництва: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами (АРМА).

Національне антикорупційне бюро України є ключовою правоохоронною установою, що займається розслідуванням корупційних злочинів високопосадовців. У сфері міжнародного співробітництва НАБУ співпрацює з Європолом, ФБР, Офісом з боротьби з шахрайством ЄС (OLAF), Інтерполом та іншими міжнародними партнерами. У рамках спільних слідчих дій НАБУ взаємодіє з іноземними правоохоронними органами, обмінюється інформацією та бере участь у міжнародних програмах з підвищення кваліфікації детективів.

Національне агентство з питань запобігання корупції відіграє центральну роль у розробці антикорупційної політики та моніторингу фінансових декларацій посадовців. НАЗК співпрацює з Групою держав проти корупції (GRECO), ООН, Світовим банком та іншими організаціями, що сприяє вдосконаленню механізмів боротьби з корупцією на законодавчому рівні. Агентство також бере участь у міжнародних проєктах із запровадження сучасних методів моніторингу та оцінки корупційних ризиків.

Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами є спеціальною установою, яка займається поверненням незаконно отриманих активів. АРМА активно співпрацює з Європейською мережею з повернення активів (CARIN), Європейським союзом та іншими міжнародними організаціями, що дозволяє здійснювати обмін інформацією щодо замороження та конфіскації активів корупціонерів, а також розширювати механізми міжнародної правової допомоги у сфері фінансового моніторингу [1].

Ураховуючи, що Україна територіально розміщена в Європі то основне міжнародне співробітництво нашої країни зосереджено з Європейським Союзом, а в правоохоронній сфері з Європейським поліцейським офісом.

Станом на сьогодні основоположним нормативно-правовим актом, який регулює міжнародне співробітництво між правоохоронними органами України та Європолом є Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14.12.2016, ратифікована Законом України № 2129-VIII від 12.07.2017. Для здійснення контактів між компетентними органами України та Європолом Україна призначає Національний контактний пункт. Станом на сьогодні Національним контактним пунктом для України, який діє як центральний контактний пункт між іншими компетентними органами України та Європолом визначено відділ по взаємодії з Європолом Національної поліції України. Однак це не виключає можливості прямого обміну інформацією між компетентними органами і Європолом. Компетентними органами в Україні, які згідно з національним законодавством відповідають за запобігання та боротьбу зі злочинністю та кримінальними правопорушеннями є: Національна поліція України; Міністерство внутрішніх справ України; Адміністрація Державної прикордонної служби України; Департамент захисту національної державності Служби безпеки України та Штаб Антитерористичного центру при Службі безпеки України; Бюро економічної безпеки України; Державна служба фінансового моніторингу України; Національне антикорупційне бюро України; Офіс Генерального прокурора України; Державне бюро розслідувань; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Національне агентство з питань запобігання корупції України [2].

Ефективна співпраця державних органів щодо розшуку активів сприяє посиленню боротьби з корупцією не лише в Україні, а й за її межами, адже саме там зазвичай знаходиться майно підозрюваних у топкорупції. З цією метою між спеціально-уповноваженими органами у сфері протидії та боротьби з корупцією підписуються спільні накази та меморандуми про співпрацю, проводяться робочі зустрічі, а також спільна участь в міжнародних правоохоронних операціях.

Як приклад можна привести глобальну операцію Європолу, яка відбулась з 13 по 17 січня 2025 року в м. Гаага (Королівство Нідерландів). Вперше Європол прийняв у своїй штаб-квартирі понад 80 фінансових експертів з усього світу для участі в проекті A.S.S.E.T. (Asset Search & Seize Enforcement Taskforce), унікальна ініціатива, спрямована на збільшення кількості конфіскованих злочинних активів у всьому світі. Загалом до операції долучилися 43 правоохоронні органи з 28 країн, а також представники міжнародних

організацій, зокрема Євроюсту та Інтерполу. На цьому заході фахівці об’єднали свої знання та досвід для створення нового організаційного потоку роботи з виявлення, заморожування та арешту злочинних активів усіма можливими доступними засобами. Це включає в себе обмін досвідом щодо ідентифікації осіб і нових способів дії, що виникають у схемах відмивання грошей, а також планування спільних дій з арешту активів. Під час операції експерти встановили:

- 53 об’єкти, 8 з яких оцінені в 38,5 млн євро;
- понад 220 банківських рахунків, у тому числі один із балансом 5,6 млн доларів США;
- 15 компаній, понад 20 яхт і розкішних транспортних засобів, 4 з яких вартістю понад 600 000 євро;
- 83 криптовалютні адреси та гаманці.

Ще одним ключовим результатом операції стало заморожування 200 000 євро в криптовалютах.

Ініціатива була організована Європейським центром боротьби з фінансовими та економічними злочинами (EFECC) за підтримки спеціалістів та аналітиків Європолу з питань повернення активів, криптовалют, розвідки з відкритим кодом та інноваційних інструментів [3].

Список використаних джерел

1. Воронятніков О.О. Міжнародне співробітництво спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. *Наукові перспективи № 2 (56) 2025. С. 1280-1290.*

2. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14.12.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text

3. Europol holds largest-ever operation to increase seizures of criminal assets worldwide. URL: https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-holds-largest-ever-operation-to-increase-seizures-of-criminal-assets-worldwide

Дмитро Лунгу,
старший викладач кафедри спеціальної фізичної
та домедичної підготовки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СЕРЕД ГРОМАДЯН

Визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві становить мету Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115 [1].

Згідно вимог зазначеної Програми розвиток фізичної культури і спорту може бути забезпечений за трьома варіантами. Перший варіант передбачає збереження традиційної системи розвитку фізичної культури і спорту, відсутність системного підходу щодо розв'язання нагальних проблем організації дозвілля населення і підготовки національних збірних команд, що не дасть позитивного результату і сприятиме загостренню кризової ситуації в Україні [1].

Другий варіант, що передбачає здійснення організаційно-практичних заходів щодо створення автономної системи управління сферою фізичної культури і спорту, в якій відсутня координуюча функція з боку держави, а керівництво здійснюється органами, відповідальними за забезпечення розвитку олімпійського руху, із залученням фінансових ресурсів приватного сектору, сприятиме зменшенню фінансових ресурсів державного та місцевих бюджетів для забезпечення розвитку сфери фізичної культури і спорту [1].

Третій, оптимальний варіант передбачає поєднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства для проведення реформи у сфері фізичної культури і спорту з метою приведення її у відповідність з європейськими вимогами і стандартами шляхом визначення як основи європейської моделі реформування відносин між органами державної влади та громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості, підвищення рівня публічності та прозорості діяльності Мінмолодьспорту, автономності спортивних федерацій, визначення принципів пріоритетності видів спорту, вдосконалення національного антидопінгового законодавства, що сприятиме створенню умов для заняття фізичною культурою і спортом [1].

Реалізація зазначених варіантів розвитку фізичної культури і спорту загальмувався у зв'язку з повномасштабною агресією росії проти України. Обстріли призводять до руйнації спортивної та оздоровчої інфраструктури, а також до появи значних міграційних процесів серед населення України.

У цих складних умовах пропонуємо комбінований підхід, який поєднує національно-патріотичне виховання та розвиток зокрема і військово-прикладних видів спорту.

Сприяння та участь у здійсненні заходів, спрямованих на розвиток військово-прикладного і службово-прикладного спорту, здійснення заходів із національно-патріотичного виховання та військово-патріотичного виховання у межах компетенції, а також виховання у дітей та молоді навичок здорового способу життя, формування сталих традицій та мотивації до занять фізичною культурою і спортом як важливих складових повноцінного розвитку людини, її здоров'я та національно-патріотичного виховання відноситься до повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту, у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [2, ч. 4 ст. 15]. Для цього також пропонується розвивати патріотизм серед громадян та міжнародний імідж нашої держави шляхом популяризації досягнень спортсменами високих спортивних результатів. Окрім того регламентована участь у створенні онлайн-інструментів утвердження української національної та громадянської ідентичності, поширення інформації про них серед закладів фізичної культури і спорту та громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості [2, ч. 4 ст. 15].

При цьому безпосередньо до повноважень суб'єктів сфери фізичної культури і спорту у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності належить:

1) формування позитивної громадської думки щодо впливу фізичної культури і спорту на розвиток суспільства;

2) формування у громадян сталих традицій та мотивації до занять фізичною культурою і спортом як важливої складової повноцінного розвитку людини, її здоров'я та національно-патріотичного виховання;

3) проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання та формування здорового способу життя;

4) піднесення патріотизму та міжнародного іміджу держави шляхом досягнення спортсменами високих спортивних результатів;

5) формування у громадян почуття гордості за свою країну на прикладі перемог та здобутків у сфері фізичної культури і спорту [2, ст. 19].

Для прикладу, на тепер, ми бачимо ефективність здійснення заходів, спрямованих на сприяння розвитку спорту серед ветеранів війни [4; 5].

Комбінований підхід, на нашу думку, також передбачає готовність цивільної молоді до проходження базової загальновійськової підготовки. Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 [6]. Проходження базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту передбачає розвиток фізичних якостей, умінь та навичок, зокрема: витривалості, швидкості, сили, гнучкості, координаційних здібностей (спритність) тощо.

Розвиток таких якостей людини можливий за умови зайняття різними видами спорту. Особливо це відображається при проходженні розвідувальної та тактичної підготовки, курсу виживання, домедичної допомоги тощо.

Отже, в умовах правового режиму воєнного стану питання організації фізичної підготовки та популяризації здорового способу життя серед громадян є актуальним та потребує використання комбінованого підходу.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. Дата оновлення: 30 січня 2015 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-n#Text.

2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text.

3. Єдиний календарний план спортивних змагань та заходів зі спорту ветеранів війна на 2025 рік. *Міністерство у справах ветеранів України.* URL: https://mva.gov.ua/veteranam/ediniy-kalendarniy-plan-sportivnih-zmagan-ta-zahodiv-zi-sportu-veteraniv-viyna-na-2025-rik.

4. «Ветеранський спорт»: п’ять спортзалів Кропивницького долучилися до програми. URL: https://suspilne.media/kropyvnytskiy/985305-veteranskij-sport-pat-sportzaliv-kropivnickogo-dolucilisa-do-programi/.

5. Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-n#Text.

Олена Мамонова,
доцент кафедри іноземних мов факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ОРГАНУ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДОЮ

Згідно норм чинного законодавства Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1, ст. 1]. Згідно статті 5 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII, поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів [1, ст. 5]. Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а

також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку [1, ст. 9].

Предмет даного дослідження становить взаємодія територіального органу поліції з громадою. Свою повсякденну діяльність різні підрозділи поліції здійснюють на території обслуговування. У статті 11, зазначеного нами законодавчого акту вказано те, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1, ст. 11]. У другій частині даної статті вказано те, що з метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад [1, ч. 2 ст. 11]. Своєю чергою рівень довіри населення до поліції визначений як основний критерій оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [1, ч. 3 ст. 11].

При цьому у складі поліції функціонують: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення; інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ [1, ч. 3 ст. 13]. Кожен з органів (підрозділів) Національної поліції має свої функції, завдання та визначені законодавством та нормативно-правовими актами загальні засади діяльності. Дефініцією є те, що безпосередньо з громадами взаємодіють дільничні офіцери поліції, поліцейській офіцери громади, патрульні поліцейські, інспектори дозвільної системи тощо. В залежності від віку об'єкту профілактичної діяльності виділяємо інспекторів ювенальної превенції та інспекторів служби освітньої безпеки.

Братковський В. М., Висоцький В. М., Гранківський Р. Г., Дідик Н. І., Йосифович Д. І., Костовська К. М., Сукмановська Л. М., Хатнюк Ю. А., Хитра О. Л. у своєму досліджені, яке присвячене поліцейським офіцерам громади, зазначили те, що реформування органів системи МВС України загалом і служби дільничних офіцерів поліції зокрема передбачає, з одного боку, вирішення проблем адаптації до нових умов їх організаційних структур, а з іншого – закріплення відповідних перетворень, нових завдань, функцій нормами чинного законодавства, надто адміністративного [3 с. 5].

Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, яка затверджена наказом МВС України від 28 липня 2017 року № 650 визначає завдання, права, обов'язки, напрями та особливості організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад у межах визначеної поліцейської дільниці [4]. Під поліцейською дільниця визначається територія, що обслуговується ДОП та ПОГ, із чисельністю населення, що не перевищує 6 тисяч осіб у сільській місцевості та 7 тисяч осіб – у містах [4]. Поліцейська станція – службове приміщення, що облаштоване та використовується відповідно до вказаної вище Інструкції для виконання покладених на ДОП та ПОГ завдань із забезпечення правопорядку в

межах поліцейської дільниці [4].

Основним завданням ДОП та ПОГ на території громади є здійснення превентивної (профілактичної) діяльності під якою розуміємо заходи, що застосовуються ними у межах компетенції, які спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законодавством щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування [4]. При цьому превентивний (профілактичний) облік це комплекс організаційно-практичних заходів у діяльності ДОП та ПОГ із запобігання, фіксації та припинення правопорушень, контролю за поведінкою осіб із метою недопущення повторного вчинення ними правопорушень, дотриманням установлених законодавством тимчасових обмежень та виконанням покладених зобов'язань [4].

Застосовуючи принцип аналогії права зазначаємо, що поліцейські ювенальної превенції [5], служби освітньої безпеки [6] здійснюють свою профілактичну (превентивну) діяльність серед осіб, які не досягли повноліття, тобто – дітей. Досліджуючи організаційно-правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції Пекарський С. П. розкрив різні напрямки діяльності серед дітей. Об'єкт правозастосовної діяльності працівників ювенальної превенції ним характеризується за віковою ознакою [6, с. 7]. Пекарський С.П. зазначив дефініцію згідно з якою визначення вікового критерія в правовому статусі дитини є основою для організації і проведення уповноваженими підрозділами Національної поліції відповідних заходів у дитячому середовищі [6, с. 10]. Означено дефініція цілком відповідає і діяльності служби освітньої безпеки.

Отже, взаємодія територіального органу поліції з громадою має правову регламентацію та відображається у практичній діяльності різних підрозділів поліції. В даному дослідженні нами були розглянуті загальні засади діяльності підрозділів превентивної діяльності, які організовують та проводять свої заходи на територіях визначених громад.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 16 серпня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

2. Структура Національної поліції. *Офіційний вебпортал Національної поліції України.* URL: https://npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi.

3. Довідник поліцейського офіцера громади / В. М. Братковський, В. М. Висоцький, Р. Г. Гранківський, Н. І. Дідик, Д. І. Йосифович, К. М. Костовська, Л. М. Сукмановська, Ю. А. Хатнюк, О. Л. Хитра. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 240 с.

4. Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад: затв. наказом МВС України від 28 липня 2017 року № 650 (у редакції наказу Міністерства внутрішніх справ України від 18 травня 2022 року № 301). *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text.

5. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 19.12.2017 року № 1044. Дата оновлення: 21 серпня 2020 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text.

6. Інструкція з організації роботи підрозділів Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти: затв. наказом МВС України від 1 жовтня 2024 р. № 663. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-24#Text.

7. Пекарський С. П. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції : навчально-науковий посібник / С. П. Пекарський. Київ: ВД «Дакор». 2021. 146 с.

Юрій Миронов,
старший викладач кафедри спеціальної та домедичної підготовки
Донецького державного університету внутрішніх справ

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Підвищення ефективності превентивної діяльності поліції набуває дедалі більшої актуальності у зв’язку зі зростанням рівня суспільної напруги, збільшенням кількості конфліктних ситуацій у громадських місцях та необхідністю оперативного реагування на загрози громадському порядку. Традиційні форми навчання правоохоронців, що ґрунтуються на теоретичному вивченні матеріалу, не завжди забезпечують належний рівень практичної готовності поліцейських до виконання службових обов’язків. У зв’язку з цим особливого значення набуває використання тренінгових технологій, які дозволяють моделювати реальні ситуації та формувати необхідні професійні компетенції. Теоретичними та практичними аспектами застосування тренінгових технологій в діяльності поліцейського займалися такі вітчизняні науковці як: Анатольєва О. І., Ковач О. В., Мілорадова Н. Е., Твердохлєбова Н. Є. та інші.

Ефективність роботи Національної поліції України значною мірою залежить від професійної підготовки її працівників, особливо в контексті превентивної діяльності. Превентивна діяльність спрямована на запобігання правопорушенням, зниження рівня злочинності та підтримання громадського порядку [1, с. 245]. В умовах сучасних викликів, пов’язаних з повномасштабною агресією росії на України зросла соціальна напруженість, поширення набули факти незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухівки є загроза вчинення насильницьких злочинів, збільшення кількості випадків порушення громадського порядку тощо.

Значний розвиток технологій, психологічних та комунікативних методик сприяє формуванню нових підходів у навчанні поліцейських. Одним із найбільш ефективних сучасних методів є тренінгові технології, які забезпечують

інтерактивний підхід до навчання, дозволяють моделювати реальні ситуації та створюють умови для вироблення необхідних навичок. Вони базуються на активній взаємодії учасників, аналізі конкретних ситуацій, відпрацюванні алгоритмів дій у критичних обставинах [2, с. 1249].

Особливого значення тренінгові технології набувають у контексті сучасної поліцейської діяльності, адже робота правоохоронців передбачає не лише застосування законодавчих норм, а й ефективну комунікацію з громадянами, швидке прийняття рішень у стресових ситуаціях, використання навичок самозахисту та врегулювання конфліктів.

Основний зміст тренінгових технологій у підготовці поліцейських полягає у створенні реалістичних моделей ситуацій, з якими правоохоронці можуть стикатися під час виконання службових обов'язків. До основних методик, які використовуються в тренінгах, належать ситуаційний аналіз, рольові ігри, кейс-методи, симуляційні вправи, тактичні тренування та стресові сценарії [3, с.107].

Ситуаційний аналіз передбачає детальний розгляд і обговорення реальних або змодельованих ситуацій, що дозволяє учасникам оцінити обставини, ухвалити правильне рішення, передбачити наслідки своїх дій. Такий підхід формує у поліцейських критичне мислення та здатність швидко адаптуватися до змінних умов.

Рольові ігри спрямовані на розвиток навичок комунікації та врегулювання конфліктів. Поліцейські відпрацьовують сценарії взаємодії з агресивними громадянами, потенційними правопорушниками, свідками та потерпілими. Це дозволяє підвищити рівень толерантності, розвинути стресостійкість та навички ефективного спілкування.

Кейс-методи передбачають розгляд конкретних випадків із практики правоохоронних органів, що допомагає не лише засвоїти правові аспекти, а й оцінити ефективність різних підходів до вирішення проблемних ситуацій. Аналіз практичних кейсів дозволяє поліцейським виробити алгоритми дій у типових та нестандартних умовах.

Симуляційні вправи дозволяють правоохоронцям на практиці відпрацювати алгоритми дій у конкретних ситуаціях: перевірка документів, забезпечення безпеки під час масових заходів, реагування на випадки домашнього насильства, переслідування та затримання правопорушників тощо. Такі тренування максимально наближені до реальних умов, що сприяє підвищенню оперативності та ефективності дій поліцейських.

Тактичні тренування передбачають фізичну та психологічну підготовку працівників поліції, навчання методам самозахисту, затримання правопорушників, забезпечення громадської безпеки.

Стресові сценарії моделюють екстремальні ситуації, що допомагає поліцейським навчитися діяти у стані підвищеного психологічного навантаження. Зокрема, це може бути затримання озброєного злочинця, врегулювання масових заворушень, надання першої допомоги в кризових умовах тощо.

З вищезазначеного, на нашу думку, слід виділити, що застосування тренінгових технологій у превентивній діяльності поліції має низку переваг. По-

перше, вони сприяють підвищенню професійної компетентності правоохоронців, допомагаючи їм розвинути необхідні навички на практиці. По-друге, тренінги формують у поліцейських гнучкість мислення та здатність швидко адаптуватися до змінних умов. По-третє, впровадження інтерактивних навчальних методик дозволяє знизити рівень стресу, що позитивно впливає на психологічний стан правоохоронців та їхню ефективність у виконанні службових завдань.

Таким чином, тренінгові технології є ключовим елементом професійної підготовки поліцейських, що займаються превентивною діяльністю. Їх застосування дозволяє значно покращити якість підготовки правоохоронців, підвищити рівень їхньої взаємодії з населенням та сприяти ефективній реалізації заходів із запобігання правопорушенням, а подальший розвиток і вдосконалення таких методик має стати пріоритетом у реформуванні системи поліцейської освіти та професійної підготовки працівників правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Шевченко В. М. Превентивна діяльність національної поліції: до питання проблематики термінологічного розмежування окремих суміжних понять крізь призму сучасного законодавства. *Наукові записки.* Серія: Право. 2023. Випю № 15. С. 244-250. URL:

2. Ковач О. В. Особливості застосування тренінгових технологій як засобу оптимізації легітимізованої агресії поліцейських. *Наукові перспективи.* 2023 №. 11 (41). С. 1245-1249.

3. Оніщенко О. В. Тренінг як інноваційна методика навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 132, с. 106-109.

Володимир Міщенко,
начальник відділу організації служби освітньої безпеки
ГУНП в Черкаській області,
підполковник поліції

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ

Впровадження «Служби освітньої безпеки» в Україні реалізовується за ініціативи керівництва держави та за участі Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки та безпосередньо Національної поліції України. Така необхідність виникла у зв’язку із збройною агресію рф проти України. Наше завдання забезпечити безпеку учасників освітнього процесу та зробити все можливе, щоб в умовах сьогодення наші діти могли продовжувати навчатись, продовжували мріяти та реалізовували свій потенціал.

Метою діяльності Служби освітньої безпеки в закладах загальної середньої

освіти (ЗЗСО) є захист дітей в умовах повномасштабної війни та формування повноцінного безпекового середовища після її завершення, попередження правопорушень та зменшення їх наслідків серед дітей, підвищення обізнаності учасників освітнього процесу щодо безпекових тенденцій, формування культури безпеки, правосвідомості дітей, залучення їх до заходів національно-патріотичного виховання.

Підрозділи Служби освітньої безпеки покликані на реалізацію державної політики з питань забезпечення безпечного освітнього середовища, захисту прав і законних інтересів учасників освітнього процесу, у закладах загальної середньої освіти. Поліцейські в ході здійснення повноважень із забезпечення безпечного освітнього середовища в ЗЗСО взаємодіють з керівництвом ЗЗСО, педагогічними працівниками, батьками або іншими законними представниками учнів, асистентами дітей та іншими працівниками закладу освіти з питань забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, здійснення превентивних та профілактичних заходів у ЗЗСО.

Кожен офіцер СОБ, перед тим як приступити до виконання своїх функційних обов'язків, пройшов ретельний відбір та навчання в провідних закладах вищої освіти системи МВС, під час якого поглибили знання з правових норм щодо безпеки, психологічних особливостей дітей шкільного віку, а також методів профілактики правопорушень, взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, принципів інклюзивної освіти тощо.

Надалі, на постійній основі у вільний від освітнього періоду час, в більшості випадків у канікулярний період, інспекторам СОБ профільними спеціалістами проводяться тренінги, під час яких підвищується професійний рівень кожного поліцейського у галузі психології, вдосконалення навичок контролю за дотриманням чинного законодавства, надання першої медичної допомоги, комунікації з різновіковими категоріями здобувачів освіти, вирішення конфліктних ситуацій, порядку дій щодо профілактики та реагування на правопорушення і надзвичайні події, в тому числі у разі надходження сигналів Повітряної тривоги.

До основних функцій інспекторів СОБ належить правоохоронна, наставницька та просвітницька.

- правоохоронна функція – це реагування на події згідно з чинним законодавством, контроль внутрішньої та прилеглої до закладу освіти території;
- наставницька передбачає мотивування до активної життєвої позиції, залучення до позитивних видів діяльності, національно-патріотичного виховання;
- просвітницька, ще її можна назвати інформаційно-профілактичною – це проведення тренінгових занять, зустрічі з батьківською спільнотою, участь у педагогічних радах.

Робочий день інспектора СОБ чітко розпланований і розпочинається прибуттям заздалегідь до місця несення служби – ЗЗСО, тобто ще до приходу учнів. Далі – обхід шкільної території, спілкування з охоронцем та отримання інформації щодо подій, які могли трапитись вночі, координація пропускного режиму, обговорення поточних питань безпеки з адміністрацією та можливих

покращень у безпековій системі школи, а далі інспектор СОБ працює з учнями, організовує інтерактивні заняття на різні безпекові теми, реагує на правопорушення, спілкується з батьками учнів.

Варто зазначити, що офіцери СОБ – це не охоронці, а фахівці з питань безпеки. Вони допомагають закладам освіти у складанні та актуалізації паспорта безпеки, беруть участь у координації дій під час евакуацій та навчальних тренувань, допомагаючи школам бути готовими до реальних викликів, патрулюють територію, здійснюють координацію пропускного режиму, своєчасно реагують на правопорушення. Офіцери СОБ виступають радниками для педагогічного колективу і батьків, та наставниками для дітей, сприяючи формуванню в учнів почуття захищеності. Завдяки цій комплексній роботі СОБ допомагає створювати атмосферу довіри та стабільності у школах.

Також, одним із основних завдань поліцейських СОБ являється вжиття заходів щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) учасників освітнього процесу. Головна мета – не лише реагування на інциденти, а й запобігання їм на ранніх етапах через профілактичну роботу. Комплексний підхід, який включає виховні заходи, роз'яснення правових наслідків та підтримку культури взаємоповаги, дозволяє значно знизити ризик виникнення булінгу в шкільному середовищі та сприяє формуванню безпечного й комфортного простору для навчання.

Профілактична діяльність інспекторів СОБ є ключовою частиною їхньої роботи. Вони проводять інтерактивні заняття та тренінги для учнів, роз'яснюючи правила поведінки в школі та поза нею. Особлива увага приділяється навчанню культурі безпеки: формуванню свідомої та соціально активної молоді. Інспектори проводять заходи на тему безпеки в кіберпросторі, вони також організовують національно-патріотичні заходи. Окрім цього, офіцери займаються ранньою профілактикою конфліктів, допомагаючи попереджувати булінг у дитячих колективах. За необхідністю взаємодіють з ювенальною превенцією та іншими підрозділами територіального органу поліції.

Проте, окрім превентивної роботи, інспектори здійснюють і інші заходи, зокрема щодо попередження потрапляння до закладів освіти створюючих загрозу предметів, і вибухонебезпечних також, документують адміністративні правопорушення, виявляють правопорушення кримінального характеру, затримують на території шкіл осіб, що перебували у розшуку, осіб з ознаками наркотичного та алкогольного сп'яніння. Окрім цього інспектори СОБ повинні володіти навичками оперативно надавати і домедичну допомогу.

Отже, на тепер створюється надійна система безпеки в закладах освіти, щоб кожен учень мав можливість навчатися без страху, розвиватися в атмосфері, що сприяє їх фізичному та психологічному здоров'ю, а також мати доступ до якісної освіти, не відчуваючи загрози своєму життю чи здоров'ю.

Список використаних джерел

1. Інструкція з організації роботи підрозділів Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної

середньої освіти: затв. наказом МВС України від 1 жовтня 2024 р. № 663. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-24#Text.

Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ОБОРОННОЇ СВІДОМОСТІ У ГРОМАДЯН

Під оборонною свідомістю, український законодавець визначає свідоме сприйняття та готовність громадянина до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України [1]. На нашу думку, в умовах правового режиму воєнного стану, свідоме сприйняття та готовність громадянина до захисту незалежності і територіальної цілісності України, як виховна цінність особи потребує наукового переосмислення.

Означена теоретична категорія безпосередньо пов'язана з категорійним апаратом, який закріплений в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 року № 2834-IX [1].

Протягом останніх років, в умовах повномасштабної агресії росії проти України, такі поняття як «військово-патріотичне виховання», «громадянсько-патріотичне виховання», «громадянська стійкість», «духовно-моральне виховання», «національно-патріотичне виховання», «українська громадянська ідентичність», «українська національна ідентичність» та інші стають підґрунтям для розвитку системи базової загальновійськової підготовки громадян та поліцейських. Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 [2].

Дефініцією зазначаємо те, що оборонна свідомість у своєму масовому практичному вимірі відображається в національному спротиві, під яким український законодавець визначає комплекс заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України [3].

На нашу думку в питаннях формування оборонної свідомості, розвитку національного спротиву, сили безпеки та оборони, а також територіальної оборони взаємодіють з громадами, представниками місцевого самоврядування, освітянами тощо. Відповідно, підготовка громадян України до національного

спротиву – це сукупність заходів, які здійснюються державними органами та органами місцевого самоврядування з метою формування патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття ними знань та практичних вмінь, необхідних для захисту України [3]. Своєю чергою законотворець визначив те, що завданнями підготовки громадян України до національного спротиву є: сприяння набуттю громадянами України готовності та здатності виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України; військово-патріотичне виховання громадян України; підготовка населення до умов життєдіяльності в районах ведення (воєнних) бойових дій [3, ст. 3, ч. 5].

Основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх загальновійськова підготовка, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації системи комплектування за призовом відповідно до принципів та найкращих практик держав – членів НАТО [3, ст. 6, ч. 1]. Загальновійськова підготовка громадян України полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками та поділяється на початкову і базову підготовку [3, ст. 6, ч. 2].

Базова підготовка здобувачів вищої освіти проводиться у закладах вищої освіти усіх форм власності, вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та Держспецтрансслужби, закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, та тренінгових центрах органів поліції [2].

Теоретична підготовка базової підготовки включається до навчальних планів закладів вищої освіти:

- для здобувачів вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти – на другому році навчання;
- для здобувачів вищої освіти на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра та освітнього ступеня молодшого бакалавра – на першому році навчання [2].

Своєю чергою, для курсантів (слухачів) – майбутніх офіцерів поліції, які вступили на навчання із числа цивільних осіб та здобувають вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, передбачені відповідними програмами (планами) первинної професійної підготовки та базової загальновійськової підготовки навчальні предмети (дисципліни) включаються до освітніх програм за кожною спеціальністю їх підготовки та вивчаються на першому курсі [4, ст. 73].

Отже, формування у громадян оборонної свідомості, патріотизму та готовності до національного спротиву можливе через сформованість активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності, прояв поваги до державних

символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави. Чинним законодавством визначені принципи партнерства, міжвідомчої і міжсекторальної взаємодії тощо. Принцип партнерства передбачає широке застосування форм і методів державно-приватного партнерства, залучення інститутів громадянського суспільства та волонтерів до процесу формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [1, ст. 5]. Під міжвідомчою і міжсекторальною взаємодією необхідно розуміти залучення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів до формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [1, ст. 5]. Прикладом безпосередньої взаємодії підрозділів поліції з громадськістю як основа формування оборонної свідомості у громадян наводимо проведення в партнерстві з Донецьким державним університетом внутрішніх справ у вересні 2024 року Всеукраїнського вишколу «Джура-поліцейський», спрямованого на підготовку молоді до служби у правоохоронних органах [5].

Список використаних джерел

1. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text.

2. Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-n#Text.

3. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. Дата оновлення: 5 січня 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 16 серпня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

5. «Джура – поліцейський»: ДонДУВС став співорганізатором першого Всеукраїнського вишколу, спрямованого на підготовку молоді до служби у правоохоронних органах. URL: https://dnuvs.ukr.education/novyny/dzhura-policzejskyj-donduvs/.

Ірина Снісаренко,
доцент кафедри іноземних мов факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІЦІЇ

Одним із підрозділів Національної поліції України, який проходить період реформування є Департамент міграційної поліції. В умовах правового режиму воєнного стану працівники міграційної поліції стикнулися з низкою протиправних дій, які до повномасштабної війни майже не проявлялися.

На тепер наше суспільство зіткнулося з проблемними питаннями, які пов'язані з загальною мобілізацією на яку наклали відбиток міграційні процеси та масове внутрішнє та зовнішнє (за кордон) переміщення громадян та з втягненням громадян у незаконні збройні та воєнізовані формування, а також з втягненням до вчинення терористичних актів. Різні аспекти порушення норм міжнародного гуманітарного права, торгівлі людьми, експлуатації громадян, нелегальної міграції, протиправні дії у сфері моральності, за які передбачена кримінальна відповідальність Кримінальним кодексом України [1] актуалізували правові засади діяльності працівників міграційної поліції.

За своєю організаційною основою Департамент міграційної поліції відноситься до системи кримінальної поліції і є територіальним органом Національної поліції України [2]. Належність до системи підрозділів кримінальної поліції наклало свій відбиток на правові засади діяльності даного Департаменту.

Розглядаючи правові засади діяльності міграційної поліції погоджуємося з висновком Вітвіцького С. С., Тулінова В. С., Мердової О. М. та інших науковців, які вважають, що система законодавства, що регулює поліцейську діяльність – це сукупність усіх чинних упорядкованих нормативно-правових актів у сфері діяльності Національної поліції України [3, с. 22]. На їхню думку особливість поліцейської діяльності полягая в тому, що переважна більшість нормативно-правових актів, що її визначають, носить здебільшого відомчий характер [3, с. 22].

На нашу думку правові засади діяльності підрозділів міграційної поліції в умовах правового режиму воєнного стану доцільно розглядати з урахуванням загального функціонального призначення надання поліцейських послуг підрозділами Національної поліції. Відповідно до вимог статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [4 ст. 2].

Першоджерелом правових засад діяльності міграційної поліції безперечно

є Конституція України, яка була прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [5]. Особливість виконання правоохоронної функції, її напрямків в діяльності міграційної поліції передбачає взаємодію на міжнародному рівні. Відповідно є низка міжнародних Пактів, Конвенцій, які безпосередньо регламентують актуальні питання міжнародної співпраці у сфері запобігання торгівлі людьми, нелегальній міграції, організованим та транснаціональним формам злочинності [6; 7; 8; 9]. Їхній правовий аналіз потребує окремого дослідження, що стане предметом наукового пізнання в подальших теоретичних розвідках.

Необхідно зазначити те, що правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України визначає Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [4]. Згідно з положеннями даного закону поліцейський, в тому числі і співробітник міграційної поліції, на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов’язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції [4, ст. 18, ч. 2]. Відповідно положення частини 2 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року № 2135-XII [10] зазначають, що у разі виявлення ознак кримінального правопорушення оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність (міграційна поліція уповноважена здійснювати ОРД – прим. автора), зобов’язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [10, ст. 7, ч. 2].

Отже, проведена нами теоретична розвідка дозволяє висновувати те, що правові засади діяльності підрозділів міграційної поліції структуризовані за функціональною ознакою. Дана система містить положення: конституційні, міжнародних правових актів, кодифікованих актів, низки законодавчих актів, а також відомчого нормативно-правове регулювання [11].

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 1 лютого 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Структура Національної поліції. *Офіційний вебпортал Національної поліції України.* URL: https://npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi.

3. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021.

372 с.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 16 серпня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

5. Конституція України прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Дата оновлення: 1 січня 2020 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4288.

6. Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

7. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок від 06.10.1999. (Ратифікована Законом України № 946-IV від 05.06.2003). *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794#Text.

8. Конвенція про права дитини в редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. (Ратифікована Постановою ВР № 789-XII від 27.02.1991). *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

9. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 02 грудня 1949 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162.

10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Дата оновлення: 9 серпня 2024. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.

11. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 14 червня 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text.

Лут Суюсанов,
заступник декану факультету № 3
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
к.і.н, доцент

УКРАЇНА У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВОВОМУ ПРОСТОРІ: ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Співробітництво України з країнами Європи та міжнародними правовими організаціями починає свою історію з моменту здобуття незалежності нашою державою. Цей період визначається створенням та розвитком міжнародних міжурядових правових організацій і ратифікацією Верховною Радою України міжнародних правових документів у межах діяльності Ради Європи, в яких є спільні цінності щодо захисту прав людини та демократії. Верховна Рада України 17 травня 1997 року ратифікувала законом № 475/98-ВР Європейську конвенцію з прав людини. Згідно з Конвенцією, уряди держав-членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, несуть основну відповідальність за захист прав і свобод громадян, визначених цією Конвенцією та протоколами до неї. Для забезпечення дотримання договірними сторонами їхніх зобов'язань, створюється Європейський суд з прав людини, який надалі називатиметься "Суд" (стаття 19 Конвенції). Він функціонує на постійній основі. Необхідно підкреслити, що згідно зі статтею 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення Європейського суду є обов'язковим для виконання Україною. Згідно зі статтею 34 Конвенції, Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від порушення прав, викладених у Конвенції або Протоколах до неї. Договірні сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права. Також у статті 35 цієї Конвенції підкреслюється, що Суд може брати справу до розгляду лише після того, як були вичерпані всі національні засоби правового захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж чотирьох місяців після постановлення остаточного рішення на національному рівні.

Громадяни України активно звертаються до Європейського суду з прав людини для ефективного юридичного захисту у зв'язку з неналежними умовами та надмірною тривалістю тримання заявників під вартою, надмірною тривалістю кримінального провадження тощо. У січні 2025 року Європейський суд з прав людини розглянув майже 40 заяв громадян України щодо порушення вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Так, 16 січня 2025 року Європейським судом було ухвалено остаточне рішення у справі «Косов та інші проти України» (8 заяв), 23 січня 2025 року – у справі «Тєпляков та інші проти України» (16 заяв), у справі «Івченко та інші проти України» (9 заяв), у справі «Легачов та інші проти України» (8 заяв).

Загальна сума відшкодування, яку уряд України має сплатити на виконання вказаних рішень Європейського суду, становить 279 490 (двісті

сімдесят дев'ять тисяч чотириста дев'яносто) євро.

Заявники утримувалися під вартою у державних установах: «Харківський слідчий ізолятор», «Черкаський слідчий ізолятор», «Вінницька установа виконання покарань № 1», «Криворізька установа виконання покарань № 3», «Кропивницький слідчий ізолятор» та «Чортківська установа виконання покарань № 26». До Європейського суду з прав людини заявники скаржилися за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на неналежні умови тримання під вартою в зазначених установах. Деякі заявники також висунули інші скарги за положеннями Конвенції. Розглянувши скарги заявників, Європейський суд нагадав, що під час встановлення, чи є умови тримання такими, що «принижують гідність» у розумінні статті 3 Конвенції, серйозний брак простору у в'язничних камерах вважається дуже впливовим чинником та може становити порушення як само по собі, так і в сукупності з іншими недоліками. Посилаючись на свою попередню практику, Європейський суд дійшов висновку, що ці заявники не мали у своєму розпорядженні ефективного засобу юридичного захисту та констатував порушення статей 3 і 13 Конвенції. Порушення вимог Конвенції визначені в рішеннях Суду, які оформлені як додаток «перелік заяв зі скаргами за статтями Конвенції». Основними скаргами є неналежні умови тримання під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту, а саме: - переповненість, відсутність свіжого повітря, пасивне паління, неналежна температура;

- камера заражена паразитами/гризунами, цвіль або бруд у камері;
- ненадання належної медичної допомоги;
- відсутність приватності під час користування туалетом;
- відсутність або обмежений доступ до проточної води, погана якість питної води;
- відсутність туалетних засобів, обмежений доступ до душу;
- відсутність або обмежений доступ до гарячої води;
- недостатня кількість продуктів харчування, низька якість продуктів харчування;
- відсутність або недостатня кількість прогулянок на свіжому повітрі;
- відсутність або погана якість постільної білизни;
- відсутність або недостатнє природне освітлення;

Таким чином, у рішеннях Європейського суду констатуються порушення:

- статей 3 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв’язку з неналежними умовами тримання заявників під вартою та відсутністю ефективного засобу юридичного захисту;
- пункту 3 статті 5 Конвенції (у заяві № 15959/23) через надмірну тривалість тримання під вартою;
- пункту 5 статті 5 Конвенції у зв’язку з відсутністю ефективного засобу захисту відшкодування за порушення пункту 3 статті 5 Конвенції;
- пункту 1 статті 6 Конвенції через надмірну тривалість кримінального провадження;
- статей 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю в національному законодавстві

ефективного засобу юридичного захисту через надмірну тривалість кримінального провадження.

Автентичний переклад рішень Європейського суду у цих справах та його стислий виклад надано.

Україна, як європейська держава, яка прагне вступити до лав країн Європейського Союзу, повинна вжити додаткових заходів індивідуального характеру, а також заходів загального характеру, спрямованих на усунення підстав для надходження до Європейського суду аналогічних заяв громадян України в майбутньому. Згідно із Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», з метою забезпечення відновлення порушених прав заявника, крім виплати відшкодування, вживаються додаткові заходи індивідуального характеру – відновлення, наскільки це можливо, юридичного стану громадянина. Також держава повинна прийняти заходи загального характеру. Забезпечити усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушень, а також усунення підстав для надходження до Суду заяв громадян проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді. З метою вжиття заходів загального характеру пропонується чітке виконання вимог законодавства, зокрема; внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування; внесення змін до адміністративної практики; забезпечення юридичної експертизи законопроектів; забезпечення професійної підготовки працівників правоохоронних органів, професійна діяльність яких пов'язана з правозастосуванням, а також з триманням осіб в умовах позбавлення свободи та інші заходи.

Валентин Тулінов,
декан факультету № 3 ДонДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент,
підполковник поліції

Артур Волобоєв,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії

ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ ВИКОНАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

Система координації та взаємодії підрозділів Національної поліції України при виконанні спеціальних службових завдань є комплексною та багаторівневою. Вона враховує різні типи надзвичайних ситуацій та передбачає співпрацю з різними державними органами та структурами.

Так, у випадку надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, координацію здійснюють регіональні комісії з питань техногенно-

екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. Ці комісії діють відповідно до типового положення, затвердженого урядом України [1], і забезпечують узгодження дій різних служб та відомств.

При виникненні соціальних надзвичайних ситуацій, пов'язаних з терористичними загрозами, координацію забезпечують регіональні координаційні групи Антитерористичного центру при Службі безпеки України. У випадках, пов'язаних з кримінальними проявами, ця роль покладається на територіальні органи поліції.

Особлива увага приділяється координації дій у разі воєнних надзвичайних ситуацій та при виконанні завдань територіальної оборони. Тут керівництво здійснюють ради оборони відповідних адміністративно-територіальних одиниць через штаби зон територіальної оборони або, за необхідності, військово-цивільні адміністрації [2].

Важливим аспектом є взаємодія Національної поліції з іншими службами, зокрема з Державною службою з надзвичайних ситуацій та Національною гвардією України. Ця взаємодія регулюється спеціальною інструкцією [3], яка визначає порядок спільних дій при запобіганні та реагуванні на надзвичайні ситуації, пожежі та інші небезпечні події.

Крім того, при виконанні спеціальних завдань органи і підрозділи Національної поліції можуть переводитися на посилений варіант службової діяльності. Це здійснюється до вимог відповідної інструкції [4], що визначає порядок такого переведення.

Організація взаємодії покладається на керівників територіальних органів Національної поліції. При цьому поліцейські з відокремлених підрозділів міжрегіональних територіальних органів, залучені до виконання спеціальних завдань, тимчасово переходять в оперативне підпорядкування місцевих управлінь Національної поліції.

Важливим елементом підготовки є завчасне визначення особового складу, який буде залучений до виконання спеціальних завдань. Ці поліцейські включаються до складу основних сил відповідної функціональної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту.

Підготовка до виконання спеціальних завдань включає ряд заходів: оперативний обмін інформацією, проведення спільних нарад, здійснення спільних тренувань та навчань, регулярне оновлення та обмін розрахунками сил і засобів.

Взаємодія здійснюється на різних рівнях: на регіональному рівні - між головними управліннями Національної поліції та міжрегіональними територіальними органами, на місцевому рівні - між їх відокремленими підрозділами.

Така система взаємодії та координації дозволяє забезпечити ефективне виконання спеціальних службових завдань Національною поліцією України в різних надзвичайних ситуаціях, сприяючи збереженню громадського порядку та безпеки населення.

Відокремлені підрозділи міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України та ГУНП в межах своєї компетенції здійснюють

ряд важливих функцій для забезпечення громадської безпеки та порядку, особливо в умовах надзвичайних ситуацій. Вони інформують відповідні органи про загрози виникнення або реальне виникнення надзвичайних ситуацій, беруть участь в охороні публічного порядку, забезпеченні безпеки дорожнього руху та охороні об'єктів різних форм власності.

Ці підрозділи надають допомогу місцевим органам влади у проведенні евакуації населення з небезпечних зон, забезпечують реалізацію спеціального перепускного режиму в районах надзвичайних ситуацій та антитерористичних операцій. Вони також організовують регулювання дорожнього руху на маршрутах евакуації та охорону порядку в місцях збору та розміщення евакуйованого населення.

Ключовим аспектом їхньої діяльності є планування та здійснення заходів щодо захисту життя і здоров'я поліцейських від негативних чинників надзвичайних ситуацій, а також посилення охорони адміністративних будівель поліції.

ГУНП, крім вищезазначених функцій, також координує діяльність міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, доводить до них результати прогнозу обстановки та інформацію про стан надзвичайних ситуацій. Вони організовують виконання спеціальних службових завдань із залученням сил і засобів міжрегіональних територіальних органів, включаючи охорону публічної безпеки і порядку, матеріальних і культурних цінностей, забезпечення спеціальних режимів перевезень та допуску до зон надзвичайних ситуацій.

Обидва підрозділи також беруть участь у плануванні та здійсненні заходів територіальної оборони та виконують інші завдання, передбачені законодавством України.

Отже, координація підрозділів Національної поліції України залежить від чітко злагодженої системи реагування на надзвичайні ситуації різного походження. Нормативна база містить чітку диференціацію повноважень координаційних органів відповідно до типології надзвичайних ситуацій, а порядок оперативного підпорядкування є підґрунтям для планування та ефективного реагування.

Вважаємо, що перспективні напрями удосконалення взаємодії підрозділів Національної поліції України при виконанні спеціальних службових завдань мають включати:

– удосконалення цифрової інфраструктури для оптимізації міжвідомчої взаємодії та підвищення швидкості реагування;

– розробку уніфікованих інструкцій взаємодії для різних типів надзвичайних ситуацій з урахування специфіки регіонів України;

– впровадження інноваційних методів навчання та тренування особового складу з використанням віртуальних симуляцій та моделювання потенційних надзвичайних ситуацій;

– розширення науково-дослідної бази для оцінки ефективності існуючих механізмів взаємодії та прогнозування їх адаптивності до нових типів загроз;

– формування аналітичної системи оцінки результативності координаційних заходів із застосуванням кількісних показників ефективності;

– модернізацію матеріально-технічного забезпечення підрозділів для підвищення їх функціональної спроможності в умовах різнотипних надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-2015-%D0%BF#n11.

2. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text.

3. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#n15.

4. Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#n14.

Дмитро Хитровський,
викладач кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 3 ДонДУВС

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ, ОБОРОНИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

У сучасних умовах національної безпеки взаємодія між органами сектору безпеки, оборони та громадськістю набуває статусу фундаментального чинника ефективності забезпечення правопорядку та суспільної стабільності. Україна, яка зіткнулась із множинними безпековими викликами, особливо в контексті зовнішньої агресії, потребує консолідованих зусиль усіх державних інституцій та свідомої участі громадян у процесах забезпечення національної безпеки.

Структура сектору безпеки, зокрема такі державні установи, як Національна поліція, Служба безпеки України, прокуратура, а також органи оборонного сектору – Збройні сили України та Національна гвардія, реалізують критично важливі функції щодо збереження конституційного ладу, захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Вони також відіграють

ключову роль у протидії кримінальним правопорушенням, забезпеченні громадської безпеки та утвердженні верховенства права. Проте, ефективність функціонування цих інституцій неможлива без системної підтримки та активної співпраці громадянського суспільства, що становить фундаментальну основу сучасної концепції управління безпековим середовищем.

Взаємодія між правоохоронними органами, силовими структурами та громадськістю охоплює не лише інформаційний обмін, але й інтегровані зусилля в протидії кримінальним та корупційним правопорушенням, тероризму, злочинам проти національної безпеки, а також у формуванні транспарентного середовища функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. Результативність такої синергії безпосередньо корелює з рівнем суспільної довіри до державних інституцій та спроможністю країни ефективно реагувати на ендогенні та екзогенні загрози.

Таким чином, актуальність проблематики взаємодії органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням полягає в необхідності концептуалізації механізмів співпраці між державними органами, інституціями місцевого самоврядування, громадськими організаціями, а також у розробці методологічних рекомендацій щодо оптимізації цих процесів для забезпечення комплексної системи національної безпеки.

Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості виступає детермінантою забезпечення національної безпеки України, особливо в умовах комплексного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам. Ці органи об'єднані спільною місією – захист державності, протидія злочинності, тероризму та іншим деструктивним явищам, забезпечення суспільного правопорядку. Незважаючи на значний інституційний потенціал та широкі повноваження, ефективність їх функціонування істотно залежить від підтримки і проактивної позиції громадянського суспільства. Саме тому формування інтегративних моделей взаємодії державних структур і громадян сприяє підвищенню рівня довіри до правоохоронних органів та створює передумови для оперативного реагування на виникаючі безпекові загрози.

Ключовим аспектом такої взаємодії є двосторонній інформаційний обмін, що забезпечує швидке реагування на порушення правопорядку. Громадськість виступає не лише джерелом значущої інформації, але й активним суб'єктом профілактики злочинності, антикорупційної діяльності, а також раннього виявлення потенційних загроз. Конвергенція зусиль громадянського суспільства та безпекових структур реалізується через програми громадської довіри, волонтерські ініціативи, цифрові платформи для повідомлення про правопорушення, а також через медійні канали, що забезпечують публічний контроль за діяльністю державних інституцій.

Однак ефективність цієї взаємодії не є апріорною і стикається з певними системними викликами. Найсуттєвішою перешкодою залишається дефіцит довіри між державними органами та громадянами, зумовлений недостатньою прозорістю діяльності офіційних структур. Існують також ризики зловживання владними повноваженнями та несанкціонованого використання інформації, що

може призвести до порушення громадянських прав або корупційних проявів. Тому критично важливо імплементувати ефективні механізми суспільного контролю за діяльністю правоохоронних органів та їх взаємодією з громадськістю.

Між тим, існує ряд позитивних прецедентів успішної колаборації між органами сектору безпеки та громадянським суспільством в Україні та за її межами. Яскравим прикладом є інституціоналізована роль волонтерських організацій під час збройного конфлікту на Сході України, а також системна участь громадських активістів у антикорупційних ініціативах, спрямованих на підвищення транспарентності діяльності правоохоронних органів. Міжнародний досвід демонструє, що ефективна інтеграція громадськості у безпекові процеси є невід'ємною складовою успішної протидії тероризму, організованій злочинності та іншим серйозним правопорушенням.

Перспективи вдосконалення взаємодії між органами сектору безпеки, оборони та громадськістю включають модернізацію нормативно-правової бази, підвищення транспарентності функціонування державних інституцій та розширення форм громадської участі у процесах прийняття рішень щодо безпекової політики. Стратегічним напрямом є також розбудова атмосфери взаємної довіри, що досягається через відкритість і об'єктивність комунікації. Крім того, імплементація інноваційних технологічних рішень, таких як цифрові платформи для інформаційного обміну та спеціалізовані мобільні додатки, може значно оптимізувати комунікацію між громадянами і державними органами, посиливши потенціал протидії тероризму, корупції та іншим загрозам.

Отже, взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості постає імперативною умовою забезпечення стабільності, сталого розвитку та безпеки в Україні. Вона потребує часткового вдосконалення і розробки інноваційних механізмів співпраці для досягнення максимальної ефективності у протидії кримінальним правопорушенням, корупції, тероризму задля збереження конституційного ладу та територіальної цілісності держави. Фундаментальним підґрунтям такої взаємодії є формування взаємної довіри як базису для адекватного реагування на будь-які загрози. Імперативною вимогою також є забезпечення адаптивності державних інституцій до нових викликів в умовах технологічної трансформації, глобальних змін і появи інноваційних форм загроз, зокрема кіберзлочинності та гібридної війни. Лише за умови синергії всіх залучених суб'єктів, а також системної модернізації органів державної влади, місцевого самоврядування та механізмів правопорядку, можливе досягнення стабільного розвитку та гарантування безпеки для кожного громадянина і держави в цілому.

Вадим Черних,
заступник начальника – начальник кримінальної поліції
ГУНП в Кіровоградській області,
підполковник поліції

ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ОСОБИ, ПІДОЗРЮВАНОЇ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

Соціальна діяльність людини нерозривно пов'язана з розвитком державності й історично впливає на формування та еволюцію прав, свобод та законних інтересів особи. У системі сучасних природних і невід'ємних прав людини особливе місце належить право на свободу та особисту недоторканність. Це право є фундаментальним для демократичного суспільства та цивілізованого правопорядку. Стаття 29 Конституції України передбачає, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [1].

Теоретичним підґрунтям для дослідження тактичних засад затримання уповноваженою службовою особою підозрюваного у вчиненні злочину стали наукові праці таких вітчизняних дослідників, як: О. О. Волобуєва, І. В. Грицюк, Ю. В. Гуцуляк, В. І. Дрозд, Д. В. Лазарева, Ю. В. Лук'яненко, О. І. Морочкін, О. В. Одерій, В. М. Поцілуйко, Г. І. Сисоєнко, А. В. Самодін, Г. С. Тетерятник, А. Я. Хитра, Ю. П. Янович та ін. Водночас, незважаючи на наявні наукові праці, у теорії оперативно-розшукової діяльності бракує комплексних досліджень, присвячених проблематиці тактичних засад затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину. Саме тому наукове осмислення цього аспекту набуває особливої ваги для подальшого вдосконалення відповідних суспільних відносин згідно з положеннями кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства.

Насамперед доцільно врахувати етимологічне значення поняття «тактика», простеживши її роль у різних сферах людської діяльності. Так, у словнику української мови дефініція «тактика» трактується як сукупність способів і прийомів досягнення певної мети; лінія поведінки когось [2]. Це визначення відображає сутнісну характеристику досліджуваного феномену через його функціональне призначення.

У криміналістиці й оперативно-розшуковій діяльності інтерпретація поняття «тактика» як теорії та практики підготовки і ведення бою є умовною, оскільки військова й оперативно-розшукова (криміналістична) тактики мають суттєві відмінності в методологічному та практичному вимірах [3, с. 107]. Ця диференціація зумовлена специфікою завдань та правовим режимом здійснення відповідної діяльності. Адже оперативно-розшукова тактика постає як ефективний інструментарій протидії злочинам, що ґрунтується на синтезі наукових положень теорії оперативно-розшукової діяльності й багаторічного досвіду функціонування оперативних підрозділів різних поколінь.

На думку професора М. Л. Грібова, оперативно-розшукова тактика – це система інтелектуальних (розумових) операцій і практичних дій суб'єктів ОРД із запобігання ймовірному опору, а також подолання або нейтралізації фактичного опору їхньої діяльності з виконання юридичних обов'язків і реалізації прав, передбачених законом [4, с. 9]. Це визначення акцентує увагу на діалектичній єдності інтелектуальної та практичної складових у реалізації тактичних задумів.

Заслуговує на підтримку і позиція професора С. В. Албула, який розглядає оперативно-розшукову тактику як систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо здійснення суб'єктами ОРД комплексу оперативно-розшукових та інших заходів (дій, операцій, комбінацій тощо) на підставі законів та підзаконних нормативних актів, спрямованих на успішне вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності, з урахуванням особливостей конкретної оперативної обстановки [5, с. 82]. Такий підхід відображає інтегративну природу оперативно-розшукової тактики як галузі наукового знання і сфери практичної діяльності.

Щодо тактики затримання, то вона має багаторівневу структуру, де:

– перший рівень становлять загальні положення тактики, характерні для всіх слідчих дій (принципи законності, доцільності застосування техніко-криміналістичних чи інших засобів);

– другий рівень (практичний) формують конкретні тактичні прийоми проведення окремих процесуальних дій, зокрема затримання;

– третій рівень охоплює специфічні тактичні особливості, що використовуються під час розслідування окремих категорій злочинів.

Загалом затримання як процесуальний захід примусового характеру потребує ретельної тактичної підготовки та високого рівня професійної майстерності виконавців. У зв’язку з цим вважаємо, що реалізація тактичних засад затримання повинна враховувати низку факторів, як-то: особистість підозрюваного, обстановку вчинення злочину, наявність або відсутність співучасників, місце запланованого затримання, час доби, погодні умови, можливості залучення додаткових сил та засобів. Кожен із цих факторів може суттєво вплинути на ефективність операції та безпеку її учасників.

Тактичні засади затримання вимагають дотримання принципу раптовості, який забезпечує психологічну перевагу над підозрюваною особою і мінімізує ризики опору з її боку. Водночас, важливо уникати надмірного застосування сили, яке може трактуватися як перевищення службових повноважень. Бо тактика затримання також передбачає необхідність урахування можливих провокаційних дій з боку підозрюваної особи, спрямованих на уникнення відповідальності або компрометацію правоохоронців.

Ураховуючи правозастосовну практику, можемо виокремити загальний алгоритм тактики затримання уповноваженою службовою особою підозрюваного у вчиненні злочину.

Перший етап – підготовчий, який передбачає вирішення таких завдань:

1) збір та аналіз інформації щодо обставин кримінального правопорушення. Цей етап передбачає всебічне вивчення оперативним працівником особи підозрюваного, його фізичних даних, наявності навичок

рукопашного бою, володіння зброєю, схильності до агресії. Важливо зібрати інформацію про маршрути пересування підозрюваного, місця його частого перебування, наявність охорони чи співучасників. Окрему увагу варто приділити аналізу ймовірних локацій затримання з оцінкою їх переваг та недоліків.

2) планування операції затримання. На цьому етапі розробляється детальний план, який включає визначення оптимального часу, місця, способу затримання, а також розподіл ролей між учасниками операції. Планування має передбачати як основний сценарій, так і можливі альтернативні варіанти дій у непередбачуваних ситуаціях. Істотною складовою є підготовка необхідних документів, які уповноважують службових осіб на здійснення затримання.

3) підготовка предметів, призначених для передачі злочинцю, а також технічних засобів фіксації і зв'язку. Цей етап включає забезпечення операції спеціальними технічними засобами для документування протиправної діяльності – відеокамерами, диктофонами, засобами зв'язку для координації дій учасників затримання. У випадках, коли затримання проводиться після отримання підозрюваним коштів або інших предметів, важливо забезпечити їх належне маркування та фіксацію індивідуальних ознак.

4) інструктаж учасників затримання. Цей етап передбачає детальне роз'яснення кожному учаснику його ролі та конкретних завдань, узгодження системи умовних сигналів, повторення правил застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. Особлива увага приділяється забезпеченню безпеки учасників операції та сторонніх осіб.

Другий етап – безпосереднє затримання, що включає комплекс тактичних дій, спрямованих на фізичне обмеження свободи пересування підозрюваної особи. Цей етап характеризується динамічністю та необхідністю миттєвого реагування на зміни ситуації. Ключовим моментом є застосування елементу несподіванки, що дозволяє мінімізувати ризик опору та втечі. Залежно від конкретних обставин, затримання може здійснюватися в приміщенні, на відкритій місцевості, у транспортному засобі. При цьому враховуються особливості кожного з цих варіантів.

Під час безпосереднього затримання особливу увагу слід приділяти забезпеченню безпеки учасників операції шляхом нейтралізації можливого збройного опору, попередження спроб знищення доказів або самоушкодження підозрюваного. Важливим аспектом є чітке усвідомлення уповноваженими особами меж допустимого застосування фізичної сили відповідно до принципу пропорційності.

Третій етап – заключний, який полягає у фіксації результатів затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину. На цьому етапі здійснюється документальне оформлення факту затримання – складання протоколу затримання, фіксування результатів особистого обшуку, протоколу огляду місця затримання, вилучення речових доказів. Особливе значення має своєчасне повідомлення затриманому його процесуальних прав та обов'язків, тобто чіткого виконання вимог, передбачених ст. 208 КПК України.

Заключний етап передбачає також фіксацію та належне документування всіх обставин, які супроводжували затримання, особливо у випадках

застосування спеціальних засобів або заходів фізичного впливу. Важливим елементом є проведення невідкладних першочергових слідчих дій для закріплення доказів, отриманих під час затримання. Необхідно забезпечити належне збереження речових доказів, їх упакування та опечатування відповідно до процесуальних вимог.

Вважаємо, що отримані в процесі затримання матеріальні об'єкти та належним чином оформлені процесуальні документи становлять достовірні джерела доказів, які у своїй сукупності свідчать про причетність затриманої особи до вчинення злочину та забезпечують реалізацію принципу невідворотності кримінальної відповідальності. Водночас, дотримання тактичних засад затримання є необхідною умовою забезпечення законності цієї процесуальної дії та допустимості отриманих доказів у кримінальному провадженні.

У контексті вищезазначено, на нашу думку, перспективними напрямами для подальших досліджень і практичного вдосконалення є:

– розробка комплексних досліджень тактичних засад затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину;

– удосконалення методології оцінювання ризиків під час планування операції затримання, з урахуванням факторів, які впливають на ефективність операції (особистість підозрюваного, обстановка, наявність співучасників, місце, час, погодні умови);

– розвиток тактичних прийомів, що забезпечують баланс між принципом раптовості та уникненням надмірного застосування сили при затриманні;

– розробка інноваційних технічних засобів фіксації для документування протиправної діяльності під час затримання;

– вдосконалення методики інструктажу та координації дій учасників операції затримання, включаючи систему умовних сигналів та правил взаємодії;

– поглиблення інтеграції наукових положень теорії оперативно-розшукової діяльності з практичним досвідом функціонування оперативних підрозділів;

– дослідження психологічних аспектів затримання з метою мінімізації ризиків опору та забезпечення безпеки всіх учасників;

– вдосконалення процесуальної регламентації фіксації результатів затримання для підвищення доказової цінності отриманих матеріалів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Словник української мови. *«Словник UA». Портал української мови та культури.* URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%82%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.

3. Павленко С. О. Аналіз сучасного стану наукових досліджень проблем оперативно-розшукової тактики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 2 (107). С. 105–122.
4. Грібов М. Л. Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики. *Криміналістичний вісник.* 2015. № 1 (23). С. 6–13.
5. Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник / уклад. С. В. Албул. Одеса: Астропринт, 2017. 132 с.

Олексій Шуміло,
завідувач кафедрою юридичних дисциплін
Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ, ОБОРОНИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ЩОДО ХІМІЧНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Сучасні реалії військового стану в Україні значно підвищили ризики хімічного забруднення земель через пошкодження об’єктів хімічної промисловості, військові дії, диверсії та інші кримінальні дії. Майже 200 тисяч гектарів нашої землі забруднені мінами й снарядами, які не розірвалися. Хімічні забруднення завдають непоправної шкоди довкіллю, загрожують життю та здоров’ю населення, впливають на економічну стабільність держави. В цих умовах гостро постає питання ефективної взаємодії органів сектору безпеки, оборони та громадськості для запобігання та своєчасного реагування на кримінальні правопорушення, пов’язані з хімічними загрозами.

Метою дослідження стало обґрунтування організаційно-правових засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення взаємодії органів сектору безпеки, оборони і громадськості в умовах воєнного стану для протидії кримінальним правопорушенням, що спричиняють хімічне забруднення земель в Україні.

Теоретико-правові аспекти кримінальних правопорушень у сфері хімічного забруднення земель під час військового стану передбачають комплексний аналіз понять, сутності, особливостей та правової природи злочинних діянь, що спричиняють негативний вплив на навколишнє природне середовище.

Під кримінальними правопорушеннями у сфері хімічного забруднення земель під час військового стану слід розуміти суспільно небезпечні діяння (дії або бездіяльність), які призводять до значних негативних екологічних наслідків. Залежно від характеру та ступеня шкоди, такі правопорушення поділяються на: навмисне забруднення земель хімічними речовинами; ненавмисне забруднення внаслідок порушення правил безпеки; екоцид – масове знищення або

пошкодження екосистем; диверсії та терористичні акти, спрямовані на пошкодження об'єктів, які можуть спричинити хімічне забруднення земель.

Кримінальний кодекс України [1] передбачає відповідальність за забруднення земель (стаття 239), екоцид (стаття 441), диверсії (стаття 113) та терористичні акти (стаття 258). Під час військового стану застосування цих статей набуває особливого значення, адже масштаби і наслідки таких злочинів можуть бути значно більшими.

Законодавча база України у сфері хімічної безпеки земель під час військового стану також включає: закони України «Про національну безпеку України» [2]; «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» [3]; «Про охорону навколишнього природного середовища» [4]; «Про охорону земель» [5] та «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [6]; Кодекс цивільного захисту [7], Кримінальний кодекс України [1]; постанови Кабінету Міністрів України щодо контролю обігу небезпечних речовин. Важливе місце також посідають міжнародні зобов'язання України в рамках Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22.03.1989 р.; Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10.09.1998 р. та Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі від 22.05.2001 р.

Органи сектору безпеки та оборони відіграють важливу роль у протидії хімічним загрозам земель сільськогосподарського та іншого цільового призначення, особливо під час військового стану, коли такі ризики суттєво зростають.

В умовах воєнного стану роль органів сектору безпеки та оборони полягає в: оперативному реагуванні на виникнення хімічних загроз; запобіганні диверсіям і терористичним актам, що можуть спричинити хімічні забруднення; забезпеченні екологічної безпеки стратегічних земельних ресурсів; співпраці з правоохоронними органами та громадськістю у сфері виявлення та ліквідації хімічних загроз.

Основні функції органів сектору безпеки та оборони у сфері протидії кримінальним правопорушенням щодо хімічного забруднення земель України в умовах військового стану, полягають у наступному: моніторинг і контроль стану земельних ресурсів; попередження та ліквідація наслідків хімічних забруднень; розслідування причин та умов виникнення забруднень; проведення профілактичних заходів та оперативних дій із забезпечення хімічної безпеки; забезпечення взаємодії між різними службами та інституціями в умовах надзвичайних ситуацій.

Слід враховувати, що під час воєнного стану сектор безпеки та оборони має: посилений режим роботи, включаючи особливий режим чергування та підвищену готовність; спеціальні повноваження та розширені права для оперативного реагування; активну взаємодію з військовими формуваннями, екологічними службами та цивільним захистом для ефективної ліквідації загроз.

До основних проблем і викликів у діяльності органів сектору безпеки та

оборони належать: складність координації дій різних служб; нестача ресурсів і технічних засобів; висока складність оперативного виявлення хімічних загроз під час бойових дій; необхідність постійного оновлення інформації та аналітичного забезпечення.

Основними напрямами шляхів удосконалення діяльності органів сектору безпеки та оборони, у цьому напрямку є: посилення координації між різними органами сектору безпеки, оборони та громадськістю; впровадження сучасних технологій моніторингу та аналізу; розроблення спеціальних методик і рекомендацій щодо ліквідації наслідків хімічних забруднень; активне впровадження міжнародного досвіду та стандартів у сфері хімічної безпеки.

Формами та напрямами взаємодії органів сектору безпеки та оборони із громадськими організаціями та населенням у сфері протидії кримінальним правопорушенням щодо хімічного забруднення земель України в умовах військового стану є: спільні інформаційні кампанії щодо підвищення обізнаності громадян про хімічні загрози; організація тренінгів та навчальних заходів для населення щодо дій у разі хімічних забруднень; створення системи оперативного інформування населення про загрози та надзвичайні ситуації; залучення громадських організацій до моніторингу екологічної ситуації та інформування відповідних служб; участь громадськості у заходах контролю та профілактики хімічних забруднень земель.

Напрямами вдосконалення взаємодії є: посилення механізмів громадського контролю за діяльністю органів сектору безпеки; розвиток цифрових платформ та мобільних додатків для оперативного зв'язку та сповіщення населення; розширення партнерства з міжнародними громадськими екологічними організаціями для обміну досвідом та ресурсами; забезпечення регулярної комунікації між органами сектору безпеки, оборони та представниками громадськості.

Як приклад можна навести наступне. В червні 2024 року Міндовкілля України та платформа Svidok.org підписали меморандум про посилення співпраці в напрямку фіксації екологічних злочинів росії. Завдяки платформі Svidok.org та безкоштовній телефонній лінії 0 800 507 480, для громадськості існує можливість надати свідчення про екологічні злочини росії, в тому числі і хімічного забруднення ґрунтів [8].

Для підвищення ефективності боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері хімічного забруднення земель під час військового стану необхідно: удосконалити нормативно-правову базу та кримінальне законодавство; посилити взаємодію між правоохоронними органами, сектором безпеки, оборони та громадськістю; впровадити міжнародні стандарти та досвід іноземних держав у протидії екологічним злочинам.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. за № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26 (29.06.2001), ст. 131.

2. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. за № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2018, № 31 (03.08.2018), ст. 241.
3. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією : Закон України від 15.05.2003 р. за № 742-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 29 (18.07.2003). Ст. 232.
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991р. за № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1991, № 41 (08.10.1991), ст. 546.
5. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. за № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, № 39 (26.09.2003), ст. 349.
6. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. за № 963-IV. *Відомості Верховної Ради України,* 2003, № 39 (26.09.2003), ст. 350.
7. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 р. за № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 34-35 (30.08.2013), ст. 458.
8. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Надати свідчення про екологічні злочини росії відтепер можна за телефонною гарячою лінією, 06.02.2025. [Електронний ресурс]. URL: https://mepr.gov.ua/nadaty-svidchennya-pro-ekologichni-zlochyny-rosiyi-vidteper-mozhna-za-telefonnoyu-garyachoyu-liniyeyu/ (дата звернення 16.03.2025 р.).

Артем Карпенко,
а’дюнкт 3 курсу ДонДУВС

науковий керівник: **Єгор Назимко,**
перший проректор ДонДУВС
доктор юридичних наук, професор

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ПАРТНЕРСТВІ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Запобігання злочинності – це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин із метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [1, с. 156].

Суб’єкти запобігання злочинам – це державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи чи громадяни, які здійснюють розроблення і реалізацію заходів щодо випередження, обмеження й усунення причин та умов злочинності і недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [1, с. 161]. Одним із головних суб’єктів запобігання злочинності є Національна поліція України. Громадські організації і об’єднання

громадян, добровільні громадські формування, організації громадського контролю також належать до суб'єктів запобігання злочинності.

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [3]. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, здійснюється у межах її компетенції та являється як основним напрямком діяльності так і другорядним.

Взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства, регламентована законодавчо. Вона полягає у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їх потреб [3]. Дана взаємодія стосується і запобіжних заходів, що зменшать рівень вчинення кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.

Діяльність громадських об'єднань (громадських організацій, громадських спілок) законодавчо визначена Законом України «Про громадські об'єднання». [6]. Взаємодія з поліцейським регламентована нормами Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [7].

Права та діяльність громадських об'єднань передбачають вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати мету та ціль. Звертатись до органів державної влади, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами. Одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації. Брати усть у розробленні проєктів нормативно – правових актів [6].

Законодавчо регламентовано, що громадяни мають право створювати громадські об'єднання: для участі в охороні громадського порядку, запобіганні та припиненні адміністративних та кримінальних правопорушень; інформування органів Національної поліції про вчинені або ті, що готуються, кримінальні правопорушення, місця концентрації злочинних угрупувань [7].

Так, 110 громадських організацій, об'єднались щоб замальовувати рекламу наркотичних засобів та інтернет – адреси інтернет – магазинів, що здійснюють безконтактний незаконний збут наркотичних засобів у Києві, Івано – Франківську, Житомирі, Запоріжжі, Кропивницькому, Львові, Миколаєві, Одесі, Полтаві, Рівному, Сумах, Харкові. На місці реклами наркотичних засобів з'являються гасла «Поважай батьків», «Модно бути здоровим», «Займайся спортом», «Розвивайся» [8].

Окрім цього поліцією та громадськими об'єднаннями проводяться активні заходи запобігання щодо незаконному безконтактному збуту у кіберпросторі, через блокування каналів у месенджерах.

Так, студенти кіберполіції ХНУВС у месенджері Telegram створили чат – бот «Стоп - наркотик» (з алгоритмом долучення), що дозволяє збирати, систематизувати та архівувати інформацію. Чат – бот дозволяє збирати, систематизувати та архівувати інформацію. У чаті працює онлайн мапа, до якої можна завантажувати фотографії з геомітками, які ілюструють написи

з рекламою наркотичних засобів на вулицях, ці дані будуть нанесені на онлайн мапу для їх замальовування або стирання [2].

Громадськістю у Києві створено Telegram – канал @ No_Drugs_Ukraine, де однодумці блокують наркоадреси, надсилаючи адміністрації месенджеру відповідні скарги, всі приєднані можуть надсилати скарги. Для блокування злочинного чату досить 5 скарг, щоб блокувати злочинну інтернет – наркогрупу треба набагато більше [8].

Є дієвими зарубіжні програми співпраці поліції з громадськими організаціями, які можна впроваджувати в Україні, приклади діяльності розглянемо нижче.

Так, програма «Підхід 600» , що запроваджена в Амстердамі - індивідуальна профілактична робота за участю поліцейських, прокуратури, фахівців установ охорони здоров'я та соціальних служб, 40 громадських організацій із 600 найбільш небезпечними злочинцями, а також з наркозалежними особами. Якщо профілактичні заходи сприяли становленню на шлях виправлення правопорушника чи звернення наркозалежної особи до програм замісної підтримувальної терапії, він виводився із списку 600, а на облік бралась інша особа. Програма дозволила суттєво покращити накроситуацію у Амстердамі, істотно знизити рівень ВІЛ – інфекції, вірусних гепатитів, знизити соціально – економічні наслідки цих епідемій на бюджет міста [5]. Вважаємо за доцільне, впровадження даної програми з певними корективами «Вихід 600», тобто 600 осіб, які є наркозалежними чи скоювали кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, при цьому кожна особа, що задіяна у програмі має бути споживачем наркотичних засобів. Враховуючи формат програми та компетентність задіяних спеціалістів , розраховуємо на позитивні результати.

Дієвою програмою співпраці поліцейських з громадськістю є діяльність, Police Athletic League (PAL), яка спрямована на формування довірливого ставлення до поліцейських управлінь, на співпрацю із місцевим населенням та захист дітей від шкідливих(заборонених) наркотиків. Програма набула широкого розповсюдження завдяки спортивним тренуванням поліцейськими та допомоги у виконанні домашніх завдань. Результати трирічної дії Програми PAL було оцінено Балтиморським підрозділом поліцейського управління і встановлено: арешти підлітків учасників PAL зменшились на 16,1 %, у той час як загальна кількість арештів підлітків збільшилась на 1,6 % [4, с. 43 - 44]. Ефективність програми PAL у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів можемо пояснити співпрацею працівників поліції з громадськими організаціями у наданні якісної освіти, креативністю ідей розвитку особистості, спортивними та командними заходами, розвитку почуття краси та розуміння мистецтва, що створюють особистість.

У Законі України «Про Національну поліцію» вказано, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [3]. Даний критерій є прямо пропорційний рівню співпраці населення з поліцією, відповідно можливостям, які відкриваються

перед правоохоронцями у сфері запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів.

Діяльність громадськості у кіберпросторі по блокуванні наркокрамниць, є більш дієвою порівняно з діяльністю поліції, оскільки є можливість залучити більшу кількість однодумців, ніж визначений штат працівників поліції. Національна поліція лише власними силами не в змозі впоратись з викликами злочинного наркотичного середовища, тому досягти ефективного запобігання вищевказаним кримінальним правопорушенням без співпраці з громадськістю неможливо.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Б.М. Головкін та ін., за заг. ред. Б.М. Головкіна. НАВС. Харків: Право, 2020. 384 с.

2. Блокуйте продаж наркотиків у Telegram: відео – інструкція. Полтавщина: інтернет – видання. URL: https://blog.poltava.to/vlada-spivak/9327/ (дата звернення 17.03.2025).

3. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015. Верховна Рада України: веб – сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення 10.10.2022).

4. Віктимологічне моделювання у системі заходів забезпечення кримінологічної безпеки суспільства: монографія / Т.В. Корнякова, О.Л. Соколенко, Г.С. Юзіков. Дніпро: ЛІРА, 2016. 220 с.

5. Поліція та громадськість – основа профілактики злочинності в Амстердамі. НАВС: веб – сайт. URL: https://www.navs.edu.ua/news/policiya-ta-gromadskist-%E2%80%93-osnova-profilaktiki-zlochinnosti-v-amsterdami.html (дата звернення 24.02.2025).

6. Про громадські об’єднання. Закон України від 22.03.2012. Верховна Рада України: веб – сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення 17.03.2025).

7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону. Закон України від 22.08.2000. Верховна Рада України: веб – сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text (дата звернення 13.12.2024).

8. Поскаржся на «закладку»: як українці об’єднуються проти вуличних наркотиків. Безпека у громаді: веб – сайт. URL: https://cop.org.ua/ua/dosvid/ukrainskyi-dosvid/kyiv-misto/poskarzhsya-na-zakladku-yak-ukrajintsi-ob-ednuyutsya-proti-vulichnikh-narkotikiv# (дата звернення 17.03.2025).

Артем Питомець,
аспірант 2 курсу денної форми навчання
Одеського державного університету внутрішніх справ,
Голова АО «ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКА
МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ»,
Адвокат Національної асоціації адвокатів України

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, РОЗПОЧАТИХ ЗА ФАКТОМ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з найбільш поширених тенденцій злочинності в умовах правового режиму воєнного стану є колабораційна діяльність.

Слід зазначити, що колабораціонізм є однією з форм державної зради, яка, не дивлячись на фактичне існування з 2014 року, була виокремлена законодавцем лише у 2022 році, після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Активні військові дії та введення особливого правового режиму воєнного стану стало наслідком запровадження змін до низки законодавчих та інших нормативно-правових актів, зокрема – Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України. Більшість таких змін полягала у криміналізації кримінальних правопорушень, пов’язаних із військовою агресією, а також – особливостями проведення досудового розслідування таких суспільно небезпечних діянь. Це стосується загалом і колабораційної діяльності, проблема розслідування якої, здебільшого, полягає у відсутності можливості отримати доступ до речових доказів та територій, на яких перебувають підозрювані в даних кримінальних правопорушеннях.

З 03 березня 2022 року Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111-1, якою передбачено запровадження в Україні кримінальної відповідальності за **колабораційну діяльність.**

Так, наразі кримінально-караними є наступні діяння:

1. Публічна підтримка воєнних дій проти України або заперечення цього факту (заклики та заяви в інтернеті та ЗМІ): публічне заперечення збройної агресії проти України та окупації частини її території; заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора та органів окупаційної адміністрації; співпраця з ними, невизнання державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях.

2. Зайняття посад у незаконних організаціях, створених на окупованій території, які не пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків.

3. Вибори, організація та проведення виборів, а також заклики до виборів і референдумів з боку незаконних організацій, створених на окупованих територіях.

4. Зайняття посади в судових або правоохоронних органах, створених на окупованій території.

5. Участь у військових організаціях, створених на окупованих територіях, або у збройних силах держави-агресора.

6. Надання допомоги у веденні бойових дій проти ЗСУ, ТРО, добровольчих формувань, сформованих для захисту незалежності України.

7. Організація та проведення політичних заходів та спільна інформаційна діяльність з державою-агресором, окупаційною владою: заходи політичного характеру – з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо – на підтримку держави-агресора; інформаційна діяльність - створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення інформації - спільно з державою-агресором та окупаційною владою; активна участь у вищезазначеному.

8. Надання матеріальних ресурсів та господарська діяльність: передача матеріальних ресурсів збройним/військовим формуванням держави-агресора або окупаційній владі; провадження господарської діяльності у взаємодії з окупаційною владою.

9. Пропаганда в закладах освіти: підтримка та пропаганда військової агресії проти України; підтримка країни-агресора та окупаційної влади; впровадження стандартів освіти держави-агресора [1].

Оскільки впровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність сталося зовсім нещодавно, знайти надійного і досвідченого спеціаліста в цій сфері досить складно.

Наявність досвіду допомагає зібрати необхідні докази та забезпечити проведення об'єктивного досудового розслідувань та судового розгляду даних кримінальних проводжень.

Як адвокат, так і слідчий, прокурор, суддя повинен усвідомлювати, що відсутність відповідної кваліфікації та недотримання ними моральних етичних засад має наслідком неможливість забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів осіб, які є найвищою соціальною цінністю в суспільстві.

Аргументується позиція, за якою можливість здійснення правоохоронної діяльності на належному, високому рівні безпосередньо пов'язана з неухильним дотриманням всіх моральних-етичних засад, які ставляться до адвокатської професії, працівників правоохоронних органів та має безпосередній зв'язок з їх особистістю.

Вважаю, що значення моральних вимог, які ставляться до адвоката та правоохоронної діяльності як такої, пов'язана насамперед із специфікою останньої, оскільки не тільки «некваліфіковані» адвокати та працівники правоохоронних органів, але й такі, що не дотримується моральних засад не в змозі належним чином забезпечити реалізацію прав, свобод та інтересів осіб, які є найвищою соціальною цінністю в суспільстві. Це пов'язано насамперед з тим, що дані професії фактично відноситься до тих професій, об'єктом яких є безпосередньо людина, її права та свободи, також честь та гідність, а в даному випадку її доля та майбутнє [2].

Необхідно зауважити, що відповідно до проведеного аналізу правоохоронної статистики та судової практики, доволі поширеними є випадки взаємодії колаборантів із особами, які перебувають на підконтрольних Україні

територіях, однак реалізують діяння, пов’язані із забезпеченням можливості держави-агресора вчиняти протиправні дії, спрямовані на анексування територій. Зокрема, така взаємодія актуалізується через поширення несприятливої інформації у соціальних мережах (інформаційний тероризм), порушення роботи інформаційно-телекомунікаційних технологій (кібератаки), передання засобами електронної комунікації інформації щодо пересування Збройних Сил України та їх місця дислокацій, координування напрямку вогню представників військових та збройних угруповань держави-агресора, передання інформації щодо дислокації об’єктів критичної інфраструктури тощо. В контексті зазначеного очевидною є потреба в удосконаленні інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності у кримінальних провадженнях за фактами вчинення колабораційної діяльності.

Більшість такого роду засобів знаходяться у площині негласних слідчих (розшукових) дій.

Підставами для проведення окремих слідчих розшукових дія є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення їх мети (п. 2 ст. 223 КПК України). У ч. 2 ст. 22 КПК України зазначено, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених законом [3]. Отже, свобода подання доказів учасниками кримінального процесу розглядається законодавцем як складова частина базової засади кримінального судочинства - змагальності. Це прямо пов’язано із проведенням слідчих розшукових дій, адже ці дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному проваджені.

Однак, на практиці, сторона захисту (в обличчі адвоката) має відчутно менше можливостей та способів для збору доказової бази.

Є маса випадків, коли особи підпадали під ознаку цього злочину тільки за те, що, наприклад, когось там пригостили з окупантів під час окупації харчовими продуктами або іншими засобами - це також є юридичною ознакою злочину.

Але, таких осіб слід відрізняти від тих, хто дійсно підлягає кримінальній відповідальності, хто добровільно погодився на співпрацю з ворогом, наприклад, почав поставляти харчові продукти, паливо.

Станом на 21 травня 2024 року Єдиний реєстр судових рішень містить 1561 вирок у кримінальних справах про колабораціонізм, а на сьогоднішній день їх кількість значно збільшилась, що є неприйнятним з точки зору правопорядку. Слід відзначити широку різноманітність ознак злочину та обсягу дій, встановлених у вироках. Тому, варто було б все ж таки звузити поняття колабораційної діяльності для забезпечення правової визначеності.

Якщо особу змусили отримати паспорт держави-агресора, то з моральної точки зору, вона злочину не вчиняла. І таких осіб на окупованих територіях тисячі.

І, можливо, в цьому випадку, держава повинна, окрім заходів примусу шляхом запровадження кримінальної відповідальності за ті чи інші діяння, а ще і запровадити заходи заохочення, такі як фінансові стимули, соціальні пільги,

юридичну допомогу таким особам тощо.

В цьому достатньо глибокому та чутливому питанні потрібно також розробити критерії для того, щоб не сталось так, що ми вимушені будемо притягати до кримінальної відповідальності невинуватих осіб, які вчинили певні дії **колаборaційного характеру,** не по своїй волі, що досить важко довести в суді.

В сучасних реаліях суди, прокурори та адвокати піддаються значному навантаженню. Правоохоронна система, нажаль, не встигає обробляти таку велику кількість матеріалів.

Тому завданням законодавства – є розробка чітких критеріїв, які забезпечать досягнення балансу у даній сфері.

Список використаних джерел

1. Аналіз статті про колаборaційну із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану від 08.04.2022.

2. Harris R. Illustrations in Advocacy. Legare Street Press, 2021. 354 p.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

Оксана Соловйова,
курсантка факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

Валерій Драний,
старший викладач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

На сучасному етапі розвитку Україна стикається з низкою загроз національній безпеці, зокрема військовою агресією РФ, гібридними загрозами, кібератаками та інформаційними диверсіями. Сектор безпеки та оборони є ключовим елементом державного управління, від якого залежить суверенітет, територіальна цілісність і стабільність держави. У зв’язку з триваючою війною та складною міжнародною ситуацією постає необхідність перегляду існуючих стратегій і підходів до зміцнення обороноздатності України. Значна увага приділяється адаптації законодавства до стандартів НАТО, удосконаленню

військового управління, розширенню міжнародного співробітництва та впровадженню новітніх технологій у секторі оборони. Посилення обороноздатності передбачає не лише модернізацію Збройних Сил, але й зміцнення Національної гвардії, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби та інших силових структур. Важливим аспектом також є підвищення ефективності територіальної оборони та розвитку добровольчих підрозділів, сучасні виклики вимагають розвитку кібербезпеки, інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій. Інформаційні війни, дезінформаційні кампанії та кібератаки стають важливими інструментами впливу, що потребує відповідної протидії та захисту державних інформаційних ресурсів. У цьому контексті цифровізація та технологічна модернізація відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективного функціонування сектору безпеки.Головною метою даного дослідження є аналіз ключових аспектів підвищення обороноздатності України, розгляд міжнародного досвіду та окреслення перспективних напрямів розвитку. Робота охоплює правові та організаційні аспекти, інноваційні підходи та можливості їх впровадження в українську практику з урахуванням досвіду країн НАТО та Європейського Союзу.

Законодавче забезпечення безпеки держави є одним із пріоритетів реформування сектору оборони. Важливими нормативними актами в цій сфері є:

- Закон України "Про національну безпеку України", який визначає принципи та механізми реалізації державної політики у сфері оборони.
- Закон України "Про оборону України", що встановлює правові основи організації та функціонування оборонного сектору.
- Закон України "Про основи національного спротиву", який регулює діяльність територіальної оборони та добровольчих формувань.
- Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", що спрямований на захист інформаційного простору та критичної інфраструктури від кібератак.

Крім того, важливим є адаптація законодавства до стандартів НАТО та ЄС, що сприяє інтеграції України в систему колективної безпеки. Зокрема, це стосується приведення у відповідність процедур мобілізації, військової підготовки та стратегічного планування.

Ефективність роботи сектору безпеки та оборони залежить від його структурної організації. Останні реформи передбачають:

- Оптимізацію структури Збройних Сил України, зокрема реформу Генерального штабу відповідно до стандартів J-структур НАТО.
- Покращення координації між різними силовими структурами, включаючи Міністерство оборони, СБУ, Національну поліцію та Державну прикордонну службу.
- Запровадження новітніх методів бойової підготовки, включаючи інтеграцію стандартів НАТО у військову освіту.
- Підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення, що включає постачання сучасного озброєння (HIMARS, Javelin, Bayraktar TB2) та розвиток логістичної інфраструктури.

Україна активно впроваджує цифрові технології для підвищення

ефективності військового управління. Одним із ключових проєктів є система ситуаційної обізнаності Delta, яка використовується для планування та координації бойових операцій. Також важливими напрямами є:

- Участь у міжнародних навчаннях НАТО (Rapid Trident, Sea Breeze), що сприяє підвищенню взаємосумісності українських військ із силами Альянсу.
- Розвиток кібервійськ, що включає посилення захисту державних інформаційних ресурсів та протидію інформаційним атакам.
- Співпраця з військово-промисловими компаніями (Baykar, Rheinmetall) для розробки сучасних оборонних технологій та нарощування виробничих потужностей.

Реформування сектору безпеки та оборони є одним із ключових напрямів державної політики України. Вдосконалення законодавства, оптимізація організаційної структури та впровадження новітніх технологій сприятимуть підвищенню обороноздатності країни. Подальша інтеграція України до європейських та євроатлантичних структур відкриває нові можливості для зміцнення національної безпеки. Важливим завданням на майбутнє є забезпечення сталого фінансування оборонного сектору, розвиток кадрового потенціалу та поглиблення міжнародного співробітництва.

Успішна інтеграція до європейських та євроатлантичних структур відкриває нові можливості для зміцнення національної безпеки. Це передбачає не лише адаптацію стандартів та процедур, а й активне залучення міжнародних ресурсів для покращення оборонного потенціалу.

Додатково необхідно розширювати співпрацю з військовими союзниками, особливо в питаннях обміну інформацією, спільних військових навчань та технічного переоснащення. Створення ефективної системи управління військами та налагодження кращої координації між структурами сектору безпеки допоможе підвищити оперативність реагування на потенційні загрози.

Важливим завданням на майбутнє є забезпечення сталого фінансування оборонного сектору, розвиток кадрового потенціалу та поглиблення міжнародного співробітництва. Успішна реалізація реформ сприятиме зміцненню обороноздатності держави та підвищенню рівня безпеки громадян України.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про національну безпеку України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19 (дата звернення 20.03.2025).

2. Закон України "Про основи національного спротиву". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20 (дата звернення 20.03.2025).

3. Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19

4. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: https://www.mil.gov.ua/ (дата звернення 20.03.2025).

5. Аналітичні матеріали НАТО щодо реформ сектору безпеки України. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm (дата звернення 20.03.2025).

Вадим Ширган,
аспірант,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА НАСЕЛЕННЯ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМИ 112

У сучасних умовах забезпечення безпеки є одним із найважливіших завдань держави. Ефективна протидія кримінальним правопорушенням вимагає тісної взаємодії органів безпеки, оборони та активної участі громадськості. Одним із ключових інструментів, що дозволяє оперативно реагувати на надзвичайні ситуації, є Система 112 — єдиний номер екстреного виклику. Цей механізм сприяє швидкому з'єднанню населення з службами реагування, що забезпечує своєчасну допомогу та запобігає ескалації кримінальних подій.

Система 112 – це єдиний номер виклику, який працює в більшості країн Європейського Союзу, а також впроваджується в інших державах, зокрема в Україні. Вона дозволяє громадянам у випадку надзвичайних ситуацій, незалежно від характеру загрози (крім надзвичайних медичних чи пожежних випадків), миттєво з'єднатися з централізованим диспетчерським центром. Центр аналізує інформацію, координує дії між поліцією, швидкою допомогою, пожежниками та іншими службами, що сприяє оперативному реагуванню на злочинні дії чи інші надзвичайні події [1].

Населення відіграє важливу роль у системі протидії кримінальним правопорушенням завдяки такому механізму:

- Швидке повідомлення про інциденти. Громадяни, які стали свідками або потерпіли від злочину, можуть оперативно викликати екстрену службу за номером 112. Це дозволяє правоохоронним органам негайно розпочати реагування, зібрати необхідну інформацію та запобігти подальшим злочинним діям.

- Інформування диспетчерського центру. У процесі виклику оператор Системи 112 збирає детальні дані про місце події, характер правопорушення та кількість учасників, що значно полегшує планування оперативних заходів.

- Підвищення громадянської свідомості. Активна участь населення у процесі повідомлення про злочинні дії сприяє формуванню культури спільної відповідальності. Це стимулює не лише оперативне реагування, але й попередження кримінальних правопорушень через інформування сусідів, громадські організації та засоби масової інформації.

Успішна протидія кримінальним правопорушенням базується на інтегрованій взаємодії кількох суб'єктів:

- Органи безпеки. Національна поліція України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, спецпідрозділи та інші правоохоронні органи можуть використовувати інформацію, отриману через Систему 112, для оперативного розслідування та запобігання злочинам. Централізована база даних дозволятиме оперативно передавати інформацію між

різними структурами.

- Органи оборони. У випадку загроз, пов'язаних із безпосереднім нападом або терористичними діями, оборонні служби можуть координувати свої дії з поліцією через спільні центри управління, що отримують сигнал із Системи 112.

- Громадські організації. Активна участь волонтерських та громадських організацій сприяє поширенню інформації про правила безпеки, організації тренінгів та підвищенню рівня обізнаності населення. Громадські ініціативи часто співпрацюють із місцевими адміністраціями для вдосконалення системи реагування на надзвичайні ситуації.

- Технологічна підтримка. Інформаційні технології, мобільні додатки та системи моніторингу допомагають як державним органам, так і громадянам оперативно отримувати та передавати дані про ситуацію на місцевості. Завдяки цьому покращується координація дій між усіма зацікавленими сторонами [2].

Варто зазначити, що за межами України Система 112 вже успішно впроваджена в багатьох країнах Європейського Союзу. Наприклад:

- Німеччина. Тут Система 112 дозволяє ефективно координувати дії поліції, рятувальників та пожежників. Завдяки високому рівню інтеграції технологій та чітко відлагодженим процесам реагування, середній час прибуття на місце події значно зменшився.

- Франція. У Франції Система 112 активно використовується як основний канал для екстрених викликів. Це дозволяє не лише оперативно реагувати на злочинні дії, а й вести профілактичну роботу через аналіз зібраних даних, що сприяє запобіганню майбутнім правопорушенням.

- Італія. В Італії впровадження Системи 112 дозволило інтегрувати роботу різних служб, що позитивно позначилося на рівні безпеки. Спільна робота служб реагування дозволяє швидко розподіляти ресурси та ефективно боротися з кримінальними загрозами.

Таким чином можна зробити висновок, що активна взаємодія органів безпеки, оборони та громадськості є ключем до ефективної протидії кримінальним правопорушенням. Система 112 виступає не лише як інструмент екстреного реагування, але й як засіб координації дій між державними структурами та населенням. Залучення громадян до процесу повідомлення про злочини сприяє оперативному реагуванню та формує культуру спільної відповідальності. Досвід країн ЄС демонструє, що інтегровані системи екстреного виклику, такі як 112, сприяють зниженню рівня злочинності та покращенню загальної безпеки. В Україні подібна система має великий потенціал, проте її успішне впровадження вимагає постійного вдосконалення нормативно-правової бази, технологічного оновлення та активної участі всіх суб'єктів безпеки.

Список використаних джерел

1. Закон України від 13.03.2012 № 4499-VI «Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4499-17#Text

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1031 «Про затвердження Порядку функціонування системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-2012-%D0%BF#Text

Владислав Глущенко,
курсант 3 курсу факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Ольга Литвиненко,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ, майор поліції,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»,

СПІВПРАЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКИМИ ФОРМУВАННЯМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

У сучасному світі питання безпеки справді є дуже чутливими через те, що кожна окрема людина хоче мати захист і жити в безпечній країні. Важливим елементом забезпечення громадської безпеки є не лише професійна робота поліції, а й активна участь громадськості у підтриманні правопорядку. Така співпраця між Національною поліцією України та громадськими організаціями яскраво свідчить про те, що спільними зусиллями можна створити ефективну систему попередження злочинності та максимально оперативного реагування на правопорушення. Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» визначає правові основи залучення громадян до охорони правопорядку, що дозволяє громадським формуванням діяти на законних підставах, забезпечуючи підтримку правоохоронцям у їхній щоденній діяльності [1]. Важливість такої співпраці також наголошується у Стратегії розвитку Міністерства внутрішніх справ України, де передбачено розширення механізмів взаємодії поліції з населенням задля підвищення рівня довіри та ефективності правоохоронної діяльності, навіть після 2020 року ми повинні проводити дані заходи для покращення взаємовідносин [2].

Як ми знаємо, Національна поліція України здійснює співпрацю з громадськими формуваннями на основі договірних відносин, які регламентують механізми взаємодії та відповідальність сторін. Залучення населення до охорони правопорядку відбувається через створення громадських формувань, діяльність яких спрямована на профілактику злочинності, патрулювання територій та реагування на правопорушення спільно з правоохоронцями. Такий підхід відповідає принципам «Community Policing», що є ефективною моделлю взаємодії поліції та громадян у багатьох країнах світу [3].

Одним із прикладів успішної співпраці поліції з громадськістю є діяльність громадських формувань «Самооборона», «Щит», «Громадський патруль» тощо. Вони працюють у взаємодії з патрульними офіцерами поліції, надаючи допомогу у забезпеченні безпеки на вулицях міст та селищ. Важливими є також волонтерські ініціативи та молодіжні організації, які є суб'єктами профілактичних заходів, просвітницьких програм, популяризації правової культури населення.

Ефективність такої взаємодії підтверджується міжнародним досвідом. У Канаді та країнах ЄС подібні практики взаємодії між поліцією та громадськими об'єднаннями значно знижують рівень злочинності, сприяють зростанню довіри до правоохоронних органів та підвищують рівень правосвідомості громадян [4]. В Україні також активно розвивається система яка об'єднують представників громади, місцевих органів влади та правоохоронців для спільного вирішення питань громадської безпеки.

Попри позитивні результати співпраці поліції та громадських формувань, існують певні проблеми та виклики. Основними з них є недостатнє фінансування, відсутність належної підготовки членів громадських формувань, низька правова обізнаність населення та певний рівень недовіри до правоохоронних органів. Крім того, спостерігається недостатня мотивація громадян до участі в охороні правопорядку, що потребує розширення інформаційно-роз'яснювальної роботи.

Також для підвищення ефективності співпраці між Національною поліцією України та громадськими формуваннями необхідно удосконалити законодавчу базу, забезпечити навчання членів формувань, розширити фінансування таких ініціатив, а також запровадити нові цифрові механізми для комунікації між поліцією та громадянами. Зокрема, створення інтерактивних платформ для взаємодії, залучення соціальних мереж та мобільних додатків дозволить покращити координацію дій між правоохоронцями та населенням.

Таким чином, ми можемо дійти висновку що, співпраця Національної поліції України з громадськими формуваннями є важливим чинником зміцнення громадської безпеки та профілактики злочинності. Ефективна взаємодія сприяє підвищенню довіри до поліції, формуванню культури законності та відповідальності серед громадян, а також створенню більш безпечного середовища для всіх членів суспільства.

Список використаних джерел

1. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text (дата звернення: 07.03.2025).

2. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-р#Text (дата звернення: 07.03.2025).

3. Communiti policing. What is Community Policing? URL: https://www.cop.org.ua/en/what-is-community-policing (дата звернення: 07.03.2025).
4. Як у Канаді і Євросоюзі регулюють взаємодію поліції та громади URL: https://sheriffua.org/news/kanada/jak-u-kanadi-i-jevrosojuzi-reguljujut-vzajemodiju-politsiji-ta-gromadi (дата звернення: 07.03.2025).

Ростислав Дорошенко,
курсант першого курсу факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядовий поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЇ У ВІДКРИТОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Сучасне українське суспільство намагається розбудовувати соціальні інститути, опираючись, на верховенство права і поваги до прав людини, на свободу висловлювань та інформації. При цьому, на думку Захаренко К. В. інформаційна сфера, яка забезпечує право на вільне отримання та обмін інформацією є головним чинником становлення громадянського суспільства [1, с. 31]. Відповідно, ключовим завданням, яке стоїть перед українським суспільством Захаренко К. В є створення відкритого інформаційного середовища, включаючи забезпечення інформаційної прозорості державної влади, необхідної для формування громадянського суспільства і досягнення взаємодії між суспільством і владою на принципах довіри, взаєморозуміння та ділового партнерства [1, с. 33].

Стаття 34 Конституції України гарантує громадянам право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [2, с. 34]. Кожен громадянин має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Сучасні умови правового режиму воєнного стану обумовили питання, які пов’язані з обмеженням реалізації даного права. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [2, с. 34].

Сучасне інформаційне суспільство характеризується розвитком

електронної комунікації. Відносини у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра щодо надання та отримання електронних комунікаційних послуг, постачання та доступу до електронних комунікаційних мереж, забезпечення конкуренції на ринках електронних комунікацій, а також щодо користування радіочастотним спектром, ресурсами нумерації та захисту прав користувачів послуг регулюються Законом України «Про електронні комунікації» від 16 грудня 2020 року № 1089-IX [3].

Згідно вимог зазначеного нами законодавчого акту метою державного управління і регулювання у сферах електронних телекомунікацій та радіочастотного спектра є:

1) розвиток ринків доступу до електронних комунікаційних мереж та ринків електронних комунікаційних послуг, що забезпечить розгортання та використання електронних комунікаційних мереж високої та надвисокої пропускної здатності, сприятиме інвестуванню в розвиток таких мереж та їх інфраструктури, розвитку конкуренції, а також сумісність електронних комунікаційних послуг, доступність, безпечність електронних комунікаційних мереж і послуг та переваги для кінцевих користувачів;

2) створення засад для ефективного та гармонізованого користування радіочастотним спектром для забезпечення економічного, соціального, інформаційного та культурного розвитку, державної безпеки, обороноздатності, виконання міжнародних зобов'язань, а також для забезпечення і захисту інтересів держави та користувачів радіочастотного спектра;

3) забезпечення надання на всій території України якісних, прийнятних та доступних для населення послуг шляхом забезпечення ефективної конкуренції та вибору електронних комунікаційних послуг, а також задоволення потреб і захист прав та законних інтересів кінцевих користувачів послуг, у тому числі осіб з інвалідністю, щодо доступу до електронних комунікаційних послуг на рівні з іншими споживачами;

4) сприяння розвитку внутрішнього ринку;

5) сприяння інтересам кінцевих користувачів [3, ст. 4].

Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. встановлює правові засади організації та діяльності поліції та підкреслює важливість комунікації з громадськістю [4]. Зокрема, стаття 11 законодавчого акту наголошує на необхідності тісної співпраці та взаємодії поліції з громадянами, громадами та державними органами на засадах партнерства [4, ст. 11]. Це сприятиме задоволенню потреб громадян та підвищенню їхньої довіри до правоохоронних органів. Прикладом ефективної комунікації Національної поліції з громадянами є впровадження методики «community policing», проєктів «Поліцейський офіцер громади», «Сусідська варта» тощо. На тепер в громадах впроваджується діяльність служби освітньої безпеки [5].

Реалізація зазначених проєктів передбачає постійну співпрацю поліції з громадянами та органами місцевого самоврядування. Основною метою такої взаємодії є створення спільного безпечного простору. Це досягається шляхом постійної комунікації, коли поліція та громада спільно виявляють проблеми безпеки та шукають шляхи їх вирішення. Такий підхід підвищує довіру

населення до правоохоронних органів та сприяє розвитку громадянського суспільства.

Отже, відкритий інформаційний простір, свобода слова та доступ до достовірної інформації є невід'ємними елементами демократичного суспільства. Українське законодавство гарантує ці права та підкреслює важливість їх дотримання у взаємодії між органами державної влади та громадянами, в тому числі й з органами (підрозділами) Національної поліції.

Список використаних джерел

1. Захаренко К. В. Відкритість інформаційного простору та контроль за доступністю інформації. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2018. № 2 (12). С. 30-35.

2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 1 січня 2020 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text.

3. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 року № 1089-IX. Дата оновлення: 1 квітня 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 16 серпня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

5. Інструкція з організації роботи підрозділів Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти: затв. наказом МВС України від 1 жовтня 2024 р. № 663. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-24#Text.

Олена Кривко,
курсантка першого курсу факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КОМУНІКАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ

Комунікація є основою соціальної взаємодії та людського існування. У процесі спілкування люди передають знання, обмінюються досвідом, формують різні вміння та навички, погоджують і координують спільні дії. Спілкування є суттєвою складовою комунікативної готовності до здійснення професійної діяльності [1, с. 122]. Завдяки комунікації ми можемо розвивати себе як особистість і ефективно сприяти прогресу суспільства. Комунікація також є основою навколо якої об'єднуються громади, жителі яких взаємодіють різними засобами комунікації для вирішення спільних проблемних питань.

Комунікативна функція передбачає багато різноманітних мовних та немовних засобів, які допомагають передати не тільки інформацію, а й відчуття, настрій, емоції тощо. При цьому до елементів комунікативної функції відносяться:

- мовні засоби;
- невербальна комунікація;
- вміння слухати та розуміти [2].

Відповідно в комунікації з іншими людьми використовуються різноманітні мовні та немовні засоби, які сприяють передачі інформації та сприйняттю повідомлень. При цьому зазначаємо те, що мовні засоби включають в себе лексику, граматику та фонетику, а немовні засоби, у свою чергу, передають повідомлення без використання слів, включаючи міміку, жести, поставу та інші невербальні елементи [2]. Окрім того мовні засоби використовуються для передачі точної інформації та вираження думок та переконань. Прикладом цього є використання спеціалізованої термінології у науковому дискурсі, яка допомагає уточнити та передати конкретну інформацію [2].

Невербальна комунікація передає інформацію за допомогою жестів, міміки, постави, тону голосу та інших невербальних елементів. Тобто невербальна комунікація проявляється без використання слів та мовних засобів. Прикладом цього є використання військовослужбовцями, правоохоронцями жестів під час виконання бойових чи службових завдань. Іншим прикладом є використання жестів, міміки та інших невербальних елементів злочинцями один одному для передачі інформації на відстані.

Психологи визначають декілька функцій комунікації, які є важливими у

житті людей [3]. Такими функціями є:

- задоволення потреби у спілкуванні;
- уточнення уявлення про себе;
- демонстрування поваги до іншого;
- розбудова стосунків;
- обмін інформацією;
- вплив на інших [3].

У сучасному глобалізованому інформаційно насиченому світі комунікація є рушієм політичного, економічного, соціального та культурного розвитку. Дефініцією є те, що комунікація забезпечує ефективне функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, сил безпеки та оборони, підприємств, установ та організацій, публічного та приватного. Загальновідомим є те, що без ефективної комунікації неможливе функціонування демократичних систем, де кожен має можливість отримувати інформацію про політичні рішення та активно брати участь у процесах, які визначають майбутнє як людини так і суспільства в цілому.

Визначальну роль комунікація відіграє в освітньому процесі. За допомогою комунікації передаються нові знання, формуються уміння та навички, розвивається критичне мислення та особистісні ціннісні орієнтації.

Германюк Н. В., досліджуючи роль комунікацій в управлінні організаційним процесом, виділяє зовнішні та внутрішні комунікації [4]. На думку науковця перші виявляються протягом взаємодії підприємства з навколишнім оточенням поза його межами. Ключовим їх завданням Германюк Н. В. називає задоволення необхідних інформаційних запитів, встановлення добрих стосунків з державними структурами, соціумом, партнерами, споживачами. Зовнішні комунікації сприяють набуттю певного іміджу організації в ділових колах [4].

Отже, досліджуючи комунікацію та її роль у суспільстві зазначаємо її важливе місце в розвитку соціальних інституцій державного механізму.

Список використаних джерел

1. Козубенко І. В. Комунікативна складова професійної діяльності поліцейського. *Юридична психологія.* 2022. № 2 (31). С. 122-129.

2. Комунікативна функція. *Простір психологів*. URL: https://psyhology.space/psypedia-post/komunikatyvna-funkcziya/.

3. Функції комунікації. URL: http://llt.multycourse.com.ua/ua/page/22/81#2.

4. Германюк Н. В. Роль комунікацій в управлінні організаційним процесом. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9408.

Ольга Ломака,
студентка 2-го курсу факультету № 4
Донецького державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України визначає Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [1].

В сучасних умовах розвитку державного механізму систему Національної поліції складають:

1) центральний орган управління поліції;

2) територіальні органи поліції [1, ст. 13].

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

Безпосередньо у складі Національної поліції функціонують:

1) кримінальна поліція;

2) патрульна поліція;

3) органи досудового розслідування;

4) поліція охорони;

5) спеціальна поліція;

6) поліція особливого призначення;

7) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ [1, ч. 3 ст. 13].

У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання.

Діяльність органів (підрозділів) Національної поліції здійснюється на території обслуговування. За територіальною ознакою в системі Національної поліції України функціонують територіальні та міжрегіональні територіальні органи (підрозділи) поліції.

На прикладі органів (підрозділів) кримінальної поліції зазначаємо, що до територіальних органів відносяться:

- Департамент карного розшуку;
- Департамент міграційної поліції;

- Департамент кримінального аналізу;
- Департамент боротьби з наркозлочинністю та інші [2].

До міжрегіональних територіальних органів (підрозділів) кримінальної поліції відносяться:

- Департамент кіберполіції;
- Департамент стратегічних розслідувань;
- Департамент внутрішньої безпеки [2].

Окрім повноважень визначених Законом України «Про Національну поліцію» територіальні та міжрегіональні територіальні підрозділи кримінальної поліції забезпечують виконання повноважень, які регулюються вимогами Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII.

Окрім зазначених нами підрозділів кримінальної поліції, до міжрегіональних територіальних органів також входять:

- Департамент патрульної поліції;
- Департамент поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють»;
- Департамент поліції охорони [2].

З веденням Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 [4], у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року в Україні правового режиму воєнного стану органи (підрозділи) Національної поліції входять до складу сил безпеки та оборони [5], а також виконують завдання національного спротиву в складі сил територіальної оборони [6].

На підставі викладеного зазначаємо висновок про те, що в умовах правового режиму воєнного стану система Національної поліції України розвивається на демократичних засадах, з урахуванням міжнародного досвіду.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 16 серпня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

2. Структура Національної поліції: *Офіційний вебпортал Національної поліції України*. URL: https://npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi.

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 9 серпня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64. Дата оновлення: 13 лютого 2024 р. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text.

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 31 березня 2023 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

6. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня

2021 р. № 1702-IX. Дата оновлення: 3 серпня 2023 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text.

Ірина Петриченко,
здобувач вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Віталій Телійчук,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент

ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯН З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У сучасному суспільстві питання забезпечення безпеки громадян і протидії зі злочинності є одними з найбільш важливих та актуальних. Оперативні підрозділи правоохоронних органів виконують ключову роль у виявленні, розслідуванні та припиненні правопорушень. Проте ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від належної взаємодії з громадянами. Оптимізація цього процесу може суттєво підвищити результативність протидії зі злочинності та забезпечити громадську безпеку. Громадяни є важливими учасниками правопорядку, і їхня активна участь у боротьбі зі злочинністю може значно полегшити роботу оперативних підрозділів. Вони можуть бути джерелом інформації про скоєні правопорушення, потенційні загрози, а також мати можливість надавати допомогу правоохоронцям у розслідуванні та припиненні злочинних дій. Однак, є непоодинокі випадки коли громадяни не довіряють правоохоронним органам або бояться надавати свідчення через можливі негативні наслідки для себе.

Існує кілька бар'єрів, які ускладнюють взаємодію між громадянами та оперативними підрозділами:

порушення прав громадян, корупція в поліції, низька професійність деяких працівників правоохоронних органів можуть призвести до того, що громадяни не хочуть співпрацювати з поліцією;

громадяни часто не знають, як правильно взаємодіяти з правоохоронними органами, до кого звертатися та в яких випадках надавати інформацію;

страх помсти з боку правопорушників є важливим фактором, який обмежує бажання громадян співпрацювати з поліцією [1].

Для підвищення ефективності взаємодії громадян з оперативними підрозділами варто впровадити низку заходів. Ключовим аспектом є створення умов для підвищення довіри громадян до правоохоронних органів. Зазначене можна досягти через публічний звіт про результати роботи оперативних підрозділів, відкриті засідання, участь громадських організацій у моніторингу діяльності правоохоронців. Тренування та підвищення кваліфікації працівників поліції, особливо у питаннях етики, взаємодії з громадянами та запобігання корупції. Використання системи електронних звернень, онлайн-консультацій, а також мобільних додатків для зручного і безпечного повідомлення про правопорушення [2, с. 35].

Не менш важливим є підвищення рівня правової обізнаності серед населення. Громадяни повинні знати:

як правильно звертатися до правоохоронних органів;

які є варіанти анонімного повідомлення про правопорушення або правопорушення;

які гарантії безпеки для свідків та потерпілих існують на законодавчому рівні.

Програми навчання та інформування населення через засоби масової інформації, соціальні мережі, а також безпосередньо на місцях (через зустрічі з поліцейськими, розповсюдження буклетів) можуть значно полегшити цей процес. Важливим аспектом є забезпечення громадян безпечними і конфіденційними каналами для надання інформації про правопорушення. Це можуть бути анонімні телефонні лінії та гарячі лінії. Інтернет-платформи для анонімного повідомлення про правопорушення або небезпеку. Створення спеціальних програм для захисту осіб, які надають інформацію правоохоронцям, зокрема через зміну особистих даних або забезпечення фізичної безпеки. Важливим напрямком є активне впровадження спільних програм, де оперативні підрозділи та громадські організації співпрацюють у боротьбі зі злочинністю [3, с. 47]. Це може включати:

спільні заходи, направлені на підвищення обізнаності про злочинність у громаді та залучення громадян до її запобігання;

підтримка ініціатив громадських організацій, які працюють у сфері безпеки та допомоги потерпілим [4, с. 16].

Отже, оптимізація взаємодії громадян з оперативними підрозділами правоохоронних органів є важливою складовою стратегії боротьби зі злочинністю. Для цього необхідно розвивати інструменти, які забезпечать прозорість роботи правоохоронців, покращать правову обізнаність громадян і створять умови для безпечного надання інформації. Тільки через спільні зусилля правоохоронних органів і громадськості можна досягти значних успіхів у протидії злочинності та забезпеченні безпеки в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст.303 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text

2. Бабіч А. В., Є. В. Поляков. До питання законодавчого визначення поняття та завдань оперативно-розшукової діяльності. Організаційний комітет 2022 р. 121 с.

3. Подобний О.О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика: навчально-методичний посібник. 2021 р. 450 с.

4. Серемчук К. В., В. Г. Телійчук. Сприяння громадян оперативним підрозділам: окремі проблемні аспекти правового регулювання в умовах воєнного стану. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. 2024. 250 с.

Владислав Решетняк,
здобувач вищої освіти навчальної групи КП-331
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Владислав Редька,
здобувач вищої освіти навчальної групи КП-331
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Володимир Варава,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану перед правоохоронною системою України постають нові виклики, які потребують оперативного реагування та ефективної взаємодії між різними органами. Особливого значення набуває співпраця підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування, оскільки саме від їхньої злагодженої роботи залежить ефективність боротьби з воєнними злочинами, актами диверсії, тероризму, незаконним обігом зброї та іншими загрозами національній безпеці.

Наявні правові механізми та організаційна структура цих підрозділів потребують адаптації до нових реалій, адже злочинність у воєнний час має свої особливості. Основна увага зосереджується на швидкості реагування, ефективності збору доказів, організації роботи в умовах обмеженого доступу до ресурсів, а також на вдосконаленні методів проведення слідчих та розшукових дій. Актуальність теми обумовлюється необхідністю детального аналізу правових та організаційних засад взаємодії між кримінальною поліцією та органами досудового розслідування, а також пошуком шляхів удосконалення цієї взаємодії[1].

В умовах війни структура злочинності значно змінюється. Збільшується

кількість воєнних злочинів, терористичних актів, саботажу, колабораціонізму, незаконного обігу зброї та боєприпасів. Крім того, виникають нові види злочинів, які вимагають оперативного реагування та чіткої координації між підрозділами поліції та органами досудового розслідування. Для цього необхідно забезпечити належну правову основу, яка дозволить ефективно реалізовувати повноваження цих органів, а також усунути прогалини в законодавстві, які можуть ускладнювати слідчі та оперативні дії[2].

Важливим аспектом є координація між підрозділами кримінальної поліції та органами досудового розслідування, що включає чітке визначення ролей і функцій кожної зі структур. З огляду на специфіку воєнного часу, правоохоронні органи повинні досить швидко обмінюватися інформацією, координувати свої дії щодо збору доказів, забезпечення фізичної безпеки учасників слідчих дій та швидкого затримання підозрюваних у вчиненні особливо тяжких злочинів. У цьому контексті значну роль відіграє правове регулювання діяльності правоохоронних органів, зокрема Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про Національну поліцію», а також спеціальні положення про правовий режим воєнного стану.

Одним із ключових завдань правоохоронної системи є виконання письмових доручень слідчого, що дозволяє більш ефективно організовувати процес досудового розслідування. В умовах війни ці доручення набувають особливої важливості, оскільки від їхньої оперативності часто залежить не лише успішність слідства, а й національна безпека. Окрім того, правоохоронні органи активно застосовують негласні слідчі (розшукові) дії, які дають змогу отримати критично важливу інформацію про діяльність злочинних угруповань, зокрема тих, що займаються контрабандою зброї, фінансуванням тероризму чи колабораціоністською діяльністю[3].

Значним викликом залишається необхідність адаптації правоохоронних органів до роботи в умовах обмежених ресурсів, постійної загрози життю та нестабільності оперативної ситуації. Для покращення їхньої взаємодії необхідно посилити матеріально-технічне забезпечення, удосконалити систему обміну інформацією та створити централізовану базу даних для оперативного доступу до інформації щодо розслідуваних злочинів.

Окрім внутрішніх реформ, важливим є використання міжнародного досвіду. У багатьох країнах, що стикалися з аналогічними викликами, були запроваджені ефективні механізми взаємодії правоохоронних органів у кризових умовах. Наприклад, у Великій Британії активно застосовуються спеціальні оперативні центри для координації дій поліції та військових, у Польщі діє система швидкого реагування на воєнні злочини, а у США широко використовуються інтегровані бази даних для боротьби з тероризмом та організованою злочинністю.

Адаптація цих моделей в Україні дозволила б підвищити ефективність правоохоронної системи та покращити координацію між різними структурами[4].

Дослідження організаційно-правових засад взаємодії підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування в умовах воєнного

стану показало, що ключовими проблемами залишаються нестача ресурсів, відсутність єдиної інформаційної системи, труднощі у зборі доказів та складність проведення слідчих дій у зонах активних бойових дій. Однак, завдяки належному правовому регулюванню, вдосконаленню механізмів координації та застосуванню сучасних технологій можна значно підвищити ефективність взаємодії між цими структурами.

Пріоритетним завданням є створення єдиної електронної бази даних, яка дозволить швидко обмінюватися інформацією та координувати дії правоохоронних органів. Важливо також забезпечити належний рівень матеріально-технічного оснащення, що включає сучасні засоби зв'язку, цифрові технології збору доказів та захисне спорядження для слідчих і оперативних працівників. Досвід іноземних країн свідчить, що інтеграція правоохоронних органів, спільні навчання та створення спеціалізованих оперативних центрів дозволяють значно підвищити рівень розслідувань та правопорядку в кризових ситуаціях[5].

Таким чином, ефективна взаємодія підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування є критично важливим елементом забезпечення правопорядку в умовах війни. Її вдосконалення сприятиме покращенню загального рівня безпеки в країні, дозволить ефективніше боротися зі злочинністю та забезпечить належне розслідування воєнних злочинів.

Список використаних джерел

1. Особливості кримінальної відповідальності за шахрайство в умовах воєнного стану. Юридичний вісник. URL: https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/271?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 16.03.2025).
2. Петров І. І. Негласні слідчі (розшукові) дії в умовах воєнного стану: проблеми допустимості результатів. Науковий вісник Університету державної фіскальної служби України, 2024. № 2 С. 71.
3. Скриник М. Взаємодія під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Психологія і право, 2022. № 28. С. 89.
4. Фролов Ю. М. Правові засади діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: теоретичні аспекти та практичні проблеми. Вісник Національної академії внутрішніх справ, 2023. № 1. С. 69.
5. Іванов В. Г. Використання цифрових технологій в діяльності правоохоронних органів України в умовах війни. Право і безпека, 2023. № 2. С. 47.

НАПРЯМ 3.
ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ПАРТНЕРСТВІ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Артур Волобоєв,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії

ПРИНЦИП НАСТУПАЛЬНОСТІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МАЙБУТНЄ ЧИ ФАНТОМ?

Принцип наступальності в оперативно-розшуковій діяльності часто розглядається як фундаментальний компонент сучасної стратегії протидії злочинності, що теоретично передбачає не тільки швидкого реагування на вже скоєні злочини, а й на імплементацію превентивних заходів, які мають нейтралізувати потенційні загрози ще до їх матеріалізації. Зазначений принцип інтегрований у широкому розумінні в проактивну модель забезпечення правопорядку, концептуальним напрямом якої є своєчасна ідентифікація кримінально протиправних намірів на етапі їх зародження.

З огляду на це закономірно постає питання: наскільки реалістичною є ця концепція в сучасних правових системах? Адже її реалізація передбачає використання методологічного інструментарію, що дозволяє реагувати не в поточному режимі, а випереджати злочинні діяння, що має призвести до зниження рівня криміногенності. Однак, на шляху досягнення такого ідеалу виникають чисельні практичні та концептуальні перешкоди.

Вважаємо, що ключовий аспект принципу наступальності передбачає системну інтеграція превентивного інструментарію в загальну стратегію протидії злочинності. Такий підхід не лише мінімізує рівень злочинності, але й суттєво підвищує ефективність реагування на трансформації криміногенної ситуації. Водночас імплементація цієї концепції вимагає наявності чітких правових механізмів, які б детально регламентували межі та умови застосування оперативно-розшукових заходів для запобігання порушенням фундаментальних прав людини. За відсутності належного нормативно-правового регулювання принцип наступальності ризикує залишитися декларативним конструктом або, що гірше, бути інструментом зловживань з боку правоохоронних органів, що суперечить фундаментальним принципам демократичного суспільства.

У сфері правового забезпечення принцип наступальності перебуває між ідеалом та реальністю. З одного боку, існує теоретична імперативність правової визначеності в оперативно-розшуковій діяльності, що полягає у формуванні ефективних юридичних механізмів, які забезпечують запобігання не лише зловживанням, а й помилковим рішенням при застосуванні оперативних заходів. З іншого боку, практична реалізація цих механізмів виявляється надзвичайно

складною з огляду на динамічність криміногенних процесів та інституційну інерцію правоохоронних систем.

Слід зазначити, що принцип наступальності теоретично корелює з іншими фундаментальними принципами оперативно-розшукової діяльності, як-то:

– законності, який вимагає суворого дотримання нормативно-правової бази при здійсненні будь-яких оперативних заходів;

– конспіративності, де забезпечується таємність проведення оперативних дій з метою підвищення їх ефективності;

– об'єктивності, що передбачає неупереджений аналіз оперативної інформації.

Між тим на практиці ця кореляція часто порушується, що ставить під сумнів саму можливість гармонійного впровадження наступальності в систему оперативно-розшукової діяльності.

На нашу думку, у контексті такої проблематики виокремлюються базові моделі правової регламентації принципу наступальності в оперативно-розшуковій діяльності:

1) жорстко регламентована модель, у межах якої застосування кожного оперативного заходу підлягає обов'язковому судовому санкціонуванню. Цей підхід теоретично забезпечує максимальний рівень контролю за діяльністю правоохоронних органів, гарантуючи законність застосування інструментів оперативно-розшукової діяльності та мінімізуючи ймовірність перевищення службових повноважень;

2) гнучка модель, що теоретично надає суб'єктам правоохоронної діяльності ширший спектр дискреційних повноважень для оперативної адаптації до новітніх викликів. Така модель дозволяє правоохоронцям динамічно модифікувати тактику залежно від специфіки ситуації, що набуває особливої актуальності в сучасних умовах, коли криміногенні процеси характеризуються високим рівнем волатильності. Проте ця модель не має ефективних запобіжників проти зловживань, що ставить під сумнів не лише її законність, але й саму можливість існування в демократичному суспільстві;

3) комбінована модель, що теоретично синтезує жорсткі процесуальні гарантії з елементами оперативної автономності. Такий інтегративний підхід дозволяє зберігати високу ефективність оперативно-розшукових заходів при одночасному забезпеченні належного правового контролю. Однак в реальних умовах ця модель трансформується в одну з попередніх – або правові гарантії стають формальними (і модель де-факто стає гнучкою), або оперативна автономність обмежується бюрократичними процедурами (і модель де-факто стає жорстко регламентованою). Так, Європейський суд з прав людини у справі «Класс проти Німеччини» [1] сформулював важливий прецедент щодо необхідності ефективних гарантій проти зловживань при застосуванні таємних заходів спостереження, але реальна імплементація цих гарантій залишається предметом гострих дискусій.

Прогресивний розвиток інноваційних технологій, зокрема аналітики великих даних, систем штучного інтелекту та інших цифрових інструментів, теоретично розширює потенціал застосування принципу наступальності.

У такому технологічному підході вбачається шлях до подолання існуючого дисбалансу між ефективністю та дотриманням прав людини через алгоритмічну об'єктивність. Водночас це генерує нові виклики у сфері правового регулювання, адже імплементація технологій має відповідати не лише технічним параметрам, а й стандартам правового захисту, що на сьогодні залишається невирішеною проблемою. Особливо показовим є використання предиктивної аналітики в правоохоронній діяльності, коли алгоритми машинного навчання теоретично дозволяють ідентифікувати потенційні злочинні дії на основі аналізу великих масивів даних. Система PredPol, що застосовується поліцейськими департаментами США для прогнозування місць імовірної злочинної активності, демонструє як потенціал, так і обмеження такого підходу – численні дослідження виявили проблеми алгоритмічної дискримінації та помилкових прогнозів, що ставить під сумнів реалістичність ефективної наступальності на основі технологій [2, с. 65, 67, 69-70, 120].

Науковий аналіз міжнародного досвіду, зокрема в юрисдикціях Європейського Союзу, США та Канади, демонструє неузгодженість результатів імплементації проактивних методів у стратегіях протидії злочинності. Одні науковці та практики наголошують на окремих успішних кейсах застосування цифрових технологій для аналітичної обробки інформації, що теоретично зменшує часові витрати на ідентифікацію потенційних загроз. Інші, – обґрунтовано вказують на системні проблеми, що виникають при практичній реалізації таких підходів, зокрема на відсутність переконливих доказів їх довгострокової ефективності [3, с. 71].

Імплементація принципу наступальності також виявляє фундаментальні етичні протиріччя, що ставлять під сумнів саму можливість його ефективної реалізації. З одного боку, існує теоретична можливість забезпечення оптимального балансу між суспільною безпекою та індивідуальними правами. З іншого боку, практика свідчить, що за умов реальних інституційних обмежень та системних стимулів правоохоронних органів цей баланс регулярно порушується у бік безпеки, причому часто без значущого підвищення її рівня. Особливу увагу варто приділити ризикам порушення права на приватність, свободи зібрань та асоціацій, а також презумпції невинуватості, які систематично ставляться під загрозу при застосуванні превентивних заходів.

Отже, принцип наступальності, хоча й позиціонується як фундаментальний елемент сучасної стратегії протидії кримінальним загрозам, але залишається більше теоретичним конструктом, ніж практичною реальністю. Його ефективна реалізація стикається з численними концептуальними, інституційними та практичними перешкодами, що породжує закономірне питання: чи є наступальність в оперативно-розшуковій діяльності перспективним напрямом розвитку правоохоронних систем, чи це лише привабливий, але нереалістичний фантом? Відповідь на це питання вимагає не лише теоретичних роздумів, але й ґрунтовного емпіричного дослідження реальних практик правоохоронних органів у різних юрисдикціях, що має стати предметом подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Case of Klass and Others v. Germany (Application no. 5029/71), Judgment of 6 September 1978, European Court of Human Rights. *Офіційний вебпортал Європейського суду з прав людини.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57510%22]}.
2. Ferguson, A. G. (2023). The Rise of Big Data Policing: Surveillance, Race, and the Future of Law Enforcement. *NYU Press.* URL: https://books.google.co.uk/books?id=CF8yDwAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false.
3. Гребенюк М. О. Порівняльно-правовий аналіз оперативно-розшукової діяльності в країнах ЄС та США. *Право та державне управління.* Вип. № 2, 2021. 67-74.

Ольга Габорець,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету №3
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії, доцент

Денис Абзалов,
курсант Донецького державного
університету внутрішніх справ,
рядовий поліції

ЗАСТОСУВАННЯ ЧАТ-БОТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

З огляду на глобальні тенденції цифрової трансформації публічного сектору, правоохоронна система дедалі активніше інтегрує інноваційні інформаційно-комунікаційні технології, серед яких окреме місце посідають чат-боти – програмні сервіси, що функціонують на базі алгоритмів штучного інтелекту та природної мовної обробки. Вони дозволяють моделювати комунікативну поведінку у форматі людино-машинного діалогу, забезпечуючи оперативну обробку запитів, передачу повідомлень та надання консультацій громадянам у цифровому середовищі.

Правоохоронні органи, за своєю природою, є інституціями з високим рівнем відповідальності та соціального очікування щодо ефективності, відкритості й оперативності реагування на звернення. Впровадження чат-ботів у цю сферу є логічною відповіддю на виклики сучасного інформаційного суспільства, де швидкість комунікації, мінімізація людського фактору та аналітичне опрацювання великих обсягів даних стали ключовими критеріями якості державного сервісу.

Функціональні можливості чат-ботів у діяльності правоохоронних

структур надзвичайно широкі. Насамперед йдеться про автоматизацію рутинних адміністративних завдань — реєстрацію звернень громадян, попередню класифікацію правопорушень, надання довідкової інформації, переадресацію запитів до відповідних підрозділів. Застосування таких інструментів знижує навантаження на чергові частини, підвищує якість первинного реагування, дозволяє органам внутрішніх справ фіксувати динаміку подій у режимі реального часу. Особливо актуальним є використання чат-ботів для моніторингу кіберпростору, фіксації повідомлень про шахрайства, булінг або ворожу пропаганду, як це реалізовано в проєкті BRAMA [1], реалізований у межах публічно-громадського партнерства між Кіберполіцією України та спільнотою цифрових волонтерів. Проєкт є еволюційним продовженням ініціативи StopRussia | MRIYA, але з 2024 року функціонує під оновленим брендом, що концептуально відображає його місію — слугувати бар'єром на шляху гібридних інформаційних загроз у цифровому просторі.

Чат-бот BRAMA інтегрований у ключові соціальні медіаплатформи – Telegram, TikTok, YouTube, Instagram, X (Twitter) – та виконує функції виявлення, фіксації та скарження на деструктивні контентні ресурси, що містять елементи ворожої пропаганди, дезінформації або спрямовані на підрив інформаційної безпеки України. Протягом двох років свого існування цей бот сприяв блокуванню або обмеженню доступу до понад 27 тисяч інформаційних ресурсів, що мали виражене проросійське або антиукраїнське спрямування. З правової точки зору, BRAMA виступає інструментом громадської кібермобілізації, що базується на принципах добровільної цифрової участі та розподіленого інформаційного нагляду.

Необхідно зазначити, що використання чат-ботів має і свої специфічні правові обмеження. Йдеться насамперед про правовий статус інформації, отриманої за допомогою ботів, обмеження щодо використання персональних даних, а також вимоги до цифрової ідентифікації заявника. З юридичної точки зору, спілкування з чат-ботом не є формалізованим способом подання заяви про злочин у процесуальному розумінні, однак може виконувати важливу допоміжну роль, зокрема для фіксації контексту або збирання попередньої інформації. Відсутність спеціалізованого законодавчого регулювання статусу чат-ботів у діяльності правоохоронних органів створює правову невизначеність, що потребує усунення через внесення змін до відповідних галузевих законів – зокрема, Законів України «Про Національну поліцію», «Про звернення громадян», «Про захист персональних даних» тощо.

Додаткові виклики пов'язані із питаннями інформаційної безпеки. Чат-боти, за своєю суттю, є точками входу до інформаційних систем, отже, їх вразливість може стати об'єктом кіберзлочинного втручання. Неправомірне отримання доступу до даних, перехоплення повідомлень, використання ботів для фішингу або розсилки шкідливого контенту – все це реальні ризики, які потребують чітких стандартів кібергігієни та впровадження сучасних методів автентифікації, зокрема двофакторної ідентифікації, постійного моніторингу та аудиту цифрових сервісів. Згідно з актуальними дослідженнями, значна частина користувачів не в змозі самостійно оцінити ризики, пов'язані з обміном

конфіденційною інформацією з ботами, що вимагає посиленої інформаційної підтримки з боку держави.

Успішне використання чат-ботів також залежить від рівня довіри населення до цифрових сервісів. Відсутність прозорості в алгоритмах роботи, недостатня юридична визначеність, а також брак етичних стандартів функціонування чат-ботів як елементів публічного сервісу можуть суттєво знизити ефективність цієї ініціативи. Тому впровадження таких технологій має супроводжуватися одночасно правовою регламентацією, роз'яснювальною роботою, технічним супроводом та незалежним наглядом.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що чат-боти є перспективним інструментом цифрової трансформації правоохоронної діяльності, здатним не лише оптимізувати адміністративні процедури, а й створити якісно новий рівень взаємодії між державою та громадянином. Водночас ефективне та безпечне впровадження таких інструментів можливе лише за умов належного правового регулювання, технічного захисту, постійного аналізу ризиків і зваженого етичного підходу. Саме інтеграція інтелектуальних цифрових рішень у правову систему з урахуванням принципів законності, пропорційності та недискримінації може забезпечити розвиток сучасної, ефективної, громадяноорієнтованої моделі правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. Нагорна А. Вартові безпеки. Як працює проєкт BRAMA від Кіберполіції. SPEKA. URL: https://speka.media/yak-pracyuje-projekt-brama-vid-kiberpoliciyi9wnrz4 (дата звернення: 10.03.2025).

Михайло Галай,
слідчий Третього слідчого відділу
(з дислокацією у м. Маріуполі)
Територіального управління
Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Краматорську

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

На даний час досудове розслідування військових кримінальних правопорушень є досить складною сферою кримінальних проваджень в Україні. Ця категорія справ характеризується високим рівнем суспільної небезпеки, особливим суб'єктним складом, а також специфічними умовами їх розслідування. Збройна агресія рф, інтенсивні бойові дії, активізація діяльності військових, постійна трансформація норм у зазначеній сфері, а також необхідність забезпечення належного рівня ефективного розслідування військових злочинів створюють нові виклики для досудового розслідування

таких кримінальних правопорушень.

Відповідно до пункту 1 частини 4 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України відносяться до підслідності Державного бюро розслідувань.

Національне законодавство України передбачає особливий порядок кримінальної відповідальності військовослужбовців, що зумовлено специфікою їхньої служби, обов'язком дотримання військової дисципліни та підпорядкування командуванню. При цьому військові злочини часто мають прямий вплив на боєздатність підрозділів та загальний рівень обороноздатності держави, що потребує оперативного та якісного реагування правоохоронних органів. Реалії сучасного збройного конфлікту висувають додаткові виклики до процесуального забезпечення прав військовослужбовців, що проходять по кримінальних справах, а також створюють перешкоди для збирання та оцінки доказової бази.

Специфіка розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби проявляється вже на початковому етапі – під час подання заяви про вчинення злочину. У військових частинах та підрозділах діють власні механізми реагування на правопорушення, що часто призводить до затримки у повідомленні правоохоронних органів про злочини. Існують випадки коли командування військових частин або відповідальні посадові особи зволікають із передачею матеріалів до Державного бюро розслідувань, що ускладнює оперативне проведення слідчих дій і зменшує ймовірність ефективного збирання доказів.

Крім того, значний вплив на подальше кримінальне провадження має процедура службових розслідувань, які часто проводяться перед тим, як матеріали передаються до правоохоронних органів. У деяких випадках такі розслідування можуть мати упереджений характер, оскільки командування військових частин намагається мінімізувати наслідки або ж уникнути притягнення до відповідальності окремих військовослужбовців. Це може виражатися у відсутності належної фіксації доказів, викривленні обставин події або у затягуванні офіційного інформування Державного бюро розслідувань.

Окрім вищезазначених нюансів в діяльності військових частин також існує велика вірогідність щодо можливих недоліків щодо: недостатнього документування порушень – деякі випадки можуть не фіксуватися належним чином у військовій документації, що ускладнює подальше розслідування; загроза тиску командування на свідків та потерпілих з числа військовослужбовців – у військових підрозділах може мати місце залякування свідків чи спонукання до дачі «потрібних» пояснень; разом з тим у таких складних умовах також існує ризик спроби приховування фактів злочинів з боку військових частини шляхом виправдання певних ситуацій бойовою обстановкою.

Розглядаючи актуальні питання досудового кримінальних правопорушень

проти встановленого порядку несення військової служби, слід зазначити, що значна кількість подій, відбувається у зоні бойових дій, що і створює певну специфіку, а саме:

Фізичний ризик для слідчих – неможливість безпечного доступу до місця злочину, що ускладнює збір доказів;

Знищення або втрата доказів – через обстріли, вибухи та інші бойові дії слідчі можуть втратити можливість документування злочину;

Допит свідків – військовослужбовці можуть перебувати в стані стресу або мати деякі травми, що може впливати на їхні показання;

Постійна зміна обстановки у зоні бойових дій та по ЛБЗ – неможливість проведення деяких слідчих дій у зв’язку з неможливістю забезпечення безпеки учасникам таких дій.

Втім слід відмітити незважаючи на всі ці аспекти, слідчі та оперативні співробітники Державного бюро розслідувань демонструють високу ефективність у збиранні доказової бази та забезпеченні законності розслідувань. Використовуючи найсучасніші методи роботи, високий рівень адаптації до сучасних умов розслідування та постійного вдосконалення рівня підготовки особового складу Державного бюро розслідувань, орган забезпечує повне, об'єктивне і всебічне досудове розслідування військових кримінальних правопорушень.

Що стосується практики Верховного Суду, то остання має важливе значення для забезпечення об'єктивності та єдиності кваліфікації військових злочинів, ефективності досудових розслідувань, гарантуючи, що кожна справа аналізується з урахуванням як правових норм, так і сформованих Верховним Судом правових позицій. Державне бюро розслідувань успішно інтегрує судову практику Верховного Суду у свою діяльність, забезпечуючи повне, всебічне та об'єктивне досудове розслідування військових кримінальних правопорушень.

До прикладу слідчі Державного бюро розслідувань звертають увагу на судові орієнтири щодо визначення умов кваліфікації злочинів. Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 20.03.2024 у справі № 233/1446/22, відповідно до якої невиконання наказу встановлює, наявність у діях особи складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 402 «Непокора», вказує відкрита відмова військовослужбовця в умовах воєнного стану виконати наказ начальника, який є реальним для виконання, законним, сформульованим виразно, чітко й зрозуміло та не допускає подвійного тлумачення. Суд у правовій позиції зазначив, що сама собою непокора в період воєнного стану є небезпечним військовим злочином, який посягає на встановлений порядок підлеглості та військової честі і породжує неорганізованість та безладдя у військових частинах, а отже безсумнівно негативно позначається на боєготовності і боєздатності військових формувань, що виключає малозначність цього діяння.

Також, наприклад, відповідно до постанови колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 27.08.2024 у справі № 172/149/233 дії військовослужбовця, який проходив військову службу на підставі контракту та після закінчення лікарняного 24.02.2022 не з’явився до військової частини для виконання своїх безпосередніх обов’язків в умовах воєнного стану, натомість до моменту

затримання проживав цивільним життям та працевлаштувався на роботу, вказують на те, що він не мав наміру повертатися на військову службу, а тому мають ознаки дезертирства.

Загалом використання практики Верховного Суду сприяє вирішенню спірних питань у ході досудового розслідування. Таким чином, орієнтуючись на конкретні судові рішення, Державне бюро розслідувань формує систему досудового розслідування, яка не лише відповідає вимогам сучасного кримінального законодавства, але й забезпечує ефективне реагування на виклики, пов’язані з умовами ведення бойових дій.

Досудове розслідування військових кримінальних правопорушень є складним та багатогранним процесом, що вимагає високого рівня професіоналізму та врахування специфічних умов розслідування військових кримінальних правопорушень. Важливим аспектом є застосування слідчими та оперативними співробітниками Державного бюро розслідувань комплексного підходу до досудового розслідування військових кримінальних правопорушень, що поєднує у собі застосування матеріальних і процесуальних норм права, формування та використання актуальних методик досудового розслідування, а також використання у роботі правових позицій Верховного Суду.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 20.03.2025).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 20.03.2025)
3. Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 20.03.2024 у справі № 233/1446/22 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117884068 (дата звернення: 20.03.2025).
4. Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 27.08.2024 у справі № 172/149/233 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295743 (дата звернення: 20.03.2025).

Роман Ємельянов,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»,

Едуард Нургалієв,
здобувач вищої освіти 2 курсу факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державна зрада є одним із найнебезпечніших кримінальних правопорушень, що ставить під загрозу основи національної безпеки будь-якої держави.

Для України, яка протягом останніх років перебуває під постійною загрозою зовнішньої агресії та внутрішніх дестабілізаційних факторів, проблема державної зради набула особливої актуальності. Початок російської агресії, анексія Криму, а також початок гібридної війни на сході України в 2014 році стали сигналом не лише для необхідності посилення обороноздатності держави, але й для підвищеної уваги до правових інструментів, спрямованих на боротьбу з посяганнями на основи національної безпеки, серед яких центральне місце займає питання кримінальної відповідальності за державну зраду [1].

Державна безпека України є критично важливим аспектом, який охоплює захист її основних життєвих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Відповідно до Концепції національної безпеки, забезпечення цієї безпеки є комплексним завданням, що стосується різних сфер життєдіяльності держави, включаючи політичну, економічну, соціальну, воєнну, екологічну, науково-технологічну та інформаційну. У цьому контексті державна безпека є важливим складником національної безпеки, яка передбачає не лише захист суверенітету та територіальної цілісності держави, але й безпеку суспільства і громадян [2].

Об'єктом злочину, передбаченого ст. 111 Кримінального кодексу України, є безпека держави в усіх зазначених сферах. Державна безпека України включає відсутність загрози її суверенітету, територіальній цілісності, недоторканності та обороноздатності.

Суверенітет означає верховенство державної влади та її незалежність у міжнародних відносинах, а територіальна цілісність забезпечує єдність і взаємозв'язок усіх адміністративно-територіальних одиниць України.

Територіальна недоторканність, в свою чергу, передбачає захищеність кордонів держави від будь-яких посягань.

Обороноздатність України визначається її здатністю забезпечити захист від зовнішніх загроз, у тому числі через наявність потужного економічного, політичного, соціального, наукового та військового потенціалів. Цей потенціал включає мобілізаційні можливості, які визначають здатність Збройних Сил

України швидко переходити на військовий стан і ефективно виконувати завдання по обороні держави.

Державна зрада – є одним з найбільш серйозних злочинів, які ставлять під загрозу державну безпеку, яка може проявлятися в різних формах. Зокрема, перехід на бік ворога під час воєнного стану або збройного конфлікту, шпигунство, а також надання допомоги іноземним державам чи організаціям у здійсненні підривної діяльності проти України. Перехід на бік ворога означає, що громадянин України надає допомогу державі, з якою Україна перебуває у стані війни або збройного конфлікту. Це може проявлятися у вступі на службу до військових чи інших формувань ворожої держави, наданні засобів для вчинення злочинів або усуненні перешкод для діяльності ворожих агентів [3].

Важливо, що перехід на бік ворога є закінченим злочином лише в разі, коли громадянин України фактично вчиняє дії на користь ворога. Один лише факт надання згоди вступити на службу до ворога або виконати інші дії є лише готуванням до злочину, і в такому випадку залишається можливість відмовитися від його вчинення до моменту реалізації злочинного наміру.

Особливістю цієї форми державної зради є те, що вона може бути вчинена лише в умовах воєнного стану або під час збройного конфлікту.

Воєнний стан — це особливий правовий режим, який вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії або загрози нападу. Цей режим передбачає надання органам державної влади та військовому командуванню необхідних повноважень для забезпечення національної безпеки та відвернення загроз державній незалежності та територіальній цілісності України.

Таким чином, державна зрада є надзвичайно небезпечним злочином, який може призвести до серйозних наслідків для національної безпеки України. Тому в умовах агресії та воєнного стану важливо посилити правові механізми боротьби з такими злочинами та забезпечити ефективне реагування на загрози, що виникають у цих умовах.

В умовах агресії з боку Російської Федерації державна зрада набуває нових рис, зокрема через прояви співпраці окремих осіб з ворогом, підтримку сепаратистських рухів та інші форми деструктивної діяльності, спрямованої на ослаблення України. Особливу роль у цій ситуації відіграє внутрішній фактор: поява осіб, які заради власних інтересів або під впливом зовнішніх сил можуть відступити від лояльності до держави. Враховуючи ці реалії, проблема державної зради стає не лише теоретичним питанням кримінального права, а й питанням стратегічного планування національної безпеки України [1].

Сучасні виклики в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в нашу країну, яке включає не тільки традиційні бойові дії, але й інформаційні, економічні, кібернетичні атаки, вимагають від української правової системи ефективної адаптації до нових загроз [3].

Для практичного розуміння застосування ст. 111 КК України проаналізуємо вирок Чернігівського районного суду від 23.05.2023 по справі №743/149/23.

Так, у зазначеному кримінальному провадженні громадянин України

передавав представникам РФ стратегічно важливу інформацію про українські військові об'єкти, блокпости та місця розташування ЗСУ. Він використовував месенджери, дотримуючись конспіративних методів. Суд встановив, що обвинувачений діяв усвідомлено, а його аргументи про примус через погрози матері не підтвердилися доказами. Його дії кваліфіковано за ст. 111 КК України як державну зраду в умовах воєнного стану. Вироком суду призначено 15 років ув'язнення з конфіскацією майна. Суд врахував рецидив обвинуваченого та конфіскував речові докази, включаючи мобільний телефон. Для розслідування було застосовано технічний моніторинг, що підтвердив його активну співпрацю з ворогом [4].

Державна зрада є однією з найбільших загроз національній безпеці України, що вимагає чітких і ефективних правових механізмів боротьби, особливо в умовах воєнного стану та швидко розвиваються технологій, які стають новими інструментами для здійснення підривної діяльності. Аналіз кримінального провадження щодо обвинуваченого, який здійснив державну зраду, надаючи інформацію іноземним державам з метою шкоди національній безпеці України, демонструє важливість правильного застосування правових норм у боротьбі з цією загрозою. Зокрема, під час розслідування були застосовані заходи забезпечення провадження, такі як конфіскація мобільних пристроїв, використаних для передачі важливої інформації ворогові, що є важливим елементом правової боротьби з тероризмом та іншими злочинами проти національної безпеки. У судовому розгляді були досліджені переписки обвинуваченого з представниками іноземної держави, що свідчить про високу рівень конспірації та умисне використання спеціальних технологій для передачі закритої інформації. Водночас, цей випадок показує, що правова система України повинна не тільки реагувати на такі злочини, а й активно вдосконалювати законодавство, забезпечуючи ефективну протидію новітнім загрозам, таким як кіберзагрози та використання месенджерів для передачі секретної інформації.

Таким чином, необхідно посилювати правові механізми боротьби з державною зрадою, удосконалюючи контроль над інформаційними потоками, розвиваючи міжвідомчу співпрацю правоохоронних органів, підвищуючи їх кваліфікацію і забезпечуючи вивчення нових методів боротьби з цією сучасною загрозою національній безпеці України.

Список використаних джерел

1. Левчук-Микитюк А. Генезис кримінально-правової протидії державній зраді в Україні. *Історико-правовий часопис: науковий журнал*. 2019. № 1 (13). С. 121–127.

2. Нагорна О.О., Довгалюк Ю.М. Актуальність сучасного викладу норми про державну зраду. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 5. 2022. С 341-345.

3. Зайцев О.В., Філіпенко В.Р. Генезис норми про державну зраду в Україні (1845-1960 РР.). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* № (3). 2016. С.50-62.

4. Вирок Чернігівського районного суду від 23 травня 2023 р. Провадження № 1-кп/748/100/23. Справа № 743/149/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111020009

Володимир Коваленко,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЖИВИХ ОСІБ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ

Розбій, тобто напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства є одним із найбільш небезпечних та поширених корисливо-насильницьких злочинів. Під час дії в Україні правового режиму воєнного стану такі діяння кваліфікуються за ч. 4 ст. 187 КК України.

Найчастіше під час розслідування розбоїв судово-медичні експертизи потерпілих та інших осіб проводяться з метою встановлення ступеня тяжкості та характеру тілесних ушкоджень. Відповідно до п. 2. ч. 2. ст. 242 КПК України призначення судової експертизи саме з цією метою є обов'язковим. Між тим, названою експертизою можуть бути встановлені й інші суттєві обставини такого злочину: механізм утворення тілесних ушкоджень; знаряддя, спосіб і час заподіяння тілесних ушкоджень; кількість осіб, які брали участь у нанесенні тілесних ушкоджень потерпілому тощо.

Вивчення судово-слідчої практики розслідування розбоїв та спеціальної літератури [1, с. 110 та ін.] дозволяє виокреми наступні типові помилки, яких припускаються слідчі та судді під час призначення судово-медичної експертизи живих осіб.

1. Несвоєчасне призначення судових експертиз. Зволікання із призначенням судово-медичної експертизи живої особи може призвести до утруднення чи навіть унеможливлення встановлення певних обставин кримінального правопорушення, зокрема визначення давності нанесення окремих тілесних ушкоджень, сліди яких з часом можуть видозмінюватися і зникати в результаті загоювання. Проблемою є і передчасне призначення такої експертизи, наприклад, до завершення потерпілим лікування.

Слідчому також слід брати до уваги ту обставину, що в умовах масової загибелі людей, спричинених воєнною агресією росії проти України, територіальні бюро судово-медичної експертизи не можуть своїми силами забезпечити своєчасне та ефективне виконання необхідного об'єму експертних робіт [2, с. 104], що призводить до затягування строків проведення судових

експертиз. Доручення ж проведення судово-медичних експертиз приватним експертам є не можливим, оскільки відповідно до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» проведення таких експертиз є прерогативою виключно державних спеціалізованих судово-експертних установ.

2. Ненадання достатніх медичних даних, необхідних експерту для вирішення поставлених перед ним питань. Призначаючи судово-медичну експертизу живої особи, крім самого потерпілого, у разі потреби, слідчий має надати в розпорядження експерта витребувані з лікувальної установи медичні документи, що відображають наявність у потерпілого тілесних ушкоджень, показують хід лікування та характеризують стан його здоров'я до моменту отримання тілесних ушкоджень. Ними можуть бути витребувані з лікувальної установи: медична карта стаціонарного хворого (форма 003/о); карта хворого денного стаціонару поліклініки, стаціонару вдома (форма 003-2/о); медична карта амбулаторного хворого (форма 025/0); листок непрацездатності; талон амбулаторного пацієнта (форма №025 – 6/о); виписка із медичної карти амбулаторного, (стаціонарного) хворого (форма №027/о); консультативний висновок спеціаліста (форма №028/о); повідомлення про травму невиробничого характеру (форма №092/о); супровідний листок станції швидкої медичної допомоги (форма №114/о) [3, с. 175] тощо.

Крім того, в розпорядження експерта повинні бути надані наявні в розпорядженні слідчого рентгенівські знімки, результати комп'ютерної чи магнітно-резонансної томографії і т. ін.

3. Неповідомлення експерту важливих даних, установлених під час розслідування, та ненадання матеріалів кримінальних проваджень. У непоодиноких випадках під час призначення судово-медичної експертизи живих осіб необхідним є надання в розпорядження експерта протоколів допитів персоналу бригади швидкої допомоги, чергового лікаря, який приймав хворого та хірурга, який оперував потерпілого за обставинами лікування потерпілого, а також протоколів допиту самих потерпілих.

Якщо під час розслідування розбою проводилося освідування потерпілого в розпорядження судово-медичного експерта доцільно надати протокол цієї слідчої (розшукової) дії та фотознімки до нього.

4. Некоректна постановка питань експертові. Так, наприклад, призначаючи додаткову судово-медичну експертизу у кримінальному провадженні № 12015040340000986 за обвинуваченням ОСОБА_6, у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 187 КК України, суд поставив питання: «Чи можливо відрізнити наявні у потерпілої тілесні ушкодження за ступенем тяжкості, з урахуванням пояснень які вона надавала при проведенні слідчого експерименту?» [4]. На наш погляд можлива відповідь на таке питання не може бути конкретною і не сприятиме встановленню обставин кримінального правопорушення.

Згідно усталеним правилам питання, що ставляться перед експертом, мають відповідати таким вимогам:

– не повинні виходити за межі компетенції експерта та не мають носити правового характеру;

– повинні бути сформульовані так, щоб вони були визначеними, конкретними і, за можливістю, короткими;

– питання доцільно наводити в логічній послідовності [5, с. 18-19].

Таким чином, на вирішення судово-медичною експертизою під час розслідування розбоїв можуть бути поставлені такі типові питання:

Який ступень тяжкості тілесних ушкоджень … (П.І.Б.)?

Яка кількість, характер, розташування й походження тілесних ушкоджень … (П.І.Б.)?

Яким знаряддям нанесено тілесні ушкодження … (П.І.Б.)?

Яка давність нанесення тілесних ушкоджень … (П.І.Б.)?

Яка послідовність нанесення тілесних ушкоджень … (П.І.Б.)?

Яке взаємне розташування потерпілого … (П.І.Б.) і підозрюваного (підозрюваних) (П.І.Б.) під час нанесення тілесних ушкоджень, наявність і локалізація на тілі слідів боротьби?

Який ступінь втрати працездатності … (П.І.Б.) [3, с. 178]. Наведений перелік питань експертові не є вичерпним і залежить від обставин конкретного кримінального провадження.

Допомогу слідчому у визначенні моменту призначення судово-медичної експертизи живої особи, переліку матеріалів, які мають бути надані в розпорядження експерта, а також формулюванні питань, вирішення яких є необхідним з урахуванням обставин конкретного кримінального провадження, може надати кваліфікований спеціаліст.

Підводячи підсумки викладеному слід зазначити, що під час розслідування розбоїв одну із ключових ролей у встановлення обставин кримінального правопорушення відіграє судово-медична експертиза живих осіб. Результати такої експертизи залежать від своєчасності їх призначення, повноти наданих в розпорядження експерта матеріалів та правильного формулювання питань експертові.

Список використаних джерел

1. Гусєва В. О. Призначення судово-медичних експертиз під час розслідування насильства щодо працівника правоохоронного органу: проблеми та шляхи їх вирішення. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 102.112.

2. Ергард Н. М., Кубаля С. М., Ситник Ю. В., Богдаш В. В., Селін В. С. Актуальні питання проведення судово-медичної експертизи під час воєнного стану. *Moderndi-rectionsofscientificresearchdevelopment:* матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Чікаго, 18–20 трав., 2022 р.).Чікаго: BoSciencePublisher, 2022. С. 104-108.

3. Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов’язаних із нанесенням тілесних ушкоджень : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. 242 с.

4. Ухвала Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 13 березня 2023 року у справі № 182/3496/15-к/ *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109512702

5. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями / Коваленко В. В., Бондар В. С., Вигівський І. М., Дрозд В. Г., Слухаєнко Ю. М. Київ : Алерта, 2024. 136 с.

Микола Мальований,
начальник відділу міграційної поліції
ГУНП в Кіровоградській області,
майор поліції

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Торгівля людьми є одним з найтяжчих злочинів проти свободи та гідності особи, з яким стикається сучасний світ. В Україні цей злочин передбачений статтею 149 Кримінального кодексу, яка охоплює вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людини з метою експлуатації, що здійснюється шляхом обману, примусу, викрадення, шантажу чи зловживання вразливим станом потерпілого . Незважаючи на удосконалення законодавства та приєднання України до міжнародних документів (наприклад, Палермський протокол ООН 2000 р. та Конвенція Ради Європи 2005 р.), проблема *торгівлі людьми* залишається актуальною. Щороку фіксуються десятки нових випадків такого латентного злочину, який часто носить транснаціональний характер.

Сучасна практика розслідування та масштаби проблеми.

Українські правоохоронні органи за останні роки активізували боротьбу з торгівлею людьми. Створено спеціалізовані підрозділи (зокрема, Департамент міграційної поліції Національної поліції України), що зосереджені на протидії торгівлі людьми. Через повномасштабне вторгнення РФ з’явились нові виклики і труднощі для правоохоронців у документування кримінальних правопорушень у цій сфері.

Це пов’язано з тим, що частина людей виїхала на тимчасове місце проживання до Європи, частина переміщена всередині держави, а значна кількість людей примусово вивезені на територію росії та білорусі. Окрім того, окупанти вчиняють злочини на окупованих ними територіях : незаконне утримування, перебування в полоні та використання у збройному конфлікті, загострили проблему трудової та сексуальної експлуатації крізь призму ст. 149 Кримінального кодексу України.

Характерні форми експлуатації.

Форми експлуатації, що фігурують у справах про торгівлю людьми в Україні, є різноманітними. Ст.149 ККУ визначає широкий спектр цілей експлуатації: від сексуальної експлуатації та примусової праці до вилучення органів, рабства, підневільного стану, залучення у злочинну діяльність чи жебрацтво . Традиційно найбільш поширеними залишаються сексуальна експлуатація (примушування до проституції або порнобізнесу) та трудова експлуатація (примусова праця в Україні чи за кордоном). Однак останніми

роками правоохоронці фіксують появу *новітніх форм експлуатації*. Зокрема, зросла кількість випадків втягнення потерпілих у злочинну діяльність – наприклад, використання українців як кур'єрів для перевезення наркотиків, участі в шахрайських схемах або нелегальній міграції . Також фіксуються випадки примусового жебрацтва, коли жертв (нерідко людей з інвалідністю) примушують просити милостиню на користь торговців людьми. Окремим явищем стала *торгівля дітьми*: під виглядом програм сурогатного материнства здійснюються продажі новонароджених за кордон . Мають місце й злочини з метою вилучення органів, що є особливо небезпечною формою торгівлі людьми.

Для ілюстрації, сексуальна експлуатація залишається однією з найхарактерніших форм. Під сексуальною експлуатацією слід розуміти будь-яке фактичне зловживання чи спроба зловживання вразливим становищем, владою чи довірою з метою отримання вигоди (матеріальної, соціальної чи політичної) шляхом сексуальної експлуатації іншої особи. Правоохоронці регулярно викривають борделі та злочинні групи, що примушують жінок займатися проституцією.

Сьогодні в Україні правоохоронці стикаються як із *традиційними формами* торгівлі людьми (сексуальна і трудова експлуатація), так і з *новими видами* злочинного бізнесу – примусовим жебрацтвом, використанням у кримінальній діяльності, продажем дітей та «чорними трансплантологами». Це вимагає відповідної підготовки слідчих та застосування сучасних методів розслідування для кожної категорії випадків.

Особливості збору доказової бази.

Розслідування злочинів торгівлі людьми є складним через латентність і психологічний стан жертв (уразливість), тому збирання доказів потребує особливої ретельності. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає стандартні процесуальні джерела доказів – *показання, речові докази, документи, висновки експертів* . У справах про торгівлю людьми ключове значення мають показання потерпілих та свідків, адже саме вони можуть детально описати вербування, умови експлуатації, шляхи переміщення. Водночас потерпілі часто перебувають у стані страху чи психотравми, що ускладнює отримання повних і послідовних свідчень. Тому слідчі залучають професійних психологів при допитах, забезпечують захист свідків, а також доповнюють показання іншими доказами.

Однією з особливостей доказування у цих провадженнях є широке використання судових експертиз. Практика показує, що найчастіше призначаються *судово-медична та судово-психологічна експертизи*. Судово-медична експертиза допомагає встановити шкоду здоров'ю потерпілих внаслідок експлуатації – як фізичному (психологічна травми, емоційне виснаження), так і репродуктивному здоров'ю. Якщо жертва зазнала насильства, експерти визначають тяжкість тілесних ушкоджень, факт сексуального насильства тощо. Це важливо, оскільки ч.3 ст.149 ККУ кваліфікує дії, поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілих . Судово-психологічна або комплексна психолого-психіатрична експертиза встановлює психологічний стан жертви, зокрема чи перебувала вона у стані *вразливості* під

час вчинення щодо неї злочину. Висновки експертів-психологів дозволяють обґрунтувати, що потерпіла особа не могла протистояти злочинцям через свій психоемоційний стан, що є важливим елементом доказової бази.

Крім того, призначаються й інші експертизи за потреби. Наприклад, у справах про *торгівлю дітьми* одним із доказів може стати судово-генетична експертиза (ДНК-аналіз) для встановлення батьківства або родинних зв'язків. Це використовується, коли розслідуються випадки продажу новонароджених чи незаконного усиновлення – ДНК-дослідження підтверджує, що «батьки»-іноземці не мають генетичного зв'язку з дитиною, а отже, мало місце її переміщення з метою наживи.

Речові докази у справах торгівлі людьми можуть бути досить різноманітними. До них належать предмети, що містять сліди злочину або набуті злочинним шляхом . Наприклад, це можуть бути *паспорти та авіаквитки* потерпілих (підтверджують факт переміщення), *кошти, цінності*, отримані від експлуатації, *знаряддя злочину* (наприклад, мобільні телефони, комп'ютери, за допомогою яких здійснювалось вербування або листування з так званими «покупцями»). Значну роль відіграють документи – договори про працевлаштування, анкети моделей, боргові розписки, журнали «клієнтів» тощо, які можуть доводити факти експлуатації та контролю над потерпілими. Важливим доказом є дані з електронних пристроїв та переписок: слідчі вилучають телефони, ноутбуки, проводять огляди месенджерів і електронної пошти, щоб виявити переписку між торговцями людьми, бази даних «клієнтів», фотографії потерпілих, рекламні оголошення про «роботу» і т.д. Такі цифрові докази документують злочинну діяльність і часто стають вирішальними в суді.

Слід відзначити, що правоохоронці співпрацюють з неурядовими організаціями задля покращення доказової бази та допомоги потерпілим. Якщо жертва після звільнення зверталася до спеціалізованих закладів , наприклад центри реінтеграції по допомогу, до матеріалів провадження долучають медичні довідки та висновки психологів щодо реабілітації цієї особи . Це слугує додатковим підтвердженням завданої моральної, психологічної та фізичної шкоди, а також показує, що потерпілій була необхідна допомога для відновлення – опосередковано підкреслюючи тяжкість злочину. Отже, збирання доказів у справах торгівлі людьми носить комплексний характер: поєднуються свідчення, речові докази, документи та експертні висновки, що разом дають змогу відтворити повну картину злочину.

Негласні слідчі (розшукові) дії як ключовий інструмент.

Розкриття злочинів торгівлі людьми практично неможливе без застосування спеціальних методів розслідування. Найефективнішим інструментом, за оперативною практикою, є негласні слідчі (розшукові) дії (НС(Р)Д) . Це комплекс прихованих заходів, що дають змогу зібрати доказову інформацію про діяльність торговців людьми без їхнього відома. Оскільки торгівля людьми є висококонспіративним злочином, відкриті слідчі дії (такі як допити чи обшуки) часто можливі лише на завершальних етапах, коли вже є достатньо даних. Натомість на початкових стадіях розслідування *НС(Р)Д*

дозволяють проникнути в середину злочинної діяльності, задокументувати її та виявити усіх співучасників.

Практика досудового розслідування злочинів, передбачених ст.149 ККУ, характеризується тісною взаємодією слідчих і оперативних підрозділів. З огляду на складність таких справ, часто створюються *міжвідомчі слідчо-оперативні групи*: до них входять слідчі поліції, оперативники міграційної поліції, , а також процесуальні керівники від прокуратури. На етапі досудового слідства збираються докази, проводяться необхідні експертизи, і за достатності доказової бази обвинувальні акти скеровуються до суду. Статистика свідчить, що правоохоронці України щороку направляють до суду десятки таких обвинувальних актів.

Міжвідомча та міжнародна взаємодія.

Ефективна протидія торгівлі людьми вимагає скоординованих дій національних відомств та співпраці з міжнародними організаціями. В Україні налагоджена міжвідомча взаємодія між поліцією, прикордонною службою, прокуратурою, Службою безпеки та соціальними службами. Ще на етапі виявлення злочину інформація може надходити від Державної прикордонної служби (наприклад, про підозрілі випадки перетину кордону групами осіб), від консульських установ за кордоном (коли наших громадян виявлено в ролі потерпілих) , чи від громадських «гарячих ліній» (анонімні повідомлення) . Поліцейські підрозділи (міграційна поліція) тісно співпрацюють із *Державною міграційною службою* та *Міністерством соціальної політики* (координатором державної програми протидії торгівлі людьми) для ідентифікації потерпілих та надання їм допомоги. До розслідувань торгівлі людьми часто залучається СБУ, особливо якщо йдеться про організовані групи з міжнародними зв'язками. Координація дій різних органів дозволяє швидко реагувати: поліція проводить оперативні заходи, прокурори здійснюють процесуальне керівництво і підтримують обвинувачення, соціальні служби та спеціалізовані заклади забезпечують реабілітацію потерпілих.

На *міжнародному рівні* Україна активно співпрацює для розкриття транскордонних мереж торгівлі людьми. Основні міжнародні партнери нашої держави в цій сфері – це міжнародні правоохоронні організації: Інтерпол, Європол та Євроюст . Через канали Інтерполу українська поліція обмінюється інформацією щодо переміщення торговців людьми, оголошує їх у міжнародний розшук, ініціює *«червоні повідомлення»* для затримання злочинців за кордоном. *Європол* сприяє проведенню спільних операцій: Україна не є членом ЄС, але бере участь у міжнародних спецопераціях по лінії Європолу як країна-партнер. Це дозволило, приміром, викрити кілька мереж, що переправляли українок до Західної Європи для сексуальної експлуатації, у співпраці зі спецслужбами країн призначення. *Євроюст* (Агентство ЄС з судового співробітництва) допомагає координації розслідувань і збору доказів, коли потрібно провести слідчі дії за кордоном або організувати екстрадицію підозрюваних. Генеральна прокуратура України повідомляє, що вона співпрацює з усіма державами – учасниками відповідних конвенцій Ради Європи та ООН з питань торгівлі людьми , тобто

використовуються механізми *міжнародної правової допомоги* для допиту свідків за кордоном, арешту рахунків, видачі злочинців.

Окрім правоохоронних структур, важливу роль відіграють і міжнародні організації та проєкти: *Міжнародна організація з міграції (МОМ), ОБСЄ, спеціалізовані НУО* (та ж Ла Страда, фонд «Карітас», А21 тощо) . Вони надають експертну підтримку, тренінги для українських слідчих, допомагають у попередженні торгівлі людьми та реінтеграції потерпілих. Наприклад, спільно з МВС реалізуються проєкти інформування населення щодо ризиків потрапити в рабство, створення реабілітаційних центрів. У 2021 році МВС та А21 Україна започаткували проєкт допомоги потерпілим одразу після поліцейських рейдів – щоб жертви отримали прихисток, медичну і психологічну допомогу в перші ж години після звільнення. Така міжсекторна співпраця значно підсилює ефективність національної протидії торгівлі людьми.

В умовах війни міжнародна співпраця набуває особливого значення: мільйони українських біженців опинилися за кордоном, і ризик їх потрапляння в руки торговців людьми зріс. Українські правоохоронці підтримують зв'язок з іноземними колегами, обмінюються даними про зниклих безвісти громадян, спільно працюють над виявленням випадків експлуатації наших громадян у країнах ЄС. Україна та європейські держави проводять спільні розслідування і акції, спрямовані на захист найбільш уразливих категорій – жінок, дітей, осіб з інвалідністю. Отже, міжвідомча та міжнародна взаємодія є *необхідною умовою* успішного викриття злочинів торгівлі людьми, адже тільки об'єднавши зусилля різних структур можна протидіяти глобальним мережам цього злочину.

Висновок.

Розслідування злочинів торгівлі людьми в сучасній Україні виробило свої особливості та підходи, що відображають як міжнародні стандарти, так і національні реалії. Українські правоохоронці накопичили значний досвід документування таких злочинів: вони вміло ідентифікують нові форми експлуатації, активно застосовують негласні слідчі дії, призначають необхідні експертизи та налагоджують співпрацю із зарубіжними колегами. Практика останніх років демонструє, що держава здатна ефективно виявляти та припиняти канали торгівлі людьми – про це свідчать успішні операції проти організованих груповань, десятки врятованих потерпілих, сотні проваджень, скерованих до суду. Водночас існують і виклики, які потребують уваги науковців та практиків: висока латентність цього злочину, складність отримання показань від травмованих жертв,

Підсумовуючи, сучасна українська практика розслідування торгівлі людьми – це поєднання новітніх інструментів (спеціальні слідчі дії, експертизи, ІТ-аналіз), міжвідомчої командної роботи та міжнародної солідарності. Лише за таких умов можна ефективно викривати цих небезпечних злочинців і захищати найцінніше – життя і свободу людини.

Олександр Мамонов,
старший оперуповноважений в ОВС
організаційно-методичного відділу
УКР ГУНП в Донецькій області,
майор поліції

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

15 квітня 2025 року виповнюється 106 років історії становлення та розвитку підрозділів карного розшуку. В умовах незалежної України карний розшук з територіального підрозділу перетворився в сучасний Департамент, який входить до системи кримінальної поліції Національної поліції України. На межі століть розвивається система кримінальної міліції, яка в 2015 році стала кримінальною поліцією. Окремі напрямки протидії злочинності розвинулися та перетворилися в самостійні підрозділ кримінальної поліції. Для прикладу – Департамент міграційної поліції, Департамент кримінального аналізу, Департамент боротьби з наркозлочинністю, Департамент кіберполіції тощо.

На тепер Департамент карного розшуку є структурним підрозділом апарату центрального органу управління Національної поліції, який належить до кримінальної поліції та відповідно до законодавства України забезпечує надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також виявлення і розкриття злочинів, у тому числі на транспорті, розшук осіб, які їх учинили, документування протиправної діяльності учасників та членів організованих груп і злочинних організацій [1].

В умовах правового режиму воєнного стану карний розшук, у складі сил безпеки та оборони зустрівся з новими викликами. Загально кримінальна злочинність характеризується збільшенням незаконного обігу зброї, вибухівки, бойових припасів. Вплив спецслужб країни-агресора на деяких громадян потребує відповідного своєчасного документування фактів підготовки та вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. До основних завдань, до вирішення яких залучається співробітники кримінальної поліції у взаємодії з іншими уповноваженими на здійснення оперативно-розшукової діяльності відносяться:

- активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді;
- запобігання, виявлення та припинення проявів сепаратизму, тероризму, екстремізму, припинення діяльності незаконних збройних формувань, політично мотивованого насильства та інших зазіхань на конституційний лад;
- отримання повної і достовірної інформації про ситуацію в Україні та світі, протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України, сприяння реалізації національних інтересів України [2].

Державна політика у сфері державної безпеки спрямовується на

попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам державній безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що призводять до цих загроз та причин їх виникнення [3].

Згідно положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4, ст. 1]. Цим же законодавчим актом визначена неприпустимість припинення повноважень органів державної влади в умовах воєнного стану. До таких державних органів, серед інших, відносяться суди, органи прокуратури, органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування тощо. Тобто, констатуємо, що в умовах правового режиму воєнного стану не припиняється діяльність органів/підрозділів Національної поліції, зокрема і тих, що уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність. При цьому органи/підрозділи Національної поліції виконують свої повноваження виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України [4, ст. 10].

Залишається актуальним питання відновлення діяльності державного механізму на деокупованих територіях та проведення стабілізаційних заходів, в яких безпосередньо беруть участь співробітники карного розшуку. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1219-р. затверджено «План дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад» [5]. Відповідно співробітники карного розшуку здійснюють заходи з виявлення та документування фактів використання символіки, визначеної Законом України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну». Вживаються заходи для виявлення осіб, причетних до колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору (спільно з СБУ). Також залучаються до приймання, зберігання вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв. Вживаються пошукові заходи до встановлення місця перебування безвісти зниклих осіб за особливих обставин. Особлива увага

приділяється дітям, які залишилися без батьківського піклування. Доцільним є і проведення перевірки законності перебування на території України громадян держави-агресора, а також інших іноземців, осіб без громадянства та прийняття за її результатами рішень.

До основних завдань при цьому відноситься забезпечення ведення обліку фактів порушення прав і свобод цивільного населення внаслідок збройної агресії росії проти України відповідно до принципів і норм міжнародного права, здійснення заходів з пошуку загиблих та постраждалих, транспортування тіл (останків) загиблих, а також вжиття заходів для виявлення фактів порушення особистих прав і свобод людини і громадянина, зокрема рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, документування таких правопорушень і прийняття рішень відповідно до законодавства.

Список використаних джерел

1. Загальні засади діяльності Департаменту карного розшуку. *Офіційний вебпортал Національної поліції України.* URL: https://npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-karnogo-rozshuku-u-skladi-kriminalnoyi-policiyi.

2. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392. Дата оновлення: 7 січня 2025 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12.

3. Стратегія забезпечення державної безпеки: затв. Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text.

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Дата оновлення: 8 лютого 2023 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n48.

5. План дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1219-р. Дата оновлення: 5 грудня 2024 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2022-р#n5.

Єлизавета Маржан,
інспектор організації служби освітньої безпеки
Управління превентивної діяльності
ГУНП в Кіровоградській області,
лейтенант поліції

ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РОЗШУКУ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ДІТЕЙ

Повноваження поліції щодо розшуку безвісно зниклих дітей визначаються відповідно до законодавства України, зокрема Закону України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» та інших нормативно-правових актів.

Органами Національної поліції України та її територіальними підрозділами було сформовано певний алгоритм дій встановлення місцезнаходження дитини, яка зникла. Цим алгоритмом передбачені невідкладні дії щодо розшуку дитини. По-перше, необхідно з'ясувати:

1) час, місце та за яких обставин зникла дитина;

2) установчі дані та прикмети дитини;

3) ужиті батьками та родичами заходи щодо розшуку дитини;

4) установчі дані та місце перебування заявника.

По-друге, зареєструвати повідомлення в установленому порядку.

По-третє, негайно направити на місце події СОГ, інші наряди поліції, працівника підрозділу ювенальної превенції, дільничного офіцера поліції (у межах закріпленої за ним поліцейської дільниці) із завданням:

1) визначити на місці найбільш реальні шляхи ведення розшуку дитини. Якщо є відомості про те, що дитину викрадено, організувати розшук та затримання правопорушників;

2) не виключаючи можливості, що дитиною заволодів один з батьків, який не проживає разом з нею, або родичі, уточнити взаємини в сім'ї, з'ясувати реєстрацію місця проживання (перебування) родичів, знайомих. За необхідності організувати їх перевірку;

3) якщо дитина могла самовільно піти з дому, з'ясувати, чи не траплялися з нею раніше аналогічні випадки, за яких обставин і де її знайдено, куди і з якою метою могла піти цього разу [1].

Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, яка затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 року № 1044 регламентує діяльність підрозділів ювенальної превенції (ЮП) щодо встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла [2]. Отже працівники ювенальної превенції уповноважені:

- брати участь у проведенні першочергових заходів у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклої дитини;

- збирати данні про дитину та проводити їх аналіз з метою установлення причини самовільного залишення дитиною сім'ї, навчально-виховного закладу, спеціальної установи для дітей;
- інформувати громадськість та засоби масової інформації про зникнення дитини безвісти [2].

У разі внесення інформації за даним фактом до ЄРДР та відкриття кримінального провадження, уживають заходів у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ з метою отримання даних щодо її можливого місцезнаходження [2]. Окрім того, поліцейський підрозділу ЮП у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ після отримання повідомлення про дитину, яка безвісти зникла, бере участь у проведенні першочергових заходів щодо встановлення її місцезнаходження, які передбачають:

- установлення часу, місця, обставин зникнення дитини, індивідуальних особливостей дитини, її уподобань, фізичного та психічного стану на момент зникнення;
- опитування батьків, законних представників, сусідів або інших осіб, що можуть висвітлити обставини зникнення;
- отримання фото дитини, інформації щодо особливих прикмет зовнішності, одягу та речей, які були в дитини на час зникнення;
- складання опису зовнішніх ознак, особливих прикмет, речей та одягу з метою розроблення орієнтування;
- з'ясування взаємовідносин, що склалися у дитини в сім'ї, навчально-виховному закладі чи спеціальній установі для дітей;
- складання схеми родинних, шкільних і позашкільних зв'язків, а також установлення контактів зниклої дитини в соціальних мережах;
- установлення наявності мобільного телефону, його IMEI та номера абонента;
- вжиття заходів щодо встановлення можливих місць перебування дитини з урахуванням рельєфу місцевості в районі зникнення, а також гідрометеорологічних умов у день зникнення;
- відпрацювання місцевості, де зникла дитина [2].

Враховуючи розвиток інформаційно-комунікативних технологій, слушною є думка Пекарського С.П. про необхідність здійснення пошукових заходів з метою встановлення всіх обставин безвісного зникнення, можливого місцезнаходження дитини, її зв'язків через мережу Інтернет [3, с. 110].

Під час встановлення місцезнаходження дитини, яка перебувала в розшуку як безвісти зникла, поліцейський підрозділу ЮП у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ вживає заходів щодо передання дитини батькам, іншим законним представникам, в разі їх відсутності – представникові органу опіки і піклування або доставляє до закладів соціального захисту дітей, про що інформує ініціатора розшуку [2].

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, стосовно дитини, яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи

спеціальну установу для дітей заводиться обліково-профілактична справа (ОПС). Підставою для заведення ОПС є рапорт поліцейського підрозділу ЮП щодо виявлення дитини, яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей, з долученням витягів з Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події щодо зареєстрованих фактів безвісного зникнення дитини [2].

На підставі викладеного висновуємо, що нами визначені загальні повноваження поліції щодо розшуку зниклих безвісти дітей. Дана діяльність має законодавче регулювання та відомче нормативно-правове забезпечення.

Список використаних джерел

1. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 14 червня 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text.

2. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 19.12.2017 року № 1044. Дата оновлення: 21 серпня 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text.

3. Пекарський С. П. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції : навчально-науковий посібник / С. П. Пекарський. Київ: ВД «Дакор». 2021. 146 с.

Олексій Одерій,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ (ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ)

Згідно з думкою міжнародних експертів, основними сучасними тенденціями в розвитку організованої злочинності є: різке поширення, пов'язане з використанням електронних засобів; проникнення в легальну економіку; посилення корумпованості чиновницького апарату (панує філософія безмежного «матеріалізму»); посилення розвитку наркобізнесу (невизначеність, яка виникла в результаті глобальної кризи в економічній, політичній і соціальній сферах, штовхає людей на пошук засобів для тимчасового забуття); тенденція до інтернаціоналізації [1]. НЕ випадково на Раді Безпеки ООН транснаціональну організовану злочинність взагалі визнали як головну загрозу глобальному миру

та безпеці [2].

В той же час, повномасштабна війна в Україні суттєво загострила соціальні, економічні, гуманітарні та інші проблеми, чим організована злочинність скористалася значно активізувавшись. Коло її «інтересів» розширилося за рахунок таких позицій, як: а) вплив на розподіл бюджетних коштів та коштів міжнародних фондів під час реалізації інфраструктурних проектів і програм з відбудови країни; б) системне розкрадання гуманітарної допомоги, що підриває довіру до системи міжнародної підтримки та ускладнює доставку допомоги тим, хто її дійсно потребує; в) масова міграція чоловіків (для уникнення мобілізації) надала можливість розвивати нелегальні схеми виїзду чоловіків за кордон; г) внутрішньо переміщені особи (вимушена міграція через війну) є вкрай вразливою категорією для торгівлі людьми, чим активно користуються злочинці; д) на окупованих територіях спостерігається тісна взаємодія організованих злочинних угруповань із незаконними збройними формуваннями, які використовують нелегальну економічну діяльність для фінансування своїх операцій; ж) через зростаючу залежність суспільства від цифрових технологій і збої в державних системах безпеки внаслідок війни, злочинні угруповання активно використовують можливості для хакерських атак, крадіжки даних та здійснення фінансових махінацій. Кіберзлочинність стала одним із найважливіших інструментів для швидкого отримання незаконних прибутків без фізичного контакту, що робить її важкодоступною для правоохоронних органів [3, с. 160-161]. Цей перелік далеко не вичерпний.

Разом з тим, на думку Вигівського І.М. у процесі розкриття злочинів в умовах збройного конфлікту, нажаль у 72 % випадках, недооцінюється складність розслідування в умовах очевидності, встановлення винних, оскільки підготовка і вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, особливо організованими групами здійснюються на професійному рівні. Така позиція призводить до зниження активності оперативних підрозділів, неналежному виявлені та фіксації слідової інформації, допускаються оперативно-тактичні помилки [4, с. 17].

Аналіз сучасної спеціальної літератури, доступних статистичних даних та діяльності правоохоронних органів дозволяє виокремити певні проблеми у протидії організованій злочинності, окремі з яких вже були предметом нашого дослідження [5].

Так, у спілкуванні з практиками було виявлено несподіваний вектор «інтелектуальної» діяльності представників організованої злочинності. Мова йде про використання вільного доступу Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) [6], що загалом створює комфортні умови для діяльності правників у питаннях вивчення певних судових рішень, а значить прийняття відповідних рішень, підготовку документів та ін. При цьому відкритість судових рішень прямо передбачена ст. 2. Закону України «Про доступ до судових рішень», а ст. 7 конкретно визначає відомості, що не можуть бути розголошені в їх (тобто судових рішеннях) текстах, відкритих для загального доступу. Цим же нормативним актом передбачено, що порядок ведення ЄДРСР затверджується Вищою радою правосуддя (ст. 3) [7], в розвиток чого останньою було

затверджено відповідний «Порядок..» [8], який і визначив процедуру формування та ведення цього інформаційного ресурсу, в тому числі й умови забезпечення надання як загального, так і повного доступу до ЄДРСР, що суттєво впливає на об'єм отримуваної інформації. Такий порядок цілком виправданий з багатьох безпекових та інших питань, проте ті, хто в певному сегменті злочинної діяльності є обізнаний (а мова йде про аналітиків від злочинних угрупувань, які ретельно моніторять контент ЄДРСР) – навіть за обмеженого доступу до документу відразу виявляють (розуміють, відчувають…) наявність бодай непрямих ризиків для продовження їх злочинної діяльності та відразу приймають відповідні рішення на протидію *(наприклад, призупиняють злочинну діяльність, виїжджають з територію та ін.),* оскільки розуміють про можливі заплановані стосовно них певні оперативні заходи.

Таким чином, у контексті наведеного виникає нагальна потреба у розробці ефективних та результативних механізмів протидії організованій злочинності, особливо в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Лазарєв Д. В. Поняття організованої злочинності як об'єкта міжнародної взаємодії. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу. Харків, 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_06_2017/pdf/74.pdf.

2. See United Nations Department of Peace Operations, The Future of Peacekeeping, New Models, and Related Capabilities, November 2021, p 29.

3. Бамбуляк М, П., Громович А.А. Особливості розвитку організованої злочинності в умовах воєнного стану // Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи: збірник матер. міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовтня 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С.160-163. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content

4. Вигивський І.М. Організована злочинність в умовах збройного конфлікту // Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи: збірник матер. міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовтня 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С.15-18. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content

5. Одерій О.В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни// Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи: збірник матер. міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовтня 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С.120-123. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content

6. Інформаційний ресурс «Єдиний державний реєстр судових рішень». Режим доступу: URL:https://reyestr.court.gov.ua/

7. Закон України «Про доступ до судових рішень» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 15, ст. 128 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text

8. Вища Рада Правосуддя. Рішення від 19.04.2018 № 1200/0/15-18 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень». URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18#Text

Тетяна Пономарьова,
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем
запобігання кримінальним правопорушенням
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, старший дослідник

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 359 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Суспільна небезпечність кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів є беззаперечною, що пов'язано із тим, що більшість із складів суспільно небезпечних діянь, передбачених XV розділом Кримінального кодексу України (далі – КК України) посягають на порядок реалізації визначеними суб'єктами повноважень, що може негативно вплинути на більшість державних інститутів. Водночас необхідно відзначити, що зазначеним вище розділом також передбачено окремі кримінальні правопорушення, які за безпосереднім об'єктом та об'єктивними ознаками посягають на інші суспільні відносини. Одним із таких кримінальних правопорушень є незаконні дії зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації, кримінальна відповідальність за вчинення яких передбачена ст. 359 КК України.

Так, відповідно до диспозиції ч. 1 ст. 359 КК України, формами реалізації об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення є незаконне придбання, збут та використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Поряд із цим, за зберігання таких засобів законодавцем встановлена адміністративна відповідальність, передбачена ст. 195-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП України). Водночас аналіз судової практики надає підставу для твердження про неоднозначність практики застосування адміністративного та кримінального законодавства у частині відповідальності за незаконні дії зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації.

Так, відповідно до постанови Дзержинського районного суду м. Харкова від 10 липня 2024 року (справа № 638/12201/24), особу було притягнуто до

адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 195-5 КупАП за таких обставин: *18 червня 2023 року о 10 год 15 хв за адресою: м. Харків, вулиця Двадцять Третього Серпня, буд. 33, громадянин України мав намір здійснити продаж виробу ззовні схожого на СТЗ (спеціальний технічний засіб негласного отримання інформації). Затриманий надав добровільну згоду на огляд та вилучення вказаного електронного пристрою, який призначений для негласного зняття відео та фото, у вигляді наручного годинника та мав ознаки спеціального технічного засобу отримання інформації. Зі слів, вилучений годинник він купив наприкінці 2021 року через додаток ОЛХ, та з того часу використовував лише для зйомок фото і відео тільки себе. За результатами проведеної технічної експертизи інженерами з комплексів ТЗІ ПАТ «Інститут Інформаційних Технологій» вих № 8/11 від 21.06.2024 року встановлено, що вилучений годинник відноситься до оптико-електронної техніки, знаходиться у робочому стані та представляє собою мініатюрну кольорову відеокамеру, обладнану об`єктивом та вбудованим мікрофоном. Крім цього, вилучений виріб може бути призначений, за необхідності, для негласного зняття інформації та має ознаки спеціальних технічних засобів. За допомогою вказаного пристрою можливо здійснювати запис відео та аудіо інформації на вбудовану флеш пам`ять* [1].

Виходячи із обставин, визначених у постанові, можна констатувати, що судом було проігноровано те, що особа вказала на те, що вона придбала спеціальний негласний засіб негласного отримання інформації та мала намір його збути. Фактично у цьому випадку особа ще на моменті умисного придбання електронного пристрою, призначеного для негласного зняття відео та фото вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 359 КК України. Аналогічні події викладені у більшості справ по адміністративним правопорушенням за фактом вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 195-5 КупАП.

Така ситуація може бути пояснена тим, що законодавцем не було враховано потреби у встановленні послідовності форм реалізації об’єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 195-5 КупАП та кримінального правопорушення, передбаченого ст. 359 КК України, оскільки логічним висновком є неможливість зберігання спеціального технічного засобу негласного отримання інформації без його придбання. Відповідно, якщо особа придбала такий засіб (без ознак незаконного заволодіння) вона вчинила кримінальне правопорушення. Якщо особа спеціальний технічних засіб негласного отримання інформації викрала, заволоділа шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, відповідно, вона нестиме кримінальну відповідальність або за кримінальне правопорушення проти власності, або за кримінальне правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Отже, встановлення адміністративної відповідальності лише за зберігання таких засобів є не тільки недоцільним, а і створює додаткові корупційні ризики, пов’язані із можливістю варіювати форми реалізації об’єктивної сторони незаконних дій зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації (придбання та

зберігання) та обрання менш суворого виду – адміністративної відповідальності.

Таким чином, проведене дослідження надало підставу для констатації, що за визначених умов положення адміністративного та кримінального законодавства щодо диференціації/уточнення підстав для притягнення до відповідальності за незаконні дії зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації потребують доопрацювання. Одним із способів може бути або виключення із адміністративного законодавства норми, якою встановлено адміністративну відповідальність за незаконне зберігання таких засобів, або уточнення об'єктивних та суб'єктивних ознак/форм реалізації об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 359 КК України.

Список використаних джерел

1. Постанова Дзержинського районного суду м. Харкова від 10 липня 2024 року (справа № 638/12201/24). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/120248036

Ілона Тарасенко,
начальник відділу кримінального аналізу
ГУНП в Кіровоградській області,
підполковник поліції

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВ

У сучасних умовах розвитку фінансових відносин, зростання цифровізації економічних процесів та під час дії правового режиму воєнного стану шахрайство набуває нових форм та проявів. Висока латентність шахрайських діянь, їх різноманітність та динамічність способів вчинення вимагають від правоохоронних органів застосування комплексних підходів до їх розслідування. Серед таких підходів особливої актуальності набуває кримінальний аналіз – система методів та прийомів, що дозволяють систематизувати наявну інформацію та формувати аналітичні висновки щодо обставин вчинення злочинів.

Методологічною основою кримінального аналізу у кримінальних провадженнях стосовно шахрайства виступає системний підхід до опрацювання інформації з різних джерел та побудови на цій основі моделі злочинної поведінки. На відміну від усталених практик розслідування, що часто обмежуються вивченням окремих епізодів, кримінальний аналіз дозволяє встановити взаємозв'язки між розрізненими фактами та виявити системний характер шахрайської діяльності.

Варто наголосити, що сучасне шахрайство зазвичай залишає не так матеріальні, як інформаційні сліди, що обумовлює необхідність застосування спеціальних методик для їх виявлення та фіксації. Саме тому кримінальний аналіз забезпечує узагальнення та структурування таких відомостей з метою

формування цілісної доказової бази.

Загалом використання кримінального аналізу під час розслідування шахрайств має низку характерних особливостей, що визначають його практичну значущість для розкриття цієї категорії злочинів.

Насамперед слід відзначити комплексність аналітичної діяльності, що передбачає опрацювання даних із різноманітних джерел – від показань потерпілих та свідків до банківської документації, електронних комунікаційних записів та змісту електронного листування. Така багатоаспектність інформаційної основи розслідування дозволяє відтворити повну картину шахрайських дій навіть за умови фрагментарності первинних даних чи протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб.

Важливою особливістю є також превентивна спрямованість кримінального аналізу, що виявляється у можливості виявлення не лише вже вчинених, але й запланованих шахрайських дій. Спостереження за типовими моделями поведінки шахраїв та визначеними закономірностями дозволяє виокремлювати потенційних жертв та вживати необхідних заходів.

Під час розслідування організованих форм шахрайства особливої цінності набуває можливість кримінального аналізу встановлювати структурні зв'язки між учасниками злочинних угруповань. Наочне представлення таких зв'язків у вигляді схем чи діаграм полегшує розуміння ієрархії злочинного співтовариства та визначення ролі кожного співучасника.

Зауважимо, що суттєвою відмінністю кримінального аналізу є урахування широкого контексту злочину – від соціально-економічних умов до психологічних характеристик фігурантів. Такий підхід забезпечує вичерпне розуміння обставин злочину та мотивів його учасників.

До основних методів кримінального аналізу, що застосовуються під час розслідування шахрайств, належать: аналіз зв'язків між суб'єктами та об'єктами злочинної діяльності; аналіз фінансових та матеріальних потоків; дослідження типових моделей шахрайської поведінки; часовий аналіз послідовності подій.

У технічному аспекті кримінальний аналіз під час розслідування шахрайств передбачає використання спеціалізованих програмних комплексів для опрацювання значних масивів даних, візуалізації інформації та автоматизації рутинних аналітичних операцій. Сучасні технологічні рішення дозволяють виявляти закономірності та відхилення в інформаційних масивах, що складно або неможливо встановити традиційними методами.

Між тим, на сьогодні проблемним питанням досі залишається процесуальне оформлення результатів кримінального аналізу та їх інтеграція до доказової бази. Адже з огляду на технологічний характер сучасних аналітичних методів постає питання про процесуальний статус аналітичних висновків та можливість їх використання як джерела доказів у кримінальному процесі.

Однак ми вважаємо, що трансформація шахрайських технологій у цифровому просторі зумовлює необхідність постійного вдосконалення методів кримінального аналізу. Перспективними напрямами розвитку є впровадження нових технологічних рішень для виявлення аномалій у фінансових операціях, розробка методів прогнозування потенційних шахрайських дій та обробка

масштабних інформаційних масивів для виявлення прихованих залежностей.

Кримінальний аналіз є потужним інструментом розкриття та розслідування шахрайств, що забезпечує системне опрацювання інформації та встановлення прихованих закономірностей. Інтеграція аналітичних методів у практику розслідування дозволяє подолати обмеження традиційних підходів та ефективно протидіяти сучасним формам шахрайської діяльності.

Також розвиток теоретичних та методологічних засад кримінального аналізу у кримінальних провадженнях стосовно шахрайства вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує здобутки криміналістики, кримінального процесу, інформатики та економічних наук. Лише взаємодія різних галузей знання здатна забезпечити формування дієвого інструментарію протидії шахрайським проявам в умовах сучасних трансформацій соціально-економічного середовища, особливо під час дії правового режиму воєнного стану.

Світлана Татаренко,
викладач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі Право

Олександра Проценко,
курсантка 3 курсу факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

СПІВПРАЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В БОРОТЬБІ ІЗ ЗЛОЧИННІСТЮ

Питання злочинності є однією з найбільш релевантних речей в Україні на сьогодні. Рівень злочинності не знизився в останні роки, але навпаки, вони навіть часом збільшувались, що спричинило нові виклики перед правоохоронними органами. Один з ефективних способів подолання цієї проблеми - це партнерство між Національною поліцією та громадськістю.

Така співпраця не тільки підвищує ефективність боротьби з злочинністю, але й зміцнює довіру громадськості до правоохоронних органів.

Метою цієї роботи є вивчення ролі співпраці між підрозділами Національної поліції та громадськістю у протидії злочинності, а в додаток аналіз основних напрямків таких взаємодій. Розглянемо теоретичні основи партнерських відносин, законодавчих аспектів та практичних аспекти цього процесу, такі як практичні реалії України.

Історія розвитку правоохоронної системи України тісно пов’язана з трансформацією політичної ситуації країни. Після незалежності в 1991 році

правоохоронна система України потребувала значних реформ. Створення органу, який відповідає поточним вимогам, стало важливим національним питанням, розпочав процес реформи з спеціального прискорення після революції 2014 року після рішення про реформування Міністерства внутрішніх справ та перетворення міліції в Національну поліцію України. Особлива увага приділялася зміцненню взаємодії населення з поліцією.

Такими реформи мали на меті зробити поліцію більш відкритою, прозорою та зосереджуватися на потребах громадян.

Злочин, як соціальне явище має багато причин і аспектів, які впливають на рівень. Це соціально-економічні умови, рівень поінформованості про наелення та ефективність дій правоохоронних органів. Тож одним з найважливіших аспектів боротьби з злочинністю є роль громадськості, яка є не лише свідком, але й активним учасником процесу підтримки права та порядку.

Взаємодія поліції з муніципалітетами дозволить нам негайно реагувати на обставини, які запобігають злочину, призводять до порушень закону та покращують відносини між правоохоронними органами та громадянами.

Партнерство включає як інформацію про поліцію, так і агресивну громадську інтеграцію в різні програми безпеки.

Законодавча база для діяльності Української національної поліції та співпраці з людьми включає багато важливих дій, однією частиною підґрунтя є Закон України "Про Національну поліцію", прийнятий у 2015 році[1]. Даний Закон визначає основні принципи діяльності поліції, їх права та обов'язки та особливо підкреслює важливість співпраці з громадою для забезпечення закону та порядку.

Також варто зазначити, що до 2020 року буде зазначено, що стратегія розвитку Української національної поліції. Ключовим елементом є створення публічної ради, яка дозволяє надати зворотній зв'язок між поліцією та громадськістю[2].

Міжнародний досвід показує, що поліцейські та публічні партнерства є важливим інструментом для боротьби з злочинністю у багатьох країнах світу.

Це допомагає не лише боротися з конкретними злочинами, але й побудувати довіру до правоохоронних органів.

Існують різні форми та способи, якими співпрацюють правоохоронці та мешканців населених пунктів. Найголовніше - створення громадської ради місцевих поліцейських органів, що представляє платформу для обговорень правоохоронних органів та спільних обговорень рішень. Такі ради повинні складаються з поліції, державних установ та мешканців, ще одна важлива форма програм поліцейського партнерства, які можуть включати спільні заходи щодо підтримки злочину та законодавства про громаду, таких як "Безпечне місто", завдяки розробці новітніх технологій, одним з останніх методів взаємодії є використання мобільних додатків та соціальних мереж.

«Моя поліція» та інші програми дозволяють громадянам звертатися до поліції безпосередньо в Інтернеті та звітувати до правоохоронних органів.

Існує вже багато успішних прикладів співпраці між українською поліцією та громадянами України[3].

Наприклад, програми поліції та громади активно впроваджуються у багатьох сферах, де поліція працює з місцевими людьми для вирішення юридичних та регуляторних питань. Програма включає як навчання, так і патрулювання разом з громадським інспектором.

Іншим прикладом є програма «безпечного міста», яка передбачає встановлення відеоспостереження в містах, і є швидшою відповіддю на злочини кримінального переслідування. Програма ефективно відстежує ситуацію на вулицях та дозволяє поліції негайно реагувати на злочинну діяльність. Встановлені камери стали важливим фактором покращення безпеки дорожнього руху та громадськості, особливо у великих містах[4].

Ще одним прикладом ефективної співпраці є робота громадських інспекторів, які мають право брати участь у патрулях та допомагати поліції у наданні порядку, особливо в районах з великими подіями або високими злочинами. Це не тільки збільшує рівень безпеки, але й зміцнює довіру громадян поліції. Такі ініціативи допоможуть покращити ситуацію із законом, зміцнити відносини поліції та громадян та запобігти злочину шляхом активного обміну інформацією та співпрацею.

Незважаючи на очевидні переваги роботи з громадськістю, існує багато проблем і проблем, які ускладнюють цей процес. Однією з головних перешкод є недовіра громадян до поліції. Це часто викликається негативним досвідом взаємодії з правоохоронними та історичними питаннями. У деяких районах країни громадяни можуть сумніватися, що поліція може відповідати належним чином на свої запити та забезпечити свої права.

Ще одне важливе питання - відсутність адекватного фінансування для впровадження програми співробітництва. Ефективна реалізація нових ініціатив та технологій, таких як відеоспостереження та мобільні додатки, вимагає значних фінансових ресурсів, яких може не вистачати. Це також стосується персоналу - недостатня кількість поліцейських або відсутність кваліфікації може вплинути на успіх роботи з громадськістю. Конфлікти інтересів також служать серйозною перешкодою для ефективних взаємодій. Наприклад, інтереси місцевого самоврядування можуть суперечити потребам громад, які створюють напругу між поліцією та громадянами. Для подолання цих труднощів необхідно відновити довіру громадськості до правоохоронних органів за допомогою прозорих та ефективних механізмів контролю, розробити програми для навчання поліції та забезпечити відповідне фінансування [5].

Співпраця між Українською національною поліцією та народом є важливим компонентом у боротьбі з злочинними та правоохоронними органами країни Завдяки партнерству з державними установами та активними громадянами, поліція може значно підвищити ефективність, знизити рівень злочинності та покращити взаємодію з населенням. Розвиток таких ініціатив, програми поліції та громад, безпечні міста та громадські інспектори, фактично показали успіх співпраці Однак досягнення кращих результатів вимагає подолання існуючих труднощів, таких як недовіра громадськості, невідповідне фінансування та проблеми з персоналом. Для всіх громадян України, стійке скорочення злочинів та безпеки може бути досягнуто лише в таких умовах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text
2. Розпорядження про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-р#Text
3. Взаємодія поліції та громади https://uk.wikipedia.org/wiki/Взаємодія_поліції_та_громади
4. «Безпечне місто» - системи відеоспостереження https://www.inni.tech/safe-city
5. Національна поліція України, співробітництво з громадою https://mvs.gov.ua/contacts/national-police-ukraine

Валентин Тулінов,
декан факультету № 3 ДонДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент,
підполковник поліції

АРЕШТ, ОГЛЯД ТА ВИЇМКА КОРЕСПОНДЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Накладення арешту на кореспонденцію, передбачене ст. 261 Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) [1], становить процесуальну дію, що полягає у затриманні установою зв'язку та фінансовими установами відправлень кореспонденції особи без її відома на підставі ухвали слідчого судді. Процедура передбачає заборону вручення кореспонденції адресату без відповідного дозволу слідчого або прокурора.

Тлумачення поняття «кореспонденція» охоплює листування та інші шляхи передання інформації між окремими особами або установами [2]. Законодавче регулювання здійснюється Законом України «Про поштовий зв'язок», який визначає розгорнуту систему категорій кореспонденції, включаючи: адресну поштову розсилку; відправлення для сліпих; відправлення EMS; дрібні пакети; згруповані поштові відправлення «Консигнація»; листи; мішки «М»; письмову кореспонденцію; посилки; поштові картки; реєстраційні поштові відправлення [3].

Правовий аналіз конструкції ст. 261 КПК України [1] дозволяє виокремити фактичні та юридичні підстави накладення арешту на кореспонденцію:

Фактичні підстави – наявність обґрунтованого припущення, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи може містити відомості, істотні для розслідування, або речові докази й документи суттєвого значення для кримінального провадження.

Юридична підстава – ухвала слідчого судді щодо надання дозволу на

здійснення цієї негласної слідчої (розшукової) дії.

Процесуальна фіксація арешту реалізується шляхом складання протоколу затримання кореспонденції безпосередньо в установі зв'язку або фінансовій установі за участі їх представника, у відповідності до вимог ст.ст. 104-107, 252, ч. 1 та 4 ст. 262 КПК України [1].

Процедура огляду затриманої кореспонденції, згідно зі ст. 262 КПК України [1], здійснюється в установі зв'язку, на яку покладено контрольні функції, за обов'язкової участі представника цієї установи та за необхідності – профільного спеціаліста.

При цьому алгоритм дій слідчого при огляді кореспонденції має охоплювати:

– прийняття рішення щодо відкриття кореспонденції;

– безпосередній огляд затриманих відправлень;

– при виявленні значущих об'єктів – виїмка кореспонденції або копіювання чи зразкування вмісту;

– за необхідності, нанесення спеціальних позначок, технічне обладнання, заміна небезпечних чи заборонених речей.

Зауважимо, що предметом огляду й виїмки виступає поштово-телеграфна кореспонденція, яка відповідно до конституційних гарантій таємниці листування має особливий правовий статус. Кожен випадок огляду, виїмки або затримання кореспонденції фіксується у протоколі відповідно до процесуальних вимог. Протокол має містити: перелік оглянутих відправлень; опис вилучених об'єктів; відомості про відправлення, що підлягають доставці або тимчасовому затриманню; дані про копіювання, отримання зразків та інші процесуальні дії.

Законодавець встановлює обов'язок сприяння та збереження таємниці для керівників і працівників установ зв'язку.

У практичній діяльності уповноважених оперативних підрозділів дана процесуальна дія реалізується для досягнення таких цілей, як:

– формування доказової бази щодо обставин кримінальних правопорушень;

– встановлення особистості злочинців, у тому числі учасників злочинних угруповань та їх ієрархії;

– тимчасове блокування комунікацій, зокрема між фігурантами;

– застосування методів підміни, модифікації речей для активізації комунікації фігурантів;

– встановлення мереж розповсюдження об'єктів обмеженого обігу;

– встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб;

– забезпечення виконання майнових стягнень.

Отже, на підставі викладеного, вважаємо, що:

1) арешт, огляд та виїмка кореспонденції є комплексною негласною слідчою (розшуковою) дією, спрямованою на отримання доказів у кримінальному провадженні шляхом втручання в конституційне право на таємницю листування;

2) правова регламентація даних процесуальних дій характеризується багаторівневістю та передбачає судовий контроль як гарантію законності втручання в права і свободи особи;

3) процедура накладення арешту на кореспонденцію має подвійну природу: це і самостійна негласна слідча (розшукова) дія, і процесуальна передумова для проведення огляду та виїмки кореспонденції.

4) практичне значення арешту, огляду та виїмки кореспонденції виходить за межі отримання доказів і включає також тактичні та стратегічні аспекти розслідування;

5) для підвищення ефективності застосування даних негласних слідчих (розшукових) дій доцільно розробити детальні методичні рекомендації з урахуванням специфіки різних видів кримінальних правопорушень та особливостей сучасних способів комунікації;

6) збалансування інтересів досудового розслідування та захисту прав і свобод особи залишається актуальним завданням подальшого вдосконалення законодавчої регламентації та практики застосування арешту, огляду та виїмки кореспонденції.

Тобто, арешт, огляд та виїмка кореспонденції є важливим інструментом формування доказової бази у кримінальному провадженні, особливо щодо організованої злочинності, і потребує подальшого теоретичного осмислення та методичного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

2. Тлумачний словник української мови. *«Словник UA». Портал української мови та культури.* URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F.

3. Про поштовий зв'язок. Закон України від 03.11.2022 № 2722-IX. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2722-20#Text.

Андрій Удод,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,

Ірина Чернецька,
старший оперуповноважений
8-го відділу УСР в Кіровоградській області,
капітан поліції

ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ГРОМАДОЮ У СФЕРІ ЗБУТУ І ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Проблема наркозлочинності залишається однією з найгостріших загроз національній безпеці та здоров'ю населення. Традиційні методи боротьби з наркозлочинністю, які спираються виключно на діяльність правоохоронних органів, демонструють обмежену ефективність [1, с. 45]. У цьому контексті особливої актуальності набувають питання залучення громадськості до протидії кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів. Правова основа участі громадськості у протидії кримінальним правопорушенням сформована низкою нормативно-правових актів, зокрема Законами України "Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону" [2], "Про запобігання та протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів" [3]. Проте, існуюча нормативна база потребує удосконалення в частині визначення конкретних форм та механізмів громадського контролю у сфері протидії наркозлочинності.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про ефективність таких моделей як програма "Community Policing" (США, Великобританія), що передбачає тісну співпрацю поліції з місцевими громадами щодо виявлення та усунення причин наркозлочинності [4, с. 221]; модель "Drug Free Communities" (Канада, Австралія), яка передбачає створення місцевих коаліцій протидії наркотикам за участю громадських організацій, релігійних громад, бізнесу та освітніх закладів; програма "Prevention First" (Німеччина, Швеція), що ґрунтується на пріоритетності профілактичних заходів та освітніх програм. Варто відзначити також радикальний, але ефективний досвід таких країн як Швейцарія, Нідерланди та Португалія, де впроваджено програми контрольованої видачі наркотичних засобів особам із діагностованою наркотичною залежністю [5, с. 184]. Ця контроверсійна практика демонструє значне зниження рівня кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, зменшення передозувань та поширення ВІЛ/СНІД, а також руйнування економічної основи наркобізнесу [6, с. 210].

Враховуючи міжнародний досвід, доцільно розглянути можливість впровадження в Україні пілотних програм безкоштовної видачі наркотичних

засобів особам із важкими формами наркотичної залежності під суворим медичним контролем. Такий підхід дозволить вирішити одразу кілька проблем: знизити кримінальну активність наркозалежних, які змушені вчиняти злочини заради отримання коштів на придбання наркотиків; зменшити вірогідність передозувань через контрольоване дозування та якість препаратів; підірвати фінансову базу наркоторгівлі; створити умови для медико-соціального супроводу наркозалежних та їх поступового залучення до реабілітаційних програм. Важливу роль у впровадженні та контролі за такими програмами може відігравати саме громадськість: громадські організації можуть забезпечувати моніторинг ефективності програм, надавати психологічну підтримку учасникам, забезпечувати їх соціальну реінтеграцію [7, с. 93].

Пропонуються також такі напрями удосконалення системи громадського контролю: створення спеціалізованих громадських рад при правоохоронних органах з питань протидії наркозлочинності; впровадження системи "громадських антинаркотичних інспекторів" на рівні територіальних громад; розробка механізмів фінансової підтримки громадських ініціатив у сфері профілактики наркоманії та реабілітації наркозалежних; розвиток системи анонімного інформування громадянами про факти збуту наркотичних засобів. Ефективність громадського контролю стримується недостатньою правовою регламентацією форм участі громадськості, відсутністю координації між різними громадськими організаціями, браком спеціальних знань та навичок у представників громадськості, недостатньою матеріально-технічною базою для реалізації громадських ініціатив.

Для підвищення ефективності участі громадськості пропонується удосконалити нормативно-правове регулювання форм та методів громадського контролю, запровадити систему навчання представників громадськості основам профілактики наркоманії та протидії незаконному обігу наркотиків, створити інтегровану інформаційну систему для координації зусиль громадськості та правоохоронних органів, розробити механізми громадської експертизи ефективності державних програм протидії наркозлочинності. Критично важливим елементом є також організація широкої суспільної дискусії щодо можливості впровадження програм контрольованої видачі наркотичних засобів, адже така ініціатива потребує не лише законодавчого регулювання, а й широкої підтримки громадськості та розуміння її справжньої мети – зниження рівня злочинності та шкоди від наркоманії в суспільстві [8, с. 217].

Ефективна протидія кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотичних засобів можлива лише за умови комплексного підходу, що передбачає поєднання зусиль правоохоронних органів та громадськості. Залучення громадських інституцій дозволяє не лише розширити ресурсну базу для профілактики наркозлочинності, але й забезпечити соціальний контроль за діяльністю правоохоронних органів, підвищити рівень довіри населення до державних інституцій та сформувати у суспільстві стійку нетерпимість до вживання та збуту наркотичних засобів. Впровадження інноваційних підходів, таких як програми безкоштовної контрольованої видачі наркотичних засобів під медичним наглядом, може стати дієвим інструментом як у зниженні рівня

злочинності, так і у трансформації державної наркополітики від карального підходу до гуманістичного, орієнтованого насамперед на забезпечення здоров'я населення та суспільної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Тимошенко В. А. Державна політика у сфері контролю за наркотиками: стан та проблеми. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 42-53.
2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14.
3. Про запобігання та протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-вр.
4. Колодяжний М. Г. Участь громадськості у програмах профілактики злочинності: досвід США і Великої Британії. Питання боротьби зі злочинністю. 2022. № 43. С. 219-228.
5. Копотун І. М., Рудик М. М. Зарубіжний досвід протидії незаконному обігу наркотичних засобів та можливості його використання в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 183-186.
6. Greenwald G. Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies. Cato Institute. 2023. P. 202-224.
7. Гуцуляк М. Я. Роль громадськості у профілактиці наркоманії серед молоді. Право і безпека. 2023. № 3. С. 88-97.
8. Токарська А. С. Правова комунікація у превенції наркозлочинності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 209-221.

Ігор Федорченко,
старший слідчий – криміналіст
Другого слідчого відділу
(з дислокацією у м. Сєвєродонецьку)
Територіального управління
Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Краматорську

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ФАКТОМ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ВОДІННЯ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ МАШИН ТА АВІАЦІЙНИХ ПОДІЙ ІЗ ВІЙСЬКОВИМИ ПОВІТРЯНИМИ СУДНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком широкомасштабного вторгнення РФ в Україну, військовослужбовці Збройних Сил України, Національної Гвардії України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби, представники Національної поліції України стоять на захисті наших кордонів. Але, на жаль, попри свідоме та чесне виконання обов'язків служби переважною більшістю військовослужбовців мають місце випадки вчинення військових злочинів, серед яких порушення правил водіння або експлуатації машин та порушення правил польотів або підготовки до них. Зокрема вчинення даних кримінальних правопорушень, дуже часто обумовлене зовнішніми обставинами, в яких військовослужбовці опиняються при несенні служби.

Досудове розслідування у кримінальних провадженнях, що стосуються порушень правил водіння або експлуатації машин (ст. 415 КК України) та авіаційних подій із військовими повітряними суднами (ст. 416 КК України), є складним процесом, особливо в умовах воєнного стану. Ці злочини пов'язані з безпекою військової техніки, життям і здоров'ям військовослужбовців, цивільних осіб, а також мають значний вплив на обороноздатність країни. Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням правил польотів або підготовки до них, набуває особливого значення в умовах воєнного стану. Забезпечення безпеки повітряного простору та дотримання встановлених норм є критично важливими для запобігання авіаційним інцидентам і катастрофам, які можуть мати серйозні наслідки для військових операцій та цивільного населення. Військовий конфлікт створює низку перешкод для повноцінного розслідування обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Насамперед, першою актуальною проблемою, з якою стикається слідчий це фізичний доступ до місця події. Зона бойових дій може бути небезпечною для слідчих та інших учасників процесу, що ускладнює проведення огляду місця події. Оперативне проведення огляду місця події є критично важливим для збереження доказів, оскільки фіксування розвитку механізму даних подій та вилучення речових доказів є фундаментальною базою для подальшого проведення досудового розслідування. Несвоєчасне проведення огляду місця події призводить до втрати або повного знищення слідів та доказів. Фізичні

докази на місці події можуть бути втрачені або змінені через низку факторів:

1. Зміна обстановки та зміна дорожньої обстановки. Військова техніка, що пересувається дорогами, може знищити важливі сліди злочину (гальмівні сліди, уламки транспортних засобів, розташування тіл потерпілих тощо).

2. Втручання сторонніх осіб до слідів та предметів до початку проведення огляду місця події. Місцеві жителі, військові чи волонтери можуть несвідомо змінити місце події (перемістити транспортні засоби, потерпілих), що ускладнить встановлення об'єктивної картини.

3. Стихійні евакуаційні заходи. У зоні бойових дій, де аварії можуть спричиняти затори або загрожувати безпеці, транспортні засоби часто швидко прибирають з дороги, що робить неможливим детальний огляд.

Крім того, слід зауважити, що порушення правил експлуатації машин або військових повітряних суден може бути наслідком як недбалості, так і об'єктивних факторів, які не залежать від дій особи, яка керує машиною або повітряним судном. Дана обставина створює труднощі у кваліфікації злочину та встановленні суб'єктивної сторони. Насамперед під час розслідування кримінальних проваджень що стосуються порушень правил водіння або експлуатації машин (ст. 415 КК України) та авіаційних подій із військовими повітряними суднами (ст. 416 КК України) слід з'ясувати:

- Чи є діяння умисним чи вчиненим через службову недбалість?
- Чи можна враховувати бойові обставини як підставу для зняття відповідальності?
- Чи слід кваліфікувати подію як злочин, якщо вона сталася через технічні несправності, спричинені бойовими діями?

Разом з тим нерідко під час досудового розслідування, слідчий стикається з іншою проблемою, шо виражена у специфіці суб'єктного складу. Оскільки дані злочини найчастіше вчиняються військовослужбовцями, дана обставина породжує особливості у їх розслідуванні. Наявною особливістю є тиск командування на свідків та потерпілих з числа військовослужбовців – у військових підрозділах може мати місце залякування свідків та потерпілих чи спонукання до дачі «потрібних» пояснень. Іншим чинником є субординація у військових підрозділах, що створює ситуацію, коли свідки та потерпілі неохоче дають показання через страх покарання чи тиску командування, що може призвести до викривлення об'єктивних обставин вчиненого кримінального правопорушення та як результат завдати суттєву шкоду кінцевій меті досудового розслідування.

Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням правил водіння чи експлуатації військової техніки та авіаційних подій із військовими повітряними суднами ускладнюється в умовах війни через обмеженість доказової бази, труднощі у кваліфікації злочинів, затримки в проведенні слідчих дій та специфіку суб'єктного складу. Важливим є удосконалення законодавчої бази, створення спрощених механізмів збору доказів у військовий час та адаптація процесуальних норм до реалій воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 21.03.2025).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 21.03.2025)
3. Чаплинський К.О. Особливості проведення огляду місця події в умовах збройного конфлікту. Методичні рекомендації. Дніпро: ДДУВС, 2023. (дата звернення: 21.03.2025).
4. Проблемні аспекти здійснення огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень. Наукова стаття в «Віснику Ужгородського національного університету», 2023. (дата звернення: 21.03.2025).
5. Особливості проведення огляду місця події у надзвичайних ситуаціях та в умовах воєнного стану. Стаття в «Криміналістичному віснику», 2023. (дата звернення: 21.03.2025).

Володимир Клименко,
курсант факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

Анна Драгоненко,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету №1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ ТА МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ЇЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наркозлочинність є однією з найсерйозніших загроз для суспільної безпеки та здоров'я нації, особливо в умовах воєнного стану. Війна створює сприятливі умови для розповсюдження наркотиків через дестабілізацію державних інституцій, ослаблення правоохоронної системи та зростання попиту на психоактивні речовини серед населення. У таких умовах організовані злочинні групи активно використовують конфлікти для розширення своєї діяльності, включаючи виробництво, транспортування та збут наркотиків.

Воєнний стан створює унікальні умови для розвитку наркозлочинності. Серед ключових факторів можна виділити:

– *Дестабілізація державних інституцій.* Правоохоронні органи часто перенаправляють свої ресурси на військові потреби, що призводить до ослаблення контролю за наркотрафіком.

– *Зростання попиту на наркотичні засоби та психотропні речовини*. В умовах стресу, страху та невизначеності багато людей вдаються до вживання психоактивних речовин, що стимулює ринок наркотиків.

– *Використання конфліктів злочинними групами для розширення діяльності.* Наприклад, вони можуть контролювати території для вирощування наркотичних культур або використовувати військові конфлікти для приховування своєї діяльності.

Зокрема, наркозлочинність часто тісно пов'язана з іншими видами злочинності, такими як торгівля зброєю, відмивання грошей та корупція, що ускладнює боротьбу з нею та вимагає комплексного підходу.

Умови воєнного стану часто супроводжуються введенням спеціальних правових режимів, які можуть надавати правоохоронним органам додаткові повноваження, наприклад:

– *Посилений контроль за кордонами.* Це дозволяє запобігати транспортуванню наркотиків через територію країни.

– *Обмеження фінансових операцій.* Такі заходи спрямовані на боротьбу з відмиванням грошей, отриманих від наркотрафіку.

– *Спрощений доступ до інформації.* Правоохоронні органи можуть отримувати доступ до даних про підозрілі транзакції або зв'язки між злочинцями.

Однак, важливо забезпечити, щоб такі заходи не порушували права людини та відповідали міжнародним стандартам.

Для ефективної боротьби з наркозлочинністю в умовах воєнного стану необхідно використовувати сучасні оперативні методи, такі як:

– *Аналіз великих даних.* Це дозволяє виявляти закономірності в діяльності злочинних груп, наприклад, маршрути транспортування наркотиків або фінансові потоки.

– *Використання інформаторів.* В умовах воєнного стану багато членів злочинних груп можуть бути готові співпрацювати з правоохоронними органами.

– *Створення спеціалізованих підрозділів.* Наприклад, групи з боротьби з наркотрафіком або кіберзлочинністю.

Крім того, важливо забезпечити координацію між різними правоохоронними органами, включаючи поліцію, спецслужби та військові структури.

Сучасні технології відіграють ключову роль у боротьбі з наркозлочинністю. Серед них:

– *Штучний інтелект (ШІ).* Він дозволяє автоматизувати аналіз даних, виявляючи підозрілі транзакції або зв'язки між злочинцями.

– *Блокчейн-технології.* Вони можуть бути використані для відстеження фінансових потоків, що особливо актуально для боротьби з відмиванням грошей.

– *Дрони та супутникові технології.* Вони дозволяють моніторити території, де можуть вирощуватися наркотичні культури або здійснюватися незаконна діяльність.

Однак, використання таких технологій вимагає належної підготовки кадрів

та інвестицій у інфраструктуру.

Наркозлочинність часто має транснаціональний характер, тому ефективна боротьба з нею неможлива без міжнародної співпраці. Серед ключових інструментів можна виділити:

– *Інтерпол.* Ця організація надає можливість обмінюватися інформацією між країнами та координувати дії.

– *Європол.* Для країн Європейського Союзу ця структура є ключовим інструментом для боротьби з наркотрафіком.

– *Двосторонні угоди.* Багато країн укладають угоди про взаємну правову допомогу, що дозволяє ефективно розслідувати злочини, скоєні на території кількох держав.

Крім того, важливим є залучення міжнародних організацій, таких як ООН або ОБСЄ, для надання технічної допомоги та підтримки реформ у сфері правоохоронної діяльності.

Таким чином, наркозлочинність в умовах воєнного стану є серйозною загрозою для національної безпеки та суспільного здоров'я. Для ефективної протидії їй необхідно використовувати комплексний підхід, який поєднує правові, оперативні, технічні та міжнародні аспекти. Ключовим фактором успіху є адаптація до нових викликів, використання сучасних технологій та активна міжнародна співпраця. Лише за таких умов можливо ефективно протистояти наркозлочинності та забезпечити безпеку суспільства.

Список використаних джерел

1. Мазуренко О. В. Запобігання збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні України в контексті Євроінтеграції. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. №4. Ч.2. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/ 2022/4/part_2/12.pdf.

2. Д. Торгало. Як змінюється боротьба з наркозлочинністю в поліції. Українська правда : сайт. 06.05.2024. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/ 2024/05/6/7453913/.

3. Корнякова Т.В., Кондратьєва А.Г. Наркоманія: витоки, аспекти розвитку та протидії, стан сьогодення. Науковий вісник приватного та публічного права. 2022. № 6. С. 193-197.

4. Про схвалення Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р. Офіційний вісник України. 2013. № 76. С. 270.

Назар Шамкий,
курсант факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

Андрій Удод,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ СТОСОВНО ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан створює надзвичайно складні умови для функціонування державних інституцій, зокрема правоохоронних органів. Організовані злочинні групи (ОЗГ), скориставшись нестабільністю, часто посилюють свою діяльність, займаючись контрабандою, незаконним обігом зброї, торгівлею людьми, фінансовими махінаціями та іншими злочинами. У таких умовах ефективне розслідування діяльності ОЗГ стає ключовим елементом для забезпечення національної безпеки та стабільності. Ця теза розглядає особливості організації розслідування діяльності організованих злочинних груп в умовах воєнного стану, зосереджуючись на правових, оперативних, технічних та міжнародних аспектах.

Воєнний стан супроводжується введенням спеціальних правових режимів, які можуть обмежувати окремі права громадян, але водночас надають правоохоронним органам додаткові повноваження. Наприклад, можливість проведення обшуків без санкції суду, прослуховування телефонних розмов або закриття кордонів для запобігання втечі злочинців. Однак такі заходи повинні бути чітко регламентовані, щоб уникнути порушень прав людини.

Важливим аспектом є узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема в рамках Європейської конвенції з прав людини. Умови воєнного стану часто призводять до тимчасового призупинення окремих прав, але це не повинно ставати приводом для свавілля. Правоохоронні органи повинні діяти в межах закону, навіть у надзвичайних умовах, щоб уникнути зловживань та забезпечити довіру громадян.

Крім того, важливо враховувати, що ОЗГ часто використовують правові прогалини для своєї діяльності. Наприклад, вони можуть реєструвати фіктивні компанії для відмивання грошей або використовувати міжнародні юрисдикції для ухилення від відповідальності. Тому необхідно вдосконалювати законодавчу базу, щоб закрити ці прогалини.

В умовах воєнного стану ОЗГ змінюють свої методи діяльності, адаптуючись до нових умов. Наприклад, вони можуть збільшити обсяги кіберзлочинності, використовуючи анонімність інтернету для фінансових

шахрайств або збору конфіденційної інформації. Також зростає роль контрабанди зброї, ліків та інших товарів, які користуються попитом у воєнний час.

Для ефективного розслідування необхідно:

– *Здійснювати оперативний обмін інформацією* між правоохоронними органами, військовими структурами та спецслужбами. Це дозволяє швидко реагувати на нові загрози та координувати дії.

– *Використовувати аналітичні методи* для виявлення зав'язків між злочинними групами, їхніми фінансовими потоками та інфраструктурою. Наприклад, аналіз великих даних дозволяє виявити закономірності в діяльності ОЗГ.

– *Залучати спеціалізовані підрозділи,* такі як антикорупційні органи, підрозділи з боротьби з кіберзлочинністю або групи з розслідування фінансових злочинів.

Окремо варто звернути увагу на роль інформаторів. В умовах воєнного стану багато членів ОЗГ можуть бути готові співпрацювати з правоохоронними органами, щоб уникнути покарання або захистити себе. Тому, важливо розвивати програми захисту свідків та інформаторів.

Сучасні технології відіграють ключову роль у боротьбі з організованою злочинністю. Умови воєнного стану вимагають швидкого та ефективного використання технічних засобів для збору, аналізу та зберігання інформації. Серед ключових інновацій можна виділити:

– *Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання*. Ці технології дозволяють автоматизувати аналіз великих обсягів даних, виявляючи підозрілі транзакції, зв'язки між злочинцями або навіть прогнозуючи можливі злочини.

– *Кібербезпека.* Оскільки ОЗГ активно використовують кіберпростір для своєї діяльності, важливо забезпечити надійний захист інформаційних систем правоохоронних органів.

Організована злочинність часто виходить за межі однієї країни, тому її ефективне розслідування вимагає міжнародної взаємодії. Попри труднощі, які можуть виникати в умовах воєнного стану, існують інструменти, що забезпечують координацію зусиль:

– Інтерпол - забезпечує обмін інформацією між державами та веде бази даних щодо злочинців і їхньої діяльності.

– Європол - ключовий механізм для держав ЄС у боротьбі з організованою злочинністю.

– Двосторонні угоди - дозволяють країнам співпрацювати у сфері правосуддя та спільно розслідувати транскордонні злочини.

Окрім цього, важливо залучати міжнародні організації, таких як ООН чи ОБСЄ, які можуть надати технічну допомогу, сприяти підготовці фахівців і підтримувати реформування правоохоронних органів.

Організація розслідування діяльності організованих злочинних груп в умовах воєнного стану є складним, але критично важливим завданням. Воно вимагає комплексного підходу, який поєднує правові, оперативні, технічні та міжнародні аспекти. Ключовим фактором успіху є адаптація до нових викликів,

використання сучасних технологій та активна міжнародна співпраця. Лише за таких умов можливо ефективно протистояти організованій злочинності, забезпечити безпеку суспільства та відновити стабільність у країні.

Список використаних джерел

1. Синоверський А., Скриник М. Взаємодія під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану: організаційно-тактичний та психологічний аспекти. Юридична психологія. 2024. №1(34). С. 140–153.

2. Стан міжнародного та національного законодавства в сфері розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Вісник кримінального судочинства. 2024. Вип. 3–4. С. 231–240.

3. Огородник О. Становлення правового регулювання здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Вісник права. 2024. Вип. 81. С. 19–24.

Анастасія Баланенко,
курсантка третього курсу факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЇ ПРИ ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію визнається чинним Кримінальним кодексом України [1, ч. 1 ст. 149] як кримінально-карне діяння.

Кваліфікованими діями визнаються дії, передбачені частиною першою статті 149 КК України, вчинені щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров’я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або дії, передбачені частиною першою або другою статті 149 КК України, вчинені щодо неповнолітнього його

батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками, або вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки [1, ст. 149].

Під експлуатацією людини в статті 149 КК України слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо [1, ст. 149].

З урахуванням організованості та латентності дій злочинців, які вчиняють злочині, пов'язані з торгівлею людьми при досудовому розслідувані кримінальних проваджень, за даною категорією справ, слідчим плануються та проводяться негласні слідчі (розшукові) дії на підставах та у порядку визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України [2].

Негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД) – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України [2, ст. 246]. НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [2, ст. 246]. До таких злочинів відноситься і торгівля людьми.

Рішення про проведення НСРД дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних НСРД та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій [2, ст. 246].

При цьому рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину має право прийняти виключно прокурор. Проводити НСРД при досудовому розслідування кримінальному провадження за фактом торгівлі людьми має право слідчий, який здійснює досудове розслідування даного кримінального правопорушення, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції. Таким уповноваженим оперативним підрозділом Національної поліції є Департамент міграційної поліції, а також та інші підрозділи, які входять до системи кримінальної поліції.

Протоколи щодо проведення НСРД, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені

під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування [2, ст. 256]. Особи, які проводили НСРД або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом [2, ч. 2 ст. 256].

Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, яка затверджена наказом ГПУ, МВС, СБУ, АДПСУ, МФУ, МЮУ від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 визначає загальні засади та єдині вимоги до організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчими органів досудового розслідування або за їх дорученням чи дорученням прокурора уповноваженими оперативними підрозділами, а також використання їх результатів у кримінальному провадженні [3].

Актуальним постає питання якісної підготовки слідчих, оперуповноважених кримінальної поліції до проведення негласних слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень за фактом вчинення торгівлі людьми. Доволі цікавим освітнім підходом є використання симуляційних вправ. Під час симуляційних вправ курсанти напрацьовують уміння та навички проведення різних, конкретизованих пошукових заходів чи слідчих (розшукових) дій при розкритті та розслідуванні злочинів, а саме: опитування чи допит громадян, проведення обшуків, роботу з цифровими доказами тощо. Для прикладу, наводим Зимову школу для представників закладів вищої освіти системи МВС з розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, яка проводилась у рамках реалізації спільного проєкту Програми підтримки ОБСЄ для України та МВС України і НП України в період з 24-28 лютого 2025 року в місті Львів [4].

Отже з метою якісного досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом вчинення торгівлі людьми використовується інститут негласних слідчих (розшукових) дій. Однією з умов ефективного проведення негласних слідчих (розшукових) дій є якість фахової підготовки слідчих органу досудового розслідування та оперуповноважених кримінальної поліції.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 1 лютого 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 26 грудня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

3. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. наказом ГПУ, МВС, СБУ, АДПСУ, МФУ, МЮУ від 16 листопада 2012 р.

№ 114/1042/516/1199/936/1687/5. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text.

4. Викладачі та курсантки ДонДУВС пройшли навчання у «Зимовій школі з розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми». URL: https://dnuvs.ukr.education/novyny/vykladachi-ta-kursantky-donduvs.

Марія Бредіхіна,
слухач магістратури ДонДУВС,
старший лейтенант поліції

науковий керівник: Артур Волобоєв,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Дотримання прав людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій є наріжним каменем сучасної правової системи та ключовою передумовою легітимності діяльності правоохоронних органів. В умовах транснаціоналізації злочинності та зростання рівня кіберзлочинності застосування негласних методів розслідування набуває особливої значущості. Водночас такі заходи повинні здійснюватися виключно в межах правового поля, не порушуючи фундаментальні права і свободи людини, гарантовані як національним законодавством, так і міжнародними правовими інструментами.

В українській правовій системі регламентація дотримання прав людини при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється через комплекс нормативно-правових актів. Основу цього нормативного регулювання становлять Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) та міжнародні договори, ратифіковані Україною. Зокрема, стаття 32 Конституції України гарантує кожному право на невтручання в його особисте та сімейне життя [1], що кореспондується з положеннями статті 8 Європейської конвенції з прав людини [2]. У зв'язку з цим інститут негласних слідчих (розшукових) дій має дуалістичний характер: він є необхідним інструментом забезпечення ефективності кримінального провадження, але водночас створює ризики порушення приватності громадян. Зазначена дуальність вимагає створення надійної системи правових запобіжників.

Відповідно до статті 248 КПК України [3], негласні слідчі (розшукові) дії можуть здійснюватися виключно на підставі ухвали слідчого судді. Це положення формує правовий бар'єр, спрямований на запобігання можливим зловживанням з боку правоохоронних органів. Процедура проведення таких дій передбачає подання до суду обґрунтованого клопотання, в якому викладаються докази, що підтверджують необхідність застосування негласних методів

розслідування. Судовий контроль на цій стадії сприяє забезпеченню принципу пропорційності та захисту конституційних прав громадян.

Стаття 249 КПК України [3] конкретизує умови проведення таких дій, зокрема, щодо здійснення аудіо- та відеоконтролю особи. Законодавець визначає, що для санкціонування таких заходів слідчий чи прокурор повинні надати суду переконливі докази ймовірної злочинної діяльності особи. Відсутність достатніх підстав для втручання у приватну сферу може бути підставою для відмови в задоволенні клопотання. Таким чином, реалізується механізм судового контролю, що забезпечує дотримання принципу співмірності обмеження прав людини з метою кримінального переслідування.

Система правових гарантій дотримання прав людини в інституті негласних слідчих (розшукових) дій не обмежується лише попереднім судовим контролем. Вона також включає механізми оскарження дій правоохоронних органів (*постфактум*), що дозволяє особам, чиї права були порушені, домагатися правового захисту. Ця багаторівнева система гарантій сприяє мінімізації потенційних зловживань та зміцненню довіри суспільства до правоохоронної системи.

Міжнародна практика також демонструє високі стандарти забезпечення прав людини під час проведення негласних слідчих дій. Зокрема, у справі «Сабо і Віші проти Угорщини» (2016) Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) наголосив, що навіть в умовах боротьби з тероризмом та іншими тяжкими злочинами пріоритетним залишається дотримання прав людини [4]. Аналіз практики ЄСПЛ дозволяє виділити ключові критерії правомірності втручання в приватне життя: наявність чіткої та передбачуваної законодавчої бази, переслідування законної мети, необхідність заходів у демократичному суспільстві та дотримання принципу пропорційності [5].

Попри наявність детальної правової регламентації, на практиці дотримання прав людини під час негласних слідчих (розшукових) дій залишається викликом. Основні проблеми стосуються недостатньої прозорості процесуальних механізмів, обмеженості інституційного контролю, а також ризику зловживань з боку окремих правоохоронців. Саме тому удосконалення системи нагляду та підвищення рівня незалежності судової гілки влади є необхідними заходами для забезпечення ефективного балансу між правами особи та державними інтересами.

В умовах глобалізації українське законодавство потребує подальшої гармонізації з міжнародними стандартами у сфері забезпечення прав людини. Це вимагає не лише вдосконалення нормативної бази, а й реформування правозастосовної практики з урахуванням кращих світових підходів. Технологічний прогрес також вимагає перегляду чинних правових норм, адже новітні методи збору інформації створюють нові виклики у сфері прав людини.

Дотримання прав людини при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій має розглядатися не як перешкода для ефективного розслідування, а як ключова складова демократичної правової держави. Порушення цих прав може мати серйозні правові наслідки, як-то визнання доказів, отриманих незаконним шляхом (*недопустимими*), що може підірвати ефективність кримінального

переслідування. Тому подальше вдосконалення механізмів контролю та нагляду за проведенням таких дій є необхідною умовою для забезпечення верховенства права та формування нової правової культури, заснованої на повазі до прав людини та принципах справедливого правосуддя.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Європейська конвенція з прав людини. *Електронне видання.* URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

4. Європейський суд з прав людини. Справа «Сабо і Віші проти Угорщини». *Інформаційний портал Харківської правозахисної групи.* URL: khpg.org.

5. Звіт ООН про дотримання прав людини у сфері правопорядку. *Офіційний вебпортал ООН.* URL: https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-justice.

Іуліанія Вінніченко,
курсантка третього курсу факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ В СИСТЕМІ СИЛ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 [1] у зв’язку з військовою агресією Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року в Україні був введений воєнний стан. Внаслідок повномасштабної збройної агресії росії Національна поліція України зіштовхнулася із значними труднощами під час виконання поставлених перед нею завдань, тому задля підвищення ефективності її діяльності в умовах війни 15 березня 2022 р. Законом «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» були значно

розширені повноваження Національної поліції України [2, с. 98].

Після впровадження в Україні правового режиму воєнного стану були внесені зміни та доповнення до завдань та повноважень підрозділів Національної поліції.

Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз [3].

Під сектором безпеки і оборони законом визначена система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [3, ст. 1, п. 16].

До сил безпеки законом віднесені правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України [3, ст. 1, п. 17]. Відповідно зазначаємо, що органи Національної поліції відносяться до сил безпеки.

Безпосередньо до складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [3, ст. 12, ч. 2].

Узагальнюючи викладене констатуємо, що законодавством України визначено, що Національна поліція, як правоохоронний орган відноситься до сил безпеки та оборони. Це покладає свій відбиток на реалізацію органами Національної поліції своїх повноважень в умовах загроз національній безпеці України. Так Національна поліція, діючи у складі сил безпеки та оборони України, забезпечує, відповідно до своїх повноважень, реалізацію державної політики у сферах національної безпеки і оборони, яка спрямована на захист:

- людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності;
- суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для

сталого розвитку;

- держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності;
- території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [3, ст. 3, п. 1].

Підрозділи Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану вносять вагомий внесок в реалізацію засад руху опору та національного спротиву. Рух опору та національний спротив має своє законодавче регулювання у правовому просторі України. Закон України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-IX визначає правові та організаційні засади національного спротиву, основи його підготовки та ведення, завдання і повноваження сил безпеки та сил оборони та інших визначених цим Законом суб'єктів з питань підготовки і ведення національного спротиву [4].

Під національним спротивом визначено комплекс заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України [4, ст. 1. п. 8].

Рух опору слід розуміти систему воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, організація, планування, підготовка і підтримка яких здійснюється з метою відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відсічі збройної агресії проти України [9, ст. 1, п. 12]. Сили і засоби, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони, визначаються планувальними документами територіальної оборони сили і засоби сил безпеки та сил оборони [4, ст. 1, п. 13].

Під силами і засобами руху опору слід розуміти визначені сили і засоби сил безпеки та сил оборони, які залучаються до здійснення заходів з організації, підготовки та виконання завдань руху опору, а також окремі особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору [4, ст. 1, п. 14]. Військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та інші особи, які залучаються до заходів з організації, підготовки, підтримання та виконання завдань руху опору, на час проведення таких заходів підпорядковуються Командувачу Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, рішення якого є обов'язковими до виконання [4, ст. 5, п. 5].

Отже, на підставі проведеного аналізу висновуємо про те, що в умовах правового режиму воєнного стану Національна поліція входить у систему сил безпеки та оборони України, а також залучається до виконання завдань руху опору.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. Дата оновлення: 13.02.2024. *Відомості Верховної*

Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text.

2. Юнін О. С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки.* Серія: Право. 2023. вип. 14. С. 95-100. URL: https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/263/265.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

4. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. Дата оновлення: 03.08.2023. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text.

Іветта Гайванюк,
курсант 2 курсуфакультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Володимир Варава,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАХОДИ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах російської агресії проти України оперативно-розшукова діяльність набуває ключового значення як інструмент протидії злочинності та забезпечення національної безпеки. Згідно зі ст. 17 Конституції України, держава зобов’язана захищати права та свободи громадян, що особливо актуально під час воєнного стану [1]. Правову основу діяльності правоохоронних органів у цей період визначають закони: «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-XII [2], «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII [3], «Про контррозвідувальну діяльність» від 26.12.2002 р. № 374-IV [4], а також «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. № 3341-XII [5].

За О.О. Подобним, оперативні підрозділи застосовують такі технічні засоби отримання

Оперативна інформація включає засоби виявлення (пошук тайників,

пустот, неоднорідностей, вибухівки за допомогою металошукачів і трупошукачів; маркування об'єктів хімічними речовинами, пасивними радіомітками, радіомаяками з пеленгаційними приладами; сигналізаційні системи для засідок), засоби контролю (відеоспостереження через оптико-механічні прилади, електронно-оптичні перетворювачі, замкнені телевізійні системи; аудіоконтроль за допомогою мікрофонів, стетоскопів, лазерних систем, радіозакладок; контроль технічних каналів зв'язку включно з прослуховуванням радіо, телефонного, факсимільного та стільникового зв'язку, пристрої зняття інформації з комп'ютерів і декодування шифрованих повідомлень), засоби фіксації (відеоінформації через фото і відеоапаратуру, аудіоінформації, слідів дактилоскопічних, одорологічних і мікрочастин) та засоби дослідження (оперативно-криміналістичні експертизи з використанням наркотестів, виявлення слідів крові, вибухових речовин, збройного металу, дорогоцінних металів; психофізіологічні дослідження за допомогою поліграфів, методів створення психологічного портрету злочинця; автоматизована обробка інформації за допомогою програм для аналізу оперативних обліків і підтримки рішень, програмних засобів ідентифікації за відбитками пальців, фотографіями та голосом). Понад 67% матеріалів документування злочинної діяльності організованих злочинних угруповань із використанням технічних засобів успішно реалізовані через притягнення винних до кримінальної відповідальності [6, с. 93].

Під час воєнного стану в Україні оперативно-розшукова діяльність стала фундаментальним інструментом забезпечення національної безпеки та протидії злочинності. Правоохоронна система зіткнулася з новими викликами, що вимагають адаптації традиційних методів роботи та впровадження інноваційних підходів. Основною проблемою залишається недостатня відповідність нормативно-правової бази вимогам воєнного часу, що ускладнює процес легітимізації деяких оперативно-розшукових заходів у надзвичайних умовах. Особливо гостро постає питання балансу між забезпеченням ефективності правоохоронної діяльності та дотриманням конституційних прав громадян. Технічне оснащення оперативних підрозділів потребує модернізації для ефективної протидії сучасним загрозам, зокрема кіберзлочинності та диверсійній діяльності, яка набуває нових форм.

Координація між різними правоохоронними органами залишається недостатньо налагодженою, що зменшує ефективність спільних оперативно-розшукових заходів. Перспективними напрямами вдосконалення є гармонізація законодавства з міжнародними стандартами при збереженні його відповідності національним інтересам України, розвиток сучасних технологій для оперативної роботи, включаючи системи аналізу великих даних та штучного інтелекту, посилення кадрового потенціалу через спеціалізовані програми підготовки з урахуванням специфіки роботи в умовах воєнного стану.

Пріоритетного значення набуває також розвиток міжнародного співробітництва для обміну досвідом, інформацією та технологіями у сфері протидії транснаціональній злочинності та тероризму. Таким чином, удосконалення системи оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану

вимагає комплексного підходу, який враховуватиме як поточні проблеми, так і стратегічні перспективи розвитку правоохоронної системи України.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. . Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 09.08.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12 (дата звернення: 18.03.2025).
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 08.02.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 18.03.2025).
4. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 р. № 374-IV. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15 (дата звернення: 18.03.2025).
5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. Дата оновлення: 30.06.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12 (дата звернення: 18.03.2025).
6. О.О. Подобний Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія та сучасна практика : навч.-метод. посібник Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021 257 с.

Руслан Горбунов,
курсант 2 курсу факультету №1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Діна Дробенко,
викладач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
підполковник поліції,

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ «COMMUNITY POLICING» ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Принцип "Community Policing" (далі – CoP) є сучасною стратегією правоохоронної діяльності, яка передбачає активну співпрацю поліції з громадою з метою підвищення рівня безпеки та запобігання злочинності. Це концепція, яка акцентує увагу на створенні довірливих відносин між правоохоронними органами та громадянами, спрямована на спільне вирішення

проблем безпеки та підтримання правопорядку. Враховуючи успішний досвід інших країн, застосування принципу CoP в Україні має значний потенціал для створення більш безпечного та справедливого середовища для кожного громадянина.

В Україні цей принцип регулюється на законодавчому рівні, а саме в Законі України про Національну поліцію, де в Розділі II ст. 11 ч.1 йде мова, про те що Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1]

Яскравий приклад такої взаємодії трапився 1 березня 2023 року у Львові, близько 17-ї години. Екіпаж роти тактико-оперативного реагування отримав повідомлення на службовий планшет про вчинення грабежу в одному із ювелірних магазинів, що на вулиці Шпитальній. Охоронці правопорядку за лічені хвилини прибули за вказаною адресою. Небайдужі громадяни вказали охоронцям порядку на таксі, яким ймовірний правопорушник намагався поїхати з місця події, однак очевидці заблокували рух транспортного засобу та не дозволили втекти. ТОРівці встановили особу 19-річного чоловіка. А також під час розмови з ним з'ясували, що той заздалегідь викликав на місце спланованого злочину таксі і, відкрито заволодівши коштовністю, планував втекти таким чином. Та цьому завадили небайдужі перехожі, які відгукнулися на прохання про допомогу від продавчині. Інший випадок принципу CoP стався 16 березня 2023 року в Запоріжжі небайдужий громадянин притримав ймовірного грабіжника до приїзду патрульних. Подія відбувалася у нього на очах в Шевченківському районі міста. Двоє підлітків перебували на прогулянці, коли до них підійшов незнайомець та зав'язав розмову. Після цього хлопці почали віддалятися від нього та побігли. Проте заявник побачив, що незнайомець забрав телефон в одного з них. Тож чоловік одразу викликав патрульних та побіг за громадянином і притримав його. [2] І це тільки декілька випадків успішної взаємодії поліції з громадськістю, за принципом CoP, патрульні поліцейські, поліцейські офіцери громади та інші, щодня виконують свої службові обов'язки, підтримують діалог з місцевими та допомагають усіма силами, покращити життя громади та людей. Серед визначальних принципів партнерства правоохоронних органів і громадськості треба зазначити відданість, довіру, інтерес до громадськості, гнучкість, вжиття запобіжних заходів з метою охорони правопорядку, врегулювання проблем.

На нашу думку, застосування принципу Community Policing в Україні має значний потенціал для підвищення ефективності боротьби зі злочинністю через тісну співпрацю поліції та громади. Це дозволяє зміцнити довіру між правоохоронними органами та громадянами, забезпечити більш оперативне реагування на злочини та сприяти профілактиці правопорушень. Успішна реалізація цієї моделі може значно покращити рівень безпеки та правопорядку в країні. Система дозволяє не лише надавати більше уваги локальним проблемам, а й активно залучати громадян до процесу забезпечення правопорядку. Така модель співпраці допомагає створити більш ефективну систему превенції правопорушень, оскільки поліція може виявляти і реагувати на злочини на

ранніх стадіях, завдяки тіснішому зв'язку з місцевими громадами. Також важливою перевагою цієї моделі є можливість більш швидко реагувати на злочини та правопорушення завдяки більш високій обізнаності поліції щодо місцевих проблем та специфіки певних районів. Це дає змогу оперативно вирішувати конфлікти і навіть запобігати злочинам до їхнього скоєння, що особливо важливо для забезпечення громадського порядку в великих містах та/або під час воєнного або особливого стану в країні.

Список використаних джерел

1. Закон України Про Національну поліцію, від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text
2. Патрульна поліція України. URL: https://patrolpolice.gov.ua/?s=Community

Олександра Клюєва,
курсантка першого курсу факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В умовах збройного конфлікту одними із загальних напрямків діяльності правоохоронних органів є протидія організованій злочинності і корупції. Протидія організованій злочинності та корупції є важливим елементом забезпечення національної безпеки і правопорядку в будь-якій країні. В умовах війни організовані злочинні угруповання отримують нові можливості для своєї діяльності, а корупція в органах влади й правоохоронних органах може значно посилюватися.

Під організованою злочинністю чинним Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю від 30 червня 1993 р. № 3341-XII розуміється сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв’язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [1]. При цьому констатуємо те, що види та ознаки цих кримінальних правопорушень, а також кримінально-правові заходи щодо осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення, встановлюються Кримінальним кодексом України.

Кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і

більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [2, ч. 3 ст. 28].

Кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп [2, ч. 4 ст. 28].

Метою боротьби з організованою злочинністю є:

- встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація;
- усунення причин і умов існування організованої злочинності [1, ст. 2].

Основними напрямами боротьби з організованою злочинністю законодавець визначив:

- створення правової основи, організаційних, матеріально-технічних та інших умов для ефективної боротьби з організованою злочинністю, організація міжнародного співробітництва у цій сфері;
- виявлення та усунення або нейтралізація негативних соціальних процесів і явищ, що породжують організовану злочинність та сприяють їй;
- запобігання нанесенню шкоди людині, суспільству, державі;
- запобігання виникненню організованих злочинних угруповань;
- виявлення, розслідування, припинення і запобігання правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань, притягнення винних до відповідальності;
- забезпечення відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам, державі;
- запобігання встановленню корумпованих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами, втягненню їх у злочинну діяльність;
- протидія використанню учасниками організованих злочинних угруповань у своїх інтересах об'єднань громадян і медіа;
- запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів [1, ст. 6].

З організованою злочинністю пов'язані і корупційні діяння. Корупційним правопорушенням визнається діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [3, ст. 1].

Вчинення корупційних дій пов'язано з використанням особами свого службового становища. Згідно з норм Кримінального кодексу України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним

повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [2, ч. 3 ст. 18].

Чинним законодавством встановлені спеціально уповноважені суб’єкти у сфері протидії корупції. Такими спеціально уповноваженими суб’єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [3, ст. 1].

Отже, для організованої злочинності та корупційних дій характерна латентність протиправних дій. Це свідчить про актуальність діяльності правоохоронних органів, уповноважених на оперативно-розшукову діяльність з метою протидії організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII. Дата оновлення: 30 червня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 1 лютого 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 4 квітня 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

Яна Пальона,
студентка 4 курсу, спеціальність 081 «Право»,
Центральноукраїнського інституту
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

науковий керівник: Сергій Зеленський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
к.ю.н., с.н.с., доцент

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Інформаційні та комунікаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу та важливою частиною повсякденного життя, економіки та державного управління [1]. Проте разом із перевагами цифровізації суспільства зростає ризик поширення організованої злочинності в інформаційному просторі. В Україні ця проблема є особливо актуальною, оскільки цифрове середовище все частіше використовується не лише для шахрайських дій, а й для кібератак, фінансування тероризму, дезінформаційних кампаній та іншої злочинної діяльності.

Поширення організованої злочинної діяльності є ключовим чинником зростання соціальної напруженості та дестабілізації суспільних відносин, виникнення деформацій в економічній сфері та падіння економічного розвитку держави.

Злочинні організовані групи постійно вдосконалюють свою діяльність за рахунок використання сучасних цифрових технологій.

Основними загрозами в цій сфері є:

– порушення роботи інформаційних систем державних установ і приватних компаній;

– крадіжка персональних даних, фінансової та комерційної інформації;

– розповсюдження шкідливих програм, у тому числі програм-вимагачів;

– відмивання грошей через криптовалютні платформи та анонімні фінансові операції;

– електронні платежі та шахрайство з банківськими картками;

– використання підроблених цифрових документів для отримання фінансових переваг;

– кампанії з дезінформації, що здатні впливати на суспільну думку та політичну ситуацію;

– поширення неправдивих новин та використання ботів для маніпуляцій суспільною думкою;

– кібершпигунство та незаконний збір даних про громадян і діяльність державних і приватних підприємств;

– розповсюдження заборонених матеріалів, у тому числі дитячої порнографії та тих, що мають екстремістський зміст;

– продаж заборонених предметів і речовин, включаючи зброю, наркотики та фальшиві документи.

В Україні діє низка нормативно-правових актів, які регулюють питання протидії кіберзлочинності та забезпечення безпеки в інформаційному просторі. Кримінальну відповідальність передбачено за несанкціоноване втручання в роботу інформаційних систем, створення та розповсюдження шкідливих програм. За законом в Україні «Про національну безпеку України» визначено протидію інформаційним загрозам пріоритетним напрямом забезпечення національної безпеки держави. Законом регулюється діяльність провайдерів у сфері електронних комунікацій, зокрема щодо запобігання поширенню незаконного контенту. Стратегією кібербезпеки України визначено забезпечення кібербезпеки одним із пріоритетів у системі національної безпеки України [2]. Цей пріоритет реалізовуватиметься шляхом зміцнення можливостей національної системи кібербезпеки щодо протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі.

Наша держава активно працює над гармонізацією національного законодавства щодо відповідності міжнародним стандартам, зокрема Будапештській конвенції, яка є одним із основних міжнародних документів у сфері протидії кіберзлочинності.

Ефективна протидії організованій злочинності в інформаційному просторі потребує комплексного підходу, що включає державну політику, співпрацю з міжнародними партнерами, використання новітніх технологій та підвищення цифрової грамотності населення.

Державні структури, зокрема кіберполіція, СБУ та Національний банк України, активно співпрацюють з банками, ІТ-компаніями та інтернет-провайдерами [3, с. 52]. Зокрема, використання спільних систем моніторингу та обміну інформацією дозволяє швидко виявляти кіберзагрози. Співпраця з Європолом, Інтерполом, НАТО та ЄС у контексті програм боротьби з кіберзлочинністю, участь у міжнародних операціях з виявлення та ліквідації груп кіберзлочинців, застосування штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних і виявлення потенційних загроз. Використання технології блокчейн для контролю фінансових операцій і запобігання шахрайству. Проведення навчальних програм з кібербезпеки для державних службовців, підприємців, майбутніх юристів та громадян.

В умовах широкомасштабного вторгнення росії на територію України протидія організованій злочинності в інформаційному просторі є одним із головних завдань, яке стоїть перед правоохоронними органами. Злочинні угруповання постійно пристосовуються до нових умов, тому протидія їм потребує системного підходу, що включає зміцнення правової бази, міжнародне співробітництво, інноваційні технічні рішення та програмне забезпечення.

Список використаних джерел

1. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text
2. Стратегія кібербезпеки України. Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text
3. Інформаційна безпека та кібербезпека держави: навчальний посібник / [Н.М. Титова, Н.М. Рідей, В.П. Настрадін, М.М. Присяжнюк, С.М. Мамченко, С.В. Артюх, Р.О. Яворська]; за заг. ред. М.М. Присяжнюка. К.: вид-во Ліра-К. 2024. 224 с.

Єлизавета Попович,
курсантка третього курсу факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ОСОБИ, ЯКА НЕ ДОСЯГЛА ПОВНОЛІТТЯ

Згідно вимог чинного Кримінального процесуального кодексу України показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження [1]. Відповідно, згідно вимог статті 95 КПК України підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду [1, ст. 95]. При цьому зазначаємо вимогу згідно якої особа дає показання лише щодо фактів, які вона сприймала особисто, за винятком випадків, передбачених КПК України [1, ч. 5 ст. 95].

Однією з найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією є допит, порядок проведення якого регламентований статтею 224 КПК України. За регламентованим порядком допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків. Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день. Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. У разі якщо вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що особа є малолітньою або неповнолітньою, до встановлення віку такої особи її допит проводиться за правилами,

передбаченими для допиту малолітньої або неповнолітньої особи. У разі допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілий – за давання завідомо неправдивих показань. За необхідності до участі в допиті залучається перекладач [1, ст. 224].

У разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви. Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис [1, ст. 224].

Відповідно до предмету даного дослідження український законодавець встановив певні особливості проведення допиту особи, яка не досягла повноліття (18 років – прим. автора). Зазначені особливості відображені в статті 226 КПК України, яка регламентує особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи.

Отже, допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день [1, ст. 226].

Зазначаємо, що особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. До початку допиту особам, зазначеним у частині першій статті 226 КПК України (законний представник, педагог, психолог, лікар – прим. автора), роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.

Стаття 227 КПК України регламентує участь законного представника, педагога, психолога або лікаря у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи [1]. При проведенні слідчих (розшукових) дій, в тому числі і допиту, за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. До початку слідчої (розшукової) дії законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі [1, ст. 227].

Практичний досвід протидії злочинності, міжнародна практика виробили особливості допиту дітей, які стали жертвами або свідками насильницьких дій [2; 3; 4; 5; 6]. Безпосередньо впроваджена методика «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських, модель «Барнахус» тощо.

Для прикладу методика «Зелена кімната» може застосовуватись слідчими та ювенальними поліцейськими для проведення інтерв'ювання (допиту/опитування) дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації психіки дитини [5, с. 20]. Метою методики «Зелена кімната» є отримання достовірних показань дитини під час проведення її

допиту/опитування в умовах мінімізації та недопущення повторної травматизації її психіки [5, с. 20].

Допит/опитування дитини ювенальним поліцейським або слідчим варто проводити відповідно до визначених фаз (етапів), кожен з яких виконує певну функцію. За методикою «Зелена кімната» пропонуються наступні фази (етапи) допиту/опитування:

- попередня;
- вступна;
- фаза вільної розповіді;
- фаза детальних запитань;
- заключна фаза [5, с. 22].

Відповідно допит/опитування дитини відповідно до рекомендованих фаз (етапів) надає можливість ювенальним поліцейським/слідчим провести його з мінімальною травматизацією психіки дитини або взагалі без неї, що й є складовою застосування методики «Зелена кімната» [5, с. 31].

Допит/опитування дитини може бути проведений за допомогою технічних засобів (аудіо- та відеофіксація). Аудіо- та відеозапис допит/опитування в подальшому може також стати предметом аналізу експертів, якщо у справі буде призначена психологічна або комплексна психолого-психіатрична експертиза. Відео дасть можливість зафіксувати емоції, з якими дитина дає показання, що також можуть бути предметом дослідження експертами [5, с. 32].

Отже, допит особи, яка не досягла повноліття має свої особливості, які закріплені в положеннях КПК України. Практична діяльність підрозділів поліції, міжнародний досвід також визначають особливості проведення допиту малолітніх чи неповнолітніх осіб.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 26 грудня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.
2. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: навч.-метод. посібник, Ч. 1. К. 2019. 518 с.
3. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: навч.-метод. посібник, Ч. 2 (спеціалізована). К. 2019. 502 с.
4. Пекарський С. П. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції : навч.-наук. посібник. Київ: ВД «Дакор», 2021. 146 с.
5. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ. 2021. 48 с.
6. Модель «Барнахус»: Загальна характеристика і впровадження в Україні. Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. / ЮНІСЕФ Україна ; Міжвідом. координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх. Київ, 2021. 52 с.

Софія Сніжко,
курсантка 2 курсу факультету №1
Донецького державного університету
внутрішніх справ

науковий керівник: Діна Дробенко,
викладач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
Донецького державного університету
внутрішніх справ

ПАРТНЕРСТВО ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У сучасному світі злочинність є однією з найбільших проблем для громадян, що безпосередньо впливає на рівень безпеки і стабільності в суспільстві. Підвищення рівня злочинності вимагає пошуку нових і більш ефективних підходів до її запобігання і боротьби з нею. Одним із таких підходів є партнерство між поліцією та громадою. Взаємодія між правоохоронними органами та громадянами здатна значно знизити рівень правопорушень, створюючи умови для більш безпечного середовища. Ефективне партнерство дозволяє не тільки знижувати рівень злочинності, а й підвищувати довіру населення до правоохоронних органів, що, у свою чергу, сприяє покращенню взаємодії між поліцією та громадянами.

Партнерство поліції та громади, як складова сучасної системи забезпечення безпеки, ґрунтується на принципах взаємодії, співпраці та підтримки. Взаємодія між поліцією та населенням здійснюється не тільки на рівні інформаційного обміну, а й через спільні дії, що спрямовані на запобігання правопорушенням. Таке партнерство передбачає взаємну довіру між громадою та поліцією, а також взаємопідтримку.

Одним із основних елементів такого партнерства є спільні програми, які розробляються для профілактики злочинності. Зокрема, це можуть бути ініціативи з боротьби з насильством, наркотиками, крадіжками або іншими видами правопорушень, що мають місцевий характер. Партнерство передбачає, що поліція повинна активно взаємодіяти з місцевими громадами для реалізації цих ініціатив.

В Україні для організації ефективної співпраці поліції з громадою важливу роль відіграє нормативно-правова база, що забезпечує правові підстави для такої взаємодії. Одним із основних документів є Конституція України, яка визначає основні права і свободи громадян, зокрема право на безпеку та захист від злочинів. Так, згідно зі статтею 3 Конституції України, держава зобов'язана створити умови для забезпечення безпеки громадян, що передбачає необхідність співпраці органів поліції з населенням для запобігання злочинності [1].

Закон України «Про Національну поліцію» регулює питання діяльності поліції в Україні, включаючи взаємодію з громадськістю. Відповідно до статті 4

цього Закону, однією з основних функцій поліції є захист прав і свобод людини, а також взаємодія з громадянами для запобігання правопорушенням і забезпечення правопорядку. Цей Закон визначає механізми, за допомогою яких поліція має можливість співпрацювати з населенням, збирати інформацію про злочини, здійснювати превентивні заходи та забезпечувати правопорядок [2].

Одним з етапів впровадження партнерства є розвиток громадських рад при органах поліції, що передбачено спеціальними підзаконними актами. Положення про громадські ради при Міністерстві внутрішніх справ України, затверджене 5 грудня 2016 року, визначає порядок утворення таких рад, а також їхні функції та завдання. Громадські ради сприяють безпосередньому залученню громадян до прийняття рішень на місцях, що дозволяє оперативно реагувати на проблеми безпеки в громадах [3].

Партнерство поліції та громади може мати різні форми, залежно від специфіки ситуації та завдань, які стоять перед правоохоронними органами. Однією з найбільш поширених форм є громадські патрулі. Це ініціативи, коли представники громади разом з поліцейськими здійснюють патрулювання вулиць, охороняють публічний порядок і забезпечують безпеку. Такі заходи значно підвищують рівень довіри до поліції та надають громадянам можливість безпосередньо впливати на стан безпеки у своєму районі.

Іншою важливою формою є громадські наради та зустрічі, на яких представники поліції спілкуються з громадянами, надають інформацію про свою діяльність і відповідають на питання мешканців. Ці заходи сприяють встановленню двосторонньої комунікації, де громада може висловлювати свої побажання та пропозиції щодо поліпшення ситуації з безпекою.

Також важливою формою є поширення інформації про профілактику злочинності через засоби масової інформації та соціальні мережі. Поліція може співпрацювати з громадою, організовуючи освітні заходи, лекції та тренінги з правової освіти, зокрема, щодо безпеки в інтернеті, боротьби з наркотиками, домашнім насильством тощо.

Досвід багатьох країн показує, що партнерство поліції та громади значно підвищує ефективність боротьби зі злочинністю. У контексті України можна відзначити, що реалізація ініціатив, таких як «Поліція для громади», дозволила знизити рівень правопорушень у певних регіонах, створити більш позитивний імідж поліції серед населення. Окрім цього, завдяки такій співпраці покращується взаєморозуміння між поліцією та громадянами, зменшується кількість неправомірних дій з боку правоохоронців, оскільки громадяни можуть безпосередньо контролювати їхню діяльність через відповідні механізми.

Водночас важливим є постійне вдосконалення форм партнерства, адже динаміка сучасних загроз вимагає гнучкості у підходах. Позитивний результат від співпраці між поліцією та громадою можна спостерігати в тих регіонах, де активно впроваджуються програми взаємодії, і де місцеві органи влади підтримують ініціативи поліції.

Незважаючи на переваги партнерства, існують низка проблем, що ускладнюють ефективну співпрацю. Однією з основних проблем є недовіра громадян до правоохоронних органів, що значною мірою пов'язана з негативним

іміджем поліції через корупцію, зловживання владою та інші порушення з її боку. Для подолання цієї проблеми необхідно здійснювати постійну роботу над покращенням етики і професіоналізму поліцейських, а також залучати громадян до контролю за діяльністю правоохоронців.

Іншою проблемою є недостатнє фінансування програм і ініціатив, спрямованих на підтримку партнерства. Без належного бюджету важко організувати ефективну співпрацю на місцях. Важливо, щоб державні органи підтримували ініціативи, що сприяють поліпшенню безпеки, надаючи фінансові ресурси та необхідну технічну підтримку.

Партнерство поліції та громади є важливим інструментом для ефективної боротьби зі злочинністю. Воно дозволяє створити більш безпечне середовище, підвищити довіру громадян до правоохоронних органів і забезпечити оперативне реагування на правопорушення. Однак для успішної реалізації таких ініціатив необхідно вирішувати проблеми недовіри, покращувати фінансування та розвивати інноваційні форми взаємодії між поліцією та громадою.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 20.03.2025).

2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 20.03.2025).

3. Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України: наказ МВС України від 15 листопада 2017 р. № 927. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MVS798?an=1&ed=2017_11_15 (дата звернення: 20.03.2025).

Аріна Талмазан,
курсантка третього курсу факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Досудове розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми здійснюється за порядком, який визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України [1].

Основними джерелами інформації про факти торгівлі людьми, які надходять до поліції є:

- звернення громадян;
- моніторинг ЗМІ, мережі Інтернет;
- повідомлення громадських організацій;
- телефонні повідомлення «гарячої лінії»;
- інформація з консульських установ [2].

Безпосередньо підрозділи Національної поліції відповідні фактичні дані про протиправні дії особи чи групи осіб, відповідальність за які передбачена статтею 149 КК України або іншими суміжними статтями, можуть отримати:

- за результатами оперативно-розшукової діяльності;
- при безпосередньому зверненні громадян до підрозділів поліції;
- як результат взаємодії з іншими правоохоронними органами;
- під час документування інших кримінально карних діянь.

Зокрема, при документуванні кримінальних правопорушень у сфері моральності (статті 301, 302, 303 КК України [3]) звертається увага оперативних працівників, слідчих на способи та обставини вчинення протиправних дій з метою виявлення у них ознак торгівлі людьми. З цією метою рекомендується детально опитувати, а при проведенні слідчих (розшукових) дій – допитувати, очевидців, свідків та потерпілих від цих кримінальних правопорушень для встановлення можливих фактів їх вербування та переміщення з метою подальшої експлуатації [2].

Під час документування фактів шахрайства (стаття 190 КК України [3]) при наданні посередницьких послуг з працевлаштування за кордоном може виявитись, що фігуранти займались вербуванням та переміщенням чоловіків та жінок працездатного віку до іноземних держав з метою трудової експлуатації [2].

В умовах правового режиму воєнного стану актуалізувалися питання виявлення та документування фактів незаконного переправлення осіб через державний кордон України, відповідальність за що передбачена статтею 332 КК

України [3]. Під час проведення заходів з ліквідації каналів незаконної міграції та фіксації кримінальних правопорушень пов'язаних, з незаконним переправленням осіб через державний кордон України доцільно звертати увагу на обставини переміщення осіб та наявність мети вчинення кримінального правопорушення – подальшої експлуатації [2].

Відповідно до положень КПК України процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження (ч. 1 ст. 95 КПК) [1].

Речовими доказами КПК України визнаються матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення. (ч. 1 ст. 98 КПК) [1].

Документом визнається спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження (ч. 1 ст. 99 КПК) [1].

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ч. 1 ст. 101 КПК) [1]. Практика документування свідчить про те, що у кримінальних провадженнях щодо торгівлі людьми найчастіше призначаються судово-медичні та судово-психологічні експертизи. Визначення спричинення шкоди здоров'ю потерпілим від торгівлі людьми може бути щодо фізичного, репродуктивного, психічного та психологічного здоров'я [2].

Відповідно підставами для призначення можуть бути:

- об'єктивні відомості про стан здоров'я потерпілої особи в наслідок експлуатації (історія хвороби та інша медична документація);
- суб'єктивні відомості (скарги потерпілої особи на погіршення фізичного та психічного здоров'я);
- сумніви слідчого/прокурора щодо здоров'я потерпілої особи (невмотивовані вчинки та інші відхилення в поведінці) [2].

Отже, при досудовому розслідуванні злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК України [1, ст. 93]. А обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру

процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає [1, ч. 2 ст. 92]. При цьому здобуті під час розслідування докази повинні бути належними та допустимими. Означена вимога стосуються як доказів, які здобуті за результатами слідчих (розшукових) дій так і за результатами негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 26 грудня 2024 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

2. Особливості розслідування торгівлі людьми. *Тренінговий центр прокурорів України*. 2024. 47 с.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 1 лютого 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

4. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. наказом ГПУ, МВС, СБУ, АДПСУ, МФУ, МЮУ від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text.

Аліна Шкода,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Володимир Варава,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМ КОМУНІКАЦІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

У контексті розбудови демократичної правової держави в Україні особливого значення набуває реформування правоохоронної системи, зокрема оперативних підрозділів, які відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки та протидії злочинності. Ефективна комунікація між оперативними підрозділами та громадськістю є важливим елементом такого реформування, що сприяє підвищенню довіри населення до правоохоронних органів, забезпеченню прозорості їх діяльності та залученню громадян до співпраці у протидії злочинності. Актуальність дослідження механізмів комунікації оперативних підрозділів з громадськістю зумовлена необхідністю пошуку оптимальних форм взаємодії в умовах сучасних викликів та загроз. Законодавче підґрунтя такої взаємодії закріплено в низці нормативно-правових актів, основним з яких є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], що визначає правові засади та принципи здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Стаття 11 вищезгаданого Закону визначає, що органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право «використовувати добровільну допомогу осіб, які співробітничають з оперативним підрозділом на конфіденційній основі» [1]. Таким чином, законодавець закріплює можливість залучення громадян до співпраці з оперативними підрозділами, що є однією з

форм комунікації. Важливо зазначити, що відповідно до статті 9 Закону, оперативно-розшукові заходи, що обмежують конституційні права громадян, можуть проводитися лише за рішенням суду [1]. Крім того, правові засади комунікації оперативних підрозділів з громадськістю визначаються також Законом України «Про доступ до публічної інформації», який регулює відносини щодо забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень. Відповідно до статті 5 цього Закону, доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації, а також надання інформації за запитами на інформацію[2].

Комунікація оперативників з громадськістю може здійснюватися у різних формах, які можна умовно поділити на гласні та негласні. Гласні форми комунікації передбачають відкриту взаємодію з громадськістю через офіційні канали, тоді як негласні форми стосуються конфіденційної співпраці з окремими громадянами. До гласних форм комунікації належать інформування громадськості через офіційні веб-сайти та засоби масової інформації. Органи, що здійснюють ОРД, оприлюднюють на своїх веб-сайтах інформацію про основні напрями діяльності, результати роботи, статистичні дані тощо. Також вони взаємодіють із засобами масової інформації, надаючи офіційні коментарі та пояснення щодо резонансних подій.

Серед негласних форм комунікації важливе місце посідає конфіденційне співробітництво. Відповідно до статті 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», органи ОРД мають право використовувати допомогу громадян, які погодилися співпрацювати на конфіденційній основі [1]. Така співпраця може здійснюватися у різних формах, включаючи надання інформації, участь у проведенні оперативно-розшукових заходів тощо. Крім того, громадяни можуть анонімно повідомляти органам ОРД про відомі їм факти протиправної діяльності.

Незважаючи на наявність законодавчого підґрунтя та різноманітних форм комунікації, взаємодія з громадськістю все залишається складним процесом, для вирішення якого потрібно застосувати найрізноманітніші підходи. За результатами соціологічних досліджень, рівень довіри громадян до правоохоронних органів в Україні залишається відносно низьким, що ускладнює налагодження ефективної комунікації. Специфіка оперативно-розшукової діяльності передбачає необхідність дотримання таємниці, що обмежує можливості відкритої комунікації з громадськістю. Багато громадян не знають своїх прав та обов'язків у сфері взаємодії з правоохоронними органами, що ускладнює налагодження ефективної комунікації. Не всі органи ОРД мають достатні технічні можливості для ефективної комунікації з громадськістю з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Для вирішення цих проблем та вдосконалення механізмів комунікації оперативні підрозділи з громадськістю необхідно підвищувати рівень довіри населення до правоохоронних органів шляхом забезпечення прозорості їх діяльності, регулярного інформування громадськості про результати роботи, боротьби з корупцією тощо. Також важливо удосконалювати нормативно-

правову базу, яка регулює взаємодію оперативних підрозділи з громадськістю, з метою забезпечення оптимального балансу між відкритістю та необхідністю збереження таємниці.

Механізм комунікації оперативної діяльності з громадськістю є важливим елементом функціонування правоохоронної системи в демократичному суспільстві. Взявши за основу партнерські стосунки, які б ґрунтувались на вищезгаданих принципах, а саме, прозорості та відкритості, можна зробити висновок, що публічна інформаційна діяльність поліції спрямована на відкриту оцінку громадян їх реальної роботи та покращення партнерських відносин між ними [4, с. 134]

Законодавство України, зокрема Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» та Закон «Про доступ до публічної інформації», створює правове підґрунтя для такої комунікації, визначаючи її принципи, форми та механізми. Разом з тим, існує низка проблем, які ускладнюють ефективну комунікацію органів ОРД з громадськістю. Для їх вирішення необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, підвищувати рівень довіри населення до правоохоронних органів, проводити просвітницьку роботу, розвивати технічну інфраструктуру та впроваджувати позитивний досвід інших країн. Подальший розвиток механізмів комунікації органів ОРД з громадськістю має бути спрямований на забезпечення оптимального балансу між відкритістю та необхідністю збереження таємниці, а також на підвищення ефективності взаємодії у протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
2. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.
4. Сиромятнікова М.С. Взаємодія поліції з громадськістю // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2019. С. 133-134

НАПРЯМ 4.
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛОВИХ СТРУКТУР У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Олександр Воронятніков,
начальник відділу проєктування та впровадження систем
Департамент інформаційно-аналітичної підтримки,
Національна поліція України,
доктор юридичних наук, доцент

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом цифровізації та розвитку інформаційних технологій, що суттєво впливає на роботу силових структур. Використання сучасних методів інформаційно-аналітичного забезпечення стає ключовим чинником ефективної боротьби з кримінальними правопорушеннями. Інноваційні рішення дозволяють швидко аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати злочинну активність, оперативно реагувати на загрози та інтегрувати зусилля різних структур як на національному, так і на міжнародному рівнях.

За останні роки Україна зробила значний крок у напрямку цифрової трансформації державних інституцій, зокрема правоохоронних органів. В умовах зростання кіберзагроз та транснаціональної злочинності, важливим завданням стало впровадження сучасних інформаційних систем, які дозволяють ефективно збирати, обробляти та аналізувати дані. Сучасна IT-інфраструктура включає:

- централізовані бази даних, що інтегрують інформацію про злочинність, розшуки та кримінальні справи;
- хмарні рішення для зберігання та обробки даних, що забезпечують доступ до інформації в режимі реального часу;
- системи кібербезпеки, спрямовані на захист інформаційних ресурсів від кібератак та витоків даних.

Новітні методи інформаційно-аналітичного забезпечення включають використання технологій великих даних (Big Data), штучного інтелекту (AI) та машинного навчання для аналізу кримінальних тенденцій. Українські правоохоронці активно впроваджують у свою повсякденну діяльність:

- аналіз соціальних мереж та інших онлайн-джерел для виявлення потенційних загроз та попередження злочинної активності;
- геоінформаційні системи (GIS), які дозволяють візуалізувати просторові дані, визначати «гарячі точки» злочинності та оптимізувати розподіл ресурсів;

- системи прогнозування злочинності, які на основі алгоритмів штучного інтелекту дозволяють передбачати можливі місця та час вчинення злочинів, сприяючи тим самим плануванню оперативних заходів.

Крім зазначеного Україна також активно інтегрується в міжнародні інформаційно-аналітичні мережі. Співпраця з такими структурами як Європол та Інтерпол сприяє обміну оперативною інформацією та спільній боротьбі з транснаціональною злочинністю. Це дозволяє швидко отримувати інформацію про розшукуваних осіб та підозрюваних в кримінальних правопорушеннях, узгоджувати оперативні дії з правоохоронними органами інших країн та розробляти спільні аналітичні звіти, використовуючи їх для прийняття рішень на високому рівні.

Попри значні досягнення, в Україні зберігаються певні виклики:

- необхідність інтеграції різних інформаційних платформ, які використовуються різними структурами.

- підвищений ризик кібератак вимагає постійного вдосконалення захисних технологій;

- впровадження новітніх технологій потребує значних інвестицій, а також систематичного навчання співробітників.

Попри ці виклики, тенденції розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення в Україні свідчать про поступове вдосконалення процесів, що сприяє підвищенню ефективності протидії кримінальним правопорушенням.

Для розвитку національних технологій наша країна активно вивчає та впроваджує найкращі сучасні міжнародні практики використання ІТ у діяльності силових структур.

У Європі застосовуються високорозвинені інформаційні системи, які забезпечують інтегроване аналітичне середовище для правоохоронних органів. Європол використовує спеціалізовані аналітичні центри, що забезпечують обмін даними між країнами-членами ЄС. Система SIENA, наприклад, дозволяє здійснювати безпечний обмін інформацією між правоохоронцями різних держав. Інтерпол впровадив системи для аналізу великих обсягів даних, що допомагають оперативно ідентифікувати злочинні мережі та координувати міжнародні розслідування.

Сучасна європейська практика активно використовує технології штучного інтелекту для прогнозування злочинності (алгоритми аналізують історичні дані та надають прогнози щодо можливих місць вчинення злочинів, що допомагає планувати оперативні заходи), розпізнавання образів (системи відеоспостереження з використанням AI дозволяють ідентифікувати підозрюваних осіб та відстежувати їх пересування в режимі реального часу), обробки текстових даних (аналіз новин, доповідей та інформації з соціальних мереж дає змогу виявляти потенційні загрози та формувати аналітичні звіти) тощо.

Варто також зазначити, що в Європі створено єдині інформаційно-аналітичні центри, які об'єднують дані з різних джерел. Єдина база даних кримінальної інформації дозволяє правоохоронцям отримувати доступ до даних про розшукуваних осіб, злочинні схеми та інші важливі дані. Системи інтегрованого управління кризовими ситуаціями забезпечують оперативне

реагування на надзвичайні події, дозволяючи координувати дії різних служб.

Європейський досвід свідчить, що інтеграція сучасних інформаційних технологій у діяльність силових структур сприяє підвищенню оперативності та ефективності боротьби зі злочинністю, а також дозволяє здійснювати аналіз даних у режимі реального часу.

Підсумовуючи можна сказати, що інформаційні технології та сучасні методи інформаційно-аналітичного забезпечення є невід'ємною складовою сучасної роботи силових структур як в Україні, так і в Європі. Україна активно впроваджує інноваційні рішення для модернізації своїх правоохоронних органів, інтегрує цифрові платформи та розширює міжнародну співпрацю. Європейський досвід демонструє, що завдяки високому рівню інтеграції, використанню штучного інтелекту та ефективним системам обміну інформацією, можна значно підвищити ефективність оперативного реагування та запобігання злочинності.

Порівнюючи практики, можна зробити висновок, що Україна має великий потенціал для подальшої цифровізації силових структур, а запозичення європейських технологічних рішень сприятиме більш ефективній протидії кримінальним правопорушенням. Водночас, подолання викликів у сфері кібербезпеки, інтеграції систем та гармонізації законодавства залишається пріоритетним завданням для забезпечення стійкості та ефективності сучасних аналітичних платформ.

Ольга Габорець,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету №3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії, доцент

Людмила Рибальченко,
доцент кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій,
Університет митної справи та фінансів,
кандидат економічних наук доцент

ЦИФРОВА ІНФОРМАЦІЯ ТА ЦИФРОВІ ДОКАЗИ: ОЗНАКИ, ПОНЯТТЯ ТА ВІДМІННОСТІ

У сучасному цифровому середовищі правозастосовна практика дедалі частіше стикається з необхідністю оперувати даними, які існують винятково в електронній формі. Такі дані можуть бути як нейтральною цифровою інформацією, так і здатними набувати юридичного значення в межах кримінального провадження, трансформуючись у цифрові докази. У зв’язку з цим особливого значення набуває чітке розмежування понять «цифрова інформація» та «цифрові докази», що дозволяє забезпечити належну правову кваліфікацію таких об'єктів, визначити межі допустимості їх використання в доказуванні та унеможливити порушення процесуальних прав учасників

кримінального провадження. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII [1], інформацією вважаються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Отже, цифрова інформація – це форма існування інформації, яка реалізується через числове кодування, що дозволяє її обробку за допомогою інформаційно-комунікаційних систем. Натомість кримінальне процесуальне право потребує від інформації додаткових юридичних властивостей, аби визнати її доказом. Стаття 84 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2] визначає, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність або відсутність обставин, які підлягають доказуванню. Такі дані можуть бути отримані, зокрема, із показань, речових доказів, документів, висновків експертів. Однак у чинному КПК України досі не закріплено самостійного процесуального джерела у вигляді цифрових або електронних доказів. Проте ч. 2 ст. 99 КПК України [2] відносить до документів комп'ютерні дані, вказуючи на можливість визнання певних цифрових об'єктів документами за своєю правовою природою. Водночас така класифікація не враховує специфічні ознаки цифрових даних: їх нематеріальний характер, можливість зберігання у хмарних сервісах, мультиплікованість, наявність метаданих, які потребують спеціальних технічних знань для ідентифікації автентичності та цілісності. Законопроєкт № 4004 від 31.08.2020 р. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів» [3] передбачає визначення електронних доказів як інформації в електронній (цифровій) формі з відомостями, які можуть бути використані як доказ фактів або обставин у кримінальному провадженні. Аналогічне визначення містять також процесуальні кодекси цивільної та адміністративної юрисдикції (ч. 1 ст. 100 ЦПК України, ч. 1 ст. 99 КАС України, ч. 1 ст. 96 ГПК України). Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. (Будапештська конвенція), ратифікована Законом України № 2824-IV від 07.09.2005 р., у п. b ст. 1 визначає комп'ютерні дані як будь-яке представлення фактів, інформації або концепцій у формі, яка придатна для обробки комп'ютерною системою. Водночас електронні докази, на відміну від звичайних документів, можуть включати складові, які не є видимими або доступними для візуального сприйняття (зокрема, хеш-коди, лог-файли, GPS-координати тощо). У цьому полягає одна з головних відмінностей цифрових доказів – вони є даними, які потребують спеціального інструментарію для доступу, обробки та аналізу. Таким чином, цифрові докази характеризуються такими ознаками: створюються в цифровому середовищі або перетворюються в нього; існують у формі цифрових сигналів; зберігаються на електронних носіях або в хмарних системах; не мають матеріального вираження; можуть бути змінені або знищені без фізичного втручання; потребують технічної експертизи для встановлення автентичності. Отже, цифрова інформація – це загальна категорія, що включає будь-які відомості в цифровій формі, тоді як цифрові докази – це лише ті з них,

які мають значення для справи, отримані законним шляхом і допущені до провадження у межах кримінального процесу. Вони можуть бути документом (ч. 2 ст. 99 КПК), речовим доказом (ст. 98 КПК) або – за умови прийняття відповідних змін – самостійним джерелом доказів. Така класифікація має надзвичайно важливе значення для практики, зокрема для дотримання принципу допустимості доказів (ст. 86 КПК України) та забезпечення захисту права особи на справедливий суд [2].

Таким чином, у результаті проведеного дослідження встановлено, що цифрова інформація є основоположною категорією в умовах розвитку електронного середовища, проте не вся вона автоматично набуває доказового значення. Правова дійсність вимагає чіткого концептуального та процесуального розмежування між будь-якою цифровою інформацією та цифровими доказами як специфічною формою реалізації доказів у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12 (дата звернення: 13.03.2025)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 13.03.2025)

3. Проєкт закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів від 31 серпня 2020 р. № 4004. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511 =69771 (дата звернення: 13.03.2025)

Сергій Зеленський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., с.н.с., доцент

ПОЛІГРАФ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗЕБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: МОЖЛИВОСТІ, РИЗИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

В умовах стрімкого розвитку технологій та зростання загроз в інформаційній сфері постає питання підвищення рівня захисту конфіденційної інформації [1]. Одним із засобів у цьому напрямі є забезпечення інформаційної безпеки з використанням поліграфа – пристрою, що аналізує фізіологічні реакції людини для визначення правдивості відповідей на подразники, запитання.

Поліграф – багатоканальний програмний технічний засіб, призначений

задля фіксування динаміки змін фізіологічних показників організму людини під час її дослідження. Методика передбачає визначення психоемоційного стану людини під час відповідей на поставлені запитання або пред'явлення речей, документів з відтворенням на екрані монітора комп'ютера, збереженням інформації й архівуванням у вигляді поліграм.

Один із головних напрямів застосування поліграфа – перевірка кандидатів на посади, пов'язані з доступом до роботи з таємною інформацією. Це особливо актуально не лише для державних структур, а і для банківських установ, підприємств оборонної промисловості та великих корпорацій. Поліграф вже давно використовується у зарубіжних країнах в правоохоронній діяльності, кадрових перевірках, корпоративній безпеці та навіть у судових процесах [2]. Водночас у нашій країні ще й досі його застосування викликає жваві дискусії через питання точності, правових обмежень та етичних аспектів.

Поліграф дозволяє виявити такі ризики, як:

– приховування фактів співпраці з конкурентами чи іноземними структурами;

– фінансові зловживання та корупційні ризики;

– проблеми з лояльністю до роботодавця.

Для прикладу візьмемо інсайдерські атаки, коли працівник навмисно або через недбалість розкриває конфіденційну інформацію, що постає серйозною проблемою для корпорації. З метою запобігти подібному витоку даних поліграф використовується для періодичних перевірок персоналу.

Поліграф не є єдиним інструментом інформаційної безпеки, але він може ефективно працювати у поєднанні з іншими методами:

– аналізом поведінкових моделей (наприклад, аналіз змін у звичках співробітника);

– контролем інформаційних потоків та кібербезпековими заходами;

– психометричними тестами.

Застосування поліграфа регулюється законом, що має суттєві особливості у різних країнах. Наприклад, у США поліграф досить широко використовується у правоохоронних органах, але його застосування обмежене в комерційних компаніях за законом Employee Polygraph Protection Act. В Україні правовий статус поліграфа залишається дискусійним, і результати, отримані з його допомогою, вважаються орієнтуючою інформацією, а не доказом, що може бути представленим у суді.

Результати тестування на поліграфі не можуть бути абсолютно точними, оскільки на них впливають:

– фізіологічні особливості людини (стрес та хронічні хвороби тощо);

– емоційний стан (тривожність і страх);

– навмисні дії з обману поліграфа (при застосуванні техніки контрзаходів).

Використання поліграфа може порушувати право на приватність. Деякі питання тестування можуть вважатися некоректними або втручатися в особисте життя працівника. Важливо дотримуватися принципу добровільності та згоди

людини на проходження випробування на поліграфі [3].

Сучасні розробки включають інтеграцію штучного інтелекту в процес аналізу даних, отриманих з допомогою поліграфу. Алгоритми можуть самостійно оцінювати зміни в показниках і підвищувати точність аналізу.

Поліграф поступово доповнюється новими нейротехнологіями, зокрема: аналізатором мікровиразів обличчя; нейровізуалізацією мозкової активності за допомогою сканування; аналізаторами емоційного стану з допомогою аналізатору голосу.

В Україні перспективи використання поліграфа залежать від розвитку законодавства та темпів впровадження інноваційних технологій в усі сфери суспільного життя. Очевидно, що вже зараз поліграф є незамінним інструментом, що використовується у виявленні ризиків і загроз інформаційній безпеці, адже він може бути використаний як засіб виявлення неправдивої інформації. Його ефективність значною мірою залежить від якості проведення тестування, професіоналізму поліграфолога та комплексного підходу до аналізу отриманої інформації. При цьому не слід забувати, що застосування поліграфа має ґрунтуватися на правових та етичних нормах, які можуть бути вдосконалені за рахунок інтеграції з іншими сучасними інформаційними комунікаційними технологіями.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України. Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

2. Інструкція про порядок використання поліграфів у Національній поліції України. Наказ МВС України від 13.11.2017 № 920 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text

3. Застосування комп’ютерних поліграфів при професійному кадровому відборі до правоохоронних органів України : метод. посіб. / Мотлях О.І., Корж Є.М., Куценко Д.В. К. : Освіта України, 2019. 143с.

Артем Коваленко
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСОБИ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУПІВ ЛЮДЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Людина, її тіло та свідомість, є цінними джерелами криміналістично значущої інформації у кримінальному судочинстві. Зокрема, обов'язковому дослідженню у кожному кримінальному провадженні підлягає тіло (труп) потерпілого, який, вірогідно, загинув у зв'язку із вчиненим кримінальним правопорушенням.

Безпосереднє попереднє дослідження трупів людей, як правило, здійснюється стороною обвинувачення та лише в процесуальній формі – шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. ст. 238, 239 КПК України. Зовнішній огляд трупа може здійснюватися як за місцем його виявлення (у ході проведення огляду місця події або ексгумації), так і за місцем його зберігання (у медичних, патолого-анатомічних чи судово-медичних установах). Зокрема, тимчасовий порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України [1] допускає проведення огляду трупа за місцем його зберігання в разі неможливості здійснення такого дослідження на місці його виявлення через обстріли, проведення бойових дій тощо (п. 1 розділу III Порядку). Водночас загальний Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини [2] (який має поновити свою чинність після завершення дії правового режиму воєнного стану) встановлює обов'язковість проведення огляду трупа за місцем його виявлення в кожному випадку надходження повідомлення про факт насильницької смерті людини чи підозри на таку, або встановлення таких фактів під час лікарського огляду трупа (частини трупа) людини, що померла раптово або при нез'ясованих обставинах, а також при виявленні трупа невстановленої особи (п. 2 Розділу IV Порядку). Після цього може бути проведений повторний або додатковий зовнішній огляд трупа за місцем його зберігання.

Попереднє дослідження трупів людей, відповідно до ч. 1 ст. 238 КПК України, здійснюється із обов'язковим залученням спеціаліста – судово-медичного експерта, а за його відсутності – лікаря; до огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, як спеціаліст має залучатися саме судово-медичний експерт (ч. 2 ст. 239 КПК України). До участі в указаних процесуальних діях доцільно також залучати спеціаліста-криміналіста, який може допомогти з виявленням деяких видів слідів, фотофіксуванням та дактилоскопіюванням трупа тощо. Ситуативно

можуть залучатися й інші спеціалісти, наприклад, особа, обізнана в значенні татуювань (за наявності таких на трупі), ентомолог (якщо на шкірі або в пошкодженнях на трупі виявлено специфічних комах), пожежник, вибухотехнік, хімік, інженер-електрик та інші (якщо цього потребує специфіка ушкоджень на тілі загиблої особи). До огляду трупа за місцем його виявлення (поєднаного з оглядом місця події) також долучаються обізнані особи, сфера спеціальних знань яких пов'язана з обстановкою місця події (наприклад, екологи, ботаніки, дендрологи, ґрунтознавці, автотехніки тощо).

Унаслідок попереднього дослідження, від трупа може бути отримано такі відомості:

- про ознаки зовнішності загиблої людини (загальні анатомічні, особливі прикмети й помітні ознаки, а також супутні – одяг та аксесуари, які були при тілі);
- про позу трупа та його взаєморозташування з іншими об'єктами (під час огляду за місцем виявлення);
- про наявність та ступінь розвитку трупних явищ;
- температуру трупа;
- наявність, характер та локалізацію на тілі та одязі загиблої особи слідів, зокрема й ушкоджень.

У випадках, коли труп оглядається за місцем його виявлення, обов'язковому попередньому дослідженню також підлягають навколишня обстановка та предмети, ложе трупа тощо. Отримані від таких об'єктів дані можуть опосередковано свідчити про властивості досліджуваного тіла загиблої людини. Виявлені при трупі матеріальні об'єкти (документи, аксесуари, особисті речі тощо) досліджуються з дотриманням загальних тактичних рекомендацій проведення огляду речей та документів.

Сукупність описаних відомостей, отриманих від трупа та навколишньої матеріальної обстановки, дасть можливість побудувати та перевірити версії про особу загиблого (анкетні дані, вік, стать, професію та ін.), час, місце та обставини смерті, її причини, осіб які могли її заподіяти або сприяти її настанню тощо.

Попереднє дослідження трупів слідчим, прокурором та іншими присутніми під час огляду особами здійснюється шляхом візуального сприйняття (спостереження) зовнішніх ознак тіла загиблої особи. Залучений спеціаліст судово-медичний експерт або лікар також може застосовувати методи зовнішнього медичного обстеження, зокрема пальпацію, методи перевірки м'язових та нервових реакцій, а також відчуття запаху. Метод вимірювання застосовується для визначення розмірних характеристик окремих частин тіла загиблої особи, тілесних ушкоджень та інших слідів, а також для точної локалізації трупа в навколишній обстановці.

Під час огляду трупа активно застосовуються традиційні науково-технічні засоби польової криміналістики: джерела освітлення, вимірювальні прилади, засоби оптичного збільшення, фото-, відеотехінка тощо, а також низка специфічних науково-технічних засобів судово-медичного експерта (лікаря).

Тіло загиблої людини досліджується та фіксується в тому стані, у якому його було виявлено, або у якому воно зберігається. У межах попереднього

дослідження трупа недопустимим є вчинення будь-яких дій, що можуть призвести до зміни його стану. Перед попереднім дослідженням трупа не здійснюється його туалет (на відміну від пред'явлення трупа для впізнання).

Специфічною процесуальною формою попереднього дослідження тіла померлої людини є огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією. На наше переконання, ексгумацію варто визнавати не самостійною С(Р)Д, а насамперед, способом отримання доступу до трупа людини, який був захоронений (так само, як передбачене ст. 233 КПК України проникнення до житла чи іншого володіння особи визнається способом проведення окремих слідчих (розшукових) дій – обушку, огляду, слідчого експерименту). Огляд ексгумованого трупа відрізняється додатковими організаційними заходами, пов'язаними з його проведенням (зокрема, підняттям трупа з місця захоронення, відновлення стану місця поховання після закінчення), а також станом самого трупа (тіло, як правило, захоронюється після здійснення його туалету, у неоригінальному одязі тощо).

Огляд трупа завершується складанням відповідного протоколу й додатків до нього. Тіла з ознаками насильницької смерті обов'язково направляються для проведення подальшого судово-медичного експертного дослідження. Зауважимо також, що, відповідно до загальних тактичних правил огляду трупів людей, здійснюється також й огляд трупів тварин та птахів (з тією основною різницею, що до їх проведення, замість медиків, залучаються спеціалісти ветеринари або біологи, орнітологи).

Таким чином тіло загиблої людини є цінним матеріальним джерелом (носієм) криміналістично значущої інформації у кримінальному провадженні. Унаслідок попереднього дослідження трупа та оточуючої його матеріальної обстановки можливо отримати відомості про ознаки зовнішності загиблої особи, взаєморозташування трупа та оточуючих об'єктів, ступінь розвитку трупних явищ, наявність на тілі ушкоджень та інших слідів тощо. Попереднє дослідження трупів людей здійснюється стороною обвинувачення та лише в процесуальній формі (ст. ст. 238, 239 КПК України). До проведення таких процесуальних дій як спеціалісти залучаються судово-медичний експерт (або лікар), спеціаліст-криміналіст, та, за потреби, інші профільні фахівці. Слідчий, прокурор та інші присутні здійснюють попереднє дослідження трупа шляхом його візуального сприйняття; залучений спеціаліст судово-медичний експерт або лікар також може застосовувати методи зовнішнього медичного обстеження, зокрема пальпацію, методи перевірки м'язових та нервових реакцій, а також відчуття запаху. Під час огляду трупа активно застосовуються традиційні науково-технічні засоби польової криміналістики: джерела освітлення, вимірювальні прилади, засоби оптичного збільшення, фото-, відеотехінка тощо, а також низка специфічних науково-технічних засобів судово-медичного експерта (лікаря).

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при [...]. Наказ МВС України, МОЗ України, Офісу

Генерального прокурора від 09.03.2022 № 177/450/46. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22. (дата звернення: 14.03.2025).

2. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини. Наказ МВС України, МОЗ України, Генеральної прокуратури України; від 29.09.2017 № 807/1193/279. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17. (дата звернення: 14.03.2025).

Назар Константинов,
Керівник Територіального управління БЕБ у м. Києві

Юлія Гошуляк,
Керівник відділу Територіального управління БЕБ у м. Києві

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ БЕБ

На сьогоднішній день використання штучного інтелекту в діяльності зокрема правоохоронних органів є одним з найактуальніших питань удосконалення ефективності, оперативності та оптимізації роботи у сфері боротьби зі злочинністю. Не винятком є і Бюро економічної безпеки України, оскільки протидія економічній злочинності потребує використання саме новітніх методів та способів запобігання, виявлення, розслідування та документування протиправної діяльності.

Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» Бюро економічної безпеки України - це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.[1].

Законодавцем БЕБ з метою виконання покладених на нього завдань наділено повноваженнями виконувати правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції.

Серед завдань БЕБ хотіли б виокремити наступні:

виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;

оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;

забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;

збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому.

На виконання зазначених завдань БЕБ зокрема в рамках інформаційно-

аналітичної діяльності:

формує банки (бази) даних та створює на їх основі на базі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій єдину інформаційну систему Бюро економічної безпеки України;

отримує, обробляє та користується інформацією з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, доступ до яких здійснено з урахуванням положень статті 7 цього Закону.

З урахуванням наділених БЕБ повноважень та з метою належного виконання функцій органу виникає потреба в досліджені питання та аналізі можливостей та перспектив використання новітніх інформаційних технологій та інструментів, а саме штучного інтелекту.

Під поняттям «штучний інтелект» (далі – ШІ) в загальному розуміють як галузь науки, яка займається розробкою програм та алгоритмів, які дозволяють комп'ютерам виконувати завдання, що раніше вимагали людського інтелекту [2].

Системний аналіз наукової літератури та законодавства, в тому числі і міжнародно-правових актів та звітів дозволяє виокремити наступні напрями використання штучного інтелекту в діяльності БЕБ:

під час аналізу даних отриманих БЕБ з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування;

під час аналізу інформації щодо юридичних та фізичних осіб, що становить банківську таємницю, а саме аналіз банківських рахунків клієнтів та операцій;

під час застосування цифрової криміналістики, аналізу соціальних медіа та веб-сторінок суб'єктів господарювання, перевірка текстових повідомлень на ознаки протиправної діяльності, біометрія, а саме аналіз відео та зображень з камер спостереження;

використання генеративного ШІ такого наприклад як ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer), розробленого компанією OpenAI, який може виконувати різні завдання у сфері оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, шляхом аналізу даних та пошуку способів їх мінімізації та усунення;

використання ШІ у тому числі в контексті створення та побудови єдиної інформаційної системи БЕБ, оскільки ЄІС має стати ключовим інструментом для виявлення та оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, у комплексі це пришвидшить та збільшить ефективність складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів, також допоможе у прогнозуванні негативних явищ в економіці [3];

під час здійснення кримінального аналізу структурними підрозділами БЕБ, використання методів OSINT і SOCMINT, які можуть обробляти неструктуровані дані для надання інформації в режимі реального часу, що значно покращать здатність органів БЕБ більш ефективніше та результативніше розглядати невідкладні ситуації;

задля автоматизації процесів збору та оброблення доказів у межах кримінальних проваджень, тощо.

Технологія штучного інтелекту, що швидко розвивається може сприяти

підвищенню ефективності, результативності та загальної продуктивності діяльності БЕБ, однак звісно таке використання можливе лише за умови дотримання при цьому етичних та правових стандартів.

Так зокрема, у Звіт Європолу: Переваги та проблеми ШІ для правоохоронних органів опублікованого 23 грудня 2024 року Корнеліі Ріле [4] здійснено огляд цілей, обсягу та ключових положень схваленого Європейським парламентом і Радою ЄС у грудні 2023 року Закону про штучний інтелект та його наслідків для правоохоронних органів.

Серед яких можна виокремити наступні проблеми ШІ для правоохоронних органів, а саме, технологічні обмеження та виклики, соціально-етичні, наприклад упередженість і справедливість даних, конфіденційність і стеження, підзвітність і прозорість, а також права людини та дискримінація. Генеративний ШІ являє собою наступний крок від пасивного аналізу до активного створення та пропонує багато можливостей для правоохоронних органів. Але, як і з будь-яким інструментом, його сила полягає в його розумному та етичному використанні, балансі між інноваціями та відповідальністю.

Закон ЄС про штучний інтелект зобов'язує правоохоронні органи виділяти додаткові ресурси та орієнтуватися в складнощах відповідності. Це особливо актуально для тих органів, які розробляють інструменти штучного інтелекту самостійно, наголошуючи на необхідності відповідального та етичного підходу до інтеграції штучного інтелекту в свою діяльність.

Як висновок можна констатувати, що застосування штучного інтелекту у підвищенні ефективності діяльності БЕБ має важливе значення і великі перспективи. Більше того, його роль у майбутньому буде лише зростати. Проте є і значні організаційно-правові проблеми що потребують вирішення. Серед яких значною проблемою є відсутність нормативно-правового регулювання застосування штучного інтелекту саме в Україні в цілому, і зокрема у діяльності БЕБ. Тому важливе значення має в контексті євроінтеграційних процесів України саме імплементація Закону ЄС про штучний інтелект та врахування стандартів ЄС в цій сфері. Окрім цього потребує внесення необхідних змін до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» в частині повноважень БЕБ у сфері інформаційно-аналітичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Бюро економічної діяльності» від 28.01.2021№1150-I URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#top.

2. Штучний інтелект (ШІ) – що це таке, як працює і навіщо потрібен. URL: https://termin.in.ua/ shtuchnyy-intelekt/.

3. У Бюро економічної безпеки України презентували модель Єдиної інформаційної системи https://esbu.gov.ua/news/u-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-prezentuvaly-model-iedynoi-informatsiinoi-systemy.

4. Звіт Європолу: Переваги та проблеми ШІ для правоохоронних органів від 23 грудня 2024 р. URL: https://eucrim.eu/news/europol-report-benefits-and-challenges-of-ai-for-law-enforcement/#:~:text=The%20fusion%20of%20AI%20and,many%20opportunities%

20for%20law%20enforcement.

Олександр Котилевський,
заступник начальника відділу поліції – начальник сектору
кримінальної поліції відділу поліції № 3 Вінницького РУП
ГУНП у Вінницькій області, майор поліції

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛОВИХ СТРУКТУР У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Основними завданнями підрозділів карного розшуку у складі кримінальної поліції є виявлення, документування та розкриття вчинених кримінальних правопорушень або таких, що готуються. У процесі своєї діяльності працівники карного розшуку на постійній основі звертаються до регіонального підрозділу кримінального аналізу, який було створено у 2017 році. З того часу в умовах воєнного стану дана служба виконує свої функції вже три роки та сприяє виконанню завдань карного розшуку.

Кримінальний аналіз є важливим інструментом у роботі правоохоронних органів, що дозволяє зібрати, обробити та систематизувати великий обсяг інформації, пов’язаної зі злочинністю. Аналітичні дані використовуються для виявлення закономірностей і тенденції у поведінці злочинців, прогнозування їхніх майбутніх дій та визначення потенційних загроз [1]. При цьому констатуємо, що одним із головних інструментів розкриття злочинів, отримання оперативно-значущої інформації та виявлення осіб, причетних до протиправної діяльності є оперативно-розшукова діяльність, яка полягає в організації та проведенні спеціальних заходів, спрямованих на попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів. Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виконують безпосередню роботу з отримання та збору інформації про злочинців і їхні дії. Завдяки безпосередньому доступу до оперативної інформації ці підрозділи можуть виявляти підозрюваних, відстежувати їхні зв’язки, виявляти злочинні угруповання, а також здійснювати розшукові заходи. Оперативна інформація, що збирається, є важливим джерелом для кримінального аналізу, оскільки дозволяє отримати детальнішу картину про злочинну діяльність. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII, оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюється із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [2, ст. 2]. Згідно зі статтею 5 цього ж закону, оперативні підрозділи Національної поліції – зокрема підрозділи кримінальної та спеціальної поліції – мають право на здійснення оперативно-розшукової діяльності [2, ст. 5].

Певною мірою визначення кримінального аналізу, як наукової категорії та

елемента понятійного апарату перегукується з поняттям оперативно-розшукового прогнозування організованої злочинності в аналітичній розвідці. Зокрема, О. Ю. Бусол трактує це як науковий метод дослідження, який здійснюють аналітики оперативних підрозділів, і який включає збір, аналіз, оцінку та обробку оперативно-розшукової інформації. Це робиться з метою визначення напрямків і форм діяльності та прогнозування наслідків дій організованих злочинних угруповань або їхніх окремих членів, що забезпечує керівництво оперативних підрозділів можливістю ухвалення оптимальних оперативно-тактичних і стратегічних рішень [3].

Ефективна взаємодія між кримінальним аналізом та іншими суб'єктами кримінальної поліції, які застосовують оперативно-розшуковий інструментарій є необхідною для забезпечення результативної боротьби зі злочинністю. Основою цієї взаємодії є обмін інформацією та використання аналітичних даних для планування і проведення оперативно-розшукових заходів. Завдяки даним кримінального аналізу, оперативні підрозділи можуть точніше визначати потенційні цілі та ризики, а також краще планувати свої дії. Аналітики, зі свого боку, отримують від оперативників інформацію, яка дозволяє їм вдосконалювати методи аналізу та прогнозування. Одним із найважливіших елементів цієї взаємодії є співпраця на етапі збору даних. Оперативні підрозділи можуть надавати аналітикам ключову інформацію, отриману в процесі слідчих дій або розслідувань, що допомагає аналітикам створювати більш точні моделі і прогнози. Також аналітики можуть вказувати оперативникам на нові напрями розслідування, які могли бути упущені. Відповідно, сучасний кримінальний аналіз ґрунтується на якісно організованому інформаційно-аналітичному забезпеченні (ІАЗ) Національної поліції України. ІАЗ функціонує як окрема система з чіткими цілями розвитку, структурними зв'язками між підсистемами і є частиною системи управління поліцією. У процесі кримінального аналізу збирається, оцінюється та опрацьовується оперативно-розшукова інформація з метою виявлення закономірностей, що допомагають розслідувати злочини, використовуючи комп'ютерні програми. Правові підстави ІАЗ базуються на нормативних актах МВС, які регулюють порядок здійснення оперативно-розшукових заходів і забезпечують достовірність та ефективність інформації для досудового слідства. Сучасний кримінальний аналіз базується на організованій системі збору, оцінки та опрацювання інформації. ІАЗ не просто є допоміжним елементом, а самостійною системою з чіткими цілями та структурними зв'язками, яка інтегрована в загальну систему управління поліцією. Це дозволяє аналізувати оперативну обстановку і виявляти закономірності в злочинній діяльності для своєчасної реакції та розслідувань. Ключову роль у цьому процесі відіграють нормативні акти МВС, які регулюють порядок здійснення оперативно-розшукових заходів та гарантують достовірність і законність отриманої інформації [4]. Використання комп'ютерних програм для аналізу даних робить процес більш ефективним, забезпечуючи високий рівень інформаційної підтримки під час досудового слідства та в кримінальному судочинстві. Взаємодія між кримінальним аналізом і підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, є критично важливою для

ефективної боротьби зі злочинністю в сучасних умовах.

Використання сучасних технологій та правових механізмів забезпечує вірогідність і результативність зібраної інформації, що підвищує ефективність кримінального судочинства.

Ефективна взаємодія між кримінальними аналітиками і оперативними підрозділами дозволяє підвищити точність прогнозування злочинів, покращити збір і обробку інформації та прийняття рішень на основі аналітичних даних. Така співпраця сприяє більш ефективній профілактиці та розкриттю злочинів, а також знижує ризики прийняття необґрунтованих рішень.

Список використаних джерел

1. Половніков В.В. Характеристика кримінального аналізу з урахуванням практики його використання в оперативно-розшуковій діяльності Державної прикордонної служби України. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 39. 28-40 с.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Дата оновлення: 9 серпня 2024. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.

3. Бусол О. Ю. Підрозділи аналітичної розвідки як спеціальний суб'єкт оперативно-розшукового прогнозування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2 (2). С. 106-115.

4. Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС: завт. наказом МВС України від 20 жовтня 2017 р. № 870. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1433-17#Text.

Владислав Кравець,
заступник начальника управління – начальник відділу
аналітичної роботи управління кримінального аналізу
ГУНП в Донецькій області,
майор поліції

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток сучасних технологій обробки та використання інформації та інформаційного продукту ставить перед підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України завдання розвивати різні напрямки аналітичної роботи. В умовах правового режиму воєнного стану дане питання було актуалізовано через нові виклики, які пов'язані з необхідністю документування злочинів, що вчинені представниками країни-агресорки.

Виявлення фактичних даних про протиправні діяння особи чи групи осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України відноситься до завдань оперативно-розшукової роботи (ОРД) [1, с. 1].

Особливість доведеності вини вимагає проведення систематизації інформації, яку виявили уповноважені працівники підрозділів кримінальної поліції. За висновком сучасного українського вченого – Мовчана А. В., систематизація оперативно-розшукової інформації – це одна із форм інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, у межах якої здобуті відомості про протиправні діяння окремих осіб та груп приводяться в систему за допомогою технічних і програмних засобів з метою подальшої їх оцінки, аналізу та використання отриманої інформації в інтересах ОРД та досудового розслідування [2, с. 46].

Одним із основних прикладів використання аналітичної роботи, який активно розвивався на території Донецької області з обробки та систематизації даних для забезпечення публічної та особистої безпеки є програма «Безпечне місто». Впровадження даної програми надало можливість ефективно використовувати камери відеоспостереження, датчики і системи контролю за дорожнім рухом. Також використовувалися аналітичні системи для збору і обробки даних. Використання «Безпечного міста» до повномасштабного вторгнення надавало можливість поліцейським виявляти правопорушення в режимі реального часу та визначати місця з підвищеною криміногенністю. В подальшому оптимізувалися маршрути патрулів, території та населенні пункти, які потребували посиленого контролю. В умовах сучасної прифронтової території, активних бойових дій аналітики залучаються до вирішення різних складних завдань. Для прикладу – проведення аналізу терабайтів матеріалів по воєнних та інших злочинах, маршрутів руху військової техніки ворога, розпізнання воєнних злочинців, мародерів, диверсантів відбувається за допомогою камер відеоспостереження. При цьому для аналізу великих за обсягом відеоматеріалів використовуються спеціалізовані програмно-аналітичні платформи. Це надає можливість швидко аналізувати великі масиви відео інформації.

Окрім того, на тепер до пріоритетів розвитку служби кримінального аналізу відноситься інтеграція моделі поліцейської діяльності, яка керована аналітикою (ILP) [3]. Як зазначають сучасні українські науковці: Користін О. Є., Пефтієв Д. О., Пеньков С. В., Некрасов В. А., впровадження моделі Intelligence-Led Policing (ILP), або «правоохоронної діяльності, керованої аналітикою», є одним із ключових напрямів подальшого розвитку правоохоронної системи України. Intelligence Led Policing – це сучасна модель, яка передбачає інкорпорування аналітичної розвідувальної функції в загальну місію правоохоронної системи [3]. Окрім того, на тепер, серед науковців та практиків, розгорнута дискусія щодо реформування оперативно-розшукової діяльності в кримінальну розвідку [4].

За останні роки проведення роботи щодо пошуку інформації з відкритих джерел, через мережу Інтернет, використання методології OSINT надало можливість проводити аналітику з різних джерел, зокрема через соціальні мережі, відеокамери, мобільні телефони тощо. Здійснюючи OSINT-аналіз підрозділи кримінального аналізу перші виявляють фактичні дані, про можливий злочин чи його підготовку. Відпрацювавши таку інформацію, систематизувавши її надаються готові матеріали, що можуть спрямувати діяльність на якісний

результат з розкриття злочину.

Отже на підставі викладеного зазначаємо, що використання комплексного підходу до аналітичної роботи та взаємодія з іншими правоохоронними органами допомагає Національній поліції встановлювати представників країни-агресорки, які причетні до порушень міжнародного гуманітарного права, вчинення злочинів проти цивільних громадян. Ідентифікація колаборантів та пособників країни-агресорки також потребує аналітичної роботи. Завдяки інтеграції даних з різних систем кримінальна поліція Національної поліції України має можливість своєчасно реагувати на складні ситуацію.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Дата оновлення: 09.08.2024. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.

2. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник / А. В. Мовчан. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 244 с.

3. Користін О. Є., Пефтієв Д. О., Пеньков С. В., Некрасов В. А. Довідник керівника поліції – поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою / ILP : навчальний посібник. К: «Видавництво Людмила», 2019. 120 с.

4. Албул С. В. Досвід країн Балтії у становленні кримінальної розвідки (на прикладі Литовської республіки). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 1. С. 11-14.

Ольга Лунгол,
доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидатка педагогічних наук, доцент

МЕТОДИ ПРЕДИКТИВНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НА ОСНОВІ BIG DATA

Обсяги інформації в цифровому світі зростають експоненційно, що відкриває нові можливості для аналізу складних соціальних процесів, зокрема прогнозування злочинності. Big Data (великі дані) – це технологія обробки, аналізу та використання значних обсягів структурованої та неструктурованої інформації, яка надходить з різних джерел у реальному часі. Ці джерела можуть включати записи правоохоронних органів, матеріали з камер відеоспостереження, інформацію соціальних мереж, банківські транзакції, телекомунікаційні метадані та інші цифрові сліди. Використання технологій Big Data у правоохоронній діяльності дозволяє обробляти ці масиви інформації, виявляти приховані закономірності та тенденції, що сприяє розробці науково обґрунтованих стратегій попередження злочинів. Завдяки застосуванню

алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту (ШІ) аналітичні системи вже зараз використовуються в розвинених країнах для передбачення потенційних кримінальних загроз, визначення ризикових зон та груп населення, що потребують посиленого нагляду. Це дає змогу правоохоронним органам не лише ефективніше реагувати на правопорушення, а й проактивно запобігати їхньому вчиненню, що є ключовим фактором у боротьбі зі злочинністю в умовах сучасного цифрового суспільства.

Предиктивне прогнозування злочинності також може базуватися на аналізі історичних даних про правопорушення, соціально-економічних характеристик, демографічних показників та інших релевантних факторів. Використання алгоритмів машинного навчання, нейронних мереж і статистичних моделей дає змогу виявляти приховані взаємозв'язки між цими змінними, прогнозуючи ймовірність вчинення злочинів у певних районах або серед певних соціальних груп. Дослідження, проведене аналітиками Університету Чикаго, підтверджує, що застосування алгоритмів ШІ для прогнозування злочинності дозволяє підвищити ефективність розподілу поліцейських ресурсів на 20 – 30 % [1].

Одним із найвідоміших прикладів використання методів предиктивного прогнозування злочинності на основі Big Data є система PredPol (Predictive Policing), розроблена в США. Вона застосовує алгоритми машинного навчання для аналізу попередніх правопорушень і прогнозування місць та часу потенційних злочинів. Емпіричні дослідження засвідчили, що впровадження PredPol сприяє зниженню рівня злочинності в низці американських міст на 7 – 10% [2; 3]. Окрім PredPol, існують інші успішні проєкти, зокрема CrimeRadar, що використовується в Латинській Америці, а також системи кримінального аналізу на основі ШІ в Сінгапурі та Великій Британії.

В Україні також спостерігається зростаючий інтерес до впровадження предиктивних аналітичних моделей у діяльність правоохоронних органів. Зокрема, у дослідженнях Карчевського М. [4] представлена систематизація статистичних даних щодо протидії злочинності у форматі відтворюваного дослідження за методологією Data Science. Результатом цього дослідження став інтерактивний довідник «Протидія злочинності в Україні», представлений на платформі CrimeDataLab [5], який являє собою інструмент для аналізу кримінальної ситуації в Україні. Даний ресурс об'єднує статистичні дані щодо протидії злочинності за понад десять років, використовуючи сучасні технології обробки та візуалізації великих масивів інформації. Довідник містить інтерактивні графіки та аналітичні панелі, що дозволяють дослідникам, представникам правоохоронних органів і громадськості аналізувати динаміку злочинності за категоріями, регіонами та іншими параметрами. Окрім загальних тенденцій, платформа надає можливість оцінювати ефективність заходів із протидії злочинності та прогнозувати майбутні виклики на основі статистичних закономірностей. Використання таких інформаційно-аналітичних ресурсів сприяє підвищенню рівня прозорості в роботі правоохоронних органів і покращенню кримінологічних досліджень.

Крім того, в Україні розвиваються інструменти, що використовують ШІ для аналізу великих даних у правозастосуванні, екологічному моніторингу та

контролі публічних закупівель. Наприклад, модуль WINCOURT на платформі «Суд на долоні» здійснює автоматичний аналіз судових документів, оцінюючи їхню подібність до вже розглянутих справ і прогнозуючи ймовірність успішного розгляду. Аналогічний сервіс Verdictum PRO спеціалізується на господарському судочинстві, що дозволяє юристам і суддям швидше знаходити релевантні судові рішення та оцінювати перспективи розгляду справ.

У сфері контролю за публічними закупівлями платформа DOZORRO застосовує алгоритми ШІ для виявлення потенційно ризикових тендерів. Використовуючи методи аналізу Big Data, система дозволяє громадським активістам оперативно знаходити закупівлі з ознаками корупційних порушень та своєчасно інформувати контролюючі органи.

Впровадження подібних технологій у правозастосуванні та громадському контролі демонструє потенціал ШІ й предиктивного аналізу у боротьбі зі злочинністю та корупцією. Інформаційно-аналітичні системи, що використовують Big Data, не лише підвищують ефективність правоохоронної діяльності, а й сприяють розвитку відкритого суспільства та забезпеченню прозорості в ключових сферах державного управління.

Попри суттєві переваги методів предиктивного прогнозування, їхнє впровадження супроводжується низкою викликів. По-перше, критичним є питання якості та повноти даних, оскільки неточності можуть призвести до хибних прогнозів і, відповідно, до неефективного розподілу ресурсів. По-друге, слід враховувати етичні аспекти застосування таких технологій, щоб уникнути дискримінації окремих соціальних груп та необґрунтованого посилення контролю над населенням. По-третє, необхідне підвищення рівня цифрової компетентності працівників правоохоронних органів, які працюватимуть із такими інструментами.

Отже, предиктивне прогнозування злочинності на основі Big Data є потужним аналітичним інструментом, що може суттєво підвищити ефективність протидії злочинності. Проте його впровадження потребує ретельного підходу, що включає забезпечення якості вхідних даних, розробку відповідної нормативно-правової бази та етичних стандартів, а також інвестування в розвиток технологічної інфраструктури та підготовку фахівців. Лише за умови комплексного підходу можливе ефективне застосування цих технологій у сфері правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. AI In Predictive Policing Chicago. Restack. URL: https://www.restack.io/p/ai-in-predictive-policing-answer-chicago-cat-ai (Дата звернення: 16.03.2025).

2. Perry W.L., McInnis B., Price C. Predictive Policing: The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations. RAND Corporation, 2022. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR233.html (Дата звернення: 16.03.2025).

3. Як штучний інтелект використовується у сфері відкритих даних. Дія.Відкриті дані. Теми і курси: Штучний інтелект. URL: https://diia.data.gov.ua/info-center/aiod (Дата звернення: 16.03.2025).
4. Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні у форматі Data Science. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2(98), (2022). С. 202 – 227. URL: https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.202-227 (Дата звернення: 17.03.2025).
5. Карчевський М. Протидія злочинності в Україні : інфографіка (2013-2024): інтерактивний довідник. CrimeDataLab. 2025. URL : https://crimedatalab.org/ (Дата звернення: 17.03.2025).
6. Суд на долоні: аналітичний сервіс. URL: https://conp.com.ua/about (Дата звернення: 19.03.2025).

Ольга Лунгол,
доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидатка педагогічних наук, доцент

Андрій Шевченко,
курсант факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядовий поліції

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРЕДИКТИВНОГО АНАЛІЗУ У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Розвиток цифрових технологій та зростання обсягу даних у сфері правоохоронної діяльності обумовлюють необхідність застосування інтелектуальних технологій для прогнозування злочинної активності. Предиктивний аналіз, заснований на алгоритмах машинного навчання, Big Data та штучного інтелекту (ШІ), дозволяє виявляти закономірності злочинної поведінки, передбачати потенційні загрози та оптимізувати ресурси правоохоронних органів. У світовій практиці такі підходи вже демонструють ефективність у зниженні рівня злочинності, підвищенні оперативності реагування та покращенні безпекової ситуації в містах.

Одним із ключових аспектів предиктивного аналізу у боротьбі зі злочинністю є аналіз великих обсягів кримінологічних, соціально-економічних та просторово-часових даних. Наприклад, у США та Великій Британії використовуються системи на кшталт PredPol [1], що дозволяють прогнозувати місця та час потенційних злочинів. Такі технології враховують закономірності повторюваності злочинів, соціально-економічний контекст та геопросторові фактори, що дозволяє ефективно розподіляти сили поліції для превентивного патрулювання.

ШІ у предиктивному аналізі відіграє важливу роль у виявленні підозрілих фінансових операцій, що можуть бути пов’язані з відмиванням грошей або фінансуванням злочинної діяльності. Алгоритми машинного навчання аналізують великі масиви транзакційних даних, виявляючи аномалії та нетипову поведінку, що дає змогу оперативно реагувати на фінансові злочини [2; 3].

Значну увагу в межах предиктивного аналізу приділяють аналізу поведінкових даних користувачів у цифровому середовищі. Так, використання технологій обробки природної мови (Natural Language Processing, NLP) дозволяє моніторити відкриті джерела інформації, соціальні мережі та форуми для виявлення загрозливих повідомлень, пов’язаних із терористичною діяльністю та організованою злочинністю [4].

Використання геопросторового аналізу є ще одним важливим напрямом у застосуванні інтелектуальних технологій для боротьби зі злочинністю. Поєднання кримінологічних даних із картографічними сервісами та технологіями дистанційного зондування дозволяє визначати «гарячі точки» злочинності, виявляти маршрути пересування підозрюваних осіб та аналізувати потенційні ризики у конкретних районах.

Водночас впровадження предиктивного аналізу у кримінальному розслідуванні супроводжується низкою викликів. Одним із ключових питань є проблема алгоритмічної упередженості, коли моделі можуть відтворювати соціальні стереотипи або дискримінувати певні групи населення. Дослідження показують, що алгоритми предиктивного поліцейського патрулювання можуть мати схильність до надмірного контролю за певними районами, що призводить до нерівномірного розподілу правоохоронних заходів [5].

Для ефективного використання інтелектуальних технологій у боротьбі зі злочинністю необхідне поєднання технічних, правових та організаційних заходів. Важливим є забезпечення прозорості алгоритмів, дотримання норм захисту персональних даних та запобігання можливим порушенням прав людини при використанні автоматизованих систем прогнозування.

Отже, впровадження інтелектуальних технологій предиктивного аналізу відкриває нові можливості для підвищення ефективності правоохоронної діяльності, проте потребує комплексного підходу, що включає розвиток методологічних основ, удосконалення законодавчого регулювання, посилення міжнародної співпраці, удосконалення програмного та технічного забезпечення та коригування освітніх програм.

Список використаних джерел

1. Як штучний інтелект використовується у сфері відкритих даних. Дія.Відкриті дані. Теми і курси Штучний інтелект. URL: https://diia.data.gov.ua/info-center/aiod (Дата звернення: 19.03.2025).

2. Шрікумар Р. Банківська справа на основі ШІ: виявлення шахрайства, аналіз кредитного ризику та майбутнє фінансових послуг. Unite.AI, 2024. URL: https://surl.li/jcfwzv (Дата звернення: 19.03.2025).

3. Безруков О.О. Система виявлення шахрайства на основі аналізу поведінки користувачів Інтернет. Кваліфікаційна робота. ТНТУ, 2023. URL: https://surl.li/uucuic (Дата звернення: 17.03.2025).
4. Лунгол, О. (2024). Огляд методів та стратегій кібербезпеки засобами штучного інтелекту . Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка», 1(25), 379–389. URL: https://doi.org/10.28925/2663-4023.2024.25.379389 (Дата звернення: 19.03.2025).
5. Richardson R., Schultz J. A., Crawford K. Dirty Data, Bad Predictions: How Civil Rights Violations Impact Police Data, Predictive Policing Systems, and Justice. New York University Law Review, 2023, Vol. 94, pp. 15-55. URL: https://surl.li/hqgmvn (Дата звернення: 18.03.2025).

Степан Петриляк,
заступник начальника управління –
начальник відділу аналітичної роботи
управління кримінального аналізу
ГУНП у Львівській області,
капітан поліції

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

В умовах сьогодення використання кримінального аналізу в поліції значною мірою підвищує вірогідність розкриття злочину. Запорукою ефективної роботи та функціонування будь-якої державної установи, чи системи державних органів влади в умовах сьогодення є, насамперед, збір, класифікація, аналіз великого обсягу інформації та швидке прийняття рішень за результатами її обробки. Саме це в умовах сучасного, динамічного, високоінформативного світу є одним з найважливіших чинників успіху.

На думку Федчак І.А.: «кримінальний аналіз – специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, спрямований на встановлення та передбачення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання, інтерпретація та прогнозування розвитку досліджуваних подій з метою їх використання під час досудового розслідування та здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також для розроблення тактичних і стратегічних заходів із протидії злочинності» [1, с. 16-17].

В системі поліції існує багато джерел розрізненої інформації, що аналізується автономно співробітниками різних служб. Дані мають накопичуватись та зберігатись у спільній базі, адже інформація належить державі як один із продуктів діяльності поліції. На цей час, пріоритетною задачею є консолідація всієї оперативної інформації, її подальшій аналіз, що допоможе у розкритті в першу чергу тяжких та особливо тяжких злочинів.

В умовах сьогодення як ніколи гостро постало питання практичного використання інформаційних ресурсів та спеціалізованого програмного забезпечення (ботів, додатків тощо), особливо тих, які сприяють пошуку та встановленню за «відкритими даними» активів осіб, причетних до збройної агресії в Україні та вчинення воєнних злочинів, а також встановлення інформації про членів їх сімей, бізнесу, близького оточення, з метою притягнення їх до відповідальності за вчиненні злочини.

Проблемам розробки та впровадження інноваційних технологій у практичну діяльність правоохоронних органів приділяли увагу у своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці: В. В. Бірюков, В. Ю. Шепітько, Р. С. Бєлкін, В. О. Коновалова, І. Ф. Крилов, М. В. Салтєвський, О. Р. Россинська, М. Л. Цимбал, М. Я. Сегай та ін.

Кримінальний аналіз становить собою дії, спрямовані на ідентифікацію і точне визначення взаємозв'язків між відомостями, які стосуються подій злочинного характеру, осіб, пов'язаних з ними та даними, що походять з різних джерел, і в подальшому їх використання слідчими органами, прокуратурою та судами.

Аналітики підрозділів кримінального аналізу працюють у швидкоплинному середовищі зі складним набором даних, який змінюється щодня, створюючи інформацію, яка є прямою, терміновою для поліцейської діяльності. Незважаючи на те, що вони використовують, а іноді роблять свій внесок у офіційні кримінологічні дослідження, процеси та набори навичок не підлягають прямій кореляції [2, с. 7].

Кримінальні аналітики постійно поповнюють списки ресурсів та інструментів, які необхідні для пошуку необхідної інформації. Слід зауважити, що інформацію в мережі Інтернет на юридичних та фізичних осіб можливо отримати в доволі великих обсягах. Отримання цієї інформації здійснюється за допомогою різноманітних методик [3, с. 111-115] здійснення пошуку, а також засобів [3, с. 110, 111, 114-122], що дозволяє здійснювати пошук в напівавтоматичному, чи навіть в автоматичному режимі. Як приклад програмних засобів для автоматизації пошуку інформації можемо навести такий програмний комплекс як IBM i2 analyst's notebook з підключеними програмними модулями SocialGrabber4i2 2.0.

Як зазначає Кисельов А.О., знання з аналітики дозволяють підрозділам Національної поліції ефективніше протидіяти кримінальним правопорушенням [4, с. 67], якщо під час такої протидії поліцейськими враховуються визначені тактичні особливості [5, с. 149-152; 9].

Інформаційні ресурси науково-технічної інформації – рушійна сила прогресу – законом визначено як "систематизоване зібрання науковотехнічної літератури і документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксовані на паперових чи інших носіях" [6, с.34].

У своїй діяльності кримінальні аналітики користуються Єдиними та

Державними реєстрами, відомчими базами даних та програмним забезпеченням, а саме: ІТС "ІПНП", інтегрованою міжвідомчою автоматизованою системою "Аркан", Єдиним державним реєстром судових рішень, Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань, Державним реєстром речових прав на нерухоме майно, Державним реєстром актів цивільного стану, ЄІАС УМП, загальнообласною системою відеоспостереження "Безпечна Львівщина", геопорталом «Ліси України», Єдиним державним реєстром транспортних засобів та їх власників, реєстр посвідчень водія національної автоматизованої інформаційної системи, Єдиним державним реєстром довіреностей, банком даних Інтерполу по технології «Find» підсистеми: особи, транспортні засоби, втрачені (загублені) проїздні документи, ЄРДР аналітикою. Окрім цього, на озброєнні в працівників кримінального аналізу є понад 50 інформаційно-пошукових ресурсів, які знаходяться у відкритому доступі та сприяють ідентифікації та пошуку осіб, котрі причетні до збройної агресії в Україні та вчинення воєнних злочинів.

Зокрема, під час проведення аналітичної та інформаційно-пошукової роботи, на постійній основі використовуються наявні у підрозділі програмно-пошукові продукти, аналітичні онлайн-системи, сервери керованих даних, платформи та інше спеціалізоване програмне забезпечення, зокрема *YouControl, Clearview Al, Big Data People (Artellence), та спеціалізований інформаційний сервіс програмно-пошуковий модуль «Face-check».*

Значна увага до кримінального аналізу є ключовою у сучасній правоохоронній діяльності, так як, він визначає стратегію та тактику боротьби з злочинністю. Враховуючи нові форми та характер злочинності, аналіз дозволяє оперативно виявляти нові схеми злочинів, ефективно розслідувати злочини та прогнозувати можливі злочинні дії. Кримінальний аналіз залишається важливим інструментом для забезпечення безпеки та боротьби зі злочинністю в надзвичайних умовах. Використання різноманітних методів аналізу, таких як аналіз кримінальної статистики, картографічний аналіз, аналіз зв'язків, а також використання автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних дозволяє оперативно реагувати на злочинність та запобігати можливим загрозам у період воєнних дій.

Список використаних джерел

1. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

2. K. Gallagher, J. Wartell, S. Gwinn, G. Jones, & G. Stewart (eds.) (2017). Exploring crime analysis: Readings on essential skills (3rd ed.). International Association of Crime Analysts. Overland Park, KS.

3. Застосування комп’ютерних технологій в Національній поліції : навч. посіб. / І.В. Краснобрижий, С.О. Прокопов, Е.В. Рижков – Дніпро : ДДУВС, 2017. – 161 с.

4. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в

Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи No228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с.63-67.

5. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, No2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

6. Партико З.В. Теорія масової інформації та комунікації/ З. В. Партико.– Львів: Афіша, 2008.– 290с.

Оксана Пчеліна,
професор кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

В умовах збройного конфлікту, який триває в Україні, питання документування та розслідування воєнних злочинів набуває особливої актуальності. Науковці та практики сходяться на думці, що використання відкритих джерел є критично важливим для забезпечення прозорості та точності під час збору доказів. Відкриті джерела, зокрема медіа, соціальні мережі й т. п., можуть стати невід'ємною складовою процесу розслідування, допомагаючи встановити правду про події та причетних осіб. При цьому, як зазначає представник Національного координаційного центру кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України, «в Україні державно-приватне партнерство у сфері кібербезпеки зазнало значного розвитку в умовах повномасштабного вторгнення рф. Документування безпрецедентної кількості воєнних злочинів стало надзвичайно важливим завданням, яке неможливо виконати без підтримки приватного сектору та використання електронних доказів. Особливо вагомими є об'єднання зусиль у галузі OSINT, збереження й аналітики даних та цифрової експертизи» [1]. Тому використання відкритих джерел є одним із ефективних способів збирання доказів, а значить і доказування загалом, у кримінальних провадженнях про воєнні злочини.

Зокрема, як зазначає В.В. Тимошко, «українські поліцейські, зокрема працівники органу досудового розслідування, з метою оптимізації досудового розслідування воєнних злочинів та підвищення продуктивності збирання доказів «під час активної фази війни» виробили прийоми та алгоритми дій, які пов'язані «з використанням усіх новітніх можливостей та технологій». Як указує науковець, «з метою ідентифікації осіб, які вчиняють воєнні злочини в Україні, Національною поліцією здійснюється: розпізнавання злочинців за допомогою систем, які включають в себе мережу з понад 30 мільярдів зображень облич, отриманих з відкритих джерел в мережі інтернет; верифікація воєнних злочинців у соціальних мережах, в тому числі за допомогою інструментів пошуку аккаунтів

соцмереж по фото Clearview та інструменту ідентифікації в соцмережах Artellence; <...> проведення OSINT досліджень (фото-відео матеріали, отримані в глобальній мережі)» [2, с. 310; 3].

Зважаючи на вищенаведені обставини, не можна оминути увагою питання про пошук важливої для досудового розслідування інформації у відкритих джерелах і її фіксування за універсальними принципами Протоколу Берклі. Останній є рекомендаційним документом, який «у 2020 році представили Центр прав людини Університету Берклі в Каліфорнії та Офіс Верховного комісара ООН з прав людини. Він окреслює мінімальні стандарти для пошуку, збирання, зберігання, перевірки та аналізу відкритих джерел <...> Закріплені стандарти є основою будь-якого OSINT-проєкту, тобто розвідки на основі відкритих джерел» [4]. Більше за все, «на практиці Протоколом Берклі уже зараз керуються Офіс Генерального прокурора разом з українськими та міжнародними партнерами під час збору доказів про злочини російської армії (https://warcrimes.gov.ua/), а також відома організація Bellingcat, котра веде спеціальний портал воєнних злочинів Росії в Україні https://bit.ly/3tvHMvb» [4].

Зокрема, як указують представники Ради Європи, «збір і документування ймовірних воєнних злочинів і злочинів проти людяності, скоєних під час російської збройної агресії в Україні, з використанням даних з відкритих джерел потребує належної спроможності та ресурсів». Тобто «докази з відкритих джерел можуть стати допустимими доказами під час розгляду справ у судовому порядку за умови використання та дотримання належних процесуальних повноважень і практичних інструментів. Будапештська конвенція Ради Європи, зокрема стаття 32, передбачають можливості залучення до кримінальної справи розвідувальних даних із відкритих джерел та інформації з іноземних джерел. Існують проблеми з інтерпретацією інформації з відкритих джерел та її використанням як електронних доказів. Повна реалізація процедурних повноважень, зокрема положень щодо збереження та створення даних, уже доступна в рамках Будапештської конвенції та може допомогти ці проблем розв’язати» [5].

Так, одним із важливих елементів «розслідування дій російських військових в Україні є робота з даними з відкритих джерел або так звані OSINT-дослідження (англ. Open Source Intelligence – розвідка на основі відкритих джерел)» [6]. В умовах тотальної діджиталізації всіх сфер суспільного життя цілком логічним є те, що кримінальна протиправна діяльність також знаходить своє відображення не тільки в матеріальній обстановці, а й у цифровому просторі. Не є виключенням з цього правила і воєнні злочини. Тому під час їх досудового розслідування варто значну увагу приділяти збиранню доказів на платформах із відкритими даними. Як відомо, «у різних частинах світу популярні різні соціальні мережі. Тому для початку важливо зрозуміти, які види інформації з відкритих джерел реально знайти та як працюють пошукові функції соцмереж, яким віддають перевагу місцеві. Наприклад, у війні в Україні найпоширенішою платформою виявився телеграм, де можна знайти повідомлення, фото й відео, опубліковані свідками, військовими й чиновниками. Актуальну інформацію про війну та її окремі інциденти можна знайти за ключовими словами англійською, українською й російською. В українських містах і містечках створено телеграм-

канали, які виконують роль агрегаторів для поширення контенту місцевими жителями. <...> деякі з цих локальних каналів позначено як ботів або потенційні канали російської дезінформації. Використовуючи такі місцеві канали-агрегатори <...> змогли зібрати й верифікувати велику кількість відео та фотографій із убитими або пораненими цивільними, знищеною цивільною інфраструктурою й залишками боєприпасів» [6].

Наприклад, у кримінальному провадженні № 42021010000000005 під час досудового розслідування з метою збирання достатньої доказової бази було проведено огляд Інтернет-ресурсу «официальный портал «Правительство Республики Крым», в ході якого встановлено, що «кожного року т. зв. «Головою Республіки Крим» ОСОБА_12 видається указ щодо створення призовних комісій та забезпечення призову до ЗС РФ на території «Республіки Крим». Згідно з цим указом, голови муніципальних утворень спільно з військовими комісарами та т. зв. «МВС Республіки Крим» мають забезпечувати явку мешканців «Республіки Крим» на призовні пункти для проходження комісій, а у разі ухилення – розшук та затримання громадян, які ухиляються від призову та проходження військової служби в ЗС РФ. Так, наявний указ т. зв. «Голови Республіки Крим» від 27.03.2019 № 122-у, яким ОСОБА_4 включено до складу резервної призовної комісії міського округу Феодосія на посаду заступника голови комісії як т. зв. «старшого помічника військового комісару АДРЕСА_1 та Кіровського району Республіки Крим». Надалі оглядом встановлено, що указом т. зв. «Голови Республіки Крим» від 03.04.2020 № 93-у ОСОБА_4 також включено до складу резервної призовної комісії міського округу Феодосія на посаду заступника голови комісії як т. зв. «старшого помічника військового комісару АДРЕСА_1 та Кіровського району Республіки Крим»». За результатами проведеного огляду складено відповідний протокол, який «містить 16 знімків екрану комп'ютера (скріншотів) та щодо покроковості отриманої інформації про ОСОБА_4, що є у вільному доступі, зокрема поширених на ресурсах окупаційної влади» [7].

Отже, використання відкритих джерел при документуванні та розслідуванні воєнних злочинів є критично важливим для забезпечення збору доказів як невід'ємного елементу процесу доказування в кримінальному провадженні. В умовах збройного конфлікту, що триває в Україні, ці джерела допомагають встановити правду про події та причетних осіб, сприяючи об'єднанню зусиль державного і приватного секторів у галузі кібербезпеки та OSINT. Протокол Берклі забезпечує стандарти для пошуку, збирання, зберігання, перевірки та аналізу даних, що допомагає українським та міжнародним організаціям ефективно фіксувати воєнні злочини. Збір доказів за допомогою соціальних мереж та інших відкритих платформ стає невід'ємною частиною досудового розслідування, що дозволяє верифікувати інформацію та залучати її як допустимі докази в кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. НКЦК спільно з Радою Європи провели форум щодо електронних доказів та OSINT у контексті документування воєнних злочинів рф. *Рада*

національної безпеки і оборони України. URL: https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/7025.html.

2. Тимошко В.В. Використання спеціальних знань під час документування та розслідування воєнних злочинів. *Вісник кримінологічної асоціації України.* 2024. № 1 (31). С. 307–314. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.25.

3. Поліцейські представили результати розслідування воєнних злочинів в Україні на щорічному засіданні експертів в Гаазі. *Національна поліція України: офіційний вебпортал.* URL https://www.npu.gov.ua/news/politseiski-predstavyly-rezultaty-rozsliduvannia-voiennykh-zlochyniv-v-ukraini-na-shchorichnomu-zasidanni-ekspertiv-v-haazi.

4. Протокол Берклі: як відкриті джерела допомагають притягнути росію до відповідальності. *Центр демократії та верховенства права.* URL: https://cedem.org.ua/news/protokol-berkli/.

5. Електронні докази воєнних злочинів і роль журналістів, медіа та соціальних медіа. *Офіс Ради Європи в Україні.* URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/electronic-evidence-of-war-crimes-and-the-role-of-journalists-media-and-social-media.

6. Розслідування воєнних злочинів: Пошук у відкритих джерелах. *Global Investigative Journalism Network.* URL: https://gijn.org/ua/resurs-ua/rozsliduvanna-voennih-zlociniv-posuk-u-vidkritih-dzerelah/.

7. Вирок Дарницького районного суду міста Києва від 24.04.2023. Справа № 753/14148/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110409601.

Людмила Рибальченко,
доцент кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій
Університету митної справи та фінансів,
к.е.н., доцент,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0413-8296

Сумовський Олександр
студент Університету митної справи та фінансів
кафедра кібербезпеки та інформаційних технологій

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Кіберзлочинність є одним із найбільш актуальних викликів цифрової епохи. Зі зростанням використання інформаційних технологій, злочинці отримали нові можливості для реалізації незаконної діяльності. У сучасному світі кіберзлочини набувають різноманітних форм, що вимагає вдосконалення методів їх запобігання та протидії.

Сучасна кіберзлочинність охоплює широкий спектр незаконної діяльності, що становить серйозну загрозу як для окремих користувачів, так і для цілих організацій. Однією з найпоширеніших форм є фінансові кіберзлочини, які

включають крадіжку банківських даних, шахрайство з платіжними картками та фішингові атаки, спрямовані на викрадення конфіденційної інформації.

Окрему небезпеку становить кібертероризм, який спрямований на дестабілізацію суспільства через атаки на критично важливу інфраструктуру. Зловмисники використовують шкідливе програмне забезпечення для завдання шкоди державним установам, банкам та іншим стратегічним об'єктам [8].

Серед найпоширеніших загроз є також шкідливе програмне забезпечення, яке включає віруси, трояни та програми-вимагачі. Вони можуть заблокувати доступ до важливих файлів або повністю паралізувати роботу комп'ютерних систем, вимагаючи викуп за їх відновлення.

Не менш небезпечними є атаки на інформаційні системи, що передбачають DDoS-атаки, злом акаунтів і несанкціонований доступ до баз даних. Такі дії можуть призвести до витоку персональної інформації, фінансових втрат або навіть компрометації важливих державних ресурсів.

Кіберзлочинці часто застосовують методи соціальної інженерії, використовуючи людський фактор для отримання конфіденційних даних. Вони маніпулюють довірою користувачів, змушуючи їх добровільно розкрити важливу інформацію або встановити небезпечне програмне забезпечення.

Ще однією серйозною проблемою сучасного цифрового середовища є кібербулінг і цифрове переслідування. Анонімність інтернету дає змогу зловмисникам залякувати, шантажувати або переслідувати інших людей, що може мати серйозні психологічні наслідки для жертв.

Кіберзлочинці використовують широкий арсенал методів для досягнення своїх злочинних цілей, застосовуючи як технічні засоби, так і психологічні маніпуляції. Одним із найпоширеніших інструментів є ботнети — мережі заражених пристроїв, які зловмисники використовують для масових атак, зокрема DDoS-атак, що можуть паралізувати роботу цілих серверів та онлайн-платформ [3].

Широко застосовується і викрадення персональних даних за допомогою фішингових сайтів та електронних листів, які імітують легітимні сервіси, змушуючи жертву вводити паролі, банківські реквізити чи іншу конфіденційну інформацію. Ще одним методом є експлуатація вразливостей у програмному забезпеченні, що дозволяє зловмисникам отримувати несанкціонований доступ до систем і баз даних, часто без відома власників.

Крім технічних засобів, кіберзлочинці активно використовують соціальну інженерію. Маніпулюючи людською довірою, вони змушують жертв самостійно передавати їм важливу інформацію або виконувати дії, які відкривають доступ до даних чи мереж.

Окреме місце у сфері кіберзлочинності займає даркнет — анонімний сегмент інтернету, де відбувається торгівля викраденими даними, купівля заборонених товарів і фінансування незаконної діяльності. Така прихована інфраструктура значно ускладнює відстеження злочинців і робить боротьбу з кіберзлочинністю ще складнішою.

Акцентуючи увагу на правові аспекти боротьби з кіберзлочинністю, необхідно зазначити, що у більшості країн світу діють закони, спрямовані на

боротьбу з кіберзлочинністю. В Україні до таких нормативно-правових актів належать:

- Кримінальний кодекс України, статті 361-363 (відповідальність за несанкціоноване втручання в інформаційні системи, несанкціоноване розповсюдження інформації) [2];
- Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [1];
- Міжнародні угоди, зокрема Будапештська конвенція про кіберзлочинність;
- Закон України «Про електронні комунікації», що регламентує правила безпеки цифрових даних та інші.

Запобігання кіберзлочинності вимагає комплексного підходу, що поєднує технічні засоби та підвищення обізнаності користувачів. Одним з ключових заходів є використання багатофакторної автентифікації, яка значно ускладнює несанкціонований доступ до облікових записів. Важливу роль відіграє регулярне оновлення програмного забезпечення, адже воно дозволяє усувати вразливості, що можуть бути використані зловмисниками.

Навчання працівників безпечній роботі в мережі, допомагає запобігти атакам, заснованим на соціальній інженерії. Крім того, необхідно використовувати сучасні засоби кібербезпеки, зокрема антивірусні програми, брандмауери та системи виявлення вторгнень, які захищають від шкідливих програм і несанкціонованих спроб доступу.

Для забезпечення конфіденційності комунікацій доцільно застосовувати VPN та шифрування даних. Додатковим рівнем захисту є регулярне створення резервних копій важливої інформації, що дозволяє швидко відновити дані у разі атаки чи технічного збою.

Щодо міжнародного співробітництва в боротьбі з кіберзлочинністю, то з огляду на глобальний характер кіберзлочинності, боротьба з нею потребує тісної співпраці. До основних міжнародних організацій, що займаються кібербезпекою, належать [5]:

- Європол та Інтерпол – координують міжнародні операції з виявлення кіберзлочинців;
- ФБР та АНБ (США) – здійснюють глобальні розслідування кібератак;
- ENISA (Агентство ЄС з кібербезпеки) – розробляє стратегії безпеки в цифровій сфері;
- ООН – займається створенням нормативних документів для міжнародного регулювання кіберпростору.

Таким чином, кіберзлочинність є серйозною загрозою для глобальної безпеки. Для ефективної протидії необхідно поєднувати правові, технічні та організаційні заходи. Удосконалення законодавства, підвищення рівня кібергігієни серед користувачів та впровадження передових технологій кіберзахисту дозволять значно знизити рівень кіберзлочинності у сучасному світі. Крім того, міжнародне співробітництво відіграє ключову роль у запобіганні транснаціональним кіберзлочинам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 14.03.2025).
2. Кримінальний кодекс України, статті 361-363. URL:
3. Budapest Convention on Cybercrime, Council of Europe, 2001. URL: https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention(дата звернення: 15.03.2025).
4. Symantec Threat Report 2024. URL: https://www.symantec.broadcom.com/(дата звернення: 15.03.2025).
5. ENISA – European Union Agency for Cybersecurity: Annual Threat Landscape Report, 2023. URL: https://www.enisa.europa.eu/ (дата звернення: 16.03.2025).
6. Закон України «Про електронні комунікації». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text(дата звернення: 16.03.2025).
7. Europol: Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2023. URL: https://www.europol.europa.eu/(дата звернення: 17.03.2025).
8. Interpol: Cybercrime Trends Report 2024. URL: https://www.interpol.int/ (дата звернення: 17.03.2025).

Катерина Биндюк,
студентка 1 курсу магістратури
Державного торговельно-економічного університету

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Аналізуючи кількість новин, які пов’язані з розвитком штучного інтелекту (Artificial Intelligence), можна зробити висновок, що ця сфера набирає все більше і більше обертів. Сьогодні, ми активно використовуємо у своєму житті технології ШІ, наприклад через: голосових помічників, переклади та текстові технології, розумні рекомендації, соціальні мережі, контент, автоматизацію навчання чи роботи, безпеку, здоров’я та спорт, автомобілі та транспорт, цей перелік можна продовжувати і далі, адже штучний інтелект проник у наше повсякденне життя, що робить його зручнішим та комфортнішим. Поряд з цим, на сьогодні спостерігається активне використання ШІ також і в інших сферах функціонування суспільства, як-от у правоохоронних та судових системах України, Франції, Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Аргентин, Китаю тощо, які з мають можливість з математичною точність спрогнозувати відсоток вірогідності судового рішення за відповідним алгоритмом, що допомагає приймати судові рішення у провадженнях [1, с. 46].

Використання штучного інтелекту є важливим кроком у діджиталізації та покращенні роботи судових систем всього світу, але разом з позитивними наслідками воно призводить до зловживань та порушень, у зв’язку з цим 3-4

грудня 2018 року у Страсбурзі було прийнято Європейську етичну хартію по використанню штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі, яка частково врегульовує використання ШІ. Метою Хартії є підвищення ефективності та якості здійснення правосуддя через використання створених алгоритмів, призначених для обробки судових рішень та даних, які б при цьому забезпечували дотримання основних прав і свобод, що передбачені Європейською конвенцією з прав людини та Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних. Відповідно до даного нормативно-правового акту, штучний інтелект розглядається як комплекс наукових методів, теорій та технологій, метою яких є відтворення здібностей людини машинізованими системами. Важливим інструментом Етичної хартії є закріплення п'яти принципів використання ШІ під час здійснення правосуддя, а саме:

– принцип дотримання основних прав людини при використанні ШІ;

– принцип недискримінації, а саме запобігання розвитку будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб;

– принцип якості та безпеки, який стосується обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі;

– принцип "під контролем користувача" (under user control);

– принцип прозорості, неупередженості та справедливості [2].

Як ми бачимо дані принципи корелюються з засадами кримінального провадження визначені Главою 2 Кримінально процесуального кодексу України [3], що дозволяє використовувати технічні алгоритми реалізації штучного інтелекту у кримінальному провадженні.

Відповідно до стадій, які передбачені КПК України та наявного міжнародного досвіду використання алгоритмів штучного інтелекту в кримінальному судочинстві найчастіше використовується:

1) задля попередження кримінальних правопорушень;
2) на стадії досудового розслідування;
3) на стадії судового розгляду [4, с. 555].

На сьогодні правоохоронними органами активно використовується штучний інтелект для попередження кримінальних правопорушень. Так, у зв'язку з активним розвитком технологій збільшився відсоток кримінальних правопорушень у цифровій сфері, таких як кібератаки, кібертероризм та кіберекстремізм. За допомогою використання елементів та технологій штучного інтелекту у своїй діяльності відповідні органи запобігають вчиненню злочинів шляхом вчасного виявлення та попередження атаки на охоронювані об'єкти, а також автоматичного пошуку вірусів та "шкідливих" програм [5, с. 128].

Використання ШІ через застосування безпілотних літальних апаратів, адже технічні можливості БПлА дозволяють оперативним підрозділам попереджати вчинення кримінальних правопорушень шляхом повітряного патрулювання об'єктів магістрального трубопроводу та залізничного транспорту [6, с. 25]. За допомогою безпілотників можна також виявляти незаконні вирубки лісу, фіксувати незаконний видобуток корисних копалин тощо [5, с. 128], це все сприяє збереженню лісів, корисних копалин та дотриманню правопорядку.

Різниця використання ШІ правоохоронними органами на стадії досудового розслідування полягає у тому, що у відповідних органів уже є інформація про вчинення кримінального правопорушення, у свою чергу це потребує подальшого аналізу великого обсягу інформації. Серед переваг використання технологій штучного інтелекту на даній стадії кримінального провадження є покращення швидкості та точності досудових розслідувань, наприклад автоматичне розпізнавання облич та транспортних засобів на відео.

Правоохоронні органи тривалий час у своїй діяльності використовують програмні комплекси, які дозволяють автоматично розпізнавати обличчя та порівнювати їх з наявними даними у базі. Завдяки використанню технологій, що грунтуються на індексуванні біометричних даних параметрів обличчя, досягається висока точність розпізнавання. Станом на січень 2024 року задля безпеки українського народу у межах регіональних систем відеоспостереження та відеоаналітики функціонувало більш ніж 50,6 тисяч відеокамер, з яких 7 191 камера була облаштована функцією розпізнавання обличчя, номерних знаків та авто за кольором й маркою, при цьому в майбутньому планується збільшення таких систем [7]. Тут варто зазначити, що слідчі органи мають відкритий доступ до відповідних баз даних, що відіграє суттєву роль у попередженні, відверненні та подальшому розслідуванні кримінальних правопорушень, а також встановленні місця знаходження осіб, які були оголошені у розшук [5, с. 128].

Використання штучного інтелекту на етапі судового розгляду більшою мірою полягає в автоматизації рутинних завдань. Так, прикладом є впровадження в Україні Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) [4, 556], яка передбачає заповнення шаблонів для подачі певних процесуальних документів, які знаходяться в системі (наприклад, заява про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду).

Наступним використанням певних алгоритмів ШІ на стадії судового розгляду можна розглянути приклад прогнозування індивідуальної чи колективної поведінки в майбутньому (ризику скоєння ними злочину чи рецидиву), визначення вразливих до злочинів локацій та ухвалення рішень щодо осіб (притягнення до відповідальності, засудження чи пробацію) [8, с. 4].

Отже, враховуючи вищезазначене, використання штучного інтелекту в кримінальному провадженню набирає обертів, адже використання сучасних технологій дозволяє як запобігти вчиненню злочину, так і покращити роботу правоохоронних органів на кожній стадії кримінального провадження. Проте, відповідно до даних респондентів дослідження “Перспективи та межі використання штучного інтелекту в кримінальному процесі” вважають допустимим використанням ШІ в кримінальному судочинстві під час розгляду справ, що стосуються кримінальних проступків у спрощеному порядку розгляду, фінансових злочинів та воєнних злочинів, у той час як категорично недопустимим використанням ШІ вважається у злочинах, що стосуються домашнього насильства та інших кримінальних злочинів [9, с. 39]. З цього випливає, що штучний інтелект займає своє почесне місце на різних стадіях кримінального провадження, проте на сьогодні не вважається допустимим

використання інноваційних технологій під час розгляду справ тих, що стосуються домашнього насильства, вбивства та інших.

Список використаних джерел

1. Плахотнік О. Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства 4/2019. с. 45-57. 2019. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2019_PLAKHOTNIK.pdf
2. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment: European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). p. 79. 2018. URL: https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n430
4. Демура М., Клепка Д. Перспективи застосування штучного інтелекту у галузі кримінального судочинства. Юридичний науковий електронний журнал №5/2022. 2022. с. 554-558. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/133
5. Черевко К. Штучний інтелект як інструмент протидії злочинності. Вісник кримінологічної асоціації України. № 1(28). с. 124-133. 2023. URL: https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/download/43/20/11
6. Особливості застосування безпілотних літальних апаратів органами та підрозділами поліції. с. 72. 2022. URL: https://www.navs.edu.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-laborator/lab_nni2/2023/metod_bpla.pdf
7. Мамченко Н. В Україні запускають Єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки, у тому числі - розпізнавання обличчя. Судово-юридична газета. Публікації. 2024. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/290740-v-ukraine-zapuskayut-edinuyu-sistemu-videomonitoringa-sostoyaniya-publichnoy-bezopasnosti-v-tom-chisle-raspoznavanie-litsa
8. Automatic Injustice: the use of artificial intelligence & automated decision-making systems in criminal justice in Europe. Fair Trials. с. 47. 2021. URL: https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/Automating_Injustice.pdf
9. Перспективи та межі використання штучного інтелекту в кримінальному процесі. Fama.Agency. с. 56. 2024. URL: https://dc.org.ua/uploads/material/ai.pdf

Вергун Дмитро,
курсант Донецького державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Ольга Габорець,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Сучасний збройний конфлікт, спричинений агресією російської федерації проти України, супроводжується масовими порушеннями норм міжнародного гуманітарного права, які кваліфікуються як воєнні злочини. У цьому контексті зростає необхідність не лише оперативного реагування, але й системного та достовірного документування злочинних дій. Вирішальну роль у цьому процесі відіграють цифрові технології, які дозволяють ефективно фіксувати, зберігати, перевіряти та аналізувати інформацію, що має значення для кримінального провадження та подальшого судового розгляду як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Згідно з положеннями міжнародного права, зокрема Римського статуту Міжнародного кримінального суду, воєнні злочини охоплюють серйозні порушення законів і звичаїв ведення війни, включаючи умисні вбивства цивільних осіб, тортури, депортацію населення, умисне знищення майна, напади на гуманітарну інфраструктуру та багато інших форм агресії. Попри те, що Україна досі не ратифікувала Римський статут, вона визнає юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, вчинених на її території. При цьому національне законодавство також передбачає відповідальність за дії, що мають ознаки воєнних злочинів, зокрема відповідно до статей 438, 442, 433, 434, 435 Кримінального кодексу України [1].

Цифрові технології стали інструментом не лише інформаційного супроводу воєнних дій, а й важелем правосуддя. Розвиток електронних засобів фіксації, зокрема мобільних пристроїв, дронів, систем відеоспостереження, супутникової зйомки та аналітичних платформ, суттєво розширив можливості слідства та судово-експертних установ. До основних цифрових джерел доказів належать: відеозаписи й фотографії подій, зібрані очевидцями; геолокаційні дані, що підтверджують місце і час злочину; метадані цифрових файлів, що дозволяють визначити достовірність джерела інформації; електронні документи (зокрема перехоплення військових наказів і комунікацій); а також медичні електронні звіти про тілесні ушкодження постраждалих. Значну роль у верифікації подібної інформації відіграє цифрова криміналістика, яка дозволяє не лише підтверджувати автентичність матеріалів, але й аналізувати їх у контексті загальної картини подій.

Особливого значення в умовах гібридної війни набули технології відкритої розвідки (OSINT), які базуються на зборі та аналізі інформації з відкритих джерел, таких як соціальні мережі, новинні портали, відеохостинги, супутникові платформи та інші онлайн-ресурси. Становлення OSINT-спільнот в Україні стало важливим елементом цифрової оборони. Прикладом є діяльність аналітичної спільноти Molfar, яка займається збором доказів воєнних злочинів, верифікацією дезінформації та ідентифікацією учасників агресії. Ці ініціативи функціонують у межах чинного законодавства, не порушуючи прав на приватність та з дотриманням принципів етичності цифрових розслідувань. Залучення громадян до OSINT-досліджень посилює демократичний контроль за правосуддям і створює умови для формування цифрового громадянського суспільства.

Суттєву допомогу в акумуляції цифрових доказів надає офіційна платформа warcrimes.gov.ua, яка об'єднує зусилля державних інституцій, правозахисних організацій, журналістів та волонтерів. Через цю платформу збираються фото- та відеоматеріали, свідчення очевидців, документи та інші цифрові джерела, які в подальшому можуть бути використані для відкриття кримінальних проваджень та міжнародного переслідування злочинців. Технологічні рішення, впроваджені на цій платформі, забезпечують цілісність даних, можливість їх перевірки, верифікації й збереження для довготривалого використання.

Іншою важливою тенденцією є впровадження технологій тривимірного (3D) сканування об'єктів зруйнованої інфраструктури, що застосовуються експертними установами. Такі технології дозволяють відтворити місця обстрілів, вибухів та інших актів збройної агресії з високою точністю, що слугує потужним інструментом для подальшого кримінального аналізу. Водночас автоматизація процесів фіксації дозволяє значно скоротити час на проведення експертиз, зменшити участь людського ресурсу та мінімізувати ризики втрати даних.

Не менш важливим є формування належної цифрової культури серед учасників процесу доказування – від правоохоронців і прокурорів до цивільних свідків. Використання мобільних додатків для фіксації злочинів, автоматизованих чат-ботів для передачі інформації, застосування блокчейн-рішень для гарантування автентичності даних – усе це є свідченням глибокої трансформації системи правосуддя в умовах війни.

Узагальнюючи вищезазначене, слід підкреслити, що цифрові технології стали фундаментальним чинником у процесі фіксації воєнних злочинів. Вони не лише підвищують точність, оперативність і надійність доказової бази, але й створюють нову якість взаємодії між державою, громадськістю та міжнародними інституціями. Ефективне використання таких технологій у поєднанні з правовими механізмами забезпечує реальні перспективи для притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості. Український досвід у цьому напрямі може стати унікальним прикладом для інших держав, які зіштовхуються з викликами збройних конфліктів у цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14 (дата звернення: 22.03.2025)

Анатолій Дацько,
курсант 1 курсу факультету № 3 ДонДУВС,
рядовий поліції

науковий керівник: Артур Волобоєв,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії

PROGRAM-BASED APPROACH IN CRIMINAL POLICE ACTIVITIES UNDER MARTIAL LAW

The program-based method is an effective approach to planning and managing activities, based on setting clear goals and determining optimal ways to achieve them. This method is widely applied in various fields, including business, education, and government, ensuring a structured and goal-oriented approach to decision-making.

In the context of law enforcement, the use of specialized software plays a critical role in supporting the activities of the criminal police, particularly under martial law. During crises, such as armed conflicts, the need for rapid and accurate information management becomes even more pressing. Law enforcement agencies must be equipped with modern tools to efficiently collect, process, and analyze large volumes of data. The integration of law enforcement software solutions significantly enhances their ability to respond to security threats and maintain public order.

Specialized software applications designed for the criminal police facilitate the collection and processing of diverse data types, including criminal records, intelligence reports, and surveillance footage. These tools allow law enforcement officers to identify patterns, trends, and potential threats with greater accuracy. The speed and efficiency of data analysis improve strategic planning and enable proactive crime prevention.

Under martial law, security challenges escalate, requiring law enforcement to respond to heightened risks. The criminal police often face increased levels of organized crime, looting, terrorism, and other threats to public safety. In such conditions, the ability to rapidly gather and analyze intelligence is indispensable for maintaining stability. Specialized software enables law enforcement to track criminal activities, coordinate operations, and share crucial information across agencies in real-time.

The advantages of employing a program-based approach in police work include:

1. Enhanced information processing – Advanced software solutions enable law enforcement to collect and analyze data more efficiently than traditional methods, ensuring informed decision-making.
2. Expanded intelligence databases – The integration of digital tools allows for the continuous expansion of databases containing critical information about criminal elements and their networks, both nationally and internationally.
3. Improved public safety – Real-time access to structured data helps officers identify threats faster and implement preventive measures effectively.
4. Optimized police operations – A systematic, software-based approach enhances planning and resource allocation, minimizing procedural inefficiencies.
5. Reduced risk of errors – Automated data processing decreases the likelihood of errors and overlooked critical information, ensuring accuracy in law enforcement operations.
6. Increased mobility and responsiveness – Real-time data sharing capabilities allow for swift responses to emerging threats and improved coordination among agencies.

Additionally, integrating targeted software solutions strengthens intelligence-sharing mechanisms and fosters collaboration among law enforcement agencies. Effective communication and coordination between agencies are crucial in crisis situations, enabling a swift and well-orchestrated response to security threats.

In conclusion, the application of specialized software in the operational framework of the criminal police under martial law is not merely an enhancement but a necessity. The ability to systematically collect, process, and analyze data ensures more effective crime prevention and response strategies. As security challenges evolve, law enforcement agencies must continue to adopt innovative digital tools to uphold law and order. The targeted software approach serves as a cornerstone for modern policing, reinforcing public safety and operational efficiency in times of crisis.

Тетяна Журавльова,
здобувач вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Тетяна Хорольська,
здобувач вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: **Вадим Коломієць,**
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
капітан поліції

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасні технології відіграють ключову роль у забезпеченні громадської безпеки та ефективному виконанні завдань правоохоронних органів. Однією з таких інновацій є безпілотні літальні апарати (БПЛА), які активно впроваджуються у діяльність Національної поліції України. Використання БПЛА дозволяє підвищити рівень контролю за правопорядком, покращити реагування на надзвичайні ситуації, здійснювати аеророзвідку та моніторинг великих територій.

Сьогодні безпілотні літальні апарати широко застосовуються в різних напрямках поліцейської діяльності. Одне з основних завдань – це забезпечення громадської безпеки під час масових заходів: спортивних змагань, концертів, політичних акцій. Завдяки можливості спостереження з висоти, дрони дозволяють поліцейським оперативно виявляти осередки напруженості чи конфліктів серед натовпу та вживати запобіжних заходів [1, с.477]. Крім того, БПЛА активно використовуються для патрулювання важкодоступних або небезпечних територій, таких як ліси, гірські райони, кордони та інші зони, де традиційні методи спостереження є менш ефективними. Це особливо актуально під час пошуково-рятувальних операцій, коли швидке виявлення зниклих осіб або підозрюваних може мати критичне значення. Також дрони стали незамінним інструментом у боротьбі зі злочинністю. Вони дозволяють фіксувати

правопорушення у реальному часі, документувати незаконну діяльність, а в деяких випадках – навіть запобігати злочинам завдяки швидкому реагуванню поліції. Наприклад, під час проведення спецоперацій БПЛА можуть виконувати функції розвідки, забезпечуючи оперативний штаб важливою інформацією про місце події та можливі загрози. Ще один важливий напрямок – моніторинг дорожньої ситуації та контроль за дорожнім рухом. За допомогою БПЛА можна швидко визначати місця утворення заторів, виявляти місця аварій, фіксувати грубі порушення правил дорожнього руху. Це дозволяє оперативно реагувати та усувати проблеми, підвищуючи безпеку на дорогах. Окрім цього, БПЛА у сфері безпеки дорожнього руху можна застосовувати для фіксування місця вчинення ДТП. Дослідженням ефективності такого методу займалась Атаманенко Ю.Ю., яка зауважила, що «…основні переваги запатентованого способу (тобто за допомогою БПЛА) порівняно з традиційними: можливість автоматизувати процес фіксування ДТП; роздільна здатність фотографічної апаратури дозволяє отримати плановий аерофотознімок; немає необхідності облаштовувати злітно-посадкову смугу та припиняти транспортний потік; матеріали фотознімання дають змогу підвищити достовірність, детальність і точність знімання у важкодоступних місцях; цей спосіб дозволить відмовитися від застосування неефективних, застарілих та дорогих стандартних методів; матеріали аерознімання можуть бути використані під час оформлення документів ДТП; матеріали знімання можуть зберігатися в електронних базах правоохоронних органів країни» [2]. Відтак, можливим є спостереження за допомогою БПЛА під час поліцейських спецоперацій – обшуків, рейдів, зачисток будівель тощо. Завдяки дронам поліцейські отримують «погляд із висоти» у режимі реального часу, що дозволяє координувати та планувати свої дії. У випадках контакту з озброєними бандитами чи в ситуаціях із заручниками, безпілотник може спостерігати загрози із безпечної відстані, дозволяючи правоохоронним органам на місці діяти з більшою безпекою, надає правоохоронним органам інструменти, необхідні для належного реагування на надзвичайні ситуації, коли ситуаційна обізнаність є ключовою [3].

Крім правоохоронної діяльності, безпілотні літальні апарати також відіграють важливу роль у сфері екологічного моніторингу та контролю за дотриманням природоохоронного законодавства. Зокрема, вони використовуються для виявлення незаконних вирубок лісів, стихійних звалищ, забруднення водних ресурсів, а також для контролю за діяльністю промислових підприємств, що можуть порушувати екологічні норми. Використання БПЛА у цьому напрямку дозволяє значно скоротити витрати на перевірки, оскільки дає змогу здійснювати дистанційний огляд територій без залучення великої кількості персоналу.

Системи відеоспостереження на базі БПЛА є сучасними засобами контролю, виявлення, спостереження і фіксації інформації. Зазначені комплекси є мобільними, простими в управлінні. Тактико-технічні характеристики дронів дозволяють розгортати їх як на відкритій місцевості, так і в населених пунктах. Експлуатація дронів можлива в денний і нічний час, цілодобово або в змінному режимі. БПЛАможуть ефективно застосовуватися у проведенні культурно-

масових, суспільно-політичних і спортивних заходів, а також для припинення масових заворушень. Висотний відеоконтроль дає змогу одночасно охопити площу розміром до 15 км, своєчасно виявляти місця виникнення конфліктів, вчинення протиправних дій і оперативно управляти наземними нарядами поліції. Це надає можливість керівнику операції об'єктивно оцінювати ситуацію і оперативно приймати рішення щодо управління силами і засобами поліції для припинення правопорушень [4]. Важливим аспектом впровадження БПЛА в роботу Національної поліції є питання правового регулювання. Використання дронів має відповідати чинному законодавству та міжнародним стандартам, зокрема щодо захисту персональних даних, дотримання прав громадян та регулювання повітряного простору. Тому необхідним є подальший розвиток нормативно-правової бази, яка визначатиме порядок експлуатації безпілотних літальних апаратів у правоохоронній діяльності.

Отже, використання безпілотних літальних апаратів у діяльності Національної поліції України є важливим кроком у підвищенні ефективності правоохоронної системи. БПЛА дозволяють оперативно реагувати на надзвичайні ситуації, здійснювати моніторинг громадського порядку, покращувати криміналістичні розслідування, а також забезпечувати контроль за дотриманням законодавства в екологічній сфері. Їх застосування сприяє зниженню рівня злочинності, покращенню дорожньої безпеки та підвищенню ситуаційної обізнаності правоохоронців під час спецоперацій. Водночас, попри значні переваги, використання БПЛА потребує подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, регулювання питань конфіденційності та захисту персональних даних, а також забезпечення належної підготовки персоналу. Технічне вдосконалення дронів та інтеграція їх у загальну систему правоохоронних органів відкривають нові можливості для забезпечення безпеки громадян та ефективної боротьби зі злочинністю. Таким чином, подальший розвиток технологій БПЛА в Національній поліції є перспективним напрямком, що потребує комплексного підходу та стратегічного планування.

Список використаних джерел

1. Берестенко, Д. О. "Розвиток та використання Національною поліцією технологій БПЛА." (2024).
2. Атаманенко Ю.Ю. Методика фіксування місця вчинення дтп за допомогою БПЛА: окремі аспекти вдосконалення. Правовий часопис Донбасу № 4 (77) 2021. URL : https://ljd.dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/01/24.-atamanenko.pdf.
3. Гребенюк А. М.; Рибальченко Л. В. Використання безпілотників для потреб поліції. Матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 28 листоп. 2019 р.). URL : https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/5024
4. Мовчан А.В., Мовчан М.А. Використання безпілотних літальних апаратів у діяльності правоохоронних органів. Соціально-правові студії. 2020. Випуск 3 (9). С. 104-110. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3244.

Мартанія Карлшталь,
курсантка третього курсу факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядова поліції

науковий керівник: Сергій Пекарський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ БІОМЕТРИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІЙ РОБОТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Для ефективної протидії кримінальним правопорушенням необхідне застосування результативних методів ідентифікації особи. Інформаційно-аналітична діяльність в оперативно-розшуковій діяльності сприяє систематизації та аналізу даних, що допомагає виявляти злочинців і запобігати злочинам. У зв'язку з розвитком біометричних технологій їх інтеграція в ОРД та досудове розслідування дозволяє підвищити точність ідентифікації осіб на основі фізіологічних та поведінкових характеристик. Відповідно використання біометричних даних у розслідуванні злочинів зменшує ризик помилкової ідентифікації та сприяє прискоренню збору доказової бази.

Отже, важливим завданням є вивчення особливостей застосування статичних і динамічних біометричних характеристик, таких як відбитки пальців, розпізнавання обличчя, клавіатурний почерк, голосова біометрія тощо, для встановлення особи та автоматизації процесів аналізу інформації. Необхідність інтеграції біометричних технологій у інформаційно-аналітичні системи правоохоронних органів з метою вдосконалення методів документування, збору доказів, оперативного пошуку та встановлення осіб в подальшому сприяє ефективному досудовому розслідуванню злочинів.

Інформаційно-аналітична робота в ОРД – це передбачена законодавством України й урегульована відомчими нормативними актами система заходів, спрямованих на збір, обробку, узагальнення, аналіз, зберігання та використання інформації, зокрема й обмеженого доступу, що має значення для вирішення завдань ОРД, в інтересах кримінального судочинства, безпеки громадян, суспільства і держави [1]. Організація протидії злочинній діяльності вимагає добування, аналітичної обробки та використання оперативно-розшукової інформації, отриманої, зокрема, із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Це дозволяє своєчасно запобігати, виявляти й нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам України. Відповідно, оперативні підрозділи Національної поліції повинні активно використовувати, в рамках чинного законодавства, негласні методи оперативно-розшукової діяльності та спеціальні засоби отримання інформації, документування фактів протиправної діяльності.

Систематизація оперативно-розшукової інформації є важливою складовою інформаційно-аналітичної роботи в ОРД. Вона передбачає впорядкування отриманих даних про протиправні дії осіб і груп за допомогою технічних і програмних засобів. Це дозволяє ефективно оцінювати, аналізувати та використовувати інформацію в ОРД і досудовому розслідуванні.

Інформаційно-аналітична діяльність в ОРД забезпечує ефективне виконання завдань через збір, обробку та аналіз даних з використанням сучасних технологій. Форма інформаційно-аналітичної роботи визначає її зовнішнє проявлення та організацію, а також спосіб її реалізації у часі і просторі. Це структурний аспект, що включає як внутрішню, так і зовнішню організацію всієї системи. Залежно від застосовуваних методів і технічних засобів, а також від характеру результатів, форма може змінюватися, відображаючи специфіку кожної окремої ситуації або сфери діяльності. Тобто форма визначає, як саме здійснюється інформаційно-аналітична робота та як її елементи взаємодіють між собою і з навколишнім середовищем. Біометрична ідентифікація є важливою складовою цього процесу, яка дозволяє швидко ідентифікувати осіб за унікальними даними, такими як відбитки пальців, розпізнавання обличчя, ДНК. Інтеграція біометричних технологій в автоматизовані системи сприяє точності та швидкості розшукової роботи, а також підвищує рівень безпеки громадян, суспільства і держави.

Ідентифікація особи працівником кримінальної поліції може здійснюватися за фізіологічними ознаками, що однозначно визначають людину. До таких ознак належать: портрет обличчя, відбитки пальців, особливості малюнка сітківки ока, райдужна оболонка ока, геометрична будова руки, рукописний почерк, клавіатурний та комп’ютерний почерк, голосова біометрія, характеристики і особливості мови.

Порядок впровадження та функціонування національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також визначає її структуру та призначення регулює Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1073 [2].

Під фіксацією біометричних даних (параметрів) особи визначається процес збору біометричних даних (параметрів) громадянина України, іноземця та особи без громадянства, внесення їх та зберігання у відомчих інформаційних системах суб’єктів національної системи [2].

Біометрична ідентифікація – це здійснення пошуку за принципом «один до багатьох» шляхом розпізнавання і зіставлення одного або двох біометричних даних (параметрів) особи з біометричними даними (параметрами) осіб у відомчих інформаційних системах суб’єктів національної системи [2].

Біометрична верифікація – це здійснення пошуку за принципом «один до одного» між біометричними даними (параметрами), отриманими від особи в даний момент, і біометричними даними (параметрами), наявними у відомчих інформаційних системах суб’єктів національної системи [2].

Технологічна інформація – це відомості (дані), що необхідні для

функціонування технічних засобів та програмного забезпечення системи в електронному вигляді [2].

Прикладний програмний інтерфейс – це користувацька комп'ютерна програма, що дає змогу вирішувати конкретні прикладні задачі користувача [2].

Національна система біометричної верифікації та ідентифікації – це автоматизована система, створена в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, за допомогою якої забезпечується встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, здійснення контролю за додержанням ними правил перебування на території України та виконання суб'єктами національної системи повноважень та завдань, визначених Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [2].

Для біометричної ідентифікації особи взаємодія суб'єктів національної системи здійснюється у формі запитів та відповідей у вигляді наборів даних, які можуть містити інформацію про: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності); дату народження; стать; місце народження; паспортний документ та його електронний вигляд; біометричні дані (параметри); перетин державного кордону; інші відомості [2].

Ефективність використання біометричних методів ідентифікації осіб в правоохоронній діяльності у рамках оперативно-розшукової діяльності досліджується сучасними науковцями [2]. Саме тому використання біометричних технологій, таких як відбитки пальців, розпізнавання обличчя, аналіз голосу, клавіатурний почерк та ДНК-ідентифікація, дозволяє значно підвищити точність встановлення особи, зменшити ризик помилкової ідентифікації та пришвидшити процес збору доказової бази. Інтеграція цих методів у інформаційно-аналітичні системи правоохоронних органів сприяє вдосконаленню кримінального аналізу та оперативного пошуку правопорушників. Біометрична ідентифікація дозволяє ефективніше здійснювати моніторинг, виявлення та документування злочинної діяльності, що сприяє підвищенню рівня безпеки громадян та держави. Таким чином, впровадження новітніх біометричних методів в оперативно-розшукову діяльність є необхідним кроком для підвищення ефективності правоохоронної системи та боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел

1. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник / А. В. Мовчан. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 244 с.

2. Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1073. Дата оновлення: 15 січня 2025 р. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-n#Text.

3. Захаров В. П., Рудешко В. І. Біометричні технології в XXI столітті та їх використання правоохоронними органами: посібник. – 2-ге вид., доп. /

В. П. Захаров, В. І. Рудешко. – Львів: ЛьвДУВС. 2015. 492 с.

Ірина Крицька,
студентка 1 курсу, спеціальність 053 «Психологія»,
Донецького державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: Сергій Зеленський,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., с.н.с., доцент

ПОЛІГРАФ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Відомий усім прилад «детектор брехні», який дозволяє визначити, говорить людина правду чи намагається її приховати, може з успіхом використовуватися для дослідження відповідей підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні. Поліграф або «детектор брехні» є багатоканальною контрольно-вимірювальною системою, яка фіксує динаміку змін фізіологічних показників організму людини під час дослідження з метою визначення її психоемоційного стану у відповідь на подразники, запитання, пред'явлення речових доказів за спеціальною методикою.

Окремі аспекти використання поліграфу в кримінальному провадженні досліджували такі вчені, як В.К. Весельський, А.Ф. Волобуєв, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова та ін. Проте, все ще застосування поліграфа у кримінальному провадженні законом не врегульовано, тому залишаються актуальними питання, пов'язані з його використанням. Зокрема, застосування поліграфа в аспекті забезпечення у кримінальному провадженні прав і свобод людини, її честі та гідності відповідно ст. 28 Конституції України. Використання поліграфа жодним чином не може суперечити принципу вільної згоди людини щодо проведення над нею медичних, наукових чи інших досліджень. Також не допускається збирання і зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди [1].

У кримінальному провадженні використовуються результати психофізіологічних досліджень на поліграфі, проведені за принципами неупередженості, об'єктивності, професійності кваліфікованим спеціалістами, попередженими про відповідальність за відмову від надання експертного висновку і складання завідомо неправдивого висновку по результатах досліджень. В процесі доказування результати досліджень на поліграфі мають орієнтуюче значення. Об'єктом дослідження виступає піддослідна особа та психофізіологічні процеси, що відбуваються під час проходження нею випробувань на поліграфі, зокрема, пам'ять, емоції, мотивувальна зона діяльності особи [2].

Психофізіологічне дослідження з використанням поліграфа передбачає можливість виявити у пам’яті піддослідної особи відомості про певну подію та обставини, що пов’язані з нею [3, с. 15].

Перевірка на поліграфі є не обов’язковою. Відмова від проходження перевірки на поліграфі не є підставою для визнання особи винною у вчиненні суспільного небезпечного діяння. Використання поліграфа дає змогу звузити коло причетних до події розслідуваного кримінального правопорушення осіб.

Застосовувати поліграф доцільно під час допиту потерпілого, оскільки допоможе встановити чи не вдалася ця особа до обмови. Визначимо поліграф як багатоканальну систему, що здатна розпізнавати фізіологічні реакції організму піддослідної особи на подразники, поставлені питання або пред’явлені речові докази, документи, щоб дізнатись чи правдиві її відповіді чи вона намагається щось приховати. Проходження випробування на поліграфі відбувається лише за згодою особи. Об’єктом дослідження з використанням поліграфа є особа, фізіологічні реакції якої реєструються.

Список використаних джерел

1. Градун С.А. Використання поліграфа у діяльності Національній поліції України. Правовий часопис Донбасу. № 1, 2024. С. 72–77. URL: https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-72-77

2. Симоненко Н.О. Використання поліграфа під час досудового розслідування зґвалтувань минулих років. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 2 (99), 2016. с. 266-270.

3. Застосування поліграфування у внутрішньослужбовій діяльності поліцейських та державних службовців : методичні рекомендації / Автори-упорядники: М.С. Цуцкіридзе, О.В. Одерій, В.В. Бурлака та ін. К. 2023. 110 с. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/37f1e3be-7589-4d8b-adb6-8c8f88aee37e/content

Владислав Лузан,
курсант факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядовий поліції

науковий керівник: Діна Дробенко,
викладач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ,
підполковник поліції

ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ (OSINT) ДЛЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Аналізуючи статистику з відкритих джерел стосовно випадків злочинності в Україні, можна чітко зрозуміти, що починаючи з 2022 року, а саме після початку повномасштабного збройного вторгнення зі сторони російської федерації численність злочинів на території України значно зросла, особливо злочини воєнного характеру. Зокрема, армії провідних країн світу активно впроваджують нові методи збору розвідувальної інформації та удосконалюють інформаційне забезпечення управлінських процесів, використовуючи зростаючу доступність необхідних даних у відкритих джерелах кіберпростору, що активно розвивається і в українських силових структурах.

Наразі в епоху цифрових технологій інформація стала найціннішим ресурсом. З кожним днем обсяги даних, доступних у відкритому доступі, зростають, відкриваючи нові можливості для протидії злочинності. В Україні, де боротьба з кіберзлочинністю з боку ворога для дестабілізації ситуації в українському суспільстві, корупцією та іншими видами правопорушень є пріоритетним завданням, використання даних для протидії злочинності з відкритих джерел (OSINT) стає дедалі актуальнішим.

OSINT – це збір та аналіз інформації з публічно доступних джерел. Це можуть бути соціальні мережі, новинні сайти, державні реєстри, форуми, блоги та багато іншого. Перевага OSINT полягає в його доступності та відносно зрозумілим, що робить його ефективним інструментом для правоохоронних органів, журналістів-розслідувачів та громадських активістів. Зараз особливий криміналістичний інтерес становить технологія автоматичної ідентифікації особи людини за елементами зовнішності за її відображенням на фотографії або відеозаписі, яка має широке комерційне та наукове застосування.

Дана технологія цікава тому, що може здійснюватися без контакту з об'єктом пошуку. У всесвітній мережі є різноманітні онлайн-сервіси пошуку осіб за елементами зовнішності серед масиву фотозображень, що містяться у популярних соціальних мережах, на особистих сторінках осіб. За результатами пошуку сервіси надають користувачу масив, що складається з переліку максимально схожих осіб, із відсотковим зазначенням збігу зовнішності обличчя знайденої особи з досліджуваною [2]. Тобто отримані результати не містять

інформацію про індивідуально-конкретну тотожність осіб, оскільки до такого висновку можна дійти або шляхом суб'єктивної оцінки співпадаючих ознак зовнішності людини, або використовуючи спеціальні методи портретної експертизи [1, с.146]. Тож виходячи з матеріалів, які зазначені вище – слід звернути увагу на практику використання цього у правоохоронних органах наприклад, як Національна поліція України, значимість цих даних у процесі доказування причетності до злочинів у теперешній час:

1. Збір доказів: OSINT може допомогти знайти цифрові сліди, фото, відео, публікації, які підтверджують або спростовують обставини справи.
2. Встановлення фактів: Аналіз відкритих даних дозволяє відтворити хронологію подій, встановити зв'язки між особами, виявити протиріччя в показаннях.
3. Перевірка інформації: OSINT допомагає перевірити достовірність наданих доказів, виявити фейки або маніпуляції.
4. Документування воєнних злочинів: В Україні OSINT активно використовується для збору доказів воєнних злочинів, скоєних російськими військами.

Виклики та обмеження:

1. Достовірність даних: Інформація з відкритих джерел не завжди є достовірною, тому потребує ретельної перевірки.
2. Юридична сила: Суд оцінює докази, отримані з OSINT, у сукупності з іншими доказами. Важливо правильно оформити результати OSINT-аналізу для їх використання в суді.
3. Захист персональних даних: Необхідно дотримуватися чинного законодавства про захист персональних даних при зборі та використанні OSINT-інформації.

Приклади використання OSINT у судах:

1. Встановлення фактів перебування особи в певному місці в певний час за допомогою геолокаційних даних з соціальних мереж.
2. Підтвердження або спростування алібі за допомогою аналізу публікацій у соціальних мережах.
3. Виявлення фактів корупції за допомогою аналізу даних з державних реєстрів.
4. Документування воєнних злочинів за допомогою аналізу фото та відео матеріалів з відкритих джерел.

Отже, Аналізуючи викладений матеріал, можна виділити основні аспекти: повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до значного збільшення кількості злочинів, особливо воєнного характеру. В епоху цифрових технологій інформація з відкритих джерел (OSINT) стає ключовим інструментом у боротьбі зі злочинністю. OSINT дозволяє збирати та аналізувати великі обсяги даних з соціальних мереж, новинних сайтів, державних реєстрів та інших джерел.

OSINT використовується для збору доказів, встановлення фактів, перевірки інформації та документування воєнних злочинів. Технології автоматичної ідентифікації особи за елементами зовнішності є особливо цінними для правоохоронних органів. Необхідно враховувати достовірність даних,

дотримуватися законодавства про захист персональних даних та правильно оформлювати результати OSINT-аналізу для використання в суді. OSINT має великий потенціал для використання в правоохоронній діяльності, особливо в умовах зростання кіберзлочинності та воєнних конфліктів. Необхідно розвивати навички роботи з OSINT серед правоохоронців, журналістів та громадських активістів. OSINT може допомогти у доказуванні в суді, проте необхідно ретельно перевіряти достовірність даних.

Загалом, OSINT є потужним інструментом, який може допомогти у боротьбі зі злочинністю в Україні, але його ефективність залежить від відповідального та професійного використання.

Список використаних джерел

1. Одерій О.В., Кожевніков О.А. Отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих інтернет-джерел URL: https://ljd.dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/01/18-oderij-kozhevnikov.pdf

2. Минько О. В., Іохов О. Ю., Оленченко В. Т., Власов К. В. Використання технологій OSINT для отримання розвідувальної інформації. Системи управління, навігації та зв'язку. 2016. Вип. 4. С. 81–84. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/suntz_2016_4_22

3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12

Євгенія Пекарська,
студентка 2-го курсу факультету № 4 ДонДУВС

науковий керівник: Артур Волобоєв,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3 ДонДУВС,
доктор філософії

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМИЙ АСПЕКТ

Реалізація кримінального аналізу та формування доказової бази в умовах воєнного стану відзначається підвищеною складністю, зумовленою специфікою збройних конфліктів. У таких обставинах актуалізується потреба імплементації інтегрованого підходу, що консолідує тактико-криміналістичні методи, передові технології, юридичні механізми та соціальні інструменти взаємодії з населенням.

Також особливості воєнного стану створюють безпрецедентні виклики для правоохоронної системи: обмежений доступ до територій, високий ризик для фахівців, руйнування традиційної інфраструктури збору доказів, нестабільність оперативної обстановки. Ці фактори детермінують доцільність адаптації класичних криміналістичних методик та розробки інноваційних підходів до

документування протиправних діянь, що враховують динамічний характер загроз безпековому середовищу.

Вважаємо, що ефективність моніторингових механізмів забезпечується завдяки спеціалізованим мобільним групам експертів, що мають навички роботи в екстремальних умовах. До їхнього складу входять криміналісти, аналітики, експерти з військових питань та фахівці з цифрових технологій. Така багатопрофільна структура сприяє всебічному збору доказів із врахуванням контексту збройного конфлікту.

Матеріально-технічне забезпечення цих груп включає мобільні лабораторії, захищені системи документування та передачі даних, автономні джерела енергії, засоби супутникового зв'язку, обладнання для 3D-сканування місць злочинів. Інтеграція цих технологій підвищує точність і швидкість фіксації доказової інформації навіть у складних умовах.

Цифрова трансформація кримінального аналізу знаходить своє відображення в імплементації новітніх технологічних рішень для обробки масивів інформації. Алгоритми машинного навчання забезпечують ідентифікацію закономірностей у злочинній діяльності, які неможливо виявити за допомогою традиційних методів. Системи розпізнавання сприяють оперативній ідентифікації осіб за фрагментарними візуальними даними. Географічні інформаційні системи дозволяють здійснювати просторовий аналіз злочинності, виявляючи зв'язок між бойовими діями та динамікою протиправних посягань.

Прогностичні можливості сучасних аналітичних платформ створюють передумови для превентивного реагування на потенційні загрози. Моделювання сценаріїв розвитку кримінальної ситуації на основі великих даних дозволяє оптимізувати розподіл ресурсів правоохоронної системи та сфокусувати увагу на найбільш проблемних локаціях. Візуалізація результатів аналізу покращує сприйняття складних взаємозв'язків між різними елементами криміногенної обстановки.

Додаткову юридичну основу кримінального аналізу в умовах воєнного стану становить розгалужена система міжнародних нормативних актів, що регламентують правила ведення бойових дій та визначають відповідальність за їх порушення. Женевська конвенція та додаткові протоколи закріплюють базові стандарти захисту жертв збройних конфліктів та обмежують методи ведення війни. Римський статут окреслює категорії міжнародних злочинів та встановлює процедури притягнення до відповідальності за їх вчинення. Резолюції Ради Безпеки ООН адаптують загальні принципи до конкретних ситуацій збройних конфліктів, створюючи динамічну правову основу реагування на сучасні загрози.

В Україні відповідні положення закріплені у Кримінальному кодексі України, передбачаючи відповідальність за воєнні злочини, застосування заборонених методів ведення бойових дій, геноцид, злочини проти людяності. Статті 438, 439, 442 та 442[1] встановлюють сувору відповідальність за діяння, що порушують міжнародне гуманітарне право та посягають на фундаментальні права людини в умовах збройного конфлікту.

Слід зазначити, що правова кваліфікація злочинів воєнного характеру вимагає спеціальних знань та навичок, що зумовлює необхідність підготовки профільних слідчих, прокурорів та суддів. Імплементація стандартів Міжнародного кримінального суду в національну практику розслідування створює передумови для подальшої інтеграції України в глобальну систему протидії найтяжчим міжнародним злочинам.

Співпраця з цивільним населенням набуває особливого значення в контексті документування злочинів на територіях, де ускладнений доступ офіційних слідчих органів. Формування мережі громадських моніторів дозволяє отримувати первинну інформацію про порушення прав людини та норм міжнародного гуманітарного права навіть з окупованих територій. Запровадження захищених каналів комунікації гарантує безпеку інформаторів та збереження конфіденційності.

Координація з міжнародними моніторинговими місіями забезпечує об'єктивність та неупередженість оцінки зібраних доказів. Залучення незалежних експертів міжнародних організацій підвищує довіру до результатів розслідувань та створює додаткові гарантії дотримання процесуальних стандартів. Обмін досвідом з країнами, що пережили збройні конфлікти, дозволяє адаптувати найкращі практики кримінального аналізу до українських реалій.

Інституційна розбудова спеціалізованих органів розслідування воєнних злочинів передбачає формування вертикальної структури з чітким розподілом функцій та повноважень. Департамент процесуального керівництва в Офісі Генерального прокурора забезпечує координацію слідчих (розшукових) дій та формування єдиної методології роботи. Спеціалізовані відділи в слідчих органах зосереджують увагу на необхідних ресурсах для ефективного документування правопорушень.

У такому контексті, на нашу думку, перспективними напрямками розвитку методології кримінального аналізу в умовах воєнного стану є подальша цифровізація процесів збору та обробки доказів, інтеграція систем штучного інтелекту для аналізу неструктурованих даних, впровадження блокчейн-технологій для забезпечення цілісності доказової бази та використання дистанційних методів збору інформації за допомогою безпілотних систем.

Таким чином, інтегрований підхід до кримінального аналізу в умовах воєнного стану потребує гармонійного поєднання всіх складових з урахуванням контекстуальних особливостей збройного конфлікту. Це створює передумови для реалізації принципів верховенства права, захисту фундаментальних прав громадян та забезпечення невідворотності покарання за найтяжчі міжнародні злочини навіть у надзвичайно складних безпекових умовах.

Ілля Піліпенко,
курсант факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ,
рядовий поліції

науковий керівник: Ольга Лунгол,
доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидатка педагогічних наук, доцент

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОГНОЗУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Технології штучного інтелекту (ШІ) відіграють дедалі важливішу роль у різних сферах суспільного життя, включаючи правоохоронну діяльність. Застосування ШІ у прогнозуванні кримінальних правопорушень відкриває нові можливості для підвищення ефективності запобігання та розслідування злочинів. Одним із ключових напрямів використання ШІ в прогнозуванні є аналіз великих обсягів даних для виявлення закономірностей та тенденцій, що можуть свідчити про підвищений ризик вчинення злочинів у певних районах або серед певних груп населення. Зокрема, дослідження Кривицького Ю. [1] підкреслює потенціал ШІ у правовій реформі та його вплив на криміналістику.

Практичне застосування ШІ у правоохоронній сфері вже демонструє позитивні результати. Наприклад, у США використовується система PredPol (Predictive Policing) або Geolitica [2], яка аналізує історичні дані про злочини та прогнозує ймовірність їх скоєння в конкретних районах, що дозволяє правоохоронцям ефективніше розподіляти ресурси. Система PredPol в той же час зазнає критики через «невиправдані» очікування та виявлені недоліки. У 2023 році Європейський Союз ухвалив часткову заборону на використання систем предиктивного поліцейського нагляду та прогнозування злочинів, визнавши їх «неприйнятним ризиком» [2]. Це рішення підкреслює зростаючу стурбованість щодо ефективності та етичних аспектів подібних технологій. Хоча PredPol продовжує функціонувати в деяких юрисдикціях США, її використання зменшилося через встановлення обмежень.

У Великій Британії правоохоронні органи застосовують систему National Data Analytics Solution (NDAS) [3], яка використовує алгоритми машинного навчання для виявлення осіб з високим ризиком повторного скоєння злочину.

В Україні також впроваджуються технології ШІ у сфери безпеки та правозастосування. На необхідності та важливості удосконалення наявних систем задля оперативного розкриття злочинів і зниження рівня правопорушень, наголошують Рачинський А., Шевченко А., Чернишенко Я., Барановський С., Бодянський Є., Довбиш А., Жохін А., Казимир В., Ковалевський С., Купін А., Писаренко В., Рамазанов С., Чопоров С., Фетісов В., Яковина В. та ін. [4 – 7]. Крім того, у 2024 році було запущено експериментальний проєкт використання

ШІ для автоматизованого аналізу судових рішень, що допомагає визначати тенденції у кримінальному судочинстві та оцінювати ефективність правозастосовної практики. Також розробляються алгоритми прогнозування шахрайських схем у банківському секторі, що сприяє підвищенню рівня фінансової безпеки.

Однак впровадження ШІ у правоохоронну діяльність супроводжується низкою викликів. По-перше, необхідно забезпечити якість та повноту даних, які використовуються для навчання моделей ШІ, оскільки неточності можуть призвести до хибних прогнозів. По-друге, важливо враховувати етичні аспекти, щоб уникнути дискримінації та порушення прав людини. По-третє, існує потреба у підготовці кваліфікованих фахівців, здатних працювати з технологіями ШІ та інтерпретувати результати їх роботи.

Таким чином, технології штучного інтелекту мають значний потенціал у прогнозуванні кримінальних правопорушень та підвищенні ефективності правоохоронної діяльності. Проте їх впровадження вимагає ретельного підходу, врахування можливих ризиків та етичних аспектів, а також інвестування у розвиток відповідної інфраструктури та навчання персоналу.

Список використаних джерел

1. Кривицький Ю.В. Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. №2 (119). С. 90–101.
2. Partial ban on ‘predictive’ policing and crime prediction systems included in final EU AI Act. URL: https://surl.li/dhdjka (Дата звернення: 19.03.2025).
3. National Data Analytics Solution (NDAS) Privacy Notice. West Yorkshire Police. URL: https://surl.li/zyvtfn (Дата звернення: 20.03.2025).
4. Розумна трансформація міст: безпечніше та комфортніше. Transparency International. URL: https://surl.li/rbpwno (Дата звернення: 20.03.2025).
5. Рачинський А. Інтеграція штучного інтелекту в урбанізаційні процеси задля сталого розвитку територій. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 4. С. 45–50.
6. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні. За заг. ред. А.І. Шевченка. Київ: Інститут проблем штучного інтелекту, 2023. 250 с.
7. Чернишенко Я.А. Використання штучного інтелекту під час моделювання та оптимізації дорожнього трафіку // Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Вінниця, 2023). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 193–197.

Софія Сніжко,
курсантка 2 курсу факультету №1
Донецького державного університету
внутрішніх справ

науковий керівник: Ірина Федорчак,
викладач кафедри кримінального права
та кримінології факультету №1
Донецького державного університету
внутрішніх справ

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Сучасні кримінальні правопорушення, зокрема організована злочинність, вимагають від правоохоронних органів постійного вдосконалення методів розслідування, контролю та боротьби з ними. Інформаційні технології (надалі за текстом ІТ) та аналітичні системи, що застосовуються в діяльності силових структур, відкривають нові можливості для підвищення ефективності протидії злочинності. Їх використання дозволяє значно покращити процеси збору, обробки та аналізу даних, що в результаті сприяє більш оперативному виявленню злочинів, а також зниженню рівня корупції та зловживань в правоохоронних органах. Однак, разом із цим виникають питання правової регламентації цих технологій, захисту прав людини та забезпечення законності їх використання.

Інформаційні технології в даному контексті охоплюють різноманітні програмні засоби, які використовуються для збору, обробки, зберігання та аналізу інформації, що має відношення до кримінальної діяльності. Це можуть бути системи для аналізу великих даних (BigData), програмне забезпечення для моніторингу комунікацій, бази даних для збереження інформації про осіб, які мають відношення до кримінальних правопорушень, а також технології для автоматизованого прогнозування злочинних дій.

Наприклад, використання програмних продуктів для аналізу фінансових операцій допомагає виявити схемні прояви відмивання грошей, а технології для обробки телефонних та інтернет-переговорів можуть допомогти в ідентифікації організованих злочинних угруповань. Завдяки таким технологіям правоохоронні органи можуть здійснювати більш ефективний контроль над кримінальною діяльністю та здійснювати превентивні заходи.

Законодавство України регулює питання використання ІТ у діяльності правоохоронних органів. Основними нормативно-правовими актами є Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінально процесуальний кодекс України, а також закони, що стосуються правової регламентації використання інформаційних технологій.

Одним із основних актів є Закон України «Про захист персональних

даних» від 1 червня 2010 року, який встановлює вимоги до обробки особистих даних і їх захисту [1]. Водночас, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» регулює використання ІТ в контексті оперативної діяльності правоохоронних органів, визначаючи обсяг повноважень і межі контролю за інформацією[2].

Також, важливим є Закон України «Про національну поліцію», який встановлює роль поліції у забезпеченні громадської безпеки та правопорядку, в тому числі в умовах використання ІТ для боротьби з кримінальними правопорушеннями [3]. Окрім того, в Україні активно розробляється і приймається низка нормативних актів, що стосуються кібербезпеки, таких як Закон України «Про кібербезпеку» від 5 жовтня 2017 року, що сприяє вдосконаленню заходів захисту інформаційних технологій від злочинних атак [4].

Практичне застосування інформаційних технологій у боротьбі з організованою злочинністю відбувається через інтеграцію різних технологій та систем, що дозволяють здійснювати моніторинг, виявляти та передбачати злочинні дії. Одним із прикладів є використання аналітичних систем для виявлення «кримінальних мереж» та передбачення їхніх дій.

Системи «розумних» міст та відеоспостереження в реальному часі дозволяють оперативно виявляти порушення громадського порядку та розкривати злочини, пов'язані з насильством або крадіжками. Важливими є також системи для збору інформації про транзакції, виявлення шахрайських схем у фінансових установах, що знижує ризики корупції в державних структурах.

Такі технології мають велику роль у підвищенні оперативності розслідувань, зокрема в антикорупційних і антимафіозних справах, коли необхідно виявляти зв'язки між різними учасниками злочинних угруповань.

Хоча, інформаційні технології сприяють боротьбі з кримінальною діяльністю, їх використання викликає низку правових проблем. Одним із основних є захист персональних даних, оскільки часте та масштабне використання технологій для моніторингу та збору інформації може порушувати права громадян на недоторканність приватного життя.

Законодавче регулювання цих процесів є надзвичайно важливим для запобігання зловживанням з боку правоохоронних органів та гарантування захисту прав людини. Для цього слід удосконалити законодавство, забезпечити належний контроль за використанням інформаційних систем та впровадити стандарти безпеки даних.

Подальший розвиток інформаційних технологій у боротьбі з організованою злочинністю вимагає інтеграції новітніх технологій, таких як штучний інтелект (ШІ) і машинне навчання. Вони можуть значно полегшити виявлення закономірностей у великій кількості даних та прогнозування злочинної діяльності.

Необхідно також зміцнювати співпрацю між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними структурами для обміну інформацією та спільного використання аналітичних систем. Впровадження таких технологій дозволить більш ефективно боротися з транснаціональними

злочинними угрупованнями та забезпечити національну безпеку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17 (дата звернення: 12.03.2025).
2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XI - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12 (дата звернення: 12.03.2025).
3. Закон України «Про національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 12.03.2025).
4. Закон України «Про кібербезпеку» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19 (дата звернення: 12.03.2025).

Артур Спицин,
здобувач вищої освіти
Національного університету цивільного захисту України

Аліна Помаза-Пономаренко,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з дослідження проблем управління у сфері цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України,
д.держ.упр., с.д.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Для належного функціонування найважливіших сфер суспільної життєдіяльності важливою є наявність критичної інфраструктури, об’єкти якої представляють собою «життєвоважливі артерії», що забезпечують передачу необхідної енергії, надання високоякісних послуг та ін. [3; 5]. Власне, беззаперечною є залежність суспільства та держави від надійної й ефективної роботи систем енерго- та водопостачання, інформаційних технологій тощо. Якщо значна кількість цих систем критичної інфраструктури (далі – КІ) виходять з ладу на короткий термін, то це може зумовити тяжкі наслідки. Їхнє попередження є важливим завданням органів державної влади загальної та спеціальної компетенції. Окрім запобігання терористичним актам і збройним конфліктам, необхідно враховувати наявність інших загроз, що також можуть призводити до суттєвих руйнувань, появи надзвичайних ситуацій (далі – НС) [1; 3].

Сьогодні в Україні реалізація таких завдань є ускладненою через повномасштабну агресію рф, що застосовує як кінетичну зброю, так і

нетрадиційну з метою зниження рівня системи безпеки КІ, що включає інформаційну, цивільну та ін. [1; 3; 4]. На цій підставі вважаємо, що потребують більш детального розгляду особливості застосування органами державної влади наявного організаційно-правового забезпечення з метою забезпечення належного рівня системи безпеки КІ.

Важливість забезпечення інформаційної, цивільної та іншої безпеки в Україні визнана на найвищому рівні, і закріплена, зокрема, у Стратегії інформаційної безпеки України (2021 р.) [2]. Згідно з положенням теорії стратегування цей документ вимагає також прийняття концепції основних заходів захисту КІ, яка (концепція) повинна містити відповідні рекомендації щодо забезпечення її внутрішньої безпеки. Високий рівень безпеки елементів КІ є визначною ознакою якості системи державного управління. Його довгострокове стратегування й ефективна реалізація відповідає керівним інтересам держави, підприємств і громадян країни. З цією метою важливими є напрацювання Держспецзв'язку як уповноваженого органу у сфері захисту КІ [1; 3].

На наше переконання, необхідно розробити та дотримуватись «комунікаційної» концепції у сфері забезпечення системи безпеки КІ, що передбачає таке: 1) ще до настання НС, яких ніколи не можна повністю виключити, необхідно визначити відповідні форми комунікації, щоб у разі настання такої події вчасно поінформувати й органи місцевого саморвядування, й населення, й ЗМІ, викликавши в них інтерес до проблеми та бажання оперативної комунікації в умовах НС; 2) компетентні відомства мають отримувати від інфраструктурних організацій необхідну інформацію та приймати відповідні заходи у межах своїх повноважень. Інформація, необхідна інфраструктурним організаціям і відомствам із метою оцінки обстановки в межах розробки плану захисту КІ; 3) затвердження положення про реагування на НС й аварійні ситуації, а також планів щодо запобігання загрозам виникнення таких НС. Для об'єктів КІ, на які не поширюються вимоги положення про аварійні ситуації, цю інформацію слід збирати та документувати ідентичним чином як суттєву частину інтегративного менеджменту щодо забезпечення захисту КІ. У разі настання НС вирішальне значення мають швидке реагування та негайна комунікація. При цьому державні органи та приватний сектор (як власники значної кількості об'єктів КІ) повинні діяти скоординовано та цілеспрямовано. У цьому контексті необхідно попередньо визначити, яким способом між ними здійснюватиметься комунікація: за внутрішніми чи зовнішніми каналами в разі настання НС, з особливим обліком електронних засобів комунікації та визначенням причин їх можливого виходу з ладу. До способів комунікації можна зарахувати використання електронної пошти, веб-сайтів, стаціонарних та/або мобільних телефонів, радіозв'язку, включаючи визначення центральних потоків інформації та каналів зв'язку. Аналіз ситуації щодо стану висвітлення подій у ЗМІ також має особливе значення, оскільки у багатьох випадках психологічний вплив в змозі драматизувати навіть незначні за своїми масштабами події.

Крім того, слід забезпечити спостереження за такими ділянками

підприємств КІ та їх установками, у яких є об'єкти, що особливо охороняються, де є небезпека для життя людей або можна очікувати інших тяжких негативних наслідків. Така інформація є передумовою для забезпечення ефективної комунікації з державними органами і має бути складовою концепції основних заходів захисту КІ.

Щодо можливих ризиків розголошення обмежених у доступі даних, то в кожному окремому випадку необхідно ретельно зважувати відповідні правові рамки та соціальні блага. Відтак, поряд з зіставленням цих переваг необхідна розробка відповідних критеріїв для порівняння можливої часткової втрати безпеки, з одного боку, та можливе підвищення рівня захисту КІ та суспільства, з іншого боку.

На наш погляд, із метою успішної реалізації захисних заходів у сфері функціонування об’єктів КІ та їх послідовного перегляду необхідно чітко сформулювати відповідні вимоги до системи публічного управління й інституційної взаємодії в цій сфері. У цьому контексті можна орієнтуватися на критерії СЕПРО (нім.: SMART-Kriterien):

С (специфіка): Цей критерій передбачає отримання відповіді на питання, чого саме і в якому обсязі необхідно досягти під час інституційної взаємодії?

Е (евалюація): Чи існують критерії оцінювання/масштаби евалюації, що дозволяють виміряти та проконтролювати стан досягнення мети?

П (прийнятність): Чи є кінцева та проміжні цілі, чи дозволяють наявні ресурси вплинути на досягнення мети?

Р (реалізованість): Чи можна досягти основної мети та підцілей щодо раціонального використання ресурсів?

О (обмеженість строків): Чи визначений кінцевий термін, протягом якого основна мета або проміжні цілі мають бути досягнуті?

Отже, публічне управління у сфері забезпечення системи безпеки КІ не є статичним процесом, а включає реалізацію циклу заходів із планування, координації, аналізу та додаткового коригування, що призводять до створення безперервного процесу вдосконалення системи публічного управління у цій сфері. У цьому контексті наполягається на важливості регулярного перегляду захисних заходів у сфері КІ, включаючи можливість додаткового коригування у разі виявлення відхилень (наприклад, проведення додаткових навчальних тренінгів для персоналу КІ, який виконує завдання із забезпечення безпеки на об’єктах КІ, адаптація виробничих процесів до зовнішніх дестабілізаційних чинників тощо). На цій підставі аргументовано на визначальній ролі інституційної взаємодії щодо забезпечення системи безпеки КІ, що включає інформаційну, цивільну та ін. З огляду на це доведено важливість розробки та дотримання «комунікаційної» концепції у сфері забезпечення системи безпеки КІ.

Список використаних джерел

1. Крюков О.І., Помаза-Пономаренко А.Л., Лопатченко І.М. Публічне управління у сфері цивільної безпеки : навчальний посібник. Харків : НУЦЗУ, 2024. 172 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19932.

2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/.

3. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Управлінські підходи до попередження надзвичайних ситуацій на об’єктах критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5502/5557.

4. Рубан А.В. Національна безпека як об’єкт державного регулювання // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2018. Вип. 2. С. 58–62.

5. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220.

Віктор Супронюк,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Володимир Варава,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства та цифрової трансформації всіх сфер життєдіяльності особливої актуальності набуває впровадження новітніх інформаційних технологій у діяльність правоохоронних органів, зокрема підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Актуальність дослідження використання інформаційних технологій оперативними працівниками НПУ зумовлена стрімким зростанням кіберзлочинності, транснаціональної організованої злочинності, а також постійним удосконаленням методів вчинення правопорушень з використанням сучасних технологій. Законодавче підґрунтя для використання інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності(далі – ОРД) закріплено в ряді

нормативно-правових актів, основним з яких є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» , що визначає правові засади та принципи здійснення оперативно-розшукової діяльності [1].

Відповідно до статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи мають право «знімати інформацію з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж», «здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця», «накопичувати інформацію у відповідних інформаційних системах». Таким чином, законодавець закріплює можливість використання підрозділами ОРД, а отже і оперативним працівникам НПУ, різноманітних інформаційних технологій для виконання поставлених завдань. Важливо зазначити, що відповідно до статті 9 цього ж Закону, оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, проводяться виключно з метою запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам та лише за рішенням суду. Це положення забезпечує дотримання.

Також п. 18 цієї статті зазначено, що підрозділи мають право створювати та застосовувати автоматизовані інформаційні системи[1].

Крім того, правові засади дистанція інформаційних технологій в ОРД визначаються Законом України «Про електронні комунікації» [2], який регулює відносини, пов'язані з наданням та отриманням електронних комунікаційних послуг, а також Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [3], що встановлює правові засади захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах.

Використання інформаційних технологій оперативними працівниками у протидії кримінальним правопорушенням може здійснюватися в різних формах. Одним із ключових напрямів є використання інформаційно-аналітичних систем та баз даних. Оперативні підрозділи використовують спеціалізовані бази даних, такі як Інтегрована інформаційно-пошукова система Національної поліції України, Єдиний реєстр досудових розслідувань, автоматизовані системи стеження за особами, що становлять оперативний інтерес тощо. Ці системи дозволяють оперативно отримувати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації, що сприяє підвищенню ефективності оперативно-розшукових заходів. Також активно впроваджуються системи аналітичної розвідки, які дозволяють виявляти прихований зв'язок між різними подіями, об'єктами та особами на основі аналізу великих масивів даних.

У межах технічних оперативно-розшукових заходів (далі - ОРЗ) використовуються спеціальні технічні засоби для зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, аудіо- та відеоконтролю, моніторингу електронних інформаційних мереж тощо.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», такі заходи проводяться виключно за рішенням суду та з дотриманням процедур, встановлених законом [1]. Технічні ОРЗ є ефективним засобом отримання доказової інформації, особливо при розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

З метою протидії кіберзлочинності та злочинам, що вчиняються з використанням інформаційних технологій, оперативні підрозділи використовують спеціалізоване програмне забезпечення для моніторингу кіберпростору, виявлення вірусних атак, фішингових сайтів, несанкціонованого доступу до комп'ютерних систем тощо. Також використовуються технології для виявлення та фіксації слідів кіберзлочинів, відновлення видалених даних, дослідження цифрових доказів.

У сфері оперативного розпізнавання злочинців застосовуються системи біометричної ідентифікації, зокрема системи розпізнавання обличчя, відбитків пальців, голосу тощо. Такі системи дозволяють оперативно ідентифікувати осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, на основі біометричних даних.

Незважаючи на значний потенціал використання інформаційних технологій в ОРД, існує ряд проблем, які ускладнюють їх ефективне впровадження. Однією з головних проблем є недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення оперативних підрозділів, зокрема брак сучасного обладнання та програмного забезпечення.

Ці технології дозволяють виявляти зв'язки між різними подіями та особами, що може бути корисним для розкриття складних та серійних злочинів.

Використання інформаційних технологій силами оперативно-розшукової діяльності у протидії кримінальним правопорушенням є важливим напрямом підвищення ефективності роботи правоохоронних органів в умовах сучасних викликів та загроз. Законодавство України, зокрема Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], Закон «Про електронні комунікації» [2] та Закон «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [3], створює правове підґрунтя для використання інформаційних технологій в ОРД, визначаючи її принципи, форми та механізми. Для їх вирішення необхідно підвищити рівень матеріально-технічного забезпечення оперативних підрозділів, удосконалити систему підготовки та підвищення кваліфікації працівників, удосконалити нормативно-правову базу, розвивати міжнародне співробітництво та забезпечити впровадження сучасних систем захисту інформації.

Для вирішення цих проблем та удосконалення використання інформаційних технологій в ОРД необхідно підвищити рівень матеріально-технічного забезпечення оперативних підрозділів шляхом виділення достатнього фінансування для закупівлі сучасного обладнання та програмного забезпечення. Удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників оперативних підрозділів забезпечить формування у них необхідних компетенцій для ефективного використання інформаційних технологій. Важливо також удосконалити нормативно-правову базу, яка регулює використання інформаційних технологій в ОРД, зокрема в частині забезпечення балансу між ефективністю оперативно-розшукових заходів та захистом прав і свобод громадян. Розвиток міжнародного співробітництва в сфері використання інформаційних технологій для протидії транснаціональній злочинності сприятиме обміну досвідом та передовими практиками. Необхідно також

забезпечити впровадження сучасних систем захисту інформації в оперативно-розшукову діяльність.

Це дозволить підвищити ефективність протидії кримінальним правопорушенням в умовах сучасних викликів та загроз.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення 10.03.2025)
2. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text (дата звернення 10.03.2025)
3. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text (дата звернення 10.03.2025)
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення 10.03.2025)

Ярослав Іжик,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України, рядовий поліції

Ілля Сурміло,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України, рядовий поліції

науковий керівник: **Андрій Кисельов,**
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ, БОЄПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У кримінально-правовому аспекті незаконний обіг зброї охоплює широкий спектр діянь, передбачених Кримінальним кодексом України, які об’єднує спільний об’єкт посягання — суспільні відносини у сфері обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин. Сукупність таких діянь становить комплекс

кримінальних правопорушень, що охоплюють як дії, спрямовані на незаконне переміщення зброї через митний кордон України, так і дії, пов'язані з її незаконним виготовленням, зберіганням, передачею, знищенням, пошкодженням або використанням.

Залежно від розділу Особливої частини КК України, до якого належить конкретна стаття, визначається родовий об'єкт охорони. Так, переміщення зброї через митний кордон (ст. 201 КК) посягає на господарські відносини; незаконне зберігання, виготовлення, перевезення (ст.ст. 262–269 КК, 333 КК) – на суспільні відносини у сфері забезпечення громадської безпеки; порушення військовослужбовцями правил зберігання чи користування зброєю (ст.ст. 410–414 КК) – на порядок несення військової служби; розповсюдження зброї масового знищення (ст. 440 КК) – на безпеку людства та міжнародний правопорядок. Водночас, безпосереднім об'єктом усіх перелічених правопорушень залишаються суспільні відносини у сфері обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин. Додатковими об'єктами можуть бути життя і здоров'я осіб, майно, довкілля, що страждають внаслідок таких діянь [1, с. 16].

Ключовим елементом для кваліфікації кримінального правопорушення є визначення його предмета, яким можуть виступати вогнепальна та холодна зброя, боєприпаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні, хімічні, біологічні та інші небезпечні матеріали. Їх спільною ознакою є підвищена небезпека для життя, здоров'я, майна й довкілля. Вони об'єктивно здатні знищувати, ушкоджувати навколишнє середовище та спричиняти тілесні ушкодження або смерть. За об'єктивною стороною ці правопорушення найчастіше мають формальний склад, тобто не потребують фактичного настання суспільно небезпечних наслідків (наприклад, незаконне зберігання зброї) [2, с. 63]. Проте окремі діяння (наприклад, недбале зберігання зброї – ст. 264 КК) мають матеріальний склад – для їх кваліфікації необхідна наявність шкідливих наслідків та причинного зв'язку. Заподіяння шкоди може бути як наслідком, так і способом вчинення злочину (наприклад, розбій для викрадення зброї – ч. 3 ст. 262 КК), що обумовлює можливість кваліфікації дій за сукупністю правопорушень.

Суб'єкт цих кримінальних правопорушень у більшості випадків – загальний, тобто осудна особа віком від 16 років. Водночас, за діяння, передбачені ст. 262 КК, кримінальна відповідальність може наставати вже з 14 років. Окремими суб'єктами є службові особи, які зловживають службовим становищем, а також військовослужбовці, які можуть бути суб'єктами правопорушень, передбачених статтями 410–414 КК. За суб'єктивною стороною ці правопорушення, як правило, характеризуються умисною формою вини. У разі порушення встановлених правил можливе поєднання умислу та необережності. Необережність має значення при вчиненні злочинів, що тягнуть за собою випадкове знищення або пошкодження зброї (ст. 411, 412 КК).

У сучасних умовах, що характеризуються нестабільною геополітичною ситуацією, зростанням рівня злочинності та активізацією незаконного обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин, застосування кримінального аналізу набуває особливої актуальності. Кримінальний аналіз є системною діяльністю,

що базується на зборі, обробці, інтерпретації та використанні інформації з метою виявлення, прогнозування й нейтралізації кримінальних загроз, у тому числі у сфері незаконного обігу озброєння. Його ефективність зумовлюється здатністю об'єднувати емпіричні дані, результати оперативно-розшукової діяльності, кримінальної розвідки та криміналістичної експертизи в єдину систему превентивного і реактивного впливу на злочинність [3, с. 46].

Однією з ключових особливостей кримінального аналізу в протидії незаконному обігу зброї є його інформаційно-аналітична спрямованість. Це передбачає застосування сучасних інформаційних технологій, зокрема програмно-аналітичних платформ, баз даних, геоінформаційних систем, а також штучного інтелекту для обробки великих обсягів даних про кримінальні події, осіб, зброю, маршрути її переміщення тощо. Виявлення кримінальних зв’язків, трафіків зброї, регулярностей у діяльності злочинних груп відбувається через побудову кримінологічних і криміналістичних моделей, що сприяє швидкому прийняттю рішень правоохоронними органами [4, с. 5].

Другою характерною рисою є прогностична функція кримінального аналізу, яка дозволяє не лише фіксувати факти вчинення злочинів, але й передбачати потенційні загрози шляхом аналізу динаміки та тенденцій криміногенних процесів. Зокрема, за допомогою аналізу попередніх правопорушень, соціально-економічних факторів, стану контролю за обігом зброї, можливо ідентифікувати вразливі регіони, цільові групи ризику, нові методи і канали обігу зброї, що потребують посиленої уваги з боку правоохоронців [3, с. 19].

Особливу увагу варто приділити міжнародному аспекту кримінального аналізу. Незаконний обіг зброї часто має транскордонний характер, що зумовлює необхідність міжнародного обміну інформацією, інтеграції в діяльність міжнародних баз даних (ІНТЕРПОЛ, ЄВРОПОЛ), спільного аналізу транскордонних потоків зброї та координації дій правоохоронних органів різних держав. Важливу роль у цьому відіграє міжвідомча взаємодія між митними органами, прикордонною службою, Службою безпеки України та Національною поліцією. Також слід підкреслити профілактичну спрямованість кримінального аналізу, що реалізується через виявлення системних недоліків у регулюванні обігу зброї, слабких місць у роботі правоохоронних органів, а також факторів, що сприяють поширенню незаконного обігу. Відповідні аналітичні звіти можуть слугувати основою для законодавчих ініціатив, удосконалення адміністративних процедур контролю за зброєю, зокрема в умовах воєнного або надзвичайного стану.

У підсумку слід зазначити, що ефективне використання кримінального аналізу у сфері протидії незаконному обігу зброї вимагає високого рівня професійної підготовки фахівців, забезпечення доступу до актуальної інформації, розбудови інституційної інфраструктури аналітичних підрозділів та підтримки міжнародної співпраці.

Список використаних джерел

1. Андрєєв Д.В. Поняття та види незаконного обігу зброї. Вісник Луганського держаного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєвєродонецьк, 2017. № 2 (78). С. 62–69.
2. В Україні зростає незаконний обіг зброї. URL: http://dw.com/p/1FStT
3. Фріс П. Щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України). Юридичний вісник України. URL: https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/ shhodo-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-za-nezakonne-povodzhennya-zi-zbroyeyubojovymy-prypasamy-abo-vybuhovymy-rechovynamy-st-263-kk-ukrayiny/
4. Шалгунова С.А. Сучасні проблеми запобігання незаконному обігу зброї в Україні. 2020. С. 20

Вікторія Ткачук,
курсантка факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: Ольга Лунгол,
доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЦИФРОВА РОЗВІДКА ЯК ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Російська збройна агресія значно прискорила необхідність та важливість використання OSINT-технологій в Україні та світі, зокрема, сприяла заснуванню InformNapalm [1], «Миротворець», Molfar тощо, які проводять збір інформації з відкритих джерел. Так, спільнота InformNapalm заснована у березні 2014 під час збройної агресії Росії проти України у Криму. На даний час на волонтерських засадах у спільноту InformNapalm входять люди з 20 країн світу, які проводять OSINT-дослідження, перекладають та поширюють публікації іноземними мовами, ведуть важливу медійну, дипломатичну і просвітницьку роботу [1]. Розвідувальна агенція Molfar [2] безкоштовно надає військовий аналіз українським медіа-організаціям та поширює інформацію про ключові військові події в Україні серед представників міжнародних коаліцій, послів країн ЄС в Україні та міжнародних організацій, які розслідують військові злочини. Проте, в той же час існує ряд проблемних питань пов’язаних з процесуальним оформленням даних, отриманих за допомогою інструментів OSINT-досліджень, захисту персональних даних при зборі інформації, ризик деанонімізації слідчого, дізнавача, прокурора (суб’єктів розслідування) під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень [3].

У сучасному світі, де цифрові технології пронизують майже кожен аспект

нашого життя, злочинність також еволюціонувала, адаптуючись до нових можливостей. Цифрова розвідка, використовуючи потужність аналізу даних, штучного інтелекту та інших технологій, стає незамінним інструментом у боротьбі з цими новими формами злочинності.

Ця сфера охоплює широкий спектр діяльності, від виявлення кіберзлочинів та шахрайства, до боротьби з тероризмом та організованою злочинністю. Цифрова розвідка дозволяє правоохоронним органам:

- збирати та аналізувати величезні обсяги даних (з соціальних мереж, онлайн-форумів тощо);
- прогнозувати та запобігати злочинам – аналізуючи тенденції та закономірності, що дозволяє передбачити потенційні злочинні дії та вжити заходів для їх запобігання;
- ідентифікувати та відстежувати злочинців – цифрові сліди, залишені в Інтернеті, що може допомогти встановити особи злочинців та їх місцезнаходження;
- збирати докази, коли цифрові дані можуть бути використанні як докази в суді, що робить цифрову розвідку важливим інструментом для розслідування злочинів.

Тому, відповідно до вище зазначеного, використання цифрової розвідки (OSINT) є надзвичайно ефективним під час проведення розслідувань пов’язаних із організованою злочинністю, у тому числі воєнних злочинів, оскільки дозволяє отримати інформацію яка є у відкритому доступі. Основні напрямки цифрової розвідки в боротьбі з організованою злочинністю можуть включати: моніторинг соцмереж та Dark Web (соціальні мережі, форуми, даркнети є основними платформами для комунікації злочинців); кіберрозвідку та аналіз злочинних груп; фінансовий моніторинг і аналіз криптовалют (через використання криптовалюти для відмивання грошей та фінансування незаконної діяльності).

Однак, використання цифрової розвідки як інструменту боротьби з організованою злочинністю також викликає низку етичних, правових та соціальних питань, зокрема щодо приватності, захисту персональних даних, а також можливих ризиків зловживання технологіями. Автоматизований аналіз великих обсягів інформації може призводити до необґрунтованого втручання в особисте життя громадян або навіть до порушення прав людини. Крім того, алгоритмічні системи можуть містити упередження, що впливатиме на об’єктивність розслідувань і прийняття рішень.

З огляду на це, сучасні наукові дослідження мають бути спрямовані не лише на вдосконалення інструментів цифрової розвідки, а й на розробку чітких нормативно-правових механізмів їх застосування. Необхідно знаходити баланс між ефективною боротьбою зі злочинністю та дотриманням правових і етичних стандартів, а саме, впровадження прозорих процедур контролю за використанням таких технологій, створення механізмів цивільного та судового нагляду, а також забезпечення відповідальності правоохоронних органів за збереження та обробку персональних даних.

Дослідження в цій сфері мають також охоплювати розробку методів анонімізації даних, запровадження технологій диференційованого доступу до

інформації та використання штучного інтелекту для автоматичного моніторингу дотримання прав людини. Лише комплексний підхід дозволить ефективно застосовувати цифрову розвідку, зберігаючи при цьому високі стандарти правової та етичної відповідальності.

Список використаних джерел

1. InformNapalm. International Volunteer Community URL: https://informnapalm.org/ua/ (Дата звернення: 21.03.2025).
2. Molfar – розвідувальна агенція. URL: https://molfar.com (Дата звернення: 21.03.2025).
3. Коновалова Д.О. Особливості використання розвідки на основі відкритих джерел (OSINT) у кримінальному провадженні. Юридичний науковий електронний журнал. С. 459 – 462. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2024/108.pdf (Дата звернення: 23.03.2025).
4. Lunhol O. The relevance of teaching OSINT technologies in the training of Law Enforcement specialists in the context of modern security challenges. Learning & Teaching: In the World after the War. Conference Proceedings of III International Scientific & Practical Conference, Kharkiv, Ukraine, November 8, 2024 / H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2024. P. 228.

Софія Третяк,
курсант 2 курсу факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Діна Дробенко,
викладач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
підполковник поліції

РОЛЬ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ЗАПОБІГАННІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Успішна боротьба зі злочинністю в цілому та з окремими її проявами, особливо на спеціальному і соціальному рівнях потребують визначальної або ж прогностичної інформації щодо розвитку злочинності. Інформація про минулий рівень злочинності, його кількісні і якісні показники, навіть шляхом найбільш досконалого аналізу, недостатня для здійснення ефективної попереджувальної діяльності.

В цілому загальне запобігання злочинності спрямоване на забезпечення високого рівня життя людини в суспільстві, створення умов для задоволення потреб в житлі, матеріальному достатку, роботі, дозвіллі, лікуванні та

відпочинку законними способами. Основним завданням попередження злочинності є встановлення найбільш загальних показників, що характеризують зміни злочинності в майбутньому, виявлення їх позитивних та негативних тенденцій та пошук на цій основі способів змін або стабілізації цих тенденцій в потрібному та бажаному для суспільства або держави напрямках.

Технологія геоінформаційних систем використовується для попередження злочинності у всьому світі[1, с. 177].

Геоінформаційні системи (ГІС) відкривають широкі можливості для кримінологів, дозволяючи їм аналізувати взаємозв'язок між різними факторами та злочинністю. Наприклад, поєднуючи дані про злочини з демографічною інформацією, розташуванням шкіл, ринків, ломбардів, точок продажу зброї та рівнем освітлення вулиць, можна глибше зрозуміти причини злочинності та розробити ефективні стратегії боротьби з нею.

Використання даних про місця частих злочинів дозволяє поліції ефективно планувати патрулювання. Інноваційні підходи, такі як проєкт "Гарячі точки" в США, спрямовані на запобігання насильницьким злочинам і наркоторгівлі. Частиною такої системи можна вважати й інноваційну діяльність поліції та деяких приватних компаній щодо прогнозування й запобігання кримінальним правопорушенням із широким застосуванням штучного інтелекту, що в свою чергу дозволяє поліції не лише передбачати місця потенційних злочинів, а й очікувати вчинення правопорушень з боку конкретних осіб на підставі комп’ютерного аналізу певної інформації про них[2, с. 171].

Вперше спосіб комп’ютерного моделювання даних злочинів з їх накладенням на карти був здійснений у Чикаго в 1986 році, коли Департамент поліції виграв грант для втілення кримінальної картографії в життя. Згодом цю ініціативу перейняли інші великі міста США[3, с.46]. У США Федеральна служба з охорони довкілля використовує комп’ютерні дані та геоінформаційні системи для виявлення незаконних вирубок лісу, незаконного скиду відходів та інших порушень екологічного законодавства[4, с.482].

В Україні процес картографування кримінологічної інформації знаходиться на початковій стадії. Зокрема, це соціальний проект з візуалізації злочинності zloch.in.ua, який зараз зобразив криміногенність у розрізі областей за деякими видами злочинів, а також створив відповідну карту злочинності по м. Києву [3, с.46].

ГІС-технології (GPS в США, GALILEO в Європейських країнах) здійснює дистанційне зондування поверхні Землі супутниками з космосу, що дає змогу визначити точне місцезнаходження і описати характер змін не тільки природних, але і антропогенних об'єктів. Геоінформаційні технології дають можливість з певною періодичністю отримувати з навколоземної орбіти знімки місцевості з похибкою в 1-2 метра. Точність має принципове значення, так як можна побачити ті об'єкти, які не видно під час зйомки з літаку та гвинтокрила[1, с. 177].

В Україні також спостерігається зростання інтересу до використання геоінформаційних технологій у кримінологічній практиці. Зокрема, у Харківській області було розроблено дві деталізовані карти криміногенної ситуації, виконані в масштабі 1:500 000: «Наркоманія у Харківській області» та

«Злочинність у Харківській області». Ці карти є результатом ретельного аналізу статистичних даних та просторової інформації, що дозволяє візуалізувати поширення злочинів на території регіону. Окрім того, у Сумській області було створено інноваційну інвентаризаційну електронну карту кримінологічної ситуації. Ця карта є інтерактивним інструментом, що дозволяє користувачам отримувати детальну інформацію про різні види злочинів, зафіксованих на території області. Кожен вид злочину, визначений Кримінальним кодексом України, позначений на карті за допомогою спеціальних умовних позначень, що відображають: злочини проти основ національної безпеки України; злочини проти життя і здоров'я особи; злочини проти волі, честі та гідності особи; злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи; злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; злочини проти власності; злочини у сфері господарської діяльності; злочини проти довкілля. Ця оглядова карта є базовою платформою для подальшого розвитку тематичних спеціальних серій карт. На її основі можуть бути створені більш деталізовані карти, що відображають окремі види злочинів, наприклад, серія карт «Злочини проти власності у Сумській області» або серія карт «Злочинність у Сумській області».

Ці ініціативи демонструють зростаючий потенціал геоінформаційних технологій у сфері кримінології в Україні. Вони дозволяють правоохоронним органам отримувати більш повну та детальну картину криміногенної ситуації, що сприяє розробці ефективних стратегій боротьби зі злочинністю. [3, с. 46].

Як висновок, зазначимо, що у результаті дослідження ролі геоінформаційних систем (ГІС) у запобіганні кримінальним правопорушенням було встановлено, що ГІС є потужним інструментом для правоохоронних органів, дозволяючи:

– аналізувати просторові закономірності злочинності: ГІС допомагають виявляти «гарячі точки» злочинності, визначати зв'язки між різними типами злочинів та факторами навколишнього середовища.

– прогнозувати злочинність: На основі аналізу історичних даних та просторових факторів ГІС можуть прогнозувати місця та час можливих злочинів.

– планувати та координувати правоохоронні операції: ГІС забезпечують оперативну інформацію про місцевість, що дозволяє ефективно планувати маршрути патрулювання, реагувати на виклики та координувати дії різних підрозділів.

– розслідувати злочини: ГІС допомагають встановлювати зв'язки між місцем злочину, місцем проживання підозрюваних та іншими просторовими даними.

– запобігати злочинам: ГІС використовуються для розробки стратегій профілактики злочинності, таких як покращення освітлення, встановлення камер спостереження та оптимізація маршрутів патрулювання.

Список використаних джерел

1. Шевчук К. С. Використання інформаційних технологій у сфері протидії злочинності / К. С. Шевчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2019. - № 4(1). - С. 176-178.
2. Хальота А. І. Правові аспекти застосування сучасних технологій у запобіганні кримінальним правопорушенням поліцією /А. І. Хальота // Наука і правоохорона. – 2022. - №4(58). – С. 169-177.
3. Бугера, О. І. Інтернет-картографування кримінологічної інформації: стан та перспективи розвитку / О. І. Бугера // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2018. – Т. 2. – Вип. 48. – С. 45-48. – Бібліогр.: с. 48.
4. Марко С.І., Семенюк О.О. Використання сучасних інформаційних технологій у протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля / С. І. Марко, О.О. Семенюк // Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». – 2023. - №5. – С. 480 – 484. URL : https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/88.pdf

Вікторія Тяжкун,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: Володимир Варава,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук доцент

ІНФОРМАЦІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У контексті розбудови демократичної правової держави в Україні особливого значення набуває реформування правоохоронної системи, зокрема оперативно-розшукових підрозділів, які відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки та протидії злочинності. Ефективна комунікація між суб’єктами здійснення оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) та громадськістю є важливим елементом такого реформування, що сприяє підвищенню довіри населення до правоохоронних органів, забезпеченню

прозорості їх діяльності та залученню громадян до співпраці у протидії злочинності. Актуальність дослідження механізмів комунікації оперативних підрозділів з громадськістю зумовлена необхідністю пошуку оптимальних форм взаємодії в умовах сучасних викликів та загроз. Законодавче підґрунтя такої взаємодії закріплено в низці нормативно-правових актів, основним з яких є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], що визначає правові засади та принципи здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1]. Стаття 11 вищезгаданого Закону визначає, що органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право «використовувати добровільну допомогу осіб, які співробітничають з оперативним підрозділом на конфіденційній основі» [1]. Правові засади комунікації органів ОРД з громадськістю визначаються також Законом України «Про доступ до публічної інформації», який регулює відносини щодо забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень [2]. Відповідно до статті 5 цього Закону, доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації, а також надання інформації за запитами на інформацію.

Комунікація оперативних підрозділів з громадськістю може здійснюватися у різних формах, які можна умовно поділити на гласні та негласні. Гласні форми комунікації передбачають відкриту взаємодію з громадськістю через офіційні канали, тоді як негласні форми стосуються конфіденційної співпраці з окремими громадянами. До гласних форм комунікації належать інформування громадськості через офіційні веб-сайти та засоби масової інформації. Органи, що здійснюють ОРД, оприлюднюють на своїх веб-сайтах інформацію про основні напрями діяльності, результати роботи, статистичні дані тощо. Також вони взаємодіють із засобами масової інформації, надаючи офіційні коментарі та пояснення щодо резонансних подій..

Серед негласних форм комунікації важливе місце посідає конфіденційне співробітництво. Відповідно до статті 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», органи ОРД мають право використовувати допомогу громадян, які погодилися співпрацювати на конфіденційній основі [1]. Така співпраця може здійснюватися у різних формах, включаючи надання інформації, участь у проведенні оперативно-розшукових заходів тощо. Крім того, громадяни можуть анонімно повідомляти органам ОРД про відомі їм факти протиправної діяльності.

Для вирішення цих проблем та вдосконалення механізмів комунікації оперативних підрозділів з громадськістю необхідно підвищувати рівень довіри населення до правоохоронних органів шляхом забезпечення прозорості їх

діяльності, регулярного інформування громадськості про результати роботи, боротьби з корупцією тощо. Стратегія кібербезпеки України на 2021-2025 роки посідає особливе місце як документ, що визначає ключові інформаційні механізми протидії сучасній злочинності. Затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 № 447/2021, ця Стратегія встановлює нові підходи до збору, обробки та використання інформації для ефективної протидії кіберзлочинам та іншим правопорушенням з використанням цифрових технологій. Особливу цінність для організаційно-правового забезпечення протидії злочинності становить передбачене Стратегією створення Національної системи індикаторів кіберзагроз та налагодження інформаційної взаємодії між державними органами, приватним сектором та міжнародними партнерами. Така система інформаційного обміну створює багаторівневу структуру моніторингу та аналізу даних про потенційні злочини, сприяє ранньому виявленню загроз та оперативному реагуванню на протиправні дії [4].

Законодавство України, зокрема Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] та Закон «Про доступ до публічної інформації» [2], створює правове підґрунтя для такої комунікації, визначаючи її принципи, форми та механізми. Разом з тим, існує низка проблем, які ускладнюють ефективну комунікацію оперативних підрозділів з громадськістю. Для їх вирішення необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, підвищувати рівень довіри населення до правоохоронних органів, проводити просвітницьку роботу, розвивати технічну інфраструктуру та впроваджувати позитивний досвід інших країн. Подальший розвиток механізмів комунікації оперативних підрозділів з громадськістю має бути спрямований на забезпечення оптимального балансу між відкритістю та необхідністю збереження таємниці, а також на підвищення ефективності взаємодії у протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 17.03.2025)
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text (дата звернення: 17.03.2025)
3. 3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 17.03.2025)
4. 4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 14.05.2021 р. №447/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013 (дата звернення: 17.03.2025)

За результатами обговорення доповідей
учасники та учасниці ІІ Всеукраїнського круглого столу
«Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості
у сфері протидії кримінальним правопорушенням»
ухвалили наступну

РЕЗОЛЮЦІЮ

За три роки повномасштабної російської агресії проти України правоохоронна система зазнала кардинальних трансформацій. Традиційні механізми боротьби зі злочинністю виявилися недостатніми для протидії гібридним загрозам, воєнним злочинам та систематичним дестабілізаційним діям противника. Накопичений досвід засвідчує неможливість ефективного реагування на сучасні виклики зусиллями окремим відомств. Координована діяльність правоохоронних органів, силових структур та інститутів громадського суспільства стала критичною необхідністю для збереження правопорядку. Саме потреба у систематизації цього досвіду та розробці нових моделей партнерства між усіма суб'єктами забезпечення безпеки зумовила вибір теми цьогорічного круглого столу.

Під час наукової дискусії учасники та учасниці відзначили:

1. Воєнний стан зумовив істотні зміни у кримінальному середовищі, що потребує нових підходів у правоохоронній діяльності. Виникнення специфічних кримінальних правопорушень, пов'язаних із військовою агресією, таких як колабораціонізм, державна зрада, мародерство та воєнні злочини, змінює їхній характер і структуру. Особливу увагу цьому слід приділити в прифронтових районах та на деокупованих територіях.

Ефективне реагування на ці зміни вимагає комплексного підходу, що передбачає не лише посилення кримінальної відповідальності та вдосконалення оперативно-розшукової діяльності, а й розробку механізмів соціальної реінтеграції осіб, які зазнали впливу війни. Це є важливою умовою стабілізації рівня злочинності у довгостроковій перспективі.

2. Права громадян мають бути гарантовані навіть в умовах воєнного стану. Це є обов'язком держави, яка прагне дотримуватися міжнародних стандартів у сфері прав людини. Належні умови утримання, забезпечення безпеки та можливість реалізації базових прав є показниками рівня розвитку правової системи держави.

3. Принцип наступальності в оперативно-розшуковій діяльності розглядається як ключовий елемент сучасної стратегії боротьби зі злочинністю. Проте його реалізація ускладнюється інституційними, технологічними та кадровими обмеженнями, що обумовлює необхідність перегляду існуючих підходів.

Щоб оцінити ефективність принципу наступальності, потрібно провести ґрунтовні дослідження правоохоронної практики. Важливо з'ясувати, як активні поліцейські стратегії впливають на ставлення громадян до правоохоронців, які

превентивні моделі краще працюють з урахуванням різних верств суспільства та наскільки ефективною є міжнародна співпраця у боротьбі зі злочинністю.

При цьому треба враховувати реальні перешкоди: культурні відмінності можуть обмежувати застосування певних методів, різні правові традиції ускладнюють співпрацю між країнами, а надмірна активність органів сектору безпеки та оборони може призвести до дискримінації.

Водночас існують шляхи покращення: розробка підходів, що враховують культурні особливості, створення платформ для міжнародного обміну досвідом та встановлення етичних стандартів роботи з різними спільнотами.

4. У межах реформування правоохоронної системи України доцільним є вивчення та імплементація європейських моделей кримінальної розвідки. Литовський досвід демонструє інноваційний підхід до оперативно-розшукової діяльності, який передбачає комплексну адаптацію нормативної бази для підвищення гнучкості та ефективності розслідувань.

Ключові структурні зміни включають створення автономних оперативних підрозділів, які функціонуватимуть незалежно від слідчих органів із правом самостійного визначення методів збору інформації. Паралельно передбачається запровадження спеціального правового режиму для захисту конфіденційних джерел та агентурної мережі, що забезпечить надійність оперативної роботи. Модель також включає розширення повноважень оперативних працівників щодо проведення превентивних заходів без попереднього судового дозволу на початкових стадіях, що дозволить швидко реагувати на потенційні загрози. Технологічною основою реформи стане створення закритих інформаційних систем для безпечного обміну розвідувальними даними між підрозділами.

Впровадження такої моделі забезпечить суттєве підвищення результативності через скорочення бюрократичних процедур та прискорення процесів прийняття рішень. Автономність оперативних підрозділів гарантуватиме неперервність оперативно-розшукової діяльності без процесуальних обмежень досудового розслідування, а надійний захист джерел інформації підвищить якість та обсяг оперативних даних. Особливої ефективності модель набуде у протидії організованій злочинності завдяки можливості довгострокового моніторингу злочинних угруповань без ведення кримінальних проваджень.

Адаптація литовського досвіду до українських реалій може стати стратегічним кроком у модернізації правоохоронної системи, оскільки запропоновані зміни відповідають європейським стандартам та забезпечують оптимальний баланс між національною безпекою та правами громадян.

5. Координація між органами сектору безпеки та оборони у протидії сучасним формам організованої злочинності вимагає швидкого і проактивного реагування. Законодавча база має забезпечувати ефективний механізм збору, фіксації та використання доказової інформації у кримінальному провадженні з урахуванням динамічних змін у структурі злочинності. Особливо важливим є створення правових основ для міжвідомчого обміну інформацією та проведення спільних операцій.

6. Цифровізація правоохоронних органів є стратегічним напрямом розвитку, що створює нові можливості для взаємодії органів сектору безпеки, оборони та громадськості. Використання європейських технологічних рішень, зокрема систем штучного інтелекту для аналізу великих масивів даних, blockchain-технологій для забезпечення цілісності доказів та хмарних платформ для безпечного зберігання інформації, відкриває нові можливості для координації між усіма суб'єктами протидії злочинності.

Практична реалізація включає впровадження автоматизованих систем розпізнавання та ідентифікації осіб, створення інтегрованих баз даних для оперативного обміну інформацією між підрозділами різних відомств, розробку мобільних додатків для швидкого реагування на правопорушення та запровадження електронного документообігу. Паралельно формуються спеціалізовані центри моніторингу кіберзагроз, системи раннього попередження про кібератаки та протоколи швидкого реагування на інциденти інформаційної безпеки з залученням громадських організацій та волонтерських об'єднань.

Створення єдиного цифрового простору дозволяє координувати дії різних підрозділів у реальному часі, покращує аналітичну роботу завдяки технологіям Big Data та машинного навчання, забезпечує взаємодію з міжнародними базами даних. Така технологічна трансформація не лише підвищує швидкість і точність службової діяльності, але й гарантує прозорість процесів через електронні платформи взаємодії з громадянами, створюючи основу для ефективного партнерства між державними структурами та суспільством.

7. Використання штучного інтелекту у взаємодії органів безпеки та оборони сприяє підвищенню ефективності спільної протидії злочинності через автоматизацію аналізу доказів, прогнозування злочинності та ідентифікації підозрюваних. Проте актуальним залишається питання нормативного регулювання, яке передбачає адаптацію національного законодавства до європейських стандартів та технологічних викликів з урахуванням необхідності забезпечення прозорості для громадського контролю.

Правове врегулювання має включати встановлення меж застосування ШІ-технологій у кримінальному провадженні, процедури перевірки достовірності машинного аналізу та гарантії захисту персональних даних. Особливої уваги потребують стандарти прозорості алгоритмічних рішень для забезпечення можливості їх судового оскарження та громадського моніторингу.

Європейський досвід свідчить про необхідність створення наглядових органів за участю представників громадянського суспільства для контролю за використанням ШІ, обов'язкової сертифікації алгоритмів та встановлення відповідальності за неправомірне використання технологій. Важливо забезпечити баланс між технологічними можливостями та фундаментальними правами людини, зокрема правом на справедливий суд та захист приватного життя.

8. Використання відкритих джерел інформації є необхідною умовою для документування та розслідування злочинів, особливо у контексті співпраці між правоохоронними органами та громадськими організаціями. Методологія збору та аналізу даних, запропонована у Протоколі Берклі, дозволяє фіксувати та

перевіряти докази з залученням волонтерських об'єднань та експертних спільнот, що особливо актуально в умовах збройного конфлікту та документування воєнних злочинів.

9. Розвиток партнерських відносин між Національною поліцією України, органами сектору безпеки та оборони і громадськістю є ключовим фактором у формуванні довіри та забезпеченні прозорості системи. Водночас критично важливо розробити збалансовані підходи до публічного висвітлення фактів кримінальних проваджень, які забезпечать інформування суспільства при мінімізації ризиків негативного впливу на досудове розслідування.

Основними напрямами такого партнерства є створення спільних робочих груп для координації протидії злочинності, вдосконалення механізмів двосторонньої комунікації між правоохоронними органами та громадянами, професійна підготовка працівників органів безпеки та оборони з питань публічних комунікацій та роботи із засобами масової інформації, а також забезпечення неухильного дотримання правових норм та етичних стандартів усіма учасниками інформаційного обміну. Ефективна реалізація цих напрямів сприятиме формуванню конструктивного діалогу між усіма суб'єктами забезпечення безпеки та суспільством, що є необхідною умовою для підвищення ефективності діяльності та зміцнення правопорядку.

10. Подальші дослідження та вдосконалення практики взаємодії органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням мають зосереджуватися на таких аспектах:

- уніфікація норм чинного законодавства, зокрема щодо взаємодії правоохоронних органів із громадськими організаціями та волонтерськими об’єднаннями;
- розробка алгоритмів координованих дій органів сектору безпеки та оборони для різних видів особливих обставин;
- удосконалення методології оцінювання ризиків у практичній діяльності з урахуванням міжвідомчої співпраці;
- впровадження новітніх технологій та інформаційно-аналітичних систем моніторингу для забезпечення ефективного обміну інформацією між усіма суб’єктами;
- розвиток спеціалізованої підготовки працівників органів безпеки та оборони з питань взаємодії з громадськістю і механізмів міжвідомчої співпраці;
- інтеграція наукових положень теорії оперативно-розшукової діяльності з практичним досвідом спільної роботи оперативних підрозділів різних відомств та громадських організацій.

Організаційний комітет круглого столу

Наукове видання

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

«ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ, ОБОРОНИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ»

27 березня 2025 року

м. Кропивницький